BESCHRYVINGE
VAN DE
KAAP
DER
GOEDE HOOPE,
Met de ZAAKEN daar toe behoorende.

THIENDE BOEK,
EERSTE HOOFDSTUK.

V*An de* Kaap *der* Goede Hoope. *Waar die legt.* Voorteekenen *van nadering tot de zelve.* *Zeltzaame miswyzing van 't* Compas *hier.* *Groote* Koude *in 't aandoen van 't* Land *hier.* *Dubbel gevaar des* Schryvers , *door de kregelheid van twee* Opperſtuurlieden. *Onze nieuwe* Kaart *van de* Kaap. *Hoe zich dit* Land *opdoet.* *Het* Robben- *en* Daſſen - eiland. *De* Saldanhabaai. *'t Gevaar in de* Tafelbaai *by* N. W. winden. Schepen *hier door gebleven.* *Dappere daad van* Jochem Willemszoon , *by 't blyven van* Hoogergeeſt *en de* Goede Hoope *hier in 't jaar* 1692. *Het droevig ſtranden van* Waddinxveen *en* Ooſterland *in 't jaar* 1698. *De* Tafelberg. *De* Windberg. *De* Leeuwenberg. *De vier* Hoofdcolonien *hier met haar onderdeelen.* De Kaapze Bergen , *en 't* Vlek *afgebeeld.* *De* Tygerbergen, Koeberg *en* Blaauwenberg. *Het* Kaſteel *der* Goede Hoope. *De* Kerk.

Van de Kaap der Goede Hoope.

NA dat wy omſtandig vertoont hebben, wat die magtigſte en alleraanzienelykſte Maatſchappy in Ooſtindiën bezit, en tot hoe hoogen toppunt van eere en oppervermogen zy daar geſtegen is, zal het nu tyd worden , dat wy ook van de laatſte poſt , of het land , dat zy onder weeg bezitten, en langs het welke zy in Ooſtindiën gekomen zyn , te weten van Kaap der Goede Hoope, ſpreken.

Dit is die vermaarde Zuidhoek van Africa, de grootſte daar om ſtreeks, en waar by geen andere daar ontrent eenigzins te vergelyken is.

Waar die legt.

Zy legt op 34 graaden 30 min. Z. breedte , en op de lengte van 38 graaden ; doch , volgens eene nette waarneming, en afmeting , voor 10 of 12 jaaren by een Eclipſis door de Heer *Colben* gedaan, zoude de zelve maar op 37 graaden en 35 min. leggen.

Zy is van Batavia geen 1800 mylen, gelyk men tot nog toe de wereld heeft zoeken wys te maaken , maar tuſſchen de 12 en 1300 mylen afgelegen ; gelyk my nader gebleken is uit de mylen, die wy dagelyks gezeilt hebben , en dat wy des noods uit zekere aanteekening , konnen toonen. Uit het vaderland tot de Kaap word de reize doorgaans op 21 of 2200 mylen gerekent ; maar wy hebben ook deze vry korter bevonden ; doch de eene reize valt langer als de andere, waar ontrent de ſaiſoenen , in welke men uitzeilt, een zeer groot onderſcheid geven.

Voorteeken van nadering tot de zelve.

De eerſte voorteekenen , wanneer men de Kaap begint te naderen , zyn verſcheide. Allermeeſt verneemt men een zeer kenbaare ſoort van bonte vogels , kaapze duifkens genaamt. Deze zyn van groote als een groote duive, wit en ros of ſwart van vederen, en fraai van gedaante, van welke ik te beter oordeelen kan, om dat

wy 'er verscheide van gevangen hebben. Men ontwaart de zelve wel 300 mylen te vooren, eer men uit het vaderland aan de Kaap komt, vliegende gestadig heen en weder, even als of zy de schepen voor gidzen tot aan de Kaap dienden, en als men van daar vertrekt, blyven zy de schepen Beoosten de Kaap nog wel 6 of 700 mylen, als men na St. Paul en Amsterdam zeilt, die 'er 800 mylen van daan leggen, nog al by, niet tegenstaande de ongemeene swaare winden, die men doorgaans daar heeft.

Het tweede teeken van aannadering bestaat in zekere rieten of stronken met haare wortels en bladen, van de Portugeezen Trombas, en van ons Trompetten genaamt; maar dan is men al na by.

Ook begint men dan hoe langer hoe meer een ander soort van vogels, mede Kaapze vogelen genaamt, te vernemen.

De Portugeezen hebben de zelve *Alcatraças*, *Mangas de veludos*, dat is fluweele mouwen genoemt, en men heeft 'er meer anderen, die wy doorgaans den naam van Mallegaazen, Jan van Genten (een soort van witte meeuwen, en zoo van *Jacob van Nek* genaamt) en malle meeuwen geven, zynde die eerste een soort van groote vogels, die wit en graauw gespikkelt van vederen; doch aan de einden swart en zoo zagt van veder zyn als fluweel, behalven dat zy aan hun geduurig klapwieken zeer wel te kennen, en van anderen te onderscheiden zyn. Als men deze ziet, mag men wel vaste staat maaken, dat men niet boven 2 of 3 dagen van de Kaap is.

Zeldzaame miswyzing van 't Compas hier.

Het zekerste voorteeken egter is de wonderlyke miswyzing van 't Compas, die men hier heeft, en die men 's morgens met 't opkomen, en 's avonts by 't ondergaan van de zon zoo klaar en zoo vast ontdekt, dat men niet de allerminste reden heeft, om aan de waarheid te twyffelen, gelyk dit de ondervinding best leert.

Men bevont in 't jaar 1714. wanneer ik daar laatst was, dat de miswyzing van het Compas daar op 11 graaden, Noordwestering was; maar dat het verwonderenswaardigste hier voorkomt, is, dat men voor 50 of 60 jaaren, en zelf nog in laater tyd, hier een miswyzing van eenige graaden Noordoostering plagt te hebben, dat zoo wonderlyk veel (gelyk de scheeps- en zee-verstandigen weten) van malkanderen verschild, dat men daar op zeer gemakkelyk of een schip verzeilen, of noit het land van de Kaap vinden zou. By St. Paul en Amsterdam plagt de Noordwestering miswyzing op 25 graaden te zyn, en nu is zy al op 26.

Deze ontdekking met de Peyl-compassen is men aan de Engelschen verpligt. In 't jaar 1685. bevonden de Fransche Paters de miswyzing hier van 11 graaden en 30 min. te zyn, 't geen met de bevinding van 't jaar 1714. een halven graad verschilt.

Men doet dit swaar en als aan een geschakelt hoog en bar gebergte al van zeer verre in zee op, en wanneer wy in 't jaar 1705. dit 's morgens zeer vroeg eerst ontdekten, waaren wy 'er nog wel 16 mylen af.

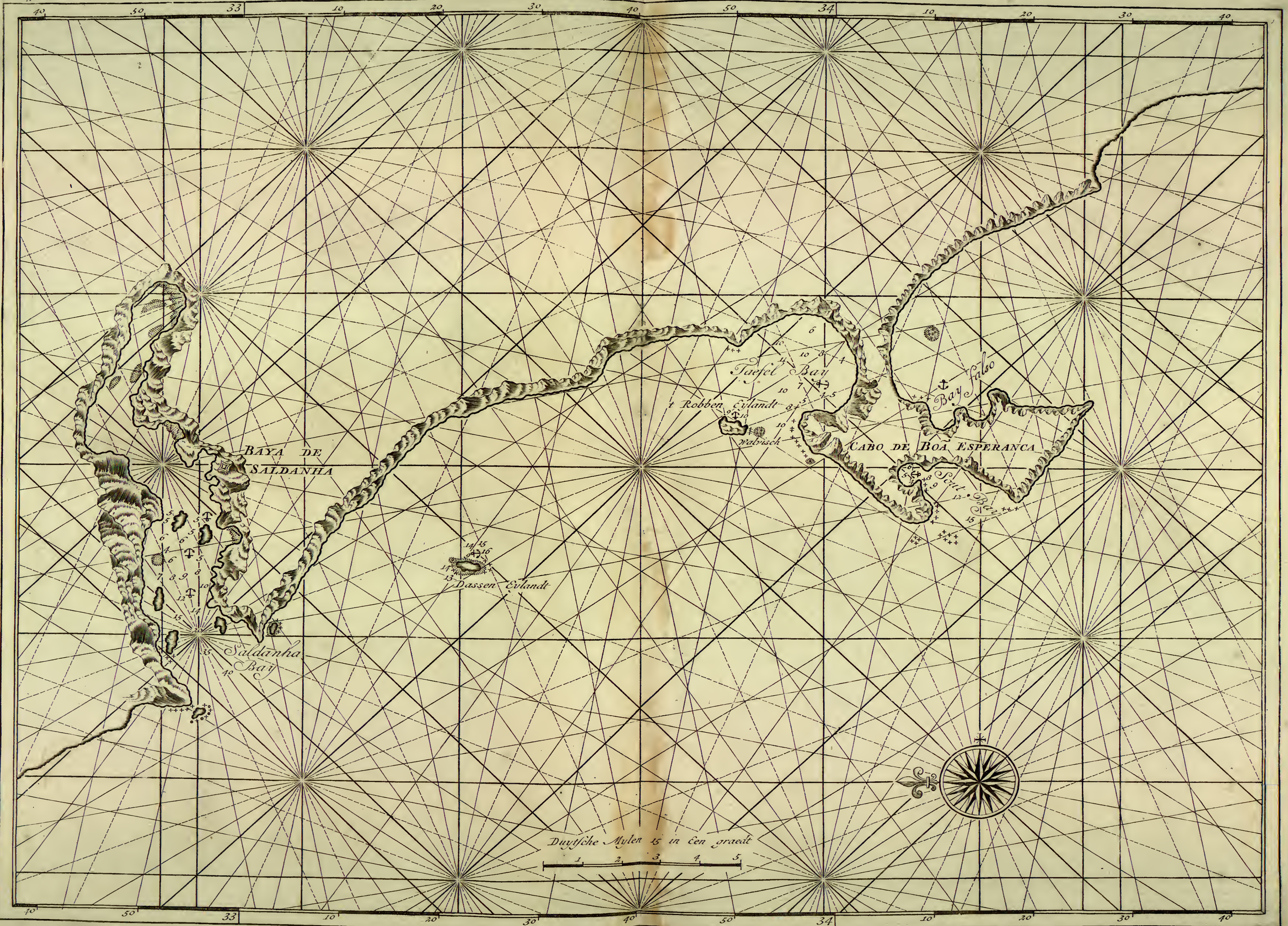
Groote koude in 't aandoen van 't land hier.

Wy hadden het zelve zoo ras niet gezien, of wy bevonden het dien dag van de sterke Z. winden in 't aandoen van de Kaap zoo koud, dat my de toppen der vingeren als ongevoelig 'er af geworden waren, en als het langer dan tot 's namiddags geduurt had, zouden wy andere middelen hier tegen hebben moeten gebruiken, dan met die wakker (gelyk wy deden) in een te wryven, of in de mouwen van myn Japonsche rok te steken; maar als men wat digter ontrent de wal komt, stuiten die winden, en houden volkomen op, gelyk het dan ook ten eersten warmer word; doch door dit doodwaajen van die winden op dit land, alzoo men dan wat digter onder het gebergte komt, kan men door die stilte zeer ligt in groot gevaar raaken van tegen zekere klippen, ontrent de staart van den Leeuwenberg gelegen, te dryven, en in korten tyd in stukken te stooten, gelyk zommige schepen dit tot haare schaade ondervonden hebben. Ook zyn wy, wanneer wy de mond der baai naderden, vry lang in dat zelve gevaar en al zeer digt by een van deze klippen geweest, gelyk wy ook genoodzaakt waren onze schuit uit te zetten, en het 'er maar pas af te roejen, dat egter meest door kregelheid der stuurlieden tegen malkanderen byquam, alzoo de een de schuit ten eersten ten dien einde wilde buiten gezet hebben, en de opperstuurman oordeelde, dat het 'er nog niet op aanquam, welk onvoorzigtig oordeel ons dus zeer ligt aan 't verlies van ons schip zou hebben geholpen, gelyk een ander stuurman op myn laatste reize derwaarts, had ik niet beter, dan hy uitgekeken, en 't land van de Kaap niet beter dan hy gekent, ook oorzaak zou geweest zyn, dat wy de Kaap zouden hebben voorby gezeylt, dat ons, alzoo wy toen geen 20 gezonde menschen meer aan boord hadden, zeer quaalyk zou gekomen hebben, en wel oorzaak van 't verlies van dit schip zou geweest zyn.

Dubbel gevaar des Schryvers, door de kregelheid van twee stuurlieden.

Zoo als ik 's morgens het gebergte van de Kaap zeer klaar nevens den opperstuurman zag, ontdekte ik zeer onderscheidentlyk den Tafelberg, den Windberg en den Leeuwenberg, dat ik wel tegen hem zeide; maar hy, een groote dwarsdryver (schoon hy noit, dan in zyn jeugd eens als jongen, aan de Kaap geweest

N° 13

BAYA DE SALDANHA
Saldanha Bay
Dassen Eylandt
t Robben Eylandt
Walvisch
Taefel Bay
Bay Falso
CABO DE BOA ESPERANCA
Sout Bay
Duytsche Mylen 15 in Een graedt
1 2 3 4 5
40 50 33 10 20 30 40 50 34 10 20 30 40

weest was) zag dit voor 't land van de Saldanhabaai aan, die 'er wel 24 mylen, of twee dagreizen om de Noord van daan legt; weshalven wy, na zyn zeggen, nog eerst zoo lang na de Kaap toe moesten zeilen, daar ik in tegendeel zeer wel gegrond oordeelde, dat hy, zoo voortzeilende, de Kaap voorby zeilen, en ons in 't uiterste gevaar brengen zou van het schip te verliezen, of van de reize verstoken te zyn, alzoo ons volk niet in staat was om het nog maar eene week uit te harden, dewyl 'er behalven de roergang ook wegens een swaar lek in den boeg zeer sterk moest gepompt worden; doch wat ik hem hier tegen zeide, hy wilde met zyn kop door, en gelyk hebben, gelyk hy ook maar voortging met 'er voorby te zeilen; zonder dat yemant van de anderen, op 't half dek zynde, in staat was om my te ondersteunen.

Dewyl ik dan zag, dat die man onverzettelyk en met geen reden te leiden was, ging ik na de schippers hut, daar de zelve styf van 't scheurbuik lag, zoo dat hy zich naaulyks roeren kon.

Ik zeide hem dierhalven, dat ik 't land van de Kaap zeer klaar en onderscheiden gezien, en ook den tafelberg wel ontdekt had, dat men 'er vast op mogt gaan; maar dat de stuurman, dit land voor de Saldanha-baai aanziende, nu voorby de tafelbaai, en dus van de man af zeilde, waar mede ik my geenzins zou willen bemoejen, zoo my, myn swaar huisgezin, en voor al hem, en zoo veel andere lydende persoonen in dit schip, niet zeer veel daar aan gelegen was; weshalven ik hem bad, doch alle zyne kragten (wilde hy spoedig aan land genezen zyn) in te spannen, en, al was 't op handen en voeten, na 't half dek te kruipen, om ons doch door zyn gezag te redden, en andere ordre, na eigen ontdekking van 't land, hier in te stellen.

Hy deê dit ook aanstonts, kroop op handen en voeten, die 'er zoo swart als inkt uitzagen, na 't half dek, en was zoo ras aldaar niet verscheenen, of hy zag, na dat zich kort 'er aan de wolken van boven den tafelberg afgescheiden hadden, dien berg, en ook den leeuwenberg zeer klaar, toonde aan den stuurman zyn grove misslag, en 't gevaar, waar in hy ons allen, met de Kaap voorby te zeilen, bragt, en belastte hem om aanstonts daar vlak op aan te zeilen, en toen quamen wy nog dien zelven avont ontrent 8 uuren daar op de Rheede ten anker, dankende God voor de zonderlinge genade, die hy ons bewezen had, van ons na zoo veel zigtbaare gevaaren, behouden en zoo gelukkig in de haven van onze begeerte te brengen.

Is 'er nu een land in de wereld, dat zich van verre, en zelf ook al is men al in de baai, bar, woest, zeer klippig en rotzig opdoet, zoo is het dat van de Kaap der Goede Hoope, daar zich niet dan een swaare rei en schakel van meest aan een hangende byzondere hooge bergen vertoont, die van 't Noorden haaren aanvang nemen, en in 't Zuiden by den staart van de Leeuw tot in zee eindigen.

Deze uiterste Zuidhoek van Africa vertoont zich nog eenige mylen Zuidelyker na de kant van Hottentots-Holland: en de Tafelbaai, in welke onze Maatschappy den eersten aanleg van haare volkplanting hier begrepen heeft, legt eenige mylen Noordelyker, terwyl men in 't Z. een diergelyke baai, daar zeer wel na gelykende, heeft, die *Thomas Candisch*, daar door misleid zynde, voor de Tafelbaai aangezien, doch daar na, het tegendeel bevonden hebbende, daarom Kaap Falso genaamt heeft.

Onze nieuwe Kaart van de Kaap. De beste Kaart, om deze twee baayen in 't Z. en N. tegen over malkanderen, mitsgaders de verdeeling van de buitenplaatzen dezer Colonie, en de gesteltenis van dit land te ontwaaren, is onze nieuwe hier bygevoegde Kaart, No. 43. die ongemeen net is, en zeer fraai aanwyst, hoe die twee baajen van een gescheiden zyn door eenen *Isthmus* of hals; die deze strook aan 't vaste land hegt; welke strook lands zich maar weinig na 't N. ook eenigzins na 't W., maar veel verder na 't Z., uitbreid, daar zy met een scherpen hoek tot aan Kaap Falso (maakende den W. hoek des zelfs) uitloopt; ook heeft men daar in 't W. Z. W. nog een kleine baay, de Houtbaay genaamt, waar ontrent het naaste voornaam bosch der E. Maatschappy is.

Hoe zich dit land opdoet. Zoo als men van buiten na dit land komt, ziet men allereerst den Tafelberg, die de allerhoogste, en waar aan de Leeuwenberg, die men in 't eerst dan nog niet zien kan, met een kleine klove vast is, maar onder den welke hy dan nog als gedoken en in een gedrongen legt; maar als men nu wat nader gekomen is, begint men ook den Duivels- of den Windberg in 't Z. O. ter linker, en ook den Leeuwenberg in 't Z. W. ter regterhand, zeer klaar en onderscheiden te zien.

Na dat men de Tafelbaai (die aldus na den berg van dien naam door den zeevoogt *Joris van Spilbergen* in 't jaar 1601. genoemt wiert) pas ingeloopen is, heeft men aan stuurboord, of ter regterhand, eenige swaare klippen, die zich digt aan land by den staart van den Leeuwenberg vertoonen, en ter linkerhand, of aan bakboord, een gevaarlyke droogte vol katskoppen, de Walvisch genaamt, digt by 't Robben-eiland, zoo dat 'er in de mond, tusschen deze droogte en den

ſtaart van den Leeuwenberg, nog ruimte genoeg, en altoos wel van 1½ myl, overblyft, om de baay in te zeilen; dat men gewoon is zoo langs de duinen heenen wel een halve myl aan een, ſchoon het daar ook al zeer klippig en rotzig langs de wal is, te doen.

Dit is een groote en ſchoone baai, die in des zelfs mond ontrent 1½ of 2 mylen wyd, ¾ of 1 myl diep, en 4 of 5 mylen in den omtrek, hoewel zy O. en W. wel 2½ of 3 mylen lang, en ontrent 3 mylen van de veſting der Goede Hoope afgelegen is.

Het Robben- en Daſſen-eiland.

Het eiland, dat men aan bakboord, of ontrent 3 mylen Benoorden den Leeuwenſtaart, leggen laat, allereerſt mede door *Joris van Spilbergen* ontdekt, en toen *ilha Cornelia* genaamt, is nu met den naam van 't Robbeneiland, na de menigte der zeerobben, of zeehonden, die 'er vallen, beſt bekent. Het is 1½ myl lang, en ¾ myl breedt. Het vertoont zich laag en zeer zandig, is hier en daar egter wat heuvelagtig, en aan des zelfs droevigen oever (alzoo 't een Banditen eiland is) vol ſchelpen en kraalſteen, alwaar de Banditen en Ketenboeven hun geſtaadig werk vinden om ſchelpen te raapen, van welke men daar gewoon is kalk te branden. Te droeviger is het zelve, om dat 'er geen verſch water op gevonden wort, 't geen egter niet belet, dat de daſſen en konynen in grooten getale, en ook eenige ſchaapen, 'er zeer wel tieren en aarden konnen. Op 't zelve is ook een groot onderaardſch hol, dat waarſchynlyk door de Portugeezen hier gemaakt is.

De eerſte, die dit in een nette Kaart dede brengen, was de oude Heer *Johan van Riebeek*, de eerſte Commandeur alhier, die den 22ſten Auguſti 1657. dit door ſchipper *Claas Franszoon Bording* onderzoeken, en daar af een nette teekening maaken dede. Wy hebben hier een ſergeant of korporaal als hoofd van eenige poſthouders, en als opzinder der Banditen, leggen, die by 't zien der ſchepen, uit zee aankomende, ook gewoon is te vlaggen, en aan die van de Kaap een zeker zein daar van te geven.

Twintig mylen Benoorden de Kaap legt het Daſſen eiland, wel eer door *Joris van Spilbergen*, *ilha Eliſabeth*, doch nu door de onzen na de menigte der ſteendaſſen (een klein roshairig diertje) het Daſſen eiland genaamt. Het legt ontrent 2 mylen van de vaſte wal, en is maar 1 myl in 't rond, aan de W. kant vry rotzig; maar aan de Ooſtzyde ſchoon en zandig, daar men op een goede zandgrond op 16 vadem kan ten anker komen; doch de oever zelf is rondom zeer klippig. Men ziet daar wel eenige kruiden, en fraaje bloemen, maar men vind 'er geen boſch, geboomte, nog verſch water, en niet anders dan daſſen, en zeerobben in menigte, van welke daar jaarlyks veel traan gebrand word.

De Daſſen, die hier doorgaans op de kruiden aazen, zyn zeer goed van ſmaak, en komen zeer na aan het lamsvleeſch. Ook vallen 'er veel Pinguins (of witHoofden, zoo *Candiſch* die wel eer noemde) een ſoort van vogels, die men in de eerſte reizen onzer Natie na Indiën afgebeeld ziet. En behalven deze vallen 'er ook nog andere zeevogels, ſcholſers, meeuwen, mallegaazen, en diergelyke ſoort.

Het verſchilt niet veel van 't Robbeneiland, dan dat het laatſte wat grooter, rouwer bewaſſchen, en vry hooger is.

De Saldanha-baay.

Wat verder om den Noord, ontrent 24 mylen van de Kaap, heeft men de Saldanha-baay, zoo genaamt na een Portugeeſch zeevoogt, *Antonio Saldanha*, die in 't jaar 1503. hier aan geweeſt is. Deze is ſmal en eenige mylen diep, zoo dat men 'er beter als in de Tafelbaay tegen alle winden gedekt legt; doch men kan het daar niet lang houden, om dat 'er geen verſch water is. Wy vertoonen de zelve by No. 38. A., waar in men ook net zien kan de ſtrekking der voornoemde Baay, die der Tafel- en Zoutbaay, en Baay Falſo, mitsgaders het Robben- en Daſſeneiland, en de ankergrond die men daar om ſtreeks heeft.

't Gevaar in de Tafelbaay by N. W. winden.

Wat nu de Tafelbaay in zich zelven betreft, het is een ſchoone groote baay, daar veel ſchepen, al vry zeker, tegen alle winden gedekt, konnen ten anker leggen; maar zoo de N. Weſten wind begint door te waajen (die de baay vlak in komt, alzoo die meeſt Z. O. en N. W. geſtrekt legt) dan is een geheele vloot in het uiterſte gevaar, om van haare ankers af te ſpillen, en in korten tyd te vergaan, waar van ik in 't jaar 1714. eenige beginzelen gezien, en toen te gelyk ontwaart hebbe, hoe 11 boots, die aan 't hoofd lagen, in een half uur tyds in flarden geſlagen, en de meeſte ſchepen van haare ankers geraakt waren, draajende zommige als tollen rondom, terwyl anderen met ſchieten noodzeinen deden.

Die wind heeft de E. Maatſchappy den 16den Juni 1722. zes ſchepen, de Engelſchen drie bodems, en de Franſchen een ſchip in weinig tyd gekoſt.

Dit waren van ons de Stantvaſtigheid, Rotterdam, de Schotze Lorrendraajer (die nog op ſtrand zat) Lakeman, de Zoetigheid, en de Hoeker Gouda, al te zamen ſchepen, eerſt uitgezeilt, en genegen haare reize na Indiën verder voort te zetten.

De drie Engelſche waren genaamt de Nigtingale, de Cartdois, en de Addiſon, en 't Franſch ſchip Namen. Een ſwaare ſlag

NIEUWE KAART
VAN
CAAP DER GOEDE HOOP
in hare rechte jegenwoordige staat
vertoond door
FRANÇOIS VALENTYN.
J. van Braam et G. onder de Linden exc. Cum Privil.
Duytsche Mylen 15 in een Graad
KAART VAN DE
CAAP DER GOEDE HOOP
waar in aangetoond worden de voornaamste
Plaatzen met de Naamen van der zelver bezitters.
Duytsche Mylen 15 in een Graad
ROBBEN EYL
TAFEL BAAY
HOUT BAAY
GONNEMASE HOTTENTOTS
OBIQUAS
Stellenbosch
Draakenstein
DE BAAY FALSO
HOTTENTOTS HOLLAND
DE GROOTE GRIGRIQUAS
DE KLEINE GRIGRIQUAS
DE CAFFERSE KUST
'T LAND VAN THYNEMA
NAMAQUAS
ODIQUAS
HOSAAS
HESIQUAS
St. HELEENS BAAI
COCHOQUAS
AMMAQUAS
MOETJESONS
KLEINE CAFFERS
GANTOUWERS
ATTAQUAS
SALDANHA BAAI
GAURIS
DISTRICT VAN DE CAAP DE GOEDE HOOP
DE KUST DER HOTTENTOTTEN
HESSEQUAS
CABOEQUAS
SONQUAS
Baay van Algoa
SOESEQUAS
'T LAND VAN WAVEREN
HORISONS
Mossel Baay
GORINGHAICONAS
GONNEMASE HOTTENTOTS
Tafel Baay
Robben Eyl.
GORACHOUQUAS
GORINGAIQUAS
HOTTENTOTS HOLLAND
Hout Baay
DE BAAY FALSO
Caap Falso

flag

slag voor onze Maatschappy, behalven dat zy in dat zelve jaar het ongeluk had, om in volle zee nog 6 schepen van haare retourvloot, te weten, Amsterveen (zynde de zeevoogt) de Samson, 't Raadhuis van Middelburg, Reynestein, Blyenburg, en 't Huis te Foreest, te verliezen.

Schepen hier door gebleven.

In 't jaar 1692. tusschen den 4 en 5den Juni verloor de E. Maatschappy hier door de N. W. wind de twee schoone retourschepen Hoogergeest en de Goede Hoope. Na dat de vloot hier een maand gelegen had, ontstond 'er 's nachts een swaar onweder, zoo dat de baaren, door de woedende winden aangezet, en als tot aan den hemel opstuivende, met de duistere lugt maar een en de zelve stoffe scheenen uit te maaken.

Na dat de meeste schepen, en ook deze twee, van haare ankers gespoelt waren, ontdoken wel eenige nog het zigtbaar gevaar; maar de twee voornoemde raakten ten eersten tegen de klippen aan, en 't volk daar door in den hoogsten nood van in korten tyd, zoo de Heere niet veelen daar van op een wonderbaarlyke wyze gered had, te zullen vergaan, waar ontrent zich een geval opdeed, dat waardig is om zyne zeltzaamheid hier aangeteekent worden, aangezien men weinig voorbeelden daar van ergens vinden zal, te weten, van eenen *Jochem Willemszoon* van Amsterdam, een matroos in dienst; doch voor die tyd op 't schip Spierdyk het ampt van Quartiermeester waarnemende.

Dappere daad van Jochem Willemszoon, by 't blyven van Hoogergeest en de Goede Hoope hier.

Deze borst met de schuit aan de wal zynde, wiert hem, wegens 't onstuimig weder door zyn schipper, *Siewert de Jong*, belast, aan land te blyven, en de schuit maar wel te bezorgen; maar aangezien de branding hoe langer hoe hooger begon te gaan, oordeelden die genen, die op de schuiten pasten, best, alzoo de meeste schuiten aan de wal waren, die op 't strand te haalen, vermits zy anders in flarden stonden geslagen te worden.

Zes of zeven boots, door de swaare zeên van de schepen afgeslagen, en van welke het volk aanstonts verdronk, wierden niet verre van 't Fort aan de Oostkant van 't hoofd geslingert, en daar nog meest, hoewel vry deerlyk gehavent, geborgen.

Terwyl nu de wind hoe langer hoe meer toenam, en de zee zich hemelhoog verhefte, verdronken 'er 's morgens 'er aan tusschen 10 en 11 uuren verscheide menschen, zoo van deze 2 schepen, als van 't Engelsch schip Orangie, die, om zich te redden, in zee gesprongen waren, en hoope hadden van al swemmende het land te zullen krygen, hoewel hen dit elendig ontschoot.

Jochem Willemszoon zoo veele van zyn spitsbroeders in dien grooten nood, en hen egter zoo na by de wal ziende, nam, hier door ten uitersten getroffen, een besluit, waar over men ten hoogsten moet verbaast staan.

Hy bond een loodlyn, van 't Engelsch gestrand schip bekomen, met een weergadelooze moedigheid om zyn lyf, gaf 't eind 'er af aan eenige matroozen, om 't wel vast te houden, sprong toen met groote onverzaagtheid in 't midden van de branding, swom na de erbarmelyke drenkelingen van 't schip Hoogergeest, en nam den eenen voor en den anderen na, by de armen, by 't hair, en daar hy ze maar vatten kon, en sleepte hen met een groote hartvogtigheid, door de baaren, na land, en zoo heeft hy 'er toen veelen gered; maar om ze op die wyze allen te behouden, was volslagen onmogelyk.

Ontrent 300 man zagen dit droevig schouwspel met schreijende oogen aan; doch geen van hen had moed, om na 't schip Hoogergeest te swemmen, ten einde daar verder een middel tot berging van zoo veel beklemde zielen uit te vinden; waar op dan deze *Jochem Willemszoon*, door *N. Verhulst*, schipper op Waterland, zonderling hier toe aangezet, een besluit nam, om zyn leven, tot redding van zyn medebroeders, nog op een andere wyze te wagen.

Hy trok al zyn kleederen, op een blaauw hemd en een blaauwe laakenze hemdrok na, uit, swom met die loodlyn om zyn lyf door die hemelhooge branding, onder welke hy menigmaal nederdook, heenen, en quam, na veel gevaar, eindelyk aan 't schip Hoogergeest, dat nu geheel op de zyde, en vol zand en water geslagen was, alzoo die gruwelyke zee 'er geduurig met afgryslyk geweld en geklots op aanrolde, terwyl het volk, dat die bergen van zeên aankomen, en in de hut op een gepropt, alle oogenblik onder een naar gejammer en geklag, waar van de bergen weergalmden, de dood te gemoet zag; maar zoo haast de derdewaak, *N. Swaar*, dien dapperen *Jochem* met zoo veel moed door die verschrikkelyke baaren als een zeeleeuw heenen worstelen, en by hun schip, dus tot hunne redding opborlen, zag, vloog hy, die gereed stont om anders in zee te springen, met de traanen in de oogen zynen beschermengel om den hals, en riep, van blydschap als opgenomen, tot zyn andere ter dood daar beklemt zittende medebroeders: *Mannen, gryp moed, God dank, nu zyn wy behouden.*

Jochem, ondertusschen geen oogenblik tyds willende verliezen, zei tegen dezen stuurman, die maar een chitze rok aanhad, en verder naakt was: *Gaat heenen*, *neemt*

neemt de trap van 't half dek, bind die aan de loodlyn, en met eenen een touw van boord af, om daar door zoo veel menschen, als 't mogelyk is, over en na land te slepen. Men kon maar twee menschen gelyk dus overhaalen, en zoo wierden 'er ook maar twee togten met de zelve gedaan, terwyl de vermoeide en te veel afgematte *Jochem Willemszoon* aan boord wat uitruste.

Ondertusschen maakte men aan strand een vlot van de afgeslagene planken en balken der schepen, die men met een loodlyn vast aan een sorde, waar op men 'er 4 of 5 te gelyk met een bras door de branding heenen rukte; maar terwyl men aan land bezig was met dit vlot klaar te maaken, begeeft *Jochem*, onverduldig om zelf te zien, hoe de zaaken tot redding van zyne medebroeders verder aangelegt wierden, zich wederom (doch nu zonder touw of lyn) in die woedende zee, een stoutheid, die hem byna het leven zou gekost hebben; want na dat hy ontrent halver weg tusschen 't schip en 't land gekomen was, bevont hy zich door 't geweld der branding zoodanig afgemat, dat hy, niet tegenstaande zyn groote kloekmoedigheid, zich egter genoodzaakt vont, ettelyke maalen om hulp en ontzet te schreeuwen, zonder dat yemant van alle die daar stonden, de hartvogtigheid had van hem, hoe zeer zy daar toe genegen waren, de behulpzaame hand te bieden, alzoo zy vreesden hun leven daar by in een zeker doodsgevaar te stellen.

Hy dan vernemende, dat al zyn schreeuwen om hulp te vergeefs was, en dat hy zich zelven redden moest, spande daar op met een weergadelooze onvertzaagtheid alle zyne kragten in, verdubbelde zynen yver, en vergde in dien hoogen nood zyn armen en beenen meer, dan zy anders verrigt zouden hebben, waar door hy eindelyk de grond onder zyn voeten kreeg, en in staat was, om daar, staande tot aan de borst in zee, zynen adem wat te konnen haalen, om daar na dan verder na land te swemmen.

Dit waren wel zyne gedagten, maar ondertusschen wiert hy door een swaare baar, die hy niet ontduiken kon, van zynen grond afgeslagen. Hy, hier door niet verzet, spande weder al zyn vermogen in, en kreeg andermaal weder grond onder zyn voeten; maar wiert nog eens daar van geslagen, waar op hy, ziende nu door die branding niet te zullen komen, een besluit nam om weer na 't schip te swemmen, dat hem eindelyk na veel moeite en gevaar gelukte, alwaar hy zich eenige tyd onder de fokkerust hielt, en daar na weer op het schip geraakte, van waar hy, nevens drie anderen, byna de laatste van allen, met het vlot aan land gehaalt is.

De Heer Gouverneur, *Simon van der Stel*, die het dapper bedryf van dezen zeeheld, met de uiterste verwondering en beweging, en met groote bekommering voor hem, aangezien had, smeet hem, zoo als hy aan land quam, zyn eigen rok toe, en gaf ordre, dat men alles tot behoudenis van dien dapperen man aanwenden zou. Ook gaf hy by zyn vertrek, na dat hy herstelt was, hem nog deze volgende loffelyke getuigenis mede, op dat ook de Heeren Bewindhebberen hem na verdienste beloonen, en een hooger bediening geven mogten.

Extract uit de originele Missive, door den Gouverneur Simon van der Stel, *en den* Raad *aan* Cabo de Bonne Esperançe, *aan de* Heeren Zeventhienen, *in dato den 22sten Juni 1692. gezonden.*

H*Et droevigst van allen was, zoo veel zielen in 't uiterste gevaar haares levens te zien, en hun jammerlyk kermen te hooren, zonder dat men eenig middel tot hunne behoudenis uitvinden kon, tot dat eindelyk* Jochem Willemszoon *van Amsterdam, Matroos, Quartiermeesters dienst doende op 't schip* Spierdyk, *zich aanbood, om met een touw om het lyf door de branding en aan boord te swemmen, 't welk hem ook gelukte, en door middel van een vlot, en zyn medegebragt touw, over en weder getrokken, de meeste part der menschen uit een gewisse dood te redden.*

Wy konnen niet ledig staan deze trouwhertige daad, zoo kloekmoedig als gelukkig in ons aanzien t'onzer aller verwondering uitgevoert, UEd. Hoog Agtb. *mits dezen eerbiedig voor te dragen, met ootmoedig verzoek, haare goede geliefte zy, den zelven in tyd en wyle, als gestrekt hebbende tot behoudenis van veel Compagnies dienaaren, te willen gedenken.*

Het droevig stranden van Waddinxveen en Oosterland in 't jaar 1698.

Even zoo ongelukkig bleven in deze baay, en door die N. W. wind, in 't jaar 1698. de twee retourschepen Oosterland en Waddinxveen, waar van (zoo men my berigt heeft) maar een jongen 't leven af bragt; ook is onder die schipbreukelingen de huisvrouw van D. *Henrik Willem Gordon*, die aan boord gebleven, terwyl haar man aan land gegaan was, met haar kind in de armen aan strand dood komen aandryven, en ook zoo aldaar begraven. Een jammerlyk einde voor zoo veel beklagenswaardige zielen; 't geen maar alleen door ons aangehaalt wort, om te toonen, hoe gevaarlyk deze baay is by het doorwaaijen van een N. W. wind,

wind, die men meest in de wintermaanden Juni en Juli heeft, hoewel men aan de andere zyde ook bekennen moet, dat dit zelden gebeurt, en dat hier doorgaans ettelyke dagen aan een de Z. O. wind, van welke wy in 't vervolg nader zullen spreken, en die een overlandige wind voor de schepen is, doorwaait.

Wanneer men nu, de baay dus ingeloopen zynde, het kasteel der Goede Hoope nadert, komt onder dat hemelhoog en bar gebergte alles zoo ruw, klippig en rotzig voor, dat het onmogelyk schynt, dat men daar die schoone plantagien, thuinen, en ververschingen, die men naderhand bekomt, vinden zal.

Ook komen de huizen van 't vlek, alzoo zy meest maar van eene verdieping zyn, byzonder laag, en gansch niet fraai voor, hoewel men die, na dat men 'er ingekomen is, byzonder goed tot wooning der ingezetenen, en tot herberging der vlootsgasten bevint.

De Tafelberg.

Het eerste, dat yemant, van buiten hier aankomende, verwonderenswaardig voorkomt, is de uitnemend hooge Tafelberg, die veel hooger gelykt, om dat men 'er zoo kort onder, en van strand maar ¼ uurs, of ten uitersten 1 myl, af is, waar door die, als men 'er tegen op ziet, als over ons heenen schynt te hangen. Hy legt in 't Z. O. en Z., en ten deelen ook na 't Z. W. ten Z.

Hy draagt dezen naam, om dat hy boven op zoo plat als een tafel is, die zomtyds met een berg van witte wolken als gedekt word, dat by de kundigen aldaar een vast teeken is, dat de Z. O. wind haast doorwaajen zal; waar op veelen, dit ziende, wel de gewoonte hadden van te zeggen: *ziet daar, de tafel word gedekt, en wy zullen haast wat te schaften hebben*; hoewel die spreekwyze eigentlyk hier past, als men daar by wegens den Z. O. wind (die anders doorgaans voor de schepen op de Rheede goed is, en die zelden in een stormwind verandert) ook een storm en swaare regen (waar van eenige voorteekenen zyn) te gemoet ziet.

Deze Berg vertoont zich van buiten, als de muuren van een swaar en hemelhoog kasteel, alzoo des zelfs klippen, voornamentlyk by de krans, meest regt op en neder staan, zoo dat het ten uitersten te verwonderen is, dat zich nog deze en gene waaghalzen, niet tegenstaande zyne steilte, hebben durven verstouten, om den zelven te beklimmen.

Ik heb 'er verscheiden gesproken, die dit ondernomen en ook volbragt hebben, zynde 's morgens ten 6 uuren langs de kloof (hoewel eenigen ook wel een anderen weg verkoren) opgegaan, en ontrent 1 uur na de middag daar boven op, maar niet zonder het uiterste gevaar, gekomen, alzoo zy zich menigmaal aan 't hard gras, en deze en gene helmstruiken, hadden moeten vast houden, en zich dus ook wel tegen de steilte, die van 't begin der kloove tot boven toe aan weerzyden met ongelooflyke swaare klippen bezet was, moesten optrekken.

Men plagt in oude tyden voor te geven, dat boven op dien berg een groot binnenwater was; doch dit, naaukeurig onderzogt zynde, is bevonden een verdigtzel te zyn, alzoo daar niet dan eenige grippen en vlakke kuilen, in swaare rotzen, met welke dien berg alomme daar als bevloert is, waren, waar in eenig water stont, 't zy van den dauw, of wel van den regen, dat zeer helder en smaakelyk was, vooral voor zulke vermoeide en verhitte menschen.

Hier en daar heeft men egter veel lang gras, en ook wel eenige andere kuilen of moerassen, die pas een voet of anderhalf diep waren, en waar in eenige graauwe kikvorschen zich onthouden, die men by dag niet verneemt; maar by nacht zeer klaar hoort roepen. Egter zyn 'er hier en daar boven op en langs eenige schoone en helder water gevende bronnen, waar door de landen 'er ontrent op verscheide plaatzen bewatert worden, die men zoo Beoosten, als Bewesten Compagnies thuin en ook door de zelve loopen, behalven dat men na 't O. verscheide spruitjens na de kant van 't ronde bosje, en na 't nieuw warmoesland zich verspreiden ziet, van welke zich 'er een in een spruit van de zoute rivier, en anderen in zee of in de baay ontlasten. Al 't welke men zeer net in een fraaje teekening van de Kaap No. 38. B. gemerkt, en my door de Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel* ter hand gestelt, zien kan; in welke teekening, even voor zyn Ed. komst aldaar gemaakt, men dit vlek in platten grond met zyn verderen omtrek toen pas buiten de Tafelbaay zeer klaar beschouwen kan.

Dus ziet men hier boven meest een eenpaarige vlakte, en ook hier en daar wel een klein heuveltje, en dan weer een ondiepe vallei, waar in men meest kreupelbosch, gras, en ook wel eenige boomen vind.

Zoo kan men wel een half uur al meest over een schoone vlakte gaan, waar na men by een vlakke vallei in 't O. komt, daar men veel wonderlyke steenrotzen, als of zy met handen op een gestapelt waren, verneemt, terwyl men in die vallei niet anders dan ruigte, lang dik gras, en eenige helm ziet.

Daar na komt men by een groote kloof, die dezen berg van de Duivels- of Windberg in 't N. O. afscheid; maar die

die zich afgryzelyk diep vertoont, en waar in men ongeloofelyke groote fcheuren en fpelonken ontdekt.

Wanneer men nu op de kant van dien Berg na de Rheede toe ziet, is de afgryzelykheid van dat gezigt na beneden niet uit te drukken, alzoo de Leeuwenberg, die al vry hoog is, en alle andere daar ontrent gelegene gebergten, geen bergen gelyken, en by na, als of 't maar bultige vlakten waren, voorkomen.

De huizen, ja zelf het Kafteel, doen zich maar als fwarte ftippen op, die men pas met het oog onderfcheiden kan, en de grootfte fchepen gelyken dan maar zeer kleine bootjens, gelyk de boots en fchuiten ook maar kleine fwarte vlakjes fchynen te zyn.

Dit was 't gezigt op de Rheede, of daar ontrent; maar als men eens na beneden langs die afgryzelyke fteile rotzen van dezen berg zag, ontdekte men eenen afgrond zoo diep, dat 'er den befchouwer het hoofd van draaide, zoo dat men genoodzaak wiert te rug te wyken, zoo men niet fuizelen, en van boven neder ftorten wilde.

Men ziet ook, na de Weftkant by de kuilen en moeraffen, waar in die kikvorfchen zyn, tuffchen eenige fcheuren der fteenrotzen hier en daar eenig water na beneden ftroomen, en ook hier en daar wel helder in die kuilen ftaan.

Om alles op dezen berg door en door te zien, heeft men wel een etmaal van nooden, om 't welke dan, na zoo veel aangewende moeite, te beter te konnen doen, zommige daar een nacht overgebleven zyn, en dan overvloedig tyd hadden, om al het aanmerkenswaardige wel te doorfnuffelen.

Ik heb 'er gefproken, die dat gedaan hadden, maar die verklaarden nogmaals onder dat verhaal te yzen, als zy aan 't gevaar, waar voor zy zich bloot geftelt hadden, maar dagten, alzoo zy nu en dan, daar in die naare nacht alleen zynde, wel eens 't afgryffelyk gebrul van tygers of leeuwen met een ziddering, die niet uit te drukken is, hoorden, te meer, alzoo 'er voorbeelden waren, dat 'er van 't fchip Pylfwaard van 7 Tafelbergklimmers maar 4 weer beneden gekomen, en de anderen waarfchynelyk door eenig wildgedierte verflonden waren.

Was nu 't opklauteren op dezen hoogen en fteilen berg moejelyk voor deze nieuwsgierige opklimmers geweeft, het nederdalen was hen wel hónderdmaal moejelyker en gevaarlyker voorgekomen, alzoo zy hier niet alleen, door na dien yffelyken afgrond neer te zien, als verblind en verbyftert, maar ook genoodzaakt wierden zich op veel plaatzen met het uiterfte gevaar (hoewel 'er geen ander middel was om af te komen) na beneden te laaten zakken, dat zeer ligt quaalyk had konnen uitvallen.

En zoo hier door nog niet fchriks genoeg in deze waaghalzen was, wierd zy nu en dan wel eens, door 't zien van mift en vuiligheid van grof wild gedierte, zoodanig verdubbeld, dat zy zich dan, zonder eenige vreeze voor dat gevaar meer te gevoelen, maar zoo los lieten afglyden, om doch van geen leeuwen of tygers verflonden te worden; waar door zulke dan doorgaans wel zoo fpoedig beneden als boven gekomen waren.

Het heugt my, dat ik den ouden Heer *Simon van der Stel*, en ook Juffrouw *de Man*, huisvrouw van den Tweeden perfoon daar, in 't jaar 1685. heb hooren zeggen, dat zyn Ed. met de meefte lieden van aanzien, en met verfcheide juffers, van welke zy 'er een was, eenigen tyd te vooren op dien berg geklautert, en dat zy 'er allen boven opgekomen, en daar eenigen tyd zeer vrolyk geweeft zyn, zonder dat hen eenig quaad ontmoette, dat wel te gelooven is, alzoo 'er toen veel volk by een was, en nu en dan gefchoten, dan eens een groot vuur gemaakt, ook zomtyds eens wakker op trompetten geblazen, en opgetrommelt, en daar door al het wild gedierte, dat daar ontrent wezen mogt, verjaagt wiert.

Egter heb ik noit yemant, van allen die 'er op geweeft zyn, gefproken, die luft had, om 'er weer op te gaan.

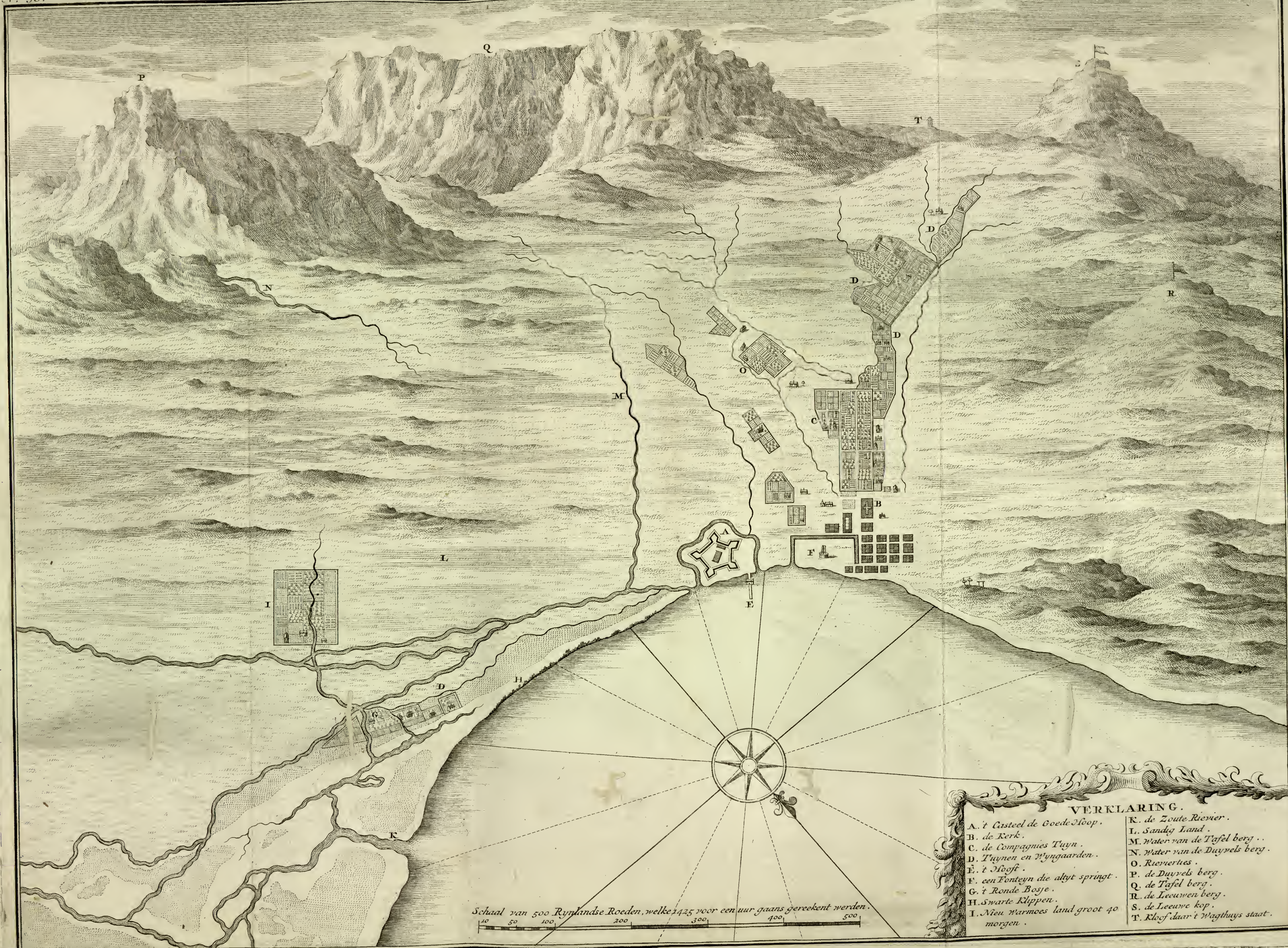
Daar zyn 'er hier, die voorgeven ontrent de krans van den berg van verre 's nachts een vervaarlyk licht, dat zich bewoog, gezien te hebben, en die daar uit oordeelden, dat dit een karbonkelfteen was, die voor in de kop van een groote flang ftont, maar zy zouden my meer voldoen, die dezen fteen eens gevonden hadden. Ik houde het voor een fabel, en oordeele, dat dit eenig ander licht zal geweeft zyn, dewyl noit yemant hier, of elders, iet verder daar van ontdekt heeft.

Daar zyn 'er, die de hoogte van dezen berg net afgemeeten, en bevonden hebben, dat de zelve 1857 Rhynlandze roeden hoog is; waar uit men dan ziet, wat ftaat 'er op de meeting van Mr. *Nicolaas de Graaf* te maaken is, die zegt de zelve ook gemeeten, en bevonden te hebben, dat hy 298 Rhynlandze roeden hoog was.

Het is verwonderenswaardig, dat men, wanneer de Z. O. wind doorwaajen zal, boven op dezen berg gelyk als een heirleger van witte wolken, al van verre derwaarts heenen dryven, op een koppel by een vergaderen, en daar na ook die wolken den berg allengskens als by trappen, en als of het afgefchaafde krullen waren, afdalen ziet, zonder dat

men

N°. 38.

P
Q
T
S
D
R
N
M
O
C
B
A
F
L
I
E
D
H
G
K
Schaal van 500 Rynlandse Roeden, welke 1425 voor een uur gaans gereekent werden.
10 50 100 200 300 400 500
VERKLARING.
A. 't Casteel de Goede Hoop.
B. de Kerk.
C. de Compagnies Tuyn.
D. Tuynen en Wyngaarden.
E. 't Hooft.
F. een Fonteyn die altyt springt.
G. 't Ronde Bosje.
H. Swarte Klippen.
I. Nieu Warmoes land groot 40 morgen.
K. de Zoute Rievier.
L. Sandig Land.
M. Water van de Tafel berg.
N. Water van de Duyvels berg.
O. Rieviertjes.
P. de Duyvels berg.
Q. de Tafel berg.
R. de Leeuwen berg.
S. de Leeuwe kop.
T. Kloof daar 't Wagthuys staat.

men nog den allerminsten wind in de tafel-vallei gewaar word; maar zoo ras die tot op de aarde en beneden gekomen zyn, dan begint die wind zoo sterk door te poetzen, dat men, halver weg zynde, werk heeft om op zyn beenen te blyven staan, of niet in weerwil in een gat of hol voort te waajen, waar van ik by ondervinding spreken kan, alzoo ik met nog een wakker jong Heer, dus halverweg van dezen wind overvallen zynde, genoodzaakt wiert my nevens hem in een diepen kuil, die wy daar vonden, voor een tyd vast te zetten, alzoo wy anders zekerlyk zouden weggewaaid, en het onmogelyk gaande gehouden hebben.

Wanneer nu deze wind zoo doorblaast (dat zomtyds wel 's morgens, maar meest 's namiddags, hoewel ook wel den ganschen dag, en ettelyke dagen aan een gebeurt) zoo wort niet alleen het stof van de grond als tot aan den hemel opgedreven; maar men ziet 'er zelf steenen als knikkers onder, die de menschen met een groot geweld tegen 't hoofd geslagen worden, behalven dat men van wegen het stof, dat in de lugt is, by na niet van zich zien kan, alzoo 't de menschen in de oogen en mond, en, schoon de deuren dan over al gesloten zyn, zoodanig in alle de huizen waaid, dat zelfs geslotene kassen en kabinetten, hoe digt ook, doorgaans vol stof leggen.

Ik heb, by het doorsnorren van dezen vreezelyk sterken wind, verscheide boekhouders, die dan over de straat gingen, zich van huis tot huis aan de vensters zien vast houden, zonder dat zommigen zich van 't eene huis na 't andere dorsten begeven, moetende daar zoo eenigen tyd staan, om een tusschenpoozing van dezen wind (die ik dus eens 8 of 9 dagen aan een even sterk heb zien doorwaajen) af te wagten, en dan zoo langs de huizen tot aan hunne wooning heenen te sluipen.

Op zulken tyd is 't uitgaan als verboden, voor al aan de juffers van rang, die dan met een zonnescherm zouden willen gaan, alzoo die in een oogenblik geheel na boven toe omwaajen, en in flarden raaken zou. En wat de mans betreft, die wegens hun ampt dan in 't Fort, of elders, moeten zyn, die hebben het dan (gelyk wy reets getoont hebben) quaad genoeg.

Die dan van boord na land moeten roejen, hebben 't met dien boozen wind zeer quaad: want die agter in de schuit zitten, konnen zich van de digt overwaajende en als overregenende golven (die zich als witte lammerkens op die dan zeer groen zynde zee vertoonen) onmogelyk droog houden; en schoon zy al redelyk digt by 't Fort of Vlek ten anker leggen, konnen de schuitsroejers 'er zomtyds wel 1 of 2 uuren over bezig zyn, eer zy hun volk in de Rochebaay aan land konnen leveren. Doorgaans waaid deze wind sterk in de zomermaanden, van September tot Maart door, en in dien tyd ziet men ook doorgaans die witte wolk 'er boven op, die zich, als de Z. O. wind doorwaajen zal, vooraf op dien berg vertoont.

Die lang hier aan de Kaap gelegen hebben, konnen dien Z. O. wind al van zeer verre, en zelfs al van de Tygerbergen (schoon vry verre daar af gelegen) zien aankomen, wetende daar uit by ervaarentheid ook lang te vooren te voorzeggen, dat die wind binnen korten tyd waajen zal. Dus heugt het my, dat ik in 't jaar 1685. met den ouden Capitein *Hieronymus Cruse*, en met eenige schippers, van 't ronde bosje (een fraaje thuin der E. Maatschappy ontrent 1 myl van 't Fort na 't O. gelegen, en anders Rustenburg genaamt) rydende, hy tegen een van deze schippers, die zyn afscheid al volkomen had, en maar na de wind, die toen nog N. W. waaide, wagtte, zeide: *Schipper, ryd vry wat aan, want eer wy aan 't Fort zyn, zal de wind Z. O. waajen, en dan zoud gy wel een kanonschoot, om aanstonts te vertrekken, na uwe kleeren konnen krygen, dat ik u niet raaden zou af te wagten.* De schipper, dit hoorende, en de wind nog N. W., en de baay vlak in ziende waajen, stont, nevens ons allen, hier verbaast over, en vraagde, waar aan zyn E. dit wist te voorzeggen, 't geen hy ons, aanstonts zeer klaar aan die witte wolken, die van verre al vry sterk na dien berg quamen aandryven, toonde, waar op dan die schipper ook aanstonts op een sterke galop van ons afreed, terwyl wy hem maar zagtkens volgden; maar eer wy aan 't Fort quamen, zagen wy zyn schip de baay met een schoone Z. O. wind al uitzeilen, zoo dat hy, of sterk aangereden, of met de landschuit moet nagevolgt, en zoo aan boord gekomen zyn.

Hoe sterk nu deze wind in de Tafelbaay ook doorblaast, moet men egter hier nevens zeggen, dat zich zyn geweld maar meest in die baay vertoont, en hoewel ik den zelven wel eens wat sterk pas voorby 't Fort en den Windberg, zelf tot een stukweegs O. op, vernomen hebbe, is het egter zeker, dat men wat dieper landwaard in daar niets ter wereld van weet.

Deeze Tafelberg schynt van buiten bar en onvrugtbaar, alzoo men 'er loover nog gras bespeurt; doch hy is boven op met zeer goede groente bewassen. Ook zyn in de kloove veel wortels, hooge boomen, en ruigte, die ik verscheide

1. 't Vlek. 2. de Tafel-berg. 3. de Wind-berg. 4. de Leeuwen-berg.

zoo verre dit land onder ons ſtaat, een nette beſchryving te geven, moet men voor af weten, dat de zelve in vier Hoofdcolonien beſtaat, die weder haare byzondere verdeelingen van zekere landſtreeken hebben, en die in deze navolgende beſtaan, en met haare onderdeelen net aangewezen worden.

De vier Hoofdcolonien hier met haar onderdeelen.

I. De Stadt, of 't Vlek, met den Regtsban des zelfs, waar onder behooren:
1. De Tygerbergen.
2. De Koeberg.
3. De Blaauwe Berg.
4. De Moſſelbank.
} Met de Hofſteden daar op gelegen.

II. Stellenboſch, waar onder deze vier mindere Colonien behooren.
1. Stellenboſch.
2. 't Moddergat.
3. Hottentots-Holland.
4. De Bottelary.

III. Draakeſtein, waar toe deze vier behooren:
1. 't Land van den Berg *Keert weder*, tot de Kerk.
2. Dat van de Kerk tot de Wagenmaakers-Valey.
3 De Wagenmaakers-Valey zelf.
4. En nog eenige landſtreken, als Riebeeks-Kaſteel, de 24 Rivieren, de Honig- en de Piquetberg.

IV. Het land van Waveren, dat geen onderdeelen heeft.

Beſchryvinge der I. COLONIE.

Wanneer de E. Maatſchappy zich hier neergezet had, heeft zy zich eerſt in de Tafelbaay, en daar buiten, doch voor af na de zyde van de zoute rivier (anders ook wel Keizers-rivier, na zekeren *Johannes Keizer*, die 'er in verdronk, genaamt) uitgebreid, gelyk daar langs en ontrent van tyd tot tyd ſchoone buitenplaatzen en hofſteden zyn aangelegt, onder welke Conſtantia, en 't Rondebosje (die wy hier na breeder beſchryven) merkelyk boven de andere uitſteken.

Om nu nader kennis van de zoute rivier te krygen, vertoonen wy de zelve by No. 38. B. in prent.

Een van de eerſte en fraaiſte plaatzen hier ontrent, is de Boſchheuvel, wel eer door de Heer *van Riebeek* aangelegt, die ik in 't jaar 1685, wanneer ze *Guilliam Heems*, een Borgerraad, toequam, met veel genoegen gezien, en daar op een fraaje plantagie van oranje-, citroen- en meer andere boomen, en een ſchoonen wynberg, gevonden heb. Naderhand is zy in handen van Mr. *Willem ten Damme* geraakt, en door hem weer aan *Gabriël Touman* voor etrelyke duizend gulden verkogt.

Eer men van hier na Conſtantia gaat, 't geen na den Boſchheuvel volgt, loopt 'er buiten den Boſchheuvel een ſteenagtige ſmalle en ongemakkelyke weg tusſchen en over een ruwen berg na de Houtbaay, daar ook al eenige plaatzen aangelegt zyn; en daar men 'er meer zou konnen aanleggen, zoo men het niet nagelaaten had, om 't hout van dit boſch, dat men hier zoo hoognoodig heeft, te behouden.

Ook zyn 'er buiten de ſteenbergen nog verſcheide andere veeplaatzen der E. Maatſchappy in een plaats, *os picos fragosos*, of de gebrokene bergen, door de Portugeezen genaamt, doch die van de Hollanders naderhand, voor al daar die bergen in 't Z. leggen, Noorwegen genaamt zyn, om dat zy zeer wel na zekere bergen in Noorwegen gelyken. Hier plagt de E. Maatſchappy bevoorens haar ſlagtvee te bewaaren, ter tyd toe zy dit naliet, en haar vleeſch van vier Pachters begon te nemen; en na dien tyd is dit land door de Heer *Simon van der Stel* (dat wel 3 dagreizen groot is) by zyn plaats Conſtantia gevoegt.

Deze ganſche landſtreek van Conſtantia, den Boſchheuvel, enz., legt langs de zoute rivier na 't Z. O. ten Z. en zoo al verder na 't Z.

Naderhand heeft de E. Maatſchappy weer een veepoſt over de zoute rivier na de Tygerbergen, die ontrent 3 mylen van de veſting leggen, en die men gemakkelyk van daar zien kan, aangelegt, in welk dal der Tygerbergen, anders de Tygervaley genaamt, 't vee byzonder wel kan geweid worden, alzoo die landſtreek een van de ſchoonſte en allervrugtbaarſte daar om ſtreeks is, niet alleen om dat de grond zeer ſchoon, goed, en de aarde zeer vet en ſwart, maar om dat hier boven dit land doorgaans in den zomertyd, en zoo lang 'er vrugten op 't veld zyn, een dauwwolk legt, die 't zelve ongemeen bevogtigt, waar op dan by dag de zon zoo wonder heerlyk werkt, dat men daar door hier ongemeene ſchoone vrugten heeft.

De Tygerbergen.

Zy worden de Tygerbergen genaamt, niet, om dat diergelyk wildgedierte zich daar onthoud, maar na zekere donkere of bruine vlekken, die de zelve van alle andere bergen daar klaar onderſcheiden, en die 'er door den miſt der herten op gemaakt worden, die dat land ook vet maaken.

Men heeft daar ook twee valeyen van dien naam, de N. Ooſtelykſte de Tygervaley, en de Z. Weſtelykſte de witte Ty-

Tygervalley genaamt, die zeer digt by een leggen.

Om den goeden grond is deze landstreek reets zoo bebouwt, dat 'er nu 22 schoone plaatzen en hofsteden in aangelegt, hoewel die van veel meer belang in opzigt van haare inkomsten, dan wel ten aanzien van haare gebouwen, zyn. Ook zouden 'er hier niet veel meer konnen aangelegt worden, om dat zy malkanderen dan te na zouden komen, of niet wel van water konnen voorzien worden.

De boeren zyn hier ryk, en bezitten veel klein en groot vee, en 't was een arme boer, die hier maar 600 schaapen en 100 ossen in 't eerst bezat. Deze Tygerbergen beslaan in 't rond ontrent een streek van 8 groote mylen, en de uiterste plaats der zelve is 4 mylen van 't kasteel der Goede Hoope gelegen.

De Koeberg.

Hier tegen aan stoot de Koeberg, die ontrent 6 mylen van 't kasteel is, en zich na 't O. ten N. uitstrekt. Hier hebben zich de Coloniers naderhand mede uitgebreid, doch bevonden dit land zoo goed niet, als de Tygerbergen, behalven dat men hier, wegens gebrek van water, zoo veel borgers of boeren niet heeft konnen plaatzen.

Om deze reden begaven zich veelen der zelven, alzoo hen 't bevoorens beschreven land in de Tafelvaley en daar buiten na de zoute rivier, en aan de Tygerbergen, te klein geworden was, na den Blaauwen berg, die 8 mylen van de vesting na 't N. O. ten O. legt, en zoo genaamt word, om dat hy zich, voor al wanneer men eerst uit zee komt, en na 't land toe ziet, zeer blaauw opdoet.

De Blaauwe berg.

Dit is mede zeer vrugtbaar land, en by na zoo goed, als dat in de Tygerbergen, doch wegens 't gebrek van water, dat hier mede niet te ruim is, heeft men hier zoo veel borgers niet konnen plaatzen.

Deze gansche landstreek is, volgens den aanleg der eerste uitbreiding van deze Colonie, niet tegenstaande men hier in 't eerst veel wild gedierte van Olifanten, Leeuwen, Herten, enz. had, in weinig jaaren bevolkt, en tot dus verre heeft zich de eerste Colonie ook in 't eerst maar uitgestrekt; maar naderhand is zy, wegens een geschil, dat de Landdrost en de provisioneel Fiscaal *van Putten*, ontrent 't jaar 1712 over een yders geregtigheid kreegen (dat ten laatsten door den Politycquen Raad den Fiscaal tegen geweest wiert) tot aan de Mosselbanksrivier, die na de Tygerbergen daar al mede aangrenst, uitgezet; doch met die bepaling, dat wel de regtsban van den Fiscaal zoo verre strekken, maar dat egter de Landdrost, zoo hy eer dan de Fiscaal eenige wegloopers vangen mogt, zyn regt daar op, als eer in tyd en dus ook in regt zynde, behouden zou.

Een magt aan hem door den Heer *van Rheede* in 't jaar 1685. gegeven by Instructie, een geval, daar *van Putten* weinig eere van had.

Deze Mosselbanksrivier, dus na eenige mosselen genaamt, die men hier nu en dan wel aan de klippen hangen ziet, en krygt, is maar een zamenloop van wateren, door den regen in den regentyd veroorzaakt, en dat in de zomer, in putten blyvende staan, brak word, hoe wel de menschen en 't vee daar ontrent zich hier mede moeten behelpen, alzoo 'er geen ander naby is, waar na de Mosselbank zelf nu en dan wel de regenbak genaamt word.

Deze Mosselbanks-rivier loopt een zeer langen en krommen weg, en stort, na veel dalen doorgeloopen te hebben, by de Tafelbaay in de zoute rivier, waar mede zy daar in die baay in zee loopt.

Behalven deze zoute rivier is in deze streek nog een bron, die zyn oorspronk in 't gebergte van Stellenbosch heeft, en van daar door de Tygervaley, gelyk zy ook voorby *de Kuil* (een schoone plaats, die Capitein *Berg* nu toekomt, en wel eer de E. Maatschappy plagt eigen te zyn) loopt, doch de zelve is in den zomer brak; doch by de Steenbergen en by Constantia zyn verscheide rykelyk watergevende bronnen, hoewel daar geen ander, dan de Heer *Simon van der Stel*, nut af had, alzoo al dat land onder zyn Ed. stont.

Over die rivier, welke voorby *de Kuil* loopt, is ook een brug gelegt, om dat men 'er in den regentyd anders niet overkomen kon, om na Stellenbosch te gaan.

Hier ontrent zyn maar drie vrugtbaare plaatzen, te weten, *de Kuil*, de plaats van *Henrik Hattung*, en die van *Jacob Vogel*.

Verder is van de Kaap af tot aan Saxenberg (een plaats dus na *Michiel Sax* genaamt) een afstant van 6 mylen, waar aan 't land van Stellenbosch stoot.

Na dat men hier aan de wal gekomen is, ziet men een open vlek, met een fraai getal huizen, die van buiten meest alle gewit zyn, dat van de Rheede een aardige en cierlyke vertooning doet. Zy zyn, om de felle winden, doorgaans maar van eene verdieping, hoewel dit naderhand veranderde.

Het Vlek.

Het Vlek strekt zich ten grootsten deele na den Tafelberg, en ook eenigzins na den voet van den Leeuwenberg uit, en legt ontrent 750 treden Bewesten 't Ravelyn, of anders 881 treden net van de poort des Kasteels.

Wanneer ik in 't jaar 1685. hier quam, ston-

ſtonden 'er de huizen vry ydel, en, in vergelyking van nu, zeer weinig.

Ik heb 'er in de Tafelbaay in 't jaar 1714. ontrent 254, zoo groote als kleine, zelf geteld, zonder deze en gene openbaare gebouwen (gelyk het touwpakhuis, en meer andere huizen der E. Maatſchappy) hier by te rekenen.

Zy zyn meeſt van Kaapze klippen gebouwt, en doorgaans daarom maar van eene verdieping, om dat zy anders te veel van de ſwaare valwinden lyden moeten; gelyk zulk een huis ook doorgaans daarom met riet gedekt word, dat men daar in de duinen, of in de buffels- en rietvaley, pas ten N. O. van de zoute rivier, en wat Bezuiden ten W. van Viſſchershok gelegen, overvloedig heeft, hoedanig een rietdak van een dubbelhuis hier nog wel 300 of 350 Rders koſten moet.

Deze huizen zyn vry gemakkelyk gebouwt, en van verſcheide zeer goede vertrekken voorzien, hebbende een dubbel huis, twee Zaletten aan de ſtraat, en verſcheide middel- en agterkamers, en ook veeltyds een groote plaats agter; en zulk een dubbel huis doet hier 's maands 13, 14 of 15 Rders, na dat het groot of klein is, van huur. De meeſte hebben maar bol-kozynen.

Hoewel wy nu gezegt hebben, dat zy doorgaans maar van eene verdieping zyn, zyn 'er na 't jaar 1695. (zedert welken tyd ik hier ontrent verandering beſpeurt hebbe) verſcheide dubbele huizen gebouwt, van de welke de twee huizen van *Albert Koopman*, naaſt malkanderen ſtaande, de eerſte geweeſt zyn.

Deze waren na dien tyd wel zeer fraai; maar in 't jaar 1705. vond ik hier vry grooter, hooger en heerlyker huizen, zoo die twee, die de Heer *Henning Huſing*, Borgerraad alhier, en een van de vermogenſte borgers, op de weg na 't Fort toe naaſt malkanderen gebouwt, en waar van hem 't zyne, daar hy toen in woonde, wel 10000 Rders, zoo hy my zeide, gekoſt heeft, als ook dat van den Fiscaal *Bleſius*, dat mede een zeer ſchoon huis is, waar in men (gelyk in dat van de Heer *Huſing*) een dubbelde wooning onder en boven, en die, na de wyze der huizen tot Amſterſtam, met opgaande trappen heeft.

De ſtraaten zyn in verſcheide blokken verdeelt. Men heeft vier breede regte ſtraaten, na den Tafelberg toe wat oploopende, en die van myne treden 112 lang, en 15 breedt waren, hoewel 'er buiten deze ſtraaten nog wel verder op na den Tafelberg, en ter zyden uit na den Leeuwenberg, verſcheide huizen hier en daar verſtroid ſtaan; gelyk 'er mede in de voorſte ry na 't Fort toe nog 3 huizen langer aan die rey komen, te weten, die van *Henrik Bouman*, *Richter*, en nog een.

Buiten deze regte zyn 'er nog 4 dwarsſtraaten, die van 't Fort na den Leeuwenberg loopen, waar af de naaſte aan ſtrand 350 treden (tot 't naaſte huis aan den Leeuwenberg) lang, en 25 treden breedt; doch de anderen, wel van de zelve lengte, maar de helft ſmaller zyn.

Het naaſte aan ſtrand is beſt bekent met den naam van de rey huizen by *Brommer*, die daar Equipagiemeeſter was, en 'er een zeer ſchoon en groot huis met een opgaande trap had, en is die ſtraat in 4 blokken verdeelt, en de 4 ſtraaten, die na den Tafelberg loopen, beſtaan yder uit 3, en dus te zamen uit 12 blokken, behalven de welke 'er nog verſcheide kleine dwarsblokken, van 1, 2 of 3 huizen by een, waren.

Dus maaken ook de huizen by den Heer *Bleſius* een dwarsblok op zich zelven, behalven dat zich boven by den Tafelberg nog verſcheide huizen met zeer groote en ſchoone thuinen vertoonen, die al een zonderling cieraad aan dit vlek, en een groote uitſpanning voor de zoo lang in die naauwe bodems beperkte vlotelingen geven.

Ter zyden het huis van *Brommert* heeft men na 't Z. W. een ſchoone vlakte tusſchen den Leeuwenberg en de Duinen, die zich wel een half uur verre van *Brommers* huis tot aan den Leeuwenſtaart langs ſtrand zeer verheven vertoonen, alwaar men al mede nog veel huizen zeer vermaakelyk van ſtant zou konnen bouwen; doch de reden, waarom dat gelaaten word, zal elders in een opſtel van eenige vragen door den Heer Generaal *van Hoorn* aan den Kaapzen Raad by zyn aanwezen alhier gedaan, gegeven worden.

Het Kaſteel der Goede Hoope.

Het voornaamſte gebouw hier is het Kaſteel der Goede Hoope, dat als een vyfhoek met 5 ſchoone punten, die wy hier na opnoemen zullen, en waar op verſcheide ſchilderhuizen ſtaan, zeer cierlyk van verre daarom te meer pronkt, om dat het boven op plat met ſchoone groote ſteenen zeer fraai bevloert, en van leuningen, waar langs men rondom 't zelve wandelen kan, en dat een heerlyk uitzigt alom me geeft, voorzien is. Boven de poort is een rond kloktoorentje met een koepel, en een vierkant huisken met een dubbele verdieping.

Het is in 't jaar 1672. door den Heer Gouverneur *Ysbrand Godsken* begonnen, die 't in 3 of 4 jaaren meeſt volbouwt heeft, hoewel 'er nog al iets voor zyn vervanger, de Heer *Bacx*, en meer anderen, zelf tot 't jaar 1699. aan te doen viel. Daar en boven is 'er, by de komſt van den Heer Veldoverſte *Herman de Wilde*,

Wilde, in 't jaar 1703., begin gemaakt, om een ravelyn, en een bedekten weg voor dit Kasteel te maaken, doch ik kon by myn aanwezen 1714. niet zien, dat dit met zyn gragt, die niet heel groot was, nog zoo haast zou gedaan zyn.

Dit is wel een schoone, sterke en zeer wel gelegen vesting, om dit Vlek te dekken, en deze baay tegen vyandelyke schepen, die 'er zouden willen inkomen, te beschermen; maar ik heb van zeer goede vernuftelingen en bouwkundigen van Sterkten wel hooren zeggen, dat men deze plaats nog veel sterker zou konnen maaken, met een goed waterpas van 24 twaalf-ponders op zekeren uithoek pas buiten de staart van den Leeuwenberg, alwaar de schepen de droogte de Walvis voorby zeilen moeten, en daar de schans van de Heer *Simon van der Stel* wel eer plagt te leggen, te plaatzen, vermits men bevonden heeft, dat men zelf met een 8 ponder die plaats van de eene tot de andere wal, of van de Leeuwenstaart tot aan de Walvisch, overschieten kan.

Aangezien nu alle schepen in de goede tyd hier inkomen, en 't na de wal van de Kaap houden moeten, om de Z. O. te myden, en in den regen- of wintertyd (die van Mey tot September duurt, zynde April en October de wyffel- of stille maanden) zy onmogelyk na de overwal konnen loopen, om dat men werks genoeg heeft, om dan maar met een schui in de Rochebaay te landen, alzoo 'er aan die overkant dan een branding hemel-hoog staat, zoo zou men van dit waterpas dan ook, buiten tegenspraak, alle vyandelyke schepen zeer gemakkelyk, en geheel zeker, zoodanig konnen waarnemen, dat men geen vreeze ter wereld zou hebben, dat een der zelve in de baai zou konnen binnen loopen, 't welk, zoo 't by een gelukje al eens gebeuren mogt, dan verder door die van het Kasteel belet zou konnen worden, alzoo het zelve zeer sterk gebouwt, en byzonder wel van geschut en volk voorzien is.

In deze vesting heeft men verscheide schoone gebouwen, die 'er van tyd tot tyd schynen aangemaakt te zyn. Het oudste komt my voor, dat men ter regterhand heeft, zoo als men in 't Fort komt, en daar gemeenlyk de Zeevoogden der vloot by hun komst gehuisvest worden, dat al een vry groot gebouw van twee verdiepingen hoog, en van verscheide schoone en groote vertrekken voorzien is.

Naderhand is de Kat, daar nu de wooning van de Gouverneur is, door den ouden Heer *van der Stel* bebouwt, alwaar men, na dat men de trap opgegaan is, in 't midden een zeer groote zaal ontmoet, die tot 't jaar 1704. toe te gelyk voor een Kerk diende, en daar men ter regterhand een zeer groote wooning voor den Heer Gouverneur, en ter linkerhand van die Kat een fraai groot woonhuis voor den Tweeden Persoon, heeft.

Dat van den Heer Gouverneur, 't geen mede van 2 verdiepingen is, vervat veel schoone vertrekken onder en boven, mitsgaders een kleine middelplaats, alwaar ook een Tank is voor Japansche goud- en zilvervischjens, die ik 'er in gezien hebbe.

Voor den trap van de Kat onthoud zich gemeenlyk een gewaapent soldaat, met een bywagt, om alle lieden, die den Heer Gouverneur gaarne spreken zouden, aan te dienen.

De wooning van den Tweeden Persoon is mede wel van eenige zeer goede vertrekken voorzien; maar alzoo zy de grootste niet was, heeft de Heer *Helot* (zoo ik in 't jaar 1714. bevont) 'er geduurende zyn gezaghebberschap nog een beneden, en een bovenkamer, bygemaakt, waar mede het de Tweede Persoon hier nu zeer wel stellen kan.

Voor den Capitein was 'er ook een kleine wooning even ter zyde dat eerste gebouw, waar in de Zeevoogden der retourvlooten zich onthouden; doch deze was niet van veel belang, waarom ook de meeste Capiteins, die ik zedert 40 jaaren herwaarts gekent hebbe, gemeenelyk hunne huizen buiten 't Fort in het Vlek hadden.

Zoo als men door de Kasteelspoort (waar in men nu en dan wel een Leeuwenhuid of twee hangen zag) binnen die vesting komt, heeft men 'er een groot plein, dat al vry lang en moi breedt is, en daar men gemeenlyk een grooten struisvogel loopen ziet, tegen over welke binnenpoort zich de Kat, de wooning van den Heer Gouverneur en die van den Opperkoopman, of den Tweeden Persoon, vlak in 't front, als of 't maar een gebouw was, zeer cierlyk, alzoo 't van buiten zeer fraai gewit is, vertoont.

Als men even de Fortspoort ingekomen is, heeft de Winkelier aan de linkerhand een zeer kleine wooning, hoedanige 'er onder de wal, of punten meer, of anders wel pakhuizen zyn, om deze en gene goederen in te bergen.

Tusschen de Kat en de wooning van den Tweeden Persoon is beneden een opening, of een groote poort, door welke men op een tweede fraai groot agterplein komt, alwaar de Lieutenant aan de overzyde een fraaje wooning heeft, zonder dat ik wete dat 'er meer zyn; maar de verdere plaatzen aldaar zyn geschikt tot pakhuizen, om de wynen, 't koorn, en allen anderen voorraad ofte goederen der E. Maatschappy, staande onder

de

de verantwoording van den Pakhuis-meester, Dispensier, en Keldermeester, daar in te bergen.

Buiten 't Fort heeft men digt by 't huis van *Jacobus van der Heyden*, oud Heemraad van Stellenbosch, of anders naast het huis van eenen *Pythius*, een Herbergier, nog een zeer lang en groot pakhuis, om het touwwerk, en deze en gene andere goederen der E. Maatschappy, tot die kraam behoorende, te bergen; op welke plaats het oud Kasteel, door den Heer *van Riebeek* in 't jaar 1652. begonnen, gestaan heeft, waar van ik 1685. nog de laatste aarde, om het geheel en al te slegten, hebbe zien wegkruyen.

Onder de openbaare gebouwen is de Kerk, een zeer fraai gebouw. Zy wiert onder de regeering van den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, meest op het sterk aanhouden van de Heer *Petrus Kalden*, toen Bedienaar des Goddelyken Woords alhier, uit de middelen der Diacony voor ontrent 11000 R^ders^ gebouwt, en geraakte den 6^den^ Januari 1704, wanneer 'er de eerste maal in gepredikt wiert, klaar.

Zy is ten naasten by agtkantig van gedaante, hebbende 4 groote vakken, en tegen yder vak, van in de 20 of 30 voeten muurs hoogte, 2 groote glasraamen, die, na myne gissing, tusschen de 20 en 30 voeten hoog zyn.

De zelve heeft in 't Z. en in 't N. een veel hooger ryzende en fraai opgaande gevel, in yder van welke mede een groote glaze raam is, doch maar half zoo groot als de andere boven, maar beneden met een spinnekop, en verder een zeer nette poort aan wederzyden, die met dubbele deuren gesloten word. Zy heeft 4 gevels, byna op de wyze der gevels van de gemeene huizen in Holland, opgehaalt. Ook ziet men 'er by de deuren in 't N. en Z. twee schoone portaalen, 10 of 12 voeten hoog, die rood en wit zeer fraai gemarmert zyn.

De Kerk. In de Kerk heeft men 4 ronde gewitte pilaaren, die ontrent 3 voeten over 't kruis en ontrent 25 voeten met haare cierlyke gemarmerde capiteelen hoog zyn, tegen yder van welke een fraai gestoelte staat, waar onder dat van den Heer Gouverneur, met zyn 4 fraai geslingerde pilasters, om den hemel of de kap te dragen, het allerfraaiste, en in 't Z. W. geplaatst is, en over welke van vooren een schoon tapyt legt.

De andere staan in 't N. W., Z. O., en in 't N. O. onder de welke de Borgerraaden 'er een voor zich zelven met verlof van den Heer Gouverneur en de Diakenen hebben laaten maaken.

Alle de zelve zyn zeer fraai, en ongemeen net van eikenhout; maar daar behoorde ook een gestoelte voor de Gemaalin en kinderen van den Heer Gouverneur gemaakt te zyn, die nu voor 't gestoelte van dien Heer, nevens alle andere vrouwen in den buik van de Kerk zit.

In 't W. staat een zeer nette agtkantige predikstoel, op een swarte ebbenhoute dikke fraei geslingerde enkelde styl, 4 of 5 voeten hoog, en 5 duimen over 't kruis dik, welke stoel op yder hoek met 8 swarte fraai geslingerde pilasters, op welke een mooye kap rust, verciert; behalven dat de stoel, en de kap, over al met ebbenhoute lysten omzet is. Ook is de trap zeer net gemaakt, en de Bybel legt op een koperen lessenaar, zoo fraai, als ik 'er al zeer weinig gezien heb. Deze stoel is zeer lugt, alzoo hy over al open is.

Ter regterhand van den Predikstoel is 't gestoelte der Predikanten, en Ouderlingen, dat maar gemeen, gelyk aan de andere zyde na de N. deur ook dat der Diakenen is, buiten de welke 'er aan weerzyden van den Predikstoel nog verscheide andere nette gestoeltens zyn.

Ik bevont deze Kerk van myn treden 50 lang, en ook zoo veel treden breedt; doch van buiten beslaat zy 173 treden in 't rond.

Menziet daar agter den Predikstoel aan de regterzyde van een kerkglas, ofte raam, de tombe, of anders 't wapen van den Heer Gouverneur *Louis van Assenburg* (die den 27sten December 1711. stierf, en den 2^den^ Januari 1712. begraven wiert, hoewel daar van niets ter wereld bleek) met een standaart 'er boven. Hy voerde een burgt met 5 toorens in zyn wapen, en anders zag men 'er niet af, dat, voor een Gouverneur al te eenvoudig was; maar aan de andere zyde van die glaze raam was de tombe van den ouden Heer *Simon van der Stel*, die den 24sten Juni 1712. overleden, en hier begraven is. Aan weerzyden van zyn wapen ziet men verscheide stukken geschut, die verguld zyn, mitsgaders eenige trompetten, en verscheide krygstuigen en geweeren, mede zeer sterk verguld; boven 't waapen steekt een standaard uit, en beneden het zelve ziet men een man in 't volle harnas op zyn linker arm rusten, met de staf van bevel in zyn regterhand, en met een helmet vol pluimen op zyn hoofd; waar by zich dan verder een wapenrok, een swart helmet, en meer andere cieraaden, tegen die muur vertoonen.

Agter 't gestoelte der Diakenen ziet men 't waapen van den Heer *Joan Blesius*, independent Fiscaal, die den 7^den^ April 1711., 55 jaaren oud zynde, stierf.

Boven 't gestoelte der schippers, in 't N. by den kloktooren, hangt het waapen van de Heer *Nicolaas Welter*, gewezen Commandeur van Gale, op 't eiland Ceylon, hier den 10^den^ Februaai 1708. overleden; doch ter linkerhand van dat ge-

gestoelte ziet men 't waapen van den Lieutenant *Adriaan van Reede*, die den 24sten Augusti 1708. gestorven is.

Ter regterhand van 't Predikanten gestoelte is een fraai ovaal of eyrond verguld waapen met veel cierkrullen van een Deensch Capitein, *Frorop*, die niet verre van de Zuider Kerkdeur onder den besten blaauwen zark, die ik in deze Kerk zag, begraven legt.

Naast dezen zark ziet men 't graf van een Deensch Commandeur van Trangebaar, *Court Adeler*, die in 't jaar 1671. uitvoer, dat ampt 8 jaaren bekleedde, en toen na zyn vaderland vertrok; doch quam tusschen de Kaap en Indien te sterven, en is hier onder een fraajen Sweedzen zark begraven.

Dus ziet men 'er ook den Heer *Joan Bacx*, Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, 't eiland Mauritius, en den resorte van dien, onder een schoonen blaauwen zark (zynde hy den 29den Juni 1678. overleden) den 4den Juli begraven; behalven dezen is 'er nog een blaauwe zark, waar onder Juffrouw *Cornelia Six*, 1681. overleden, begraven legt; welke zaaken wy ten deele als een cieraad dezer Kerk, en ten deele ook daarom aanhaalen, op dat men zien zou, waar de lieden, aldaar begraven, gebleven zyn.

De buiten Kerkdeuren, die bruin geverst zyn, doen met haare obelisken mede een zeer fraaje vertooning, en aan de N. Oostzyde ziet men een zeer fraajen vierkanten tooren, boven met een mooje korte spits, met een groote kopere vaan, en van binnen met een schoone klok verciert, behalven dat de Kerk van buiten en van binnen zeer net gewit is. Deze Tooren is ontrent 20 voet in 't vierkant, en 70 of 80 voeten na gissing hoog.

Van buiten is 'er een muur van 7 voeten hoog, na de zyde van 't slaavenhuis, rondom het kerkhof, dat men rondom deze Kerk heeft, opgetrokken, hoewel die van vooren maar ruim 4 voeten hoog, en 106 voeten lang is.

Het slegtste, dat my van deze Kerk voorkomt, is dat 'er van binnen geen gewelf, en dat ze, zoo 't my toeschynt, niet al te sterk gemaakt is, alzoo zy, wanneer de Z. O. wind wat fel doorwaait, al vry sterk lild en schud.

Voor de onkosten, tot 't maaken van deze Kerk by de Diakenen hier gedaan, hebben zy weder 't regt om de graven in de Kerk te verkoopen, van de welke zy doorgaans 75 Kaapze (doende 16 stuivers) of 60 Hollandze gulden voor yder trekken; ook zyn zy gewoon de plaatzen in eenige gestoelten aan de ingezetenen te verhuuren, dat voor hen al een fraai inkomen geeft, van 't welke wy hier niet zullen spreken, om dat 'er hier na nog iets van zal gezegt worden.

Eindelyk moeten wy, alvoorens van de Kerk te scheiden, hier byvoegen, dat voor de deur in 't N. W., na de kant van 't Ziekenhuis, dit Latyns vers staat:

Ægrotis solamen ego fessisque solamen
Fonsque salutiferos suppeditans fluvios.
Si modo Cælestes rivos afflictus adibit,
Non tantum incolumis, sed satiatus erit.

P. KALDEN.

Dat is:

Ik ben tot troost van al de zieken, en vermoeide;
De Bron des Heils, zoo g' u maar tot dit Hemelsch Bad,
Verlegen over uw bedryven heenen spoeide;
Gy waart behouden door 't bezitten van dien schat. F. V.

Voor de Z. O. deur ziet men dit Latyns vers:

Mystica Sponsa Poli, quæ sancta palatia lustras,
Menteque divina sollicitas Dominum.
Accipe quæ placidæ hic panduntur fædera vitæ,
Oblatumque bonum suscipe corde pio.
Spectator, quicunque venis, transisque viator,
Atria, crede, notant, quæ sit ad astra via.

PETRUS KALDEN.

Dat is:

ô Geestelyke Bruid! die de Heilige paleizen
Bezoekt, en met veel ernst den Heer bid om genâ;
Ontfang de Panden des Verbonds, u hier te wyzen.
En neemt ze met een hert vol yver vroeg en spa.
Beschouwer, wie gy zyt, gewoon voorby te gaan,
Hier ziet gy klaar de weg ten hemel voor u staan. F. V.

Vlak tegen over de Kerk ter regterhand, of na 't W., heeft men het Ziekenhuis, een fraai gebouw, dat byna zulken gevel, als de Kerk boven zyne deuren, heeft; doch deze is op zyn Kaaps geheel gewit.

Het is van vooren 160 of 170 treden breedt; doch buiten 't zelve ziet men een borstweering van klippen gemaakt, die 4 of 4½ voeten hoog, 200 treden lang, en 115 breedt is. In 't midden tegen over de deur heeft men een braave poort, en een hek tot een eersten ingang, en dan komt men aan 't huis zelf.

Het is een schoon gebouw, waar in men, zoo als men 'er in komt, aan wederzyden 11 lage steene bogen heeft, onder welke men na een binnen-galdery doorgaat, aan wederzyden vol fraaje beddingen voor de zieken. Zy is 80 voeten lang;

lang; maar vry laag en bedompt, en by de minste regen vogtig, waar door hier ten eersten een zeer benaauwde reuk is. Zulken galdery met haare gewitte bogen (even als de voorige) heeft men ook overdwars, maar die is wel 100 treden lang, en dan is 'er wat verder na de bergzyde nog een kamer, voor die aan de perzing leggen, door uitdrukkelyke last van den Heer Generaal *van Hoorn* afgeschoten.

Ter zyden dit huis heeft men een lang gebouw van eene verdieping, en onder een dak, waar van wy, als wy van des Compagnies Thuin handelen, nader zullen spreken.

Dit Ziekenhuis nu is in 't jaar 1699. wanneer de Heer *Daniël Heinsius*, buitengemeen Raad van Indiën, hier als Commissaris quam, en dus al mede onder de regeering van de Heer *Willem Adriaan van der Stel* begonnen, en de Heer *Heinsius* heeft ook dit Latyns vers hier op gemaakt, 't geen voor de voordeur met deze letters 'er by, staat: G

VOC

Excipit Hospitio fractos morbisque, viisque,
Hæc domus, & medicam larga ministrat opem.
Belga tuum nomen, populis fatale domandis,
Horreat, & Leges Africa terra tuas.

DANIEL HEINSIUS, *Nic. Fil.*

Dat is:

Dit huis, voor zieken opgericht, verquikt de swakken,
O Africa! schrik voor den Nederlandschen naam,
Geschikt om volkeren hartvogtig neer te hakken,
En om gehoorzaamheid te hegten aan haar Faam. F. V.

Men kan ook zeggen, dat hier uitnement wel op de zieken gepast word, gelyk aan zoo veelen, die 'er weder gezond uit komen, en hunne reizen, 't zy na Indiën, 't zy na 't Vaderland, vervolgen, onwedersprekelyk blykt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

V*An den* Thuin *der* E. Maatschappy *in de* Tafelbaai. *Zeldzaame opgezette* Dieren *in den zelven. De* Vrugten *hier vallende. Fraaje* Herbarius Vivus *van* Oldeland. *En kort uittrekzel deszelfs, mitsgaders de* Thuin *in prent verbeeld. De twee andere* Compagnies Thuinen. Saisoenen. 't Hoofd. Stellenbosch. Hottentots-Holland. Vergelegen. Draakestein. Ingezetenen. *De* Dienaars *der* E. Maatschappy. *De* Regeering *alhier. Kaapze* Commandeurs *en* Gouverneurs. *De* Commissarissen *van* Kaap *der* Goede Hoope. Tweede Persoons. Fiscaals. Krygshoofden. Predikanten. *De verdere* Bedienden.

Van den Thuin der E. Maatschappy in de Tafelbaay.

EEn van de fraaiste werken hier in de Tafelbaai, over welke te spreken valt, is die weergadelooze Thuin der E. Maatschappy.

Alles, wat de Ouden van de Thuinen der *Hesperides* met haare goude appelen, of van die van *Alcinous*, van *Adonis*, *Epicurus*, of van de in de lugt hangende Thuinen van Babel, van die van *Lucullus*, *Sallustius*, *Cicero*, en meer anderen, geschreven, en zoo wonderlyk hoog opgegeven hebben, kan op geen stukken na by dezen weergadeloozen Kaapzen Thuin haalen.

Ik wil wel gelooven, dat men wonderlyke fraaiheden, verbaazende heerlykheden, keurlyke nettigheden, en ongemeene bekoorlyke cieraaden in een groote menigte van Thuinen der Koningen, Princen, Vorsten, en vermogende Heeren, in Italien, Duitsland, Vrankryk, en in ons Nederland, en vooral aan de Vecht, heeft; en dat men in de Thuinen van Enguien, Fontaine Bleau, en Versailles duizenderlei wonderlyk toelagchende en verrukkende gezigten, heerlyke grotten, fonteinen, priëelen, kommen, cierlyke heggen, watervallen, en verder van alles, wat een nieuwsgierig reiziger verlustigt, kan vinden, die men aan de Kaap in dien Thuin niet ziet; hoedanig ik veel ongemeene fraaiheden in de thuinen van 't Loo, Hontsholredyk, Zorgvliet, Roozendaal (by Aarnhem) en op Heemstede, by Jutfaas, met verwondering beschouwt heb; maar ik zegge, en houde staande, dat egter geen van alle de vermaarde thuinen der Ouden, of der hedensdaagze liefhebbers van thuinen, zoo men op aanleg der plantagie, en der zeldzaame boomen uit alle vier de wereldsdeelen ziet, by dezen verbaazenden en fraajen Thuin konnen of mogen vergeleken worden, om dat men in de zelve al de zeldzaamste boomen en plantgewasschen der Ouden en der hedensdaagze liefhebbers, die men oit in eenige thuinen van naam vont, overvloedig, en in dezen

Thuin heeft, maar ook een menigte der zelve, waar van men of niets in alle die andere thuinen, of immers geenzins iets zoo volmaakt, dan hier, vint.

Ik laat dan aan de thuinen der Ouden en der hedensdaagze liefhebbers, waar zy ook zouden mogen zyn, hunnen luiſter, en aan de andere beroemde thuinen in de 4 deelen der wereld hunne eere, maar zegge vlak uit, dat deze thuin aan de Kaap iets uitmuntends, en bekoorlyks heeft, 't geen men in geen andere thuinen op den ganſchen aardbodem ontmoeten zal, gelyk ik noit iet diergelyks van eenigen thuin in eenig land gelezen, of gehoort heb, dat in zyn gewigt daar by zal konnen ophaalen.

Ik zal dan een begin maaken onzer beſchryving van dezen uitmuntenden Africaanſchen thuin; te wonderlyker, om dat men die heeft op den barſten uithoek die men zou konnen vinden.

Vlak voor den zelven langs zyne breedte ſtaat een zeer groot ſlaavenhuis, zynde een gebouw met een enkele verdieping, ontrent 30 voeten hoog, boven plat, 77 treden lang, en 46 diep, waar in een groot getal ſlaaven van de E. Maatſchappy, by ons aanwezen op ontrent 600 ſtuks begroot, zich onthoud, en waar over een Mandoor en een Onderman-door 't gezag hebben, om de zelve 't zy in de Thuin, 't zy elders, tot den arbeid te verdeelen.

Dit ſlaavenhuis is vaſt aan de muur, die aan de O. zyde langs den thuin een groot ſtuk weegs na den Tafelberg loopt, en ontrent 11 voeten hoog, van klipſteenen opgetrokken, en neemt allenskens, na 't opgaan van de weg na den Tafelberg, ook af, zynde voorby zeker huisje pas 7 of 8 voeten hoog.

Men gaat aan de O. zyde door een groote poort in dezen Thuin, ter regterhand van welk de onderthuinier in een klein huisje woont. Deze poort heeft 2 pilaſters. In 't frontiſpies ſtaat:

G

VOC

1679.

Zy beſlaat in 't geheel 19 Mergen lands, is 1115 van myne treden lang, en 293 treden breedt; welke meeting met die van een myner vrienden, dien 't ook luſtte dit toen na te paſſen, zeer net overeenkomt.

Men heeft in de zelve drie groote wandelpaden, die van 't voornoemd ſlaavenhuis na den Tafelberg loopen.

Het middelpad is binnen de boomen 15 treden en buiten de boomen nog 1½ trede (behalven de kleine paadjens aan wederzyden, die yder nog wel 1½ en dus te zamen nog 3 treden beſlaan) in 't geheel 18 treden breedt, zynde over al (gelyk ook de andere wegen) zeer digt met roozeboomtjens tuſſchen beiden beplant.

Het wandelpad aan de O. kant van den thuin, by de ſteene muur, is 18 treden, en dat van het Weſterpad, anders het eikenpad genaamt (om dat men daar een dreef van enkel ſchoone eikenboomen heeft) is 16 treden breedt, en des zelfs binnenpad tuſſchen de eiken en de heggen in, beſlaat nog 8 treden, behalven dat het aan wederzyden nog een weg van 4 treden heeft; buiten welke 3 hoofdwandelpaden zich in de lengte, daar nog 4 korte andere paden in de breedte vertoonen, die yder pas 9 of 10 treden lang, en 4 of 5 treden in 't midden breedt zyn, die men langs de breedte mede alomme met een menigte van roozeboomkens tusſchen de andere in bezet ziet.

Buiten de wal van dezen Thuin heeft men, na de kant des Tafelbergs, een watermoolen, en door dezen ganſchen thuin van boven tot beneden zeer ſchoone gemetzelde diepe waterleidingen en gaten, door welke men 't water, dat van den Tafelberg komt afſtroomen, door de ganſche thuin leiden ziet, dat ongemeen veel tot de vrugtbaarheid des zelfs doet.

Aan weerzyden van elk pad heeft men zeer hooge heggen van uitnemende hooge ſpeklaurier, populier, ook van een wilde boom, die een zattynblad, van gedaante als een wilgenblad, vertoont, van elzen, en van meer andere boomen, die alleen maar dienen, om de vrugten, en andere gewaſſchen, 't zy in de laanen, 't zy in de byzondere perken van yder ſoort van boomen, tegen de ſwaare valwinden, die van den Tafelberg in dezen thuin nederſtorten, en anders alles dikwils om verre zouden ſlaan, te dekken. Binnen deze heggen, die ik wel 23 of 24 voeten giſſe hoog te zyn, heeft men in 't middelpad veel eiken, limoen- citroen- orangien- en veelerlei andere boomen in ryen geplant; doch de eiken in dit pad, en die in 't pad by de muur ſtaan, zyn niet boven een gemeen been dik; maar die in 't buitenſte pad na 't Weſten zyn vry dikker, en ook veel meer in getal, alzoo hier aan yder zyde 117 eiken ſtaan. Ook ziet men hier en daar, tuſſchen de heggen in, groote cardamomboomen, of wel eenige andere ſoorten, daar na gelykende.

Deze ganſche thuin nu is verder in een groote menigte van middelmaatige byzondere moesvakken, die weer haar heggen van 7 of 8 voeten hoog hebben, verdeelt; in zommige van welke perken men niet als ſalade, in andere niet als pieterzeli, toekruid, en fyne moeskruiden, in andere niet als zuuring, in andere niet dan kool, in andere niet dan rosmaryn

een

een half mans lengte hoog heeft, in andere niet dan wortelen, in eenige niet dan boontjens, en peultjens, in andere niet dan allerlei bloemen, in andere weer niet dan byzonder ſchoone bloemkool, of artisjokken, in andere knollen, of wel konkommers, karooten, en wat dies meer is, aanqueekt, alle de welke weer met haare byzondere, doch vry lager, heggen afgeperkt, en omheint zyn, om de zelve voor de valwinden te bewaaren.

Dus heeft men ook byzondere perken van allerlei vaderlandſche, en weer byzondere van Indiſche boomen, in yder van welke geen andere, dan zulk een ſoort van boomen, gezien worden.

Men ziet daar een abrikoozen-perk, een perziken-perk, een queen-perk, een kaſtanien-perk, een vygen-perk, een appelen-perk, een peeren-perk, van gemeene dito, (en elke ſoort byzonder) een kerzen-perk, een granaat-perk, een piſang-perk, een pompelmoes-perk, een mispelperk, een pruimen-perk, een okker- en een haazenooten-perk, waar van alle de boomen zeer net in ryen, na de konſt geplant, en met een byzondere hegge omzet, en afgezondert zyn.

Dus is 'er ook een perk alleen met allerlei Medicinale boomen, en ook vakken met allerlei Medicinale planten, onder welke eerſte men den Draakenbloedsboom (zoo dik als een halve ton) den kamferboom (de moer van alle Kaapze kamferboomen, die op zekeren nacht zeer ſchielyk verdort, en uit zyn wortelen zoo, als men hem nu ziet, weer uitgeſproten is) en een groote menigte van andere zeldzaame boomen, die in de vier deelen des aardryks vallen, en my nu niet te binnen ſchieten; alle welke ſoorten weer yder na 't deel der wereld, daar zy in vallen, byzonder afgeperkt, en onderſcheiden zyn. Daar zyn ook de kaneelboom van Ceylon (hoewel in 't verborgen) de *acmelia*, de *coffi-* en *piſtache* boom, de *arbutus* uit Italien (die ſchoone doch wat wateragtige vrugten geeft) en verſcheide fraaje Madagascaarze boomen. Ook geeft de *Hortus Amſtelodamenſis* van de Heer *Commelyn* veel klaare bewyzen hier af by de overgezonde Kaapze gewaſſen.

Men heeft daar perken met olyvenboomen, moerbeſyen-perken, amandelperken, *poire de bon Chretien*-perken, ſaffraanpeeren-perken, burgemotten-perken, rietpeeren-perken, limoen-perken, en zeer veel anderen, die ik voorby gaa.

Ik heb hier verbaazende groote queekeryen van meloenen, geheele kamers vol, en ongemeen ſchoon, en weergadeloos ſchoone en groote watermeloenen in menigte gezien, zoo dat alle de thuinen en fraaje plantagien, die ik in ons land, of elders gezien heb, niet waardig zyn, om by dezen koninklyken Thuin eenigzins vergeleken te worden, alzoo men alles, wat alle de vermaarde thuinen der aarde nuts en zeldzaams uitleveren, hier als in den ſchoot van dezen Africaanſchen Moederthuin kort by een gezamelt ziet.

Een Thuin te gelyk van een ongemeene groote nuttigheid en verquikking voor onze en andere vlooten, en door zyn zeldzaame boomen en plantgewaſſchen, en verdere natuurlyke cieraaden onvergelykelyk. Een getuigenis, dat buiten my, alle onpartydigen, die dezen Thuin gezien hebben, en dus ook de Engelſchen en Franſchen aan den zelven geven; en dit is te wonderbaarlyker, om dat men dit alles in een geweſt ontmoet, dat van buiten in den eerſten opſlag den vreemdeling zoo uittermaaten dor, bar, en klippig voorkomt, en daar men, zoo men zich aan 't einde der zelve na de zeekant wend, den heerlykſten Thuin ziet, die men zich verbeelden kan, terwyl men zich maar omkeerende, den barren en klippigen Tafelberg, met alles wat naar en yſſelyk is, zoo naby, en voor zich heeft.

Men heeft in den zelven de ſchoonſte lommer van allerlei ſoorten van boomen, behalven zeer fraaje en luſtige prieelen, daar groente overloopt, en daar men zeer lang, zonder gevonden te konnen worden, verborgen in zitten kan. Ook zyn 'er hier en daar in de paden verſcheide ruſtbankjens onder overdekte en lommerryke plaatzen by deze en gene ruiſchende beekjens, dat aan de afgeſloofde en ſcheurbuikzieke vlootelingen een ongemeene verquikking geeft, gelyk ook het vermaak van de wandeling in dezen Thuin op de drie groote paden, voor al als men van boven af na de rheede ziet, en zoo na beneden komt, met geen pen uit te drukken, en nergens by te vergelyken is, om dat de natuur en de konſt hier toe alles, wat verluſtigen kan, zoo volmaakt ſchynen by een gevoegt te hebben, dat men zich zelven, terwyl men dit beſchouwt, en aandagtig overweegt, daar in als verlieſt, behalven dat men zich ook, hoe meenigmaal men daar in zou mogen gewandelt hebben, noit daar in ten vollen vergenoegen kan, maar geſtadig zich weder als met een nieuwe luſt aangedaan vind, om weer op nieuw daar in te wandelen, dat ook daarom altyd even aangenaam voorkomt, om dat men 'er altyd weer iets in ontdekt, dat men bevoorens niet eens opgemerkt, en over 't hoofd gezien had.

Boven aan het middelpad plagt een ſteene ſpeelhuisje te zyn, dat 'er wel had mogen blyven ſtaan, alzoo daar een ongemeen vermaakelyk uitzigt op de rheede is; zoo dat ik niet bedenken kan, om wat reden dit hier van daan genomen is.

Over al, waar heenen men wil, mag men in den zelven gaan wandelen; maar men mag niet het allerminste afplukken, waar op swaare straffen staan, gelyk 'er ook doorgaans over al zeer veel spions van slaaven zyn, die daar net op weten te passen. Ook hoort men zeer zelden daar af, en als dat by ongeluk al eens geschied, koopt zulk een onvoorzigtige dit liever, met een steekpenning aan die slaaven te geven, af, dan dat hy zich voor de verbolgentheid en gramschap van den Thuinier, of van den Heer Gouverneur, bloot zou stellen.

Ontrent het midden van dezen Thuin is na de kant, daar men die steene muur aan de O. zyde heeft, een fraai steene huisje, waar in een smalle trant met twee deuren is, van welke de een na den thuin toe, en om daar door in den zelven te gaan, en de andere na de straat zyde geopent word, gelyk men van daar ook, regt tegen over de stal, of 't koetshuis van den Heer Gouverneur, 'er inkomen kan.

Dit huisje heeft aan weerzyden van dien trant twee fraaje kamers, waar in de Heer Gouverneur my, en andere vrienden, nu en dan wel 's middags onthaalt heeft; ook is hy gewoon de Engelschen, Franschen, Deenen, en alle vreemdelingen, hier, of anders in 't huis van den Equipagiemeester *Brommert*, te spreken, alzoo zy niet in 't Kasteel, nog landwaart in, en niet verder dan in de Tafelbaay, mogen komen. Dus heeft men boven ook twee zulke kamers, en een plat 'er boven, daar men op wandelen kan.

Men gebruikt de zelve nu, om 'er zeldzaame Dieren, hier vallende, in op te zetten.

Zeldzaame opgezette Dieren in de zelve.

Ik zag 'er in 't jaar 1714. deze navolgende:

2 Zeldzaame Rheen, of Rheebokken, van hoogte als een groot hert, zynde een manneken en een wytken. Deze hadden witte dwarsstreepen over het agterlyf, en swaare lange geslingerde hoorns, die rood van verwe waren.

1 Eland, die van hoogte als een swaaren os, vaal-rood van verw was, en dikke regt agter uitloopende hoorns had, die wel een half el lang waren.

1 Kleinen Rhinoceros, met een groote en een kleine hoorn op zyn neus, van welke de groote ontrent een span lang, en de kleine pas een groote vuist dik was.

1 Rossen Bok, wat grooter als een hert, die korte hoorns van anderhalve voet had, met zeer veel slingerkringen, en die aan 't einde zeer spits waren.

1 Jong Zeekalf, van grootte als een swaare Engelsche Dog.

1 Gevlamden schoonen wilden Ezel, met witte en swarte dwarsstreepen over 't lyf; van grootte als een gemeen Paard zynde.

1 Maatig grooten Leeuw, en een Leeuwin.

1 Zeekoe, die wel 13 of 1400 pond (na gissing) swaar, kort van pooten, en zeer dik van lyf was.

Benevens veel andere zeldzaame geraamten van Dieren, die ik niet kende.

Deze Thuin is al van de eerste tyden dezer Colonie aangelegt, maar toen veel kleiner, en schraaler van alles voorzien, doch naderhand, en voor al zedert de komst van den ouden Heer *Simon van der Stel* (gelyk men in 't Frontispies eenigzins aan 't jaar, 1679. uitgedrukt, zien kan) merkelyk vergroot, zoodanig van alles verbetert, en zoo wonderlyk wel onderhouden, dat de voorige thuin daar niets na geleek, alzoo zyn Ed. den zelven niet alleen van veel nutte, maar ook van allerlei uitheemze en zeldzaame boomen, planten, heesters, en kruiden, voorzag, welke voetstappen naderhand zyn zoon, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, niet alleen zeer wel nagevolgt; maar ook nog ongemeen veel tot het verbeteren, en vercieren van dezen Thuin met allerlei zeldzaame gewasschen, toegebragt heeft.

Het opzigt over dezen Thuin had een baas Thuinier, *Jan Hertog* genaamt, die alle maand 60 gulden van de E. Maatschappy trok, en die, behalven den onderthuinier, een groot getal slaaven onder zich had, die hy gestadig tot het altydduurend werk in dezen Thuin verdeelde.

Behalven dezen voortreffelyken Thuin heeft men 'er hier (voor al als men wat hooger na den Tafelberg en na de kloove van dien opgaat) nog verscheide anderen van de Vrylieden, die wel veel kleiner; maar om de fraaje plantagien, wynbergen, en andere cieraaden, waardig zyn om gezien en bewandelt te worden.

De vrugten, hier vallende.

Uit het gene wy nu reets van deze thuinen gezegt hebben, blykt klaar genoeg, dat men hier ongemeen veel schoone boom- en aardgewasschen, en dierhalven een ongemeene goede en vrugtbaare aarde heeft, hoewel men, als men de zelve met opmerking beschouwt, geenzins (voor al in de Tafelbaay) zeggen zou, dat zy in staat was, om zulke schoone vrugten voort te brengen.

Aan de perken, met byzondere boomen beplant, ziet men reets, wat voor boomvrugten hier vallen; van welke wy alleen nog deze en gene zaaken te zeggen hebben.

De

De *poire de bon Chretien* groeit hier ongemeen ſchoon, en beter, zoo de Franſchen zeggen, als in hun eigen land; doch andere zeldzaame Franſche vrugten, als de renet, goude pipping, en diergelyke fyne appelen, willen hier niet wel voort.

De granaatappel heb ik in groote, ſchoonheid van blos, en van ongemeene rypheid, noit zoo, dan hier, gezien.

De queepeeren worden hier niet alleen ruim eens zoo groot, als in Holland; maar ook zoo ongemeen ryp, dat men die zonder eenige wrangheid met de grootſte ſmaak ter wereld eeten kan, behalven dat het een luſt is 'er zoo 3 of 4 by een van een ongemeene grootte, en zoo geel als goud, aan een dun takje te zien hangen.

De olyven, vygen, moerbezien, amandelen, mispelen, riet- ſaffraan- en winterpeeren zyn hier ongemeen ſchoon, en de burgemotten veel grooter, als ik die oit in 't Vaderland gezien hebbe; maar zy vallen vry wateragtiger. Ook dragen de olyven wat lui.

De aagtenappelen zyn hier doorgaans wel klein; doch zeer goed van ſmaak. De pruimen, okkernooten, en kaſtanien zyn hier zeer goed; maar de haazenooten, kruis- en aalbezien willen hier zoo niet voort; men heeft mede veel kerszenboomen; doch zy dragen zeer traag. Ook word de pieſſang en ananas hier zoo ryp niet, als in Indiën; maar de gojavas groeijen zeer wel. Men had 'er ook mangoſtanboomkens, maar nog zeer klein, en ook bamboes-ſtoelen zedert 't jaar 1712. gehad.

De abrikoozen en perziken zyn 'er overvloedig, en ongemeen ſchoon, voor al landwaart in, daar de grond vry beter is. Het is waar, dat zy juiſt die roode Vaderlandze couleur altyd niet hebben (gelyk ik die ook zoo wel in 't vaderland gezien heb) maar dat belet niet, dat ik ze hier zeer goed heb gegeten. Ook moet men bekennen, dat alle abrikoozen en perziken in 't vaderland niet even goed zyn, en ik heb 'er daar veele gegeten, die op geen ſtukken na by de Kaapze haalen konden; doch 't verſchilt veel van wat boomen en land zy zyn.

Zekere Monſr. *Purry*, en eenige anderen, ſpreken zeer veragtelyk by na van alle de vrugten hier; doch daar loopt veel nyd, verwaantheid, onkunde, liefdeloosheid, en jaloezy, onder hun zeggen, weshalven wy dit maar ongevoelig voorby gaan, voor al van vreemdelingen, die niet fraai 's, dan in hun land, zagen.

De orangie- en limoenboomen groejen 'er mede; doch niet zeer overvloedig; maar ik heb 'er een ſoort van kleine citroenen uit de hand gegeten, zoo ongemeen lekker en verquikkende, dat ik noit een vrugt, die my meer bekoorde en vervoerde, weet gegeten te hebben, alzoo ik my aan de zelve niet verzadigen kon. Of 'er die veel vallen, kan ik niet zeggen; maar de Heer *Adriaan van der Stel* vereerde 'er my in 't jaar 1685. twee honderd op de reize na Batavia; welke my zoo ongemeen wel ſmaakten, dat zy in de eerſte week zeer gretig en met berouw van my niet beter daar af voorzien te hebben, al weg waren.

Veel boomen, uit 't Vaderland gebragt, wilden hier niet tieren; doch geënt, of geocculeert zynde, groeiden de zelve hier aanſtonts vry weelderiger en voorſpoediger, dan in Holland, daar zy doorgaans tot in 't voorjaar moeten wagten.

Een van de heerlykſte vrugten, die hier vallen, is de druif, die hier ongemeen ſchoon, ryp, en menigerlei is, waar van de oude Heer *van der Stel* eerſt, en daar na zyn zoon, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, de voornaamſte lof en eere, als de grootſte voortzetters zoo van den landbouw, als van den wynoegſt, buiten alle tegenſpraak toekomt; want ſchoon men hier voor hun tyd reets druiven gehad, en ook eenige wynen geperſt heeft, is het egter zeker, dat de oude Heer *van der Stel* hier op zyne uitmuntende buitenplaats, Conſtantia, zeer veel ſoorten van wynſtokken, uit Duitsland, en andere geweſten, ontboden, en die men hier bevoorens noit kende, gebragt heeft, behalven dat 'er tot nog toe geen wyn is, die by de roode Conſtantia-wyn kan vergeleken worden; maar toen zyn zoon hem quam vervangen, heeft hy nog ongelyk meer andere ſoorten van wynſtokken, by zyn vaders tyd hier nog onbekent, in zulken menigte aangebragt, dat men 'er over heeft verbaaſt geſtaan, voor al na dat hy zyn plaats, *Vergelegen*, volbouwt had.

Men heeft hier de ſteendruif, de blaauwe muscadel, of de Catalonier, de witte muscadel, de kleine blaauwe druif, en de kriſtaldruif. Ook zag men (doch alleen by den jongen Heer *van der Stel*) de Frontinjacdruif, de Ruſſelaar, de Pottebakker, de Avignon, de Champagne, de Burgoigne, de Wyntint, en een Perziaanze lange witte druif, de *bon Jeſus* genaamt, die ongemeene ſchoone witte wyn gaf, en die hem door den Heer *Desmarets* gezonden was.

Alle deze ſoorten van druiven tieren hier ongemeen wel, en 't is een luſt om door de wynbergen, zoo aan de Tafelbaay (die men 'er verſcheide, by de Dienaars der E. Maatſchappy, en voor al by de Vrylieden, ziet) als voornamelyk landwaard in, te wandelen, daar men aan zeer laage ſtammetjes zoo veel duizenden ongemeen ſchoone groote en doorrype tros-

zen hangen ziet, dat men niet weet', welke men kiezen wil; en hoe veel men 'er ook af eet, bekomen zy de menschen doorgaans zeer wel, gelyk ik aan my zelven bevonden heb, die 'er dagelyks 's morgens, 's middags en 's avonts eenige ponden, en meer, als ik zeggen durf, van at, zonder dat zy my oit quaalyk bekomen zyn, behalven dat zy ook ongemeen dienden, om onze lichaamen, door de oude spyzen als gesloten en verhard, zeer gemakkelyk te openen, en, voor al als men de schillen mede opeet, te zuiveren.

Men mag van de zelve, als men in een wyngaard is, zoo veel, als men 'er begeert, om niet eeten; doch de bossen, die men mede neemt, moet men betaalen.

Ik zou van de druiven, en voor al van 't perszen der zelven, en van veel plaatzen hier en daar in de Tafelbaay, nog veel konnen zeggen; doch zal dat uitstellen ter tyd toe, dat ik van de erneering der Vrylieden hier spreken zal.

Wat de aardvrugten betreft, die groejen hier van allerlei slag en soorten zeer weelderig. Noit heb ik zulke schoone groote ajuin, dan hier, gezien. Het zelve moet ik ook van de bloemkool zeggen, die met geheele aamen en halfaamen (gelyk de andere ingelegde kool en queen) van daar naar Indiën vervoert worden.

Het koorn, zoo de rogge, als de tarw, groeit hier ongemeen wel, en de halmen der zelven ziet men met ongelooflyk veel schoone koornairen beladen.

Het zy men van grove, het zy men van fyne moeskruiden spreekt, men heeft ze 'er beide ongemeen schoon, en overvloedig.

De aspergies en aardbeyen zyn 'er nogtans niet zeer gemeen; egter heb ik die beide op de plaats van den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, *Vergelegen*, in Hottentots Holland, zoo schoon en smaakelyk gegeten, als men die zou konnen wenschen; en schoon de aspergies maar maatig groot, en pas een gemeenen vinger dik waren, waren zy egter weer zoo mals, dat men die geheel en al opeeten kon; en de aardbezien, die 'er roode en witte, doch meest langwerpig, groejen, zyn uitnement, beide van smaak en geur.

Bruinheilig, of mentha, klaver, en andere fraaje gewassen, ziet men daar in 't wild groejen, en gansche velden met rosmaryn van een uitnemende hoogte, zeer weelderig op 't veld staande.

Roozen, teylen, tuberoozen, *foela moegri*, *foela quater horas*, en een groote menigte van andere Europische en Indiaansche bloemen heeft men 'er zeer schoon, en weelderig, doch de anemia, of ranunculus willen 'er in 't geheel niet aarden; maar ik heb 'er eenige auricula 's op het nieuw moesland van de E. Maatschappy gezien; hoewel ik 'er by zeggen moet, dat zy flaauw van couleur, en zeer klein waren.

Niets is 'er, waar over men zich meer verwonderen moet, als over de gansche velden met bloemen, die hier in 't wild groejen, en die zoo ongemeen sterk en fraai van kleur zyn, dat het jammer is, dat zy niet alle na 't leven, en met haare verwen, door een konstig schilder afgeteekent worden. Ik heb 'er eenen *Herbarius Vivus* van gezien, die de Heer *Henrik Bernard Oldeland*, een fraai *Botanicus*, dien ik als opziender van de Compagnies thuin hier in 't jaar 1695. gekent heb, had by een gezamelt, en die wel in 13 of 14 deelen in Folio, met een zeer fraaje beschryving van yder plant in 't Latyn, bestont. Ik vont dit werk in 't jaar 1714. by hem nagelaaten, en heb 'er met veel vermaak nu en dan in gelezen. Daar zyn Engelschen geweest, die 'er groote zin in hadden; doch de bezitter van 't zelve, Monsr. *Donker*, zyn nazaat, eischte 'er hen veel te veel geld na hun zin voor. Zy waren ongemeen fraai, byzonder wel gedroogt, en zoo levendig nog van verwe, dat het een lust was de zelve te zien.

Fraaje Herbarius Vivus van Oldeland.

Wy geven hier een kort uittrekzel van dit Kruidboek:

Kort uittrekzel uit Oldelands kruidboek.

Africaansche Abutilon, *foliis rugosis*, & *siliculis lanuginosis*.
Absinthium Africanum frutescens, *foliis latioribus*.
Allium Africanum, *flore purpurascente*.
Aloe, veelerlei, als

1 *Aloë Africana arborescens*, *montana*, *non spinosa*, *folio longissimo*, *plicatili*, *flore rubro*.
2 - - - - *arborescens*, *floribus albicantibus fragrantissimis*.
3 - - - - *caulescens*, *foliis spinosis*, *maculis ab utraque parte albicantibus notatus*.
4 - - - - *brevissimo*, *crassissimoque folio*, *flore subviridi*.
5 - - - - *flore glabro*, *rigidissimo*, *flore subviridi*.
6 - - - - *flore rubro*, *folio maculis ab utraque parte albicantibus notato*.
7 - - - - - - - *folio triangulari*, & *verrucis ab utraque parte albicantibus notato*.
8 - - - - *folio in summitate triangulari*, *margaritifera*, *flore subviridi*.
9 - - - - *margaritifera*, *minor*.
10 - - - - *foliis glaucis*, *margine* & *dorsi parte superiore spinosis*, *flore rubro*.
11 - - - - *foliis glaucis*, *margine* & *dorso integro spinosis*.

12 *Aloë*

12 *Aloë Africana caulescens, foliis glaucis caulem amplectentibus.*
13 - - - - *folio triangularis longissimo, floribus luteis & fœtidis.*
14 - - - - *caulescens, foliis magis glaucis caulem amplectentibus, & in mucronem obtusiorem desinentibus.*
15 - - - - - - - - - *minus glaucis, caulem amplectentibus, dorsi parte superiore spinosa.*
16 - - - - - - - - - *glaucis, caulem amplectentibus latioribus, & undequaque spinosis.*
17 - - - - - - - - - *glaucis, caulem amplectentibus dorso integro spinoso.*
18 - - - - - - - - - *glaucis brevioribus, caulem amplectentibus, foliorum parte interna & externa non nihil spinosa.*
19 - - - - - - - - - *glaucis brevissimis, foliorum summitate interna & externa non nihil spinosa.*
20 - - - - *canlescens perfoliata, glauca & non spinosa.*
21 - - - - *glabro folio, minutissimis cavitatibus donato.*
22 - - - - *humilis, spiris inermibus & verrucis obsita.*
23 - - - - - - *Arachnoidæa.*
24 - - - - - - *foliis ex albo & viridi variegatis.*
25 - - - - - - *folio non nihil reflexo, floribus ex albo & rubro variegatis.*
26 - - - - - - *folio in summitate triangulari & rigidissimo, marginibus albicantibus.*
27 - - - - *erecta, triangularis, & & triangulari folio viscoso.*
28 - - - - - - *rotunda, folio parvo & in acumen rigidissimum exeunte.*
1 *Alaternoides Africana, ericæ foliis, floribus albicantibus & muscosis.*
2 - - - - - - - *Telephini legitimi nuperati folio, flore viridi.*
3 - - - - - - - *lauri serratæ folio.*
4 - - - - - - - *chamæmespili folio rigidiore & minore, floribus albicantibus.*
5 - - - - - - - *roris marini latiori & pilosiori folio, flore cæruleo.*
Althæa Africana vesicaria.
Amygdalus Africana nana, flore incurvato roseo simplici, folio mali persici augustiore.
1 *Anæmospermos Africana, foliis cardui benedicti, florum radiis intus sulphureis.*
2 - - - - - - - - - - - *plantaginis flore sulphureo.*
3 - - - - - - - *Jacobææ maritimæ foliis, flore sulphureo.*
1 *Apocynum Africanum erectum, villoso fructu, salicis folio lato, glabro.*
2 *dito, subhirsuto.*
3 - - *glabro, angusto.*
4 *Apocynum Africanum humile, aizoides, siliquis erectis.*
5 - - - - - - - *erectum, subhirsutum, foliis undulatis.*
6 *Apocynum scandens Africanum Vincæ pervincæ foliis, subincanum.*
7 *Apocynum Africanum scandens, Asphodeli radice, angustissimo folio.*
8 - - - - - - - *Lapati folio.*
Arum Æthiopicum florigerum & fructum ferens, radice magna orbiculari.
Arum Africanum Flore albo odorato.
Arum maximum Ægyptiacum, quod vulgò colocassia audit.
1 *Asclepias Africana Azoides.*
2 *dito, longioribus foliis minus dentatis.*
3 - - *Flore pulchre fimbriato.*
Argyrodentros Africana, foliis sericis & argenteis.
Asparagus Sylvestris Africanus aculeatus.
Asphodelus Africanus angusti folius luteus, minor.
Asplenium Africanum ramosium, maximum, caulibus splendentibus.
1 *Aster Africanus Jacobææ foliis, Flore aureo.*
2 - - - - - *Stæchatis foliis, Flore aureo.*
3 - - - - - *Ramosus, Hysopi foliis, Floribus cæruleis.*
4 *dito, albis.*
5 *Aster Africanus, Heligrisi folio, Flore rubro.*
6 - - - - - *Frutescens, foliis angusti, & plerumque conjunctis.*
7 - - - - - - - - - *splendentibus parvis & reflexis foliis.*
8 - - - - - - - - - *lavendulæ folio, Flore purpureo.*
9 - - - - - *annuus, senecionis foliis.*
10 - - - - - *Frutescens, foliis senecionis crassioribus.*
Alteroplatii Carpos Africana Frutescens crithmi marini foliis.
Astragalus Africanus odoratus, Flore luteo.
1 *Bellis Africana, Florum pediculis pene aphylis foliis incisis.*
2 - - - - - - - - - - - - *foliosis, foliis angustis & integris.*
3 - - - - - *Capitulo aphyllo luteo, coronopi folio, cauliculis procumbentibus.*
4 *dito, foliis & cauliculis junceis erectis.*
1 *Bryonia Africana Glabra, foliis in profundas laciuias divisis, fructu minori.*
2 - - - - - - - *Laciniata, tuberosa radice, Floribus herbaceis.*
Calendula, sive Caltha Africana humilis, Flore intus albo, foris violaceo simplici.
1 *Campanula Africana annua, hirsuta, latis serratisque foliis, Flore magno violaceo.*
2 - - - - - - - - - *glabra, serrato folio, Flore pallido.*
3 - - - - - - - *hirsuta, parvo angustoque folio, Flore pallido violaceo.*

4 *Cam-*

4 *Campanula Africana annua, angustifolia, Fiore purpurascente major.*
5 *dito, minor.*
6 *Campanula Africana Frutescens, aculeosa, Flore violaceo.*
7 - - - - - - - *minor, Erini facie, Flore violaceo, cauliculis erectis.*
8 *dito, procumbentibus.*
Camphorata Africana umbellata, Frutescens.
Cardamine Africana trifolia (dicitur etiam Nasturtium) foliis ternis, facie christophorianæ.
Centurium majus Africanum, laciniatum, Flore aureo, odorato.
1 *Centurium minus Africanum, lini foliis & facie, Flore amplo suave rubente.*
2 - - - - - - - - - - - *arborescens, latifolium, Flore ruberrimo.*
3 *dito, angustissimum, Flore ruberrimo.*
4 - - *tulpiferum.*
Cheirantos Africana, Flore luteo.
Chrysanthenum Africanum Stoebes, foliis angustioribus.
1 *Chrysanthenum Africanum repens, Flore aphylo, coronopi folio.*
2 *Chrysanthemoides Osteospergon Africanum, odoratum, spinosum & viscosum.*
Cistus humilis aizoides maritimus Africanus, Flore rubello.
1 *Colutea Africana annua, foliis parvis mucronatis, vesiculis compressis.*
2 - - - - - *annua, foliis cordatis, & vesiculis minus compressis.*
3 - - - - - *Sennæ foliis, flore sanguineo.*
4 - - - - - *humilis, flore sanguineo crotolariæ siliquis.*
1 *Coma aurea Africana friticans, foliis Linariæ angustis major.*
2 *dito, minor.*
3 *Coma aurea Africans, Linariæ foliis glaucis & lanuginosis.*
4 - - - - - - - - *fruticans, omnium maxima, foliis tomentosis & incanis.*
5 - - - - - - - - *fruticans, Ericæ folio.*
6 - - - - - - - - *fruticans, foliis glaucis & in extremitate trifidis.*
7 - - - - - - - - *fruticans, foliis crithmi marini.*
8 - - - - - - *fruticans, foliis inferioribus incisis, superioribus dentatis.*
1 *Conyza Africana arborescens incana, floribus purpuroviolaceis, foliis Salviæ odore, odore Salviæ & Roris marini.*
2 - - - - - - *humilis, foliis angustioribus nervosis, floribus umbellatis.*
3 - - - - - *Frutescens, foliis Salviæ, odore camphoræ.*
4 *dito, foliis Erucæ hamatis & incanis.*
5 - - *Roris marini.*
6 *Conyza Africana Senecionis Flore.*
Cotuia Africana, calyce eleganti cæsio.
1 *Cotyledon Africana Frutescens, foliis orbiculatis, limbo purpureo cinetis.*
2 *Cotyledon Africana, teretifolia, flore pulcherrimo.*
3 - - - - - - - *foliis oblongioribus, Floribus umbellatis, fibrosa radice.*
4 - - - - - - - *Frutescens, folio longo & angusto, Flore flavescente.*
5 - - - - - - - - - - *Flore umbellato coccineo.*
1 *Cytisus Africanus argenteus, Flore atro purpureo.*
2 - - - - - *hirsutus, angusti folius.*
3 - - - - - *herbaceus floribus rubris.*
1 *Echium Africanum Frutescens, foliis pilosis.*
2 - - - - - - - *perenne, Lycopsis facir.*
1 *Elichrysium Africanum lanuginosum, latifolium, calyce Floris argenteo & amplissimo.*
2 - - - - - - - - - *tomentosum Frutescens, calyce argenteo.*
3 - - - - - - - - *lanuginosum, angustissimo folio, calyce Floris argenteo & amplissimo.*
4 - - - - - - - - *tomentosum Frutescens, floris calyce aureo.*
5 - - - - - - - - *Frutescens, Coridis folio.*
6 - - - - - - - - *incanum, tomentosum, foliis subrotundis.*
7 - - - - - - - - *umbellatum, odoratum, luteum.*
8 - - - - - - - - *Frutescens, angustis & longioribus foliis, incanis.*
9 - - - - - - - - *latifolium, fætidum, capitulo aureo.*
10 - - - - - - - - *luteum, polii folio.*
11 - - - - - - - - *tomentosum incanum, angustifolium, floribus rubris.*
12 - - - - - - - - *latifolium, fætidum, capitulo aureo.*
13 - - - - - - - - *Frutescens, foliis Crithmi marini.*
14 - - - - - *arboreum Africanum, Roris marini folio.*
15 - - - - *Africanum, plantaginis folio.*
16 - - - - - - - *fætidissimum, amplissimo folio.*
17 - - - - - - - - *inodorum, glabrum, coronopi folio.*
Ephemerum Africanum annuum, flore bipetalo.
1 *Erica Africana viridis, angustissimis foliis, flosculis in capitulum congestis.*
2 - - - - - - *flosculis subhirsutis, secundum ramulos dispositis.*
3 - - - - - - *incana, foliis angustissimis.*
4 - - - - - - *capillaceo brevique folio, flore rotundiori purpureo.*
5 - - - - - - *folio minimo, flore rotundiori albido.*
6 - - - - - - *coris folio, flore oblongo spicato.*

7 *Erica*

7 *Erica Africana, coris folio, Flore oblongo, purpureo, e foliorum alis prodeunte.*
8 *dito, breviori.*
9 *Erica Africana, coris folio, floribus veſicariis.*
10. - - - - - - *Juniperifolia, Flore oblongo, ſpicato.*
11 *dito, umbellato.*
Evonymus Africanus, folio lucido ſerrato.
Fabago Africana arboreſcens, flore ſulphureo, fructu rotundo.
Ferula Africana, galbanimifera, fruteſcens, Myrrhidis foliis.
1 *Filicula Africana maxima ramoſa, pinnulis tenuibus diſſectis.*
2 *dito, in acutas diviſa lacinias.*
1 *Filix Africana maxima, ramoſa, pinnulis crenatis.*
2 - - - - *dentata, Lonchitidis facie.*
3 - - - - *ramoſa, pinnulis Lonchitidis.*
Fæniculum Africanum, foliis in ſummitate atro rubentibus, ſeminibus anguſtis, & longioribus.
Frutex Africanus aromaticus, Flore ſpicato, exiguo.
- - - *Æthiopicus, portulace folio, Flore ex albido vireſcente.*
- - - *Africanus Ericæ folio, glutinoſus, Flore ſpicato albo.*
Galega Africana, floribus majoribus, & ſiliquis craſſioribus.
1 *Geniſta Africana fruteſcens, Ruſci nervoſi foliis.*
2 *dito, anguſtis foliis.*
3 *Geniſta Africana Lavendulæ folio.*
4 - - - - - *Juncea, floribus cæruleis, foliis minimis.*
5 - - - - - *minima, foliis Myrthi in exquiſitum mucronem deſinentibus.*
6 - - - - - *Roris marini foliis, Flore aureo.*
7 - - - - - *arboreſcens, argentea lanugine pubeſcens.*
8 - - - - - *fruteſcens, ſpicata purpurea, foliis anguſtiſſimis.*
9 *dito, foliis Torton-Raire, Flore purpureo.*
10 *Geniſta Africana, Laricis foliis longioribus & lanuginoſis.*
11 *dito, craſſioribus & hirſurtis.*
12 *Geniſta Africana fruteſcens ſpicata, Laricis foliis.*
13 *dito, capitata.*
14 *Geniſta Africana lutea, ſpicata, Laricis foliis.*
15 - - - - - *fruteſcens, capitulis lanuginoſis, Laricis breviſſimo folio.*
16 *dito, Laricis incanis foliis.*
17 *Geniſta Africana camphoratæ folio, Floribus luteis minimis.*
18 - - - - - *foliis Gallii.*
19 - - - - - *Dorycinii facie.*
20 - - - - - *arboreſcens, Styracis folio, Flore cæruleo.*
1 *Geranium Africanum arboreſcens, Ibiſci folio rotundo, Carlinæ odore.*
2 *Geranium Africanum fruteſcens, Malvæ folio, laciniato, odorato, Flore purpuraſcente.*
3 - - - - - - *Alchimillæ hirſuto folio, floribus albidis.*
4 - - - - - - *arboreſcens, Alchimillæ hirſuto folio, floribus rubicundis.*
5 - - - - - - *Betonicæ folio laciniato & maculato, floribus incarnatis.*
6 *dito, procumbente floribus Parvis eleganter variegatis.*
7 *Geranium Africanum noctu olens, tuberoſum & nodoſum, & Aquilegiæ foliis.*
8 - - - - - - - - - - - - *Aquilegiæ folio, flore incarnato rubente.*
9 - - - - - - - - - - - - *Flore ruberrimo, Anemones folio latiore.*
10 - - - - - - - - - - - - *Flore rubro, Anemones folio anguſtiori.*
11 - - - - - - - - - - - - *radice tuberoſa, foliis paſtinacæ incanis, lanuginoſis, flore pallido flaveſcente.*
12 *dito, anguſtioribus.*
13 *Geranium Africanum noctu olens, tuberoſum, vitis foliis hirſutis.*
14 *Geranium Africanum minus, Coriandri folio, floribus incarnatis.*
15 - - - - - - *uvæ criſpæ folio, floribus exiguis rubellis.*
16 - - - - - - *majus, Coriandri folio, floribus incarnatis.*
17 - - - - - - *Altheæ folio, parvo Flore.*
18 - - - - - - *foliis plerumque auratis, floribus ex rubro purpuraſcentibus.*
19 - - - - - - *Myrrhidis folio, flore albicante, radice rapacea.*
20 - - - - - - *foliis inferioribus Aſari, ſuperioribus Staphydis agriæ maculatis, ſplendentibus & acetoſo ſapore.*
21 - - - - - - *Aſtragali folio.*
22 - - - - - - *fruteſcens, folio craſſo & glauco, acetoſo ſapore.*
Globularia Africana fruteſcens Thimelææ folio, lanuginoſo.
Hæmanthus Africanus, ſive Tulipa Africana, flore albo.
Hyacinthus Africanus, flore cæruleo, umbellato tuberoſus.
1 *Jacobæa Africana fruteſcens, Abrotani folio.*
2 *dito, Hormini folio.*
3 *Jacobæa Africana, Sonchi folio.*
4 - - - - - - *dentis leonini folio.*
5 - - - - - - *abſinthii folio.*
6 - - - - - - *foliis integris, undulatis & criſpis.*
7 - - - - - - *laciniata latifolia, Flore purpureo.*
8 - - - - - - *laciniata, anguſtifolia, Flore purpureo.*
9 - - - - - - *radice tuberoſa.*
10 - - - - - - *fruteſcens, foliis inciſis & ſubtus cineraceis.*

11 *Jacobæa Africana frutescens, foliis Absinthii umbelliferi, incanis.*
12 - - - - - *frutesens, coronopi folio.*
13 *dito, Lavendulæ folio latiori.*
14 - - *folio longo & glauco.*
15 *Jacobæa Africana, hederæ terrestris folio repens.*
16 - - - - - *frutescens, crassis succulentis foliis.*
17 *dito, foliis rigidis & hirsutis.*
1 *Jasminum Africanum foliis solitariis, floribus vulgatiori similibus.*
2 - - - - - - - *ilicis folio, Flore solitario, ex foliorum alis proveniente, albo.*
1 *Ketmia Africana, Populi folio.*
2 *dito, subtus incano, & caule virescente.*
3 *Ketmia Africana Vesicaria, folio tripartito, Flore purpureo.*
4 - - - - - - - *fruticans, & erecta, Alni foliis latioribus & majoribus, Flore spirali sulphureo.*
5 *Ketmia Africana frutescens, foliis mollibus & incanis, Flore spirali sulphureo.*
6 - - - - - *Vesicaria, uvæ crispæ foliis, Flore spirali sulphureo.*
1 *Laurus Africana minor Querci folio.*
2 - - - *inodora Africana, fructu globoso Lauri serratæ, odoratæ Stapelianæ similis.*
3 - - - *Africana.*
Leonurus perennis Africanus sideritidis folio, Flore Phæniceo majore villoso.
1 *Leucoium Africanum, cæruleo Flore, Latifolium hirsutum.*
2 *dito, angusto Coronopi folio, majus.*
3 - - *minus.*
1 *Lilio-Narcissus Africanus humilis, longissimis foliis, polyanthos saturato colore purpurascens.*
2 - - - - - - - *platicaulis humilis, flore purpurascente odorato.*
1 *Lothus Africana annua, hirsuta, floribus luteis.*
2 - - - - - *frutescens, Flore spicato rubicundo.*
Lychnis Pseudo-melanthio similis Africana, glabra, angustifolia, Flore eleganter rubello.
Lycium Æthiopicum, Pyracanthæ folio.
Malva Africana frutescens, Flore rubro.
1 *Melianthus Africanus.*
2 *dito, minor, humifusus, foliis pimpinellæ crispæ.*
3 - - *minor fœtidus.*
Myrthus Africana humilis, foliis Myrtilli crenatis, cauliculis nigricantibus.
Narcissus Africana, Polyanthos.
Olea Africana humilis, sylvestris, folio duro, subtus incano.
Oreoselinum Anizoides arborescens, Ligustici foliis & facie, Flore luteo.
1 *Ornithogalum Africanum, luteum, odoratum, foliis cepaceis, radice tuberosa.*
2 *Ornithogalum Africanum, Flore viridi, alteri innato.*
3 - - - - - - - - *Plantaginis-roseæ folio, radice tuberosa.*
1 *Oxus bulbosa Africana rotundi-folia, caulibus & floribus purpureis amplis.*
2 *dito, virentibus floribus amplis purpureis.*
3 *Oxus bulbosa Æthiopica s. Africana minor, folio cordato, Flore ex albido purpurascente.*
Petasites Africanus, Calthæ palustris folio, radice flavescente crassa.
Phalangium Africanum ramosum, Floribus albis, petalis reflexis.
1 *Phaseolus Africanus hirsutus bituminosus, siliquis bullatis, Flore flaveo.*
2 - - - - - - *parvo fructu, non nihil albicante.*
3 - - - - - - *perennis minor, Flore suave rubente.*
Planta lactaria Africana.
Pimpinella Africana saxifraga maxima.
Polypodium Africanum maximum, acutissime divisum.
1 *Polygala Africana frutescens, angustissima, major.*
2 *dito, folio, minor.*
3 *Polygala Africana, Lini folio magno Flore.*
4 - - - - - *frutescens, Buxi folio, maximo Flore.*
5 - - - - - *arborea myrthifolia, Floribus albis, intus purpureis.*
Portulaca Africana semper virens, Flore rubicundo.
1 *Pseudo-dictamnus Africanus, hederæ terrestris folio.*
2 *dito, foliis subrotundis subtus incanis.*
Ranunculus Africanus seu Æthiopicus, foliis rigidis, Floribus ex luteo virescentibus.
Rapuntium Africanum minus, angusti folium, Flore violaceo.
Ricinus Africanus maximus, caule geniculato rutilante.
Salix Africana, angustis & longissimis foliis, subtus incanis.
1 *Salvia Africana frutescens, Scorodoniæ foliis, Flore violaceo.*
2 - - - - - - - - *folio subrotundo, glauco, Flore magno aureo.*
1 *Scabiosa Africana arborescens, maxima, foliis rugosis, & crenatis integris.*
2 - - - - - *frutescens foliis rigidis splendentibus & serratis, Flore albicante.*
3 - - - - - *capitulo oblongo, Flore albo.*
Scilla Africana, Flore viridi parvo, bulbo amplissimo.

1 Scla-

1 *Sclarea Africana præcox annua.*
2 - - - - - *frutescens*, *Helianthemi folio.*
1 *Sedum Africanum fruticosum*, *Ericæ folio.*
2 - - - - - *arborescens*, *incanum*, *foliis orbiculatis.*
3 - - - - - *majus arborescens*, *foliis rotundioribus glaucis*, *limbo purpureo cinctis.*
4 - - - - - *umbellatum album*, *folio viridi angusto mucronatum*, *Flore albo.*
5 - - - - - *annuum*, *Centaurii minoris facie*, *Flore aureo.*
Senecio Africanus arborescens, *ficoidis folio & facie.*
Sideroxilum Africanum, *Cerasi folio.*
1 *Sisyrichium Æthiopicum seu Africanum majus*, *angustifolium floribus albis.*
2 - - - - *seu Africanum majus*, *latifolium*, *floribus albis*; *hexapetalis lineis purpureis striatis.*
3 - - - - *Æthiopicum seu Africanum*, *minus latifolium*, *Flore hexapetalo albo.*
4 - - - - *Africanum Flore ex phæniceo suave rubente.*
5 - - - - *Africanum*, *foliis gladioli parvis & longi*, *pallescente Flore.*
6 - - - - *Ramosum Æthiopicum seu Africanum*, *foliis plicatis nervosis & incanis*, *radice tuberosa phænicea.*
7 - - - - *majus*, *Flore luteo macula notato.*
8 - - - - *minus angustifolium*, *Flore minore*, *variegato.*
1 *Solanum pomiferum frutescens Africanum spinosum*, *nigricans*, *Borraginis Flore*, *foliis profunde laciniatis.*
2 - - - *lignosum Africanum semper virens*, *Laurinis foliis.*
1 *Spartium Africanum frutescens*, *Ericæ folio.*
2 - - - - - - - - - - - *Rusci folio*, *caule amplectente.*
1 *Spiræa Africana*, *Foliis cruciatim positis.*
2 - - - - - *odorata*, *Floribus plane rubentibus.*
3 *dito*, *Foliis pilosis.*
Staphilodendron Africanum, *semper virens Foliis splendentibus.*
1 *Tanacetum Africanum fruticans*, *multiflorum*, *Foliis Tanaceti vulgaris decuplo minoribus.*
2 - - - - - - - - *arborescens*, *Foliis Lavendulæ*, *multifido Folio.*
Tetragonocarpos Africana, *radice magna onerosa & carnosa.*
- - - - - - - - - *Fruticans*, *Foliis longis & angustis.*
1 *Thymelæa Linifoliæ similis Africana*, *floribus pallidis*, *odoratissimis.*
2 *Thymelæa Linifoliæ similis Africana*, *Foliis lucidis latioribus & obtusis.*
3 *Thymelæa Africana*, *foliis lini*, *floribus in capitulum congestis.*
4 *Thymelæa Africana*, *Roris marini folio*, *angustissimo breviori.*
5 *dito*, *longiori.*
6 *Thymelæa Africana*, *Roris marini folio*, *floribus longioribus.*
7 - - - - - - - *Sanamundæ facie*, *Ericæ foliis angustissimis.*
8 - - - - - - - *Torton-Raire similis*, *floribus in capitulum congestis.*
9 - - - - - - - *foliis Rusci.*
10 - - - - - - - *frutescens Jasmini Flore*, *foliis Polygalæ.*
11 - - - - - - - *angustifolia*, *Jasmini flore.*
1 *Tithymalus Aizoides Africanus*, *simplici squammato caule.*
2 *dito*, *caule squammato*, *clamænerii folio.*
3 *Tithymalus arborens Africanus.*
4 - - - - - - - *Æthiopicus seu Africanus*, *Mezerei Germanici folio*, *Flore pallido.*
5 *Tithymalus Aizoides Africanus*, *validissimis ex tuberculorum internodiis provenientibus.*
1 *Trifolium Africanum fruticans*, *flore purpurascente.*
2 - - - - - - - - - - - - *folio angustiore*, *flore rubicante.*
3 - - - - - - - - - - - - *foliis incanis*, *flore luteo.*
Tulipifera arbor Africana.
1 *Valeriana Africana fruticans*, *foliis longis & angustissimis.*
2 - - - - - - - *foliis angustis*, *flore macula rubicante notato.*
3 - - - - - - - *fruticans*, *foliis Ericæ.*
1 *Vitis Idæa Æthiopica seu Africana*, *Myrthi Tarentini folio flore atro purpureo.*
2 *dito*, *buxi minoris folio floribus albidis.*

Buiten deze zyn hier nog de navolgende soorten van Vygenboomen, ook by *Tournefort* te vinden.

1 *Ficoides Africana*, *folio plantaginis undulato*, *micis argenteis asperso.*
2 - - - - - - - *acaulos*, *latissimis crassis & lucidis foliis conjugatis*, *flore aureo amplissimo.*
3 - - - - - - - *erecta*, *ocimastri folio*, *micis argenteis asperso*, *flore roseo magno.*
4 - - - - - - - *erecta ramosa*, *Tripolii folio*, *flore aureo magno.*
5 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana*, *folio angustiori.*

6 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana minor, multicaulis, flore intus rubente, extus incarnato.*
7 *Ficoides Africana folio ensiformi dilute virenti, flore aureo, brevi pediculo insidente.*
8 - - - - - *ensiformi folio obscure virenti, flore longo pediculo insidente.*
9 - - - - - *folio ensiformi varie inciso; aureo flore pediculo insidente.*
10 *Ficoides, seu Ficus Azoides Africana procumbens, folio triangulari ensiformi*
11 - - - - - - - - - - - *triangulari folio longissimo, fructu multicapsulari, flore luteo, major.*
12 *dito, minor.*
13 *Ficoides Africana, folio triangulari longissimo, flore aureo.*
14 *dito, purpureo.*
15 - - *carneo.*
16 *Ficoides, seu Ficus Aizoides Africana major, procumbens, triangulari folio, fructu maximo eduli.*
17 *Ficoides Africana, folio longo triangulari incurvo, purpureo caule.*
18 - - - - - - - - - *triangulari recurvo, floribus umbellatis obsoleti coloris, externe purpureis.*
19 *dito, Flore flavescente.*
20 *Ficoides Africana, folio triangulari lanceato.*
21 *dito, incurvo & dentato.*
22 - - *obtuso, in geminos aculeos abeunte, flore aureo.*
23 - - *apice rubro, caule purpurascente.*
24 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana minor erecta, triangulari folio viridi, Flore intus aureo, foris purpureo.*
25 *dito, folio triangulari glauco, Flore luteo.*
26 *Ficoides Africana frutescens, perfoliata, folio triangulari glauco, punctato cortice lignoso, tenui, candido.*
27 - - - - - *erecta, folio triangulari glauco, punctis obscurioribus notato.*
28 - - - - - *humilis, folio triangulari glauco, bullato, Flore luteo.*
29 *dito, dorso aculeato, Flore luteo.*
30 *Ficoides Africana erecta, folio triangulari glauco & brevi, Flore carneo.*
31 - - - - - *humifusa, folio triangulari longiori, glauco Flore flavescente.*
32 *Ficoides, seu Ficus Aizoides Africana, folio tereti procumbens, Flore purpureo.*
33 *dito, coccineo.*
34 *Ficoides Africana, folio tereti, in villos radiatos abeunte.*
35 *Ficus Africana, oculeis longissimis & foliatis, nascentibus ex foliorum alis.*
36 *Ficoides Africana repens, & læte virens, Flore purpureo.*

En alle deze soorten zyn Hottentotsvygen genaamt.

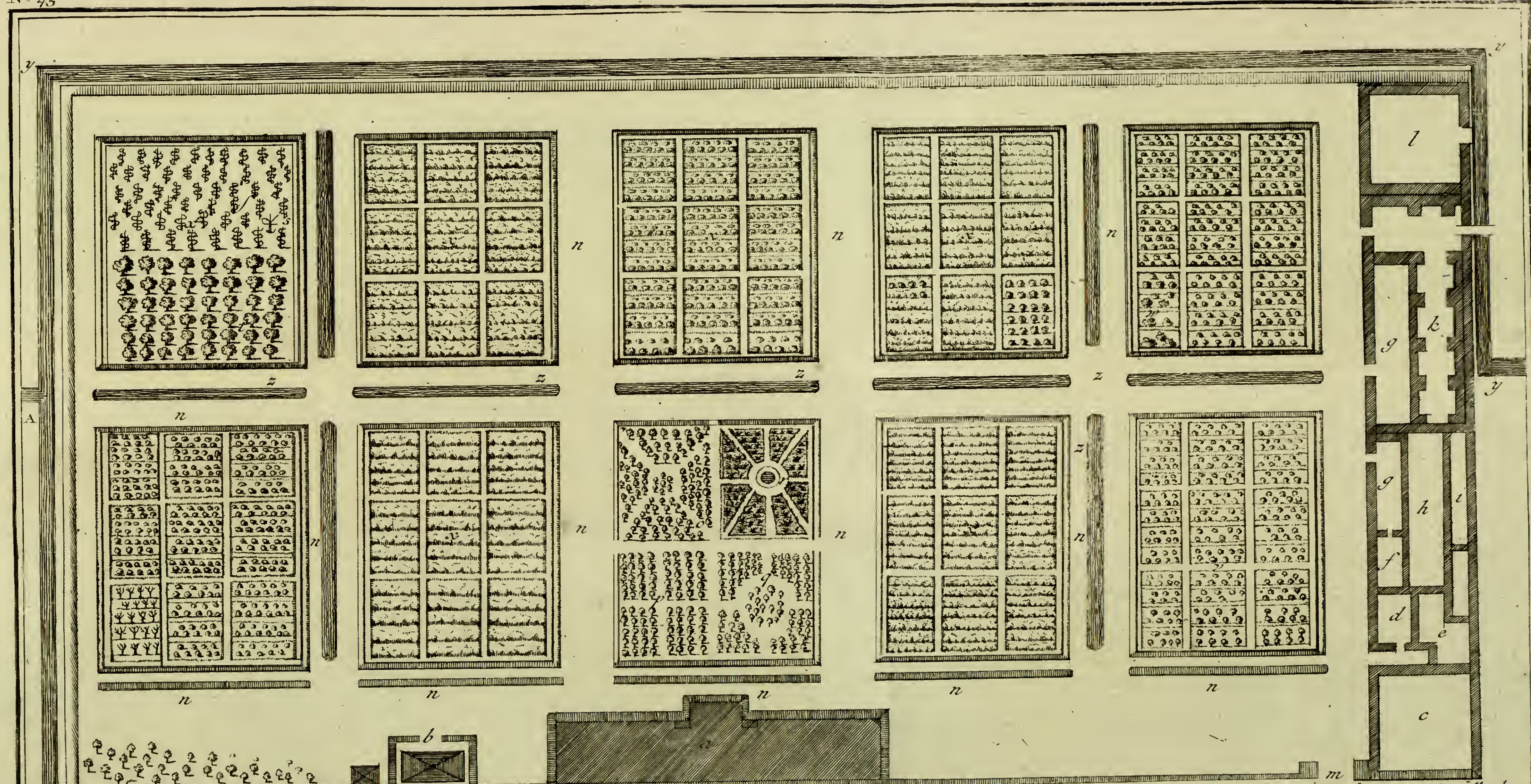
Waar by men nog voegen kan de *Amaquas* of keurboom, die in 2 jaaren zeer hoog word, en een vrugt in een hauw of schede geeft, waar in 6 of 7 korls zyn. Ook kan men hier by nog wel het kreupelhout voegen 't geen tegen de loop gebruikt, mitsgaders de *Canna* der Hottentots, die zeer wel na de Chineesche wortel *Nisi*, of *Ginseng*; gelykt.

Behalven de voornoemde inlandze boomen en gewasschen zyn hier nog zeer veel uitlandze, als

Abies.
Acacia Americana, foliis coluteæ Scorpioides leguminosæ, siliquis echinatis.
Acetosa hortensis.
Allium sativum, & hortense.
Alnus rotundifolia, & glutinosa, viridis.
Aloe Americana sobolifera.
Althea Indica, seu Rosa Sinensis.
Amygdalus.
Ananas, sive carduus Brasilianus, foliis Aloës.
Apium hortense, seu Petroselinum vulgo.
Arundo Sacharifera.
Asparagus sativa & hortensis.
Beta rubra, & alba radice rapæ.
Batatas.
Brassica rubra & alba, Capitata & non Capitata, & Florigera.
Camphoraria seu arbor Camphorifera, ex qua Camphora officinarum prodit.
Cannabis sativa & erratica.
Carduus Benedictus, sive Cnicus sylvestris hirsutior.
Caryophyllus.
Cassia Cinnamomea, seu Cinnamomum, sive canella Ceylanica.
Castanea Sylvestris.
Cepa vulgaris.
Cerasus varii generis.
Chærephyllon sativum.
Cicer sativum.
Cinaria hortensis, foliis non aculeatis.
Clematis Hederacea Indica, foliis subrotundis, Flore rubente.
Corylus sativa.
Crista pavonis.
Cucumis vulgaris.
- - - *dictus flos passionis.*
Cucurbita lagenaria & rotunda.
Cupressus ramis expansis.
Cyanus segetum hortensis, Flore albo, cæruleo, &c.
Cytisus arvensis.
Datura, seu stramonia Indica major fætida, porro spinoso, oblongo.
Faba leguminosa.
Ficus communis Indica, &c.
Ficoides seu Ficus Americana, cerei effigie, spinosa & angulosa.
Fæniculum vulgare.
Fragaria ferens fraga rubra.
Frumentum Indicum Sarasenicum.
Foela Moegri.

Foela

N°. 45

a. Het Thuyn-huys.
b. De Keuken.
c. Het Thuyniers-huys.
d. Desselfs lust-vertrek.
e. De algemeene Keuken.
f. Het School.
g. 't Slaven-huys.
h. De Crankbesoekers-plaats.
i. Het Meyskens-school.
k. De Provisie-kamer.
l. De Kerk.
m. De ingang des Thuyns.
n. De groote Laanen van Laurier en Camfer-boomen.
o. Granaaten en allerley Vygen-boomen.
p. Castanien-boomen.
q. Pompelmoes-Citroenen-Limoen-en Appel-Sina-boomen.
r. Bloemberg, en Speelhuysje met Passie-bloemen.
s. Wyngaarden.
t. Vygen-boomen.
v. Artisocken.
w. Bloem-cool.
x. Moescruyden.
y. Breede buyten-grachten.
z. Waterleyding door den Thuyn.
A. Een Meulen, om 't water in den Thuyn te malen.

6 *Ficoides seu Ficus Aizoides Africana minor, multicaulis, flore intus rubente, extus incarnato.*
7 *Ficoides Africana folio ensiformi dilute virenti, flore aureo, brevi pediculo insi-*

Waar by men nog voegen kan de *Amaquas* of keurboom, die in 2 jaaren zeer hoog word, en een vrugt in een hauw of schede geeft, waar in 6 of 7 korls zyn. Ook kan men hier by nog wel het kreu-

30 *Ficoides Africana repens, & læte virens, Flore purpureo.*

En alle deze soorten zyn Hottentots-vygen genaamt.

spinosa & angulosa.
Fæniculum vulgare.
Fragaria ferens fraga rubra.
Frumentum Indicum Sarasenicum.
Foela Moegri.

Foela

Focla quater horas.
- - Aros branco.
Gramen vulgare, item bulbosum & sparteum Hollandicum.
Grossularia multiplici acino, sive non spinosa hortensis rubra, & alba.
Guajana alba dulcis, sive Gujavo Pomifera Indica.
Hordeum vernum & hybernum.
Hyacinthus albus, ex Hollandia ablatus.
Intybus sativa, latifolia, & crispa, Endivie-salade.
Juniperus vulgaris baccis parvis.
Katsjapiring.
Kajoe Amaas.
Lactuca vulgaris capitata, & non capitata. Allerlei Salade.
Leucoium album, purpureum, flavum.
Lilium, seu corona Imperialis.
Majorana vulgaris.
Malus domestica, variæ denominationes ejus.
- - - cydonia fructu oblongo & leviori.
- - - citria.
- - - Limonia acida & dulcis.
- - - Arantia Indica, fructu omnium maximo, pompelmoes dicto, medulla partim pallescente, partim rubescente.
- - - Arantia Lusitanica seu pomum Sinense.
- - - Punica, sive Granata.
Malum Syriacum seu Creticum, of Cretische Majorana.
Melissa hortensis, odore critri.
Melo Hispanicus.
Mentha hortensis crispa.
Mespilus Germanica folio laurino non serrato.
Morus fructu nigro.
Myrthus communis Italica, & latifolia Romana.
Napus Sativa.
Narcissus albus, magno odorato flore.
Nasturtium Indicum, flore luteo dilutiore.
Nux Juglans seu regia vulgaris.
Ocyum latifolium maculatum vel crispum.
Olea Sativa.
Pæonia Flore pleno rubro, minore, of Pæonie-roozen.
Palma Dactylifera, Dactylus vulgo, of de Dadelboom.
Papaver hortense.
Pastinaca Sativa, radice alba.
Pepo Indicus reticulatus, seminibus albis & nigris, major, of de Watermeloen.
Persica malus vulgaris fructu molli & albo, item fructu quasi sanguineo.
Pinus Sylvestris.
Piper Indicum sive balecutium, propendentibus siliquis, oblongis, recurvis rubris, of lange Peper.
Pistacia Indica, seu Persica, fructu racemosa.
Prunus.
Pyrus Sativa.
Quercus vulgaris brevibus pediculis.
Raphanus niger major rotundus, & Raphanus minor oblongus.
Raphanus Rusticanus.
Rosa Centifolia, frutice spinoso, rubra, alba, &c.
Rosmarinus hortensis.
Ruta hortensis.
Sabina.
Salvia.
Sambuccus vulgaris.
Secale Hybernum sive majus.
Spinachia semine non spinoso, & spinoso.
Tamariscus fruticosa.
Targon hortensis.
Triticum Hybernum.
Tulipa.
Vitis Vinifera.
Viola Martia.

Alle deze boomen, planten, gewasschen en bloemen vint men in den Thuin der E. Maatschappy, of op Vergelegen, op Constantia, en op meer andere fraaje Buitenplaatzen en Landgoederen alhier.

En vermits wy hier wegens den Thuin der E. Maatschappy nu niets meer by te voegen hebben, oordeelen wy noodig hier den zelven by No. 45. in prent te vertoonen.

De twee andere Compagnies Thuinen.

Behalven dezen Thuin heeft de E. Maatschappy, een myl van de Kaap na 't O., nog een anderen, doorgaans het Rondebosje, maar eigentlyk Ruitenburg genaamt.

Dit is een stuk lands van 26 Mergen, dat in 't jaar 1667. of 1668. al bekent, en meest met een schoonen wyngaard bepiant was, waar van de E. Maatschappy in 't jaar 1705. tweeëntwintig Leggers getrokken heeft. Buiten dien wyngaard waren 'er ook andere schoone plantagien van eikenlaanen, en heerlyke vrugtboomgaarden, en 't fraaiste hier af was, dat 'er een zeer proper huis by was, met verscheide gemakkelyke vertrekken boven en onder; over al welken omslag ook een baas Thuinier het opzigt heeft.

Buiten deze twee Compagnies Thuinen heeft de Heer *Willem Adriaan van der Stel* nog een schoonen nieuwen Moesthuin schuins tegen over 't Rondebosje na 't O., en niet verre van daar, in 't jaar 1700. aangelegt, die 40 Mergen groot is, zoo my uit de Kaart van de Kaap, voor zyn Ed. gemaakt, en my door zyn Ed. toegezonden, klaar blykt, hoewel hy nu in zyn ganschen omtrek wel 58 of 60 Mergen beslaat, over welke mede een byzondere baas Thuinier het opzigt heeft.

Van dezen Thuin, die ik op zekeren tyd met zyn Ed. gezien, en zeer fraai bevonden hebbe, maakte die Heer wel zoo veel werk, als van den Thuin aan 't Kasteel, om dat daar alles wonderlyk wel groejen en tieren wilde.

In alle deze Thuinen ziet men allerlei vreemde

vreemde boomen, en planten, waar van 'er nu en dan al veele aan deze en gene Heeren tot Amſterdam, en in andere ſteden, overgezonden zyn, gelyk uit verſcheide afteekeningen in de *Hortus Amſtelodamenſis* van de Heer *Commelyn*, en elders, te zien is.

Dát nu alles hier zoo voorſpoedig groeid, en zoo wel tierd, moet men ten deelen aan de goede grond, maar vooral ook aan de gemaatigde lugtſtreek, waar onder de Kaap legt, toe ſchryven; alzoo de hitte en koude, na de verſcheide ſaaiſoenen hier niet te groot is; hoewel men 'er in de wintermaanden van Mey of Juni (en zoo verder) en zelf in September en October nog, 's morgens en 's avonts wel een ſtoof, ja wel een vuurtje, verdragen kan; en heb ik in Februari zelf ondervonden, dat het bier wel kilkout kan zyn; ook heb ik het 'er nu en dan al vry heet gehad; maar dat duurd niet lang, en de lugte winden, die hier veeltyds waajen, zuiveren de lugt van alle ſchaadelyke dampen, en helderen de zelve zoo byzonder op, dat men de menſchen hier doorgaans zeer gezond en lang leven ziet.

Saiſoenen.

De zomer begint hier met Januari, de lente met October; in den herfſt en in de winter waajen de N. W., en zomtyds ook de Z. winden hier zeer fel door, en dan kan het 'er zomtyds zoo ſterk regenen, dat alle de gewaſſchen niet alleen tegen de grond geſlagen, maar door den ſwaaren regen, die dan van 't gebergte zoo ſteil en met zulken geweld komt afſtroomen, ook met zeer breede ſtreken door de duinen heenen langs groote gemaakte guilen en ſluiven in zee weggeſleept worden; doch hoe ſterk dan de regen en de wind daar zyn mag, is 't beſt 'er af, dat het niet lang aan een duurt; want anders was het 'er niet te harden.

't Hoofd.

In de Tafelbaay heeft men tuſſchen 't Fort en tuſſchen 't Equipagie-pakhuis naaſt *Pythius*, een zeer groot hegt Hoofd van ſwaare balken, waar over planken geſpykert zyn. Het is 165 voeten lang, en 5 of 6 voeten breedt.

Na de kant van den Leeuwenberg zyn 'er verſcheide pompen gelegt, alwaar de ſchuiten of boots hun water haalen. Dus heeft men drie waterleidingen met die pompen van den Tafelberg, de eene hier, de andere na 't Fort, en de derde op 't plein, by de eerſte regte ſtraat na de Tafelberg; doch men heeft met die pompen geduurig moeite, en dan is 't zeer moejelyk, en verre water te haalen

By 't plein, ontrent de huizen van 't vlek, heeft de Heer *Willem Adriaan van der Stel* een altyd ſpringende fontein ten dienſt der borgers gemaakt.

Zoodanig nu is 't hier in de Tafelbaay geſtelt; maar buiten de zelve is onze Colonie hier landwaard in vry verder uitgezet, dat wel van de eerſte tyden af begonnen is, gelyk men onder anderen aan een poſt, Riebeeks kaſteel genaamt, zien kan, maar dat egter op een geheel andere wyze naderhand by den Ouden en den Jongen Heer *van der Stel* gedaan is.

Van de COLONIE van
STELLENBOSCH.

Stellenboſch.

Dus verre nu omſtandig van deze eerſte Colonie geſproken hebbende, gaan wy tot die van Stellenboſch over, die weer in 4 andere deelen onderſcheiden is, over yder van welke wy vervolgens in 't byzonder zullen ſpreken. Het zyn deze:

1. Stellenboſch.
2. 't Moddergat.
3. Hottentots-Holland.
4. De Bottelary.

I. Van 't Dorp Stellenboſch.

Hoe wyt zich de Nederlanders hier nu reets in en buiten de Tafelvaley, en in de Tygerbergen, en daar verder omſtreeks, in de eerſte 28 jaaren onder verſcheide Gouverneurs en Commandeurs uitgezet hadden, wiert hen dit land egter, alzoo de borgers en coloniers ſterk toenamen, nog te klein, weshalven men goedvont zich weer een ſtuk verder in 't naaſte land, dat hier aangrenſt, en nu Stellenboſch genaamt word, uit te breiden; een landſtreek, die 4 andere groote colonien in zich begrypt, van welke dat, waar in 't dorp Stellenboſch legt, de Hoofdcolonie van die landſtreek is.

In de zelve waren toen de Hottentots in groote menigte, gelyk ook zeer veel wild gedierte, doch de dapperheid en naarſtigheid der Nederlanders deê die beyde in korten tyd, alzoo zy tegen ons ſchietgeweer niet konden, van daar wyken; waar na zy dat land van zyn ſtruiken, ſtruellen, en onnoodig geboomte zuiverden, en tot hun oogwit verder bereid hebben.

De grenzen dezer colonie zyn in 't W. daar zy tegen de Kaapze bevoorens van ons beſchreven colonie, of tegen de Tygervaley, en Tygerbergen, aanſtoot; na 't Z. de baay van Kaap Falſo, na 't O. de bergen van Stellenboſch, en de bergen van Hottentots Holland (welker beider toppen, even eens als de Tafelberg, met een witte wolk ook, als de Z. O. wind doorwaajen zal, bedekt worden) en in 't N., by de Moſſelbanks-rivier, de

Paar-

Paardenberg, die daar naast aan legt, en na de menigte wilde paarden, zich op den zelven onthoudende, zoo genaamt word.

Men gaat na deze Colonie over een heuvel, de Stellenboschkop genaamt, waar by men in de eerste tyden een vlaggestok met een vlag plagt te hebben, die men in tyden van onraad opheiste, en met een stuk een schoot dede, om de borgers daar om streeks te waarschouwen, dat 'er onraad was, 't zy van vreemde schepen, Hottentots, of wat het verder wezen mogt.

Als 'er dan op den Leeuwenkop om zulke reden een kenbaare vlag opgeheist, en geschoten wiert, deed men dat hier ook, om alle de borgers te doen opkomen na 't Kasteel, om malkanderen te helpen, en dus kon men in 24 uuren alle de gewapende borgers by een hebben. Even zoo deden ook de Coloniers, na 't heissen van hun vlag, een schoot, als zy door de omswervende Hottentots overvallen wierden, om hulp van 't Kasteel daar door te eisschen; doch zedert men sterk genoeg van ingezetenen geworden is, en men geen vrees meer voor de zelve had, is dit stuk geschut weggenomen, en de vlaggestok om verre gevallen.

Dit dorp wort in 't O door zeer hooge bergen, de Stellenboschbergen genaamt, omringt, die alzoo hoog als de Tafelberg, zyn. De witte wolk, die zich by dag hier op vertoont, gaat doorgaans tegen den avont leggen, en dan is 't tot middernacht stil; in de klooven der zelve wast veel hout, doch op de toppen dezer bergen, hoe bar en ruw ook in 't gezigt, groejen veel bloemen, en schoone planten, kruiden, enz., en in de daalen hier ontrent ziet men schoone koornvelden, boekweit-akkers, wynbergen, en veel heerlyke plantagien leggen.

Door dit dorp loopt een schoone heldere rivier, doorgaans de rivier van Stellenbosch, of anders de eerste rivier genaamt, om dat zy de eerste is, die men na de zoute rivier ontmoet. Ook is zy redelyk vischryk.

Langs de zelve, of niet verre van daar, en van dit dorp af, heeft men verscheide schoone hofsteden als die van de Heer *Henning Husing*, Meerlust genaamt, van *Ferdinandus Appel* (naast daar aan) die van *Jacobus van der Heyden*, Welgemoed, en die van D. *Petrus Kalden*, van *Pieter van der Byl* (Borgermeester hier) van *Pieter Robbertzoon*, *Isaac Schryvers*, *Adam Tas*, *Catharina Kloeten*, en meer anderen.

Zy is de eenige rivier by na hier, want die by de Kuil, is, zoo te zeggen, niets waard, vermits zy in de zomer by na droog, en brak is. Deze rivier van Stellenbosch loopt, nevens nog 2 andere kleine, die men in 't Moddergat heeft, een stuk weegs met de zelve te zamen, tot dat zy zich in de baay van Kaap Falso ontlasten. Men heeft veel grundels, aal, paling, en ook pampus-visch in de zelve, en digt aan zee, by *Ferdinant Appels* land, ook zeevisch, als harder, springer, enz.

In dit dorp Stellenbosch heeft men een vergadering van de Borger- en Heemraaden, die op 't Landdrostelyk huis aan Stellenbosch zitten, en waar van de Landdrost voorzitter is; maar dit huis is in 't jaar 1710., door onvoorzigtigheid van een slaave, die wat vuur in een Tabakskonfoort aanbragt, by den Landdrost *de Meurs* tyd, nevens de Kerk, en ettelyke huizen daar ontrent, afgebrand, en in 2 uuren tyds in koolen gelegt, zoo dat 'er maar weinig huizen bleven staan; doch na verloop van 4 jaaren waren 'er al weer fraaje huizen aangebouwt; doch men had 'er in 't jaar 1714. nog geen Kerk, of een huis tot vergadering der Heemraaden herbouwt.

De oude Heer *van der Stel* heeft in 't jaar 1680 de Colonie aan Stellenbosch, 9 mylen gaans O. aan van 't Kasteel, of 7 mylen rydens met een ossenwagen, aangelegt, en de zelve met 80 huisgezinnen begonnen, welke van tyd tot tyd merkelyk toegenomen heeft.

Het was in 't eerst, eer hier alles opgeruimt was, een wild bosch, zoo dat het na zyn voorige gedaante den regten naam behielt, doch deze Heer voegde hier maar zyn naam by, om dus by 't noemen van Stellenbosch den naam van zyn geslagt in geheugenis te doen houden, en aldus nog lang na zyn dood te leven.

Men komt 'er langs een klippigen, steilen, heuvelagtigen, en ten grooten deele zeer ongemakkelyken weg, hoewel men hier en daar ook goede streeken heeft; egter moet men, om 'er na toe te ryden, wel 5 of 6 paar ossen voor een wagen hebben, wil men 'er komen, en die konnen 'er, by heet weder, nog wel by nedervallen.

Dit is een zeer eenzaame weg, en 't staat my voor, dat ik, in 't jaar 1705. te paard met D. *Bek* hier na toe rydende, een groote vlakte, waar op wy ettelyke struisvogels van verre zagen, overreedden, daar wy maar een huis op ontmoeteden, alwaar nog maar weinig dagen te vooren 5 olifanten wakker de pypen gestelt hadden. Daar na quamen wy aan de Kuil, de plaats van de Heer *Berg*, die zoo veel als half wegen is, en verder is 't een eenzaame weg.

Het dorp is in zich zelve niet groot, alzoo 'er by de Kerk toen maar 13 of 14 huizen by my gezien zyn; doch landwaard

waard in zyn hier en daar nog veel enkele huizen, en hofsteden, die 1 of 2 mylen van malkanderen staan.

Stellenbosch noemt men nu nog ook in 't byzonder 't huis der E. Maatschappy hier, waar in den Landdrost woont, en waar in de Heemraaden vergaderen; en dit was wel een van de grootste huizen, en toen met een fraay boschje omzet.

II. Van 't Moddergat.

De tweede Colonie, onder die van Stellenbosch behoorende, wort het Moddergat genaamt, 't geen tusschen de Tygerbergen en tusschen de bergen van Stellenbosch, legt, en in 't Z. tegen 't land van Stellenbosch, gelyk dit laatste in 't N tegen de Bottelary komt te stooten; ook is die landstreek, tot het dorp van Stellenbosch behoorende, veel grooter, en nader aan Hottentots-Holland, en ook veel schooner en vermaakelyker, als 't Moddergat.

Dit tweede deel dezer Colonie van Stellenbosch word het Moddergat genaamt na 't regenwater, dat in de swaarste regenmaanden Juni en Juli van de bergen na de dalen, en wel byzonder hier na toe, zeer sterk afstroomt, daar staan blyft, en dien weg geheel onbruikbaar maakt, alzoo 't daar den meesten tyd dras staat, en zich als een modderige moeras vertoont.

Ten aanzien van 't voorige legt dit wat meer na 't N., en 't heeft rondom door Hottentots-Holland, mitsgaders de rivier van Stellenbosch, des zelfs bergen, en ook de landstreek van 't dorp Stellenbosch, tot zyne grenzen; doch het is in verre na zoo groot niet, hoewel hier in mede veel schoone landeryen leggen, alle welke te noemen my onmogelyk, en juist zoo noodig niet is; zynde het genoeg te zeggen, dat daar onder uitsteekt 't land van den Borgermeester van Stellenbosch, *Wessel Pretorius*, benevens de hofsteden van *Herman van Brakel*, *Jan Jacob Conterman*, en meer anderen; ook zyn 't hier al meest heuvels, gelyk men hier ook zoo veel dalen niet, als wel in de voorige beschrevene Landstreek, ziet. Egter is het land in zich zelven hier mede zeer goed, en 't geeft goed gras voor 't vee, hebbende ook geen gebrek van water, alzoo het ten deele door de rivier van Stellenbosch besproeit word, behalven dat 'er nog een kleine beek is, die geen naam heeft.

III. Hottentots-Holland.

Van veel meer belang egter is Hottentots-Holland, een uytermaaten schoone en vette landstreek, gelyk het de derde in rang van deze byzondere Stellenbosche Colonie, en zy aldus van een onkundig Europeer genaamt is, dienze al zoo fraai als Holland voorquam, wanneer hy, genegen een plaats voor zich uit te kiezen, en zyn oog hier op laatende vallen, met verwondering zeide: *Dit is een land by na zoo schoon als Holland, en ik begeer geen ander, dan dit land, te hebben.* In opzigt van de deugd van 't land had hy gelyk, doch alzoo hier bergen en Hottentots waren, die men in Holland niet vint, zoo is het Hottentots-Holland genaamt.

Het is by na grooter, en vrugtbaarder, als Holland, en 't is de allerschoonste, vrugtbaarste, en grootste landstreek van deze bysondere Colonie. Den weg hier na toe is tweederlei. Men kan 'er, van de Kaap, door de Zandduinen, of door Stellenbosch, en nog door een anderen dubblen weg, als men zich na 't Z. wend, en zoo van 't Z. O. ten O. regt Z. O. aangaat, en ook anders langs het dal van Kaap Falso, of langs de zee gaande, komen; doch de weg over 't gebergte is vry beter, als die langs dat dal.

Tot dit Hottentots-Holland behoort het land, 't geen hier aan alle de zyden des zelfs in 't N., Z., en W. legt, gelyk ook de Zeekoejen-valey daar toe al mede betrokken word.

Doch eer wy verder hier van melden, moeten wy van Kaap Falso nog wat breeder spreken.

De baay van Kaap Falso, die hier in 't Z. legt, heeft in 't O. en W. een aaneengeschakeld gebergte, van welke die, welke in 't O. leggen, de bergen van Hottentots-Holland, die veel hooger, als de Tafelberg, zyn, genaamt worden; doch die in 't W. paalen aan de Steenbergen (daar Constantia legt) van welke de uiterste, die zeer verre en wel 6 mylen in zee loopt, Noorwegen genaamt word.

Ook kan men van daar door een steenagtigen en zeer gevaarlyken weg na de Africaansche warme baden, waar van wy hier na breeder spreken, en na de landen der Heusaquas en de verdere Hottentots, in 't O. leggende, gaan.

Op die bergen nu van Hottentots-Holland ziet men ook doorgaans, als de Z. O. wind doorwaajen zal, even zulk een witte wolk, gelyk wy van den Tafelberg, en de bergen van Stellenbosch gezegt hebben, en zoo lang men 'er die op ziet, is 't een teeken, dat die wind nog niet ophouden zal.

Het uiterste einde dezer bergen, dat in 't Z. in zee loopt, word de hanglip genaamt, om dat het als met een lip aan 't gemeld gebergte vast is.

De baay nu, ontrent dit gebergte leggende,

gende, noemt men de baay van Kaap Falſo, welke wel 10 mylen in haaren omtrek heeft, en zoo genaamt is, om dat des zelfs eerſte onderzoeker voorgegeven heeft, als of die baay niet goed, en als of 'er, om de ſteenagtige grond, niet wel te ankeren was, dat naderhand, en vooral in 't jaar 1708 of 1709. toen de zelve door laſt van de Heer *van Aſſenburg* van Stuurman *Jacob Joppe de Jong*, om dat 'er een van onze ſchepen ingeloopen was, naauwkeurig onderzogt, en over al gepeilt wiert, klaar ondervonden is, dat dit valſch was, gelyk mede, dat men 'er, om de harde Z. O. wind, die hier de ganſche zomer meeſt door, en de baay in waaid, niet zou konnen uitkomen.

Wel is waar, dat 'er in 't midden een klip als een klein eilandje, en nog een ter zyden na 't W. legt, waar op zich veel vogels onthouden; maar dit alles belet niet, dat men, des noods, hier zou konnen ten anker komen, alzoo 'er goede ankergrond is.

Deze baay is ook zeer viſchryk, en ik kenne een vriend, die 'er eens met het net 1000 groote ſteenbraaſſems en veel harders, in twee of drie trekken, gevangen heeft; doch wel de meeſte viſch heeft men in de viſchhoek, een plaats, niet verre van de Hanglip gelegen.

Naby deze bergen by Kaap Falſo heeft men ook de Zeekoejen-valey, die daar een uur van ſtrand af, en byna in 't midden tuſſchen de bergen der Hanglip, en van Noorwegen, in 't Z. gelegen is, dragende dien naam na de Zeekoejen, die hier ontrent wel eer meer, dan nu, plaggen te zyn. Zy is wel 1 groote myl in 't rond.

Dat nu Hottentots-Holland, waar mede wy nu weer voortgaan, een ſchoon en van 't beſte land hier is, bleek klaar genoeg daar aan, dat de Heer *Willem Adriaan van der Stel* hier mede zyn ſchoone luſtplaats *Vergelegen* (waar van wy elders breeder ſpreken) begrepen heeft.

In 't midden van deze landſtreek legt een hoogen berg, de ſchaapenberg, om dat 'er 't geheel jaar door gras voor de ſchaapen is, genaamt, van welke men alles in de Tafelbaay voorvallende, klaar zien kan, waarom deze Heer, zoo hy niet na 't Vaderland ontboden was, voorgenomen had hier een luſthuis te bouwen, om van daar, alles net op zyn gemak te konnen beſchouwen.

Op deze ſchaapenberg had zyn Ed. veele van zyne ſchaapen te weiden, ook had zyn broeder, de Heer *François van der Stel*, hier mede, niet verre van den Heer Gouverneur, een zeer fraaje plaats, waar ontrent de Laurens-rivier was, die vlak door Vergelegen liep.

De naaſte Hofſtede aan de laatſtgemelde plaats lag wel 3 goede uuren van de Zeekoejen-valey; buiten welk *Vergelegen* zyn Ed. nog een ſchoone plaats in 't land van *Terra di Nataal*, wel 30 mylen van daar had, die al vry groot in uitſtrekking was.

Bevoorens waren hier zeer veel wilde dieren, die zyn Ed metter tyd meeſt van daar verjaagt, gelyk hy dat woeſt land hier in 5 of 6 jaaren tyds tot een aards Paradys gemaakt heeft.

Dat hier in de klooven, en op de bergen, veel ſchoon hout valt, is die gene, die 'er geweeſt zyn, zeer wel bekent.

Ook heeft men hier, buiten de Laurens-rivier, nog 2 andere, die zoo waterryk niet zyn, als deze, en die te zamen met een wyden mond in de baay van Kaap Falſo ſtorten, na dat die 2 voorby 't land van *Pieter de Meyer* haaren loop gerigt hebben. Men vint in de zelve, ſchoon zy geen grooten weg heenen ſtroomen, nu en dan grundels, en aalen, en ook wel wel eenige zeeviſch digt aan zee.

Hottentots-Holland.

Na 't Z. of wel 't Z. O. heeft men dit Hottentots-Holland, het ſchoonſte land daar omſtreeks, al zedert 't jaar 1670 door de onze beſloten in bezetting te nemen; doch deze Colonie is merkelyk in wyn- en koornlanden toegenomen, zedert de Heer *Willem Adriaan van der Stel* hier in 't jaar 1700. of 1701. zyn pragtige buitenplaats *Vergelegen*, (12 mylen van 't Kaſteel) aangelegt heeft.

Men kan de zelve zeer cierlyk afgebeeld zien in de Deductie van zyn Ed., en in de Contradeductie, als ook in 't werk van *A. Boogaard*, daar tegen uitgegeven.

Ik heb dit ſchoon gebouw in 't jaar 1705. twee dagen voor myn vertrek na Indiën gezien. Ik had aangenomen Zondags na de middag aan 't Kaſteel te prediken, en alzoo de Heer Gouverneur tot dien dag toe geen tyd had konnen uitvinden, om my die plaats te laaten zien, vraagde zyn Ed. my daags te vooren, of ik, na de Predikatie wel luſt zou hebben, om dat togtje met zyn Ed te doen. Ik zeide van ja, en nam dit met veel dankbaarheid aan.

Wy gingen daar op ten 6 uuren 's avonts in een koets, met 6 paarden, ſpanden, na 3 uuren zeer ſterk aangereden, en daar wat gegeten te hebben, weer 6 andere paarden in, en quamen 's nachts ten 12 uuren op Vergelegen.

Vergelegen.

Daags 'er aan zag ik dit ſchoon huis, dat, tegen 't wild gedierte, rondom in een agtkantige, cierlyke, hooge, dikke muur lag. Ik bevont de galdery in 't midden 80 voeten lang, en 16 breedt. Deze had aan de zyde na Kaap Falſo toe een uitnemend heerlyk gezigt, zoo

over de wynbergen en andere landeryen, als ook na de baay van Kaap Falso, behalven dat men aan de andere zyde een cierlyk in 4 quartieren gelegt bloemperk had, en een fraaje rivier zag, die zich in twee takken scheide.

Aan wederzyden van die schoone en byzondere vermaakelyke galdery, die zeer lugt en hoog was, waren 4 schoone vertrekken, en naast de zelve aan wederzyden weer 4 andere zeer net gemeubileerd, en waardig om haare fraaiheid en de groote kosten, daar aan gedaan, altyd in wezen gebleven te zyn, hoewel de Vergadering der XVII. naderhand goedvond, dat schoon gebouw te doen afbreken, om zoodanige redenen, als zy daar over in haare Missive, den 30sten October 1706. na de Kaap, geven; die men nevens alle de stukken, daar toe behoorende in de Deductie van zyn Ed., en in de Contradeductie van de Messrs *van der Heyden* en *Tas*, als ook in 't werk van *A. Bogaard* over de Kaapze zaaken, zoo uitvoerig voorgestelt vint, dat het onnoodig is daar iets meer af te schryven.

Ik zag deze plaats met een ongemeen genoegen, alzoo daar alles wonderlyk fraai aangelegt was. Het stuk lands besloeg 613 mergen en 140 roeden, waar van 61 mergen en 379 roeden alleen met wynstokken beplant waren, en welke aan zyn Ed. (zoo men zegt) jaarlyks 55 Leggers schoone wyn, behalven de moer, uitleverden.

Ik vont hier, tot myne verwondering, den koning van Tambora, met zyn vrouw, van den welken wy onder de zaaken van Macassar en Batavia breeder spreken. De eerste was bezig, om den Coraan, of Alcoraan voor zyn Ed. zeer net uit te schryven; en de vrouw had zoo wat opzigt op dit huishouden. Hy was hier, om zyn quaade bedryven op Bima, gebannen, en zy hem uit liefde gevolgt. Zy waren verblyd my te zien, om dat zy met my daar eenigen tyd in 't Maleits spraken, en was de Heer Gouverneur zeer verwondert my dat, na zoo lang uit Indiën geweest te zyn, nog zoo vloejent te hooren spreken.

Dit huis is by zyn Ed., volgens de last der Heeren en Meesters, wat na 't jaar 1710. afgebroken (waar af pas 7 of 8000 R^ders, zynde niet de helft van zyn waarde, gekomen is) en 't land is in verscheide parceelen aan dezen en genen al mede volgens last verdeelt, of verkogt, gelyk men dat elders zien kan.

Na dat ik dien dag myn hart daar met zeer veel fraajigheden te zien, aan keurlyke schoone steenbraassem, en andere ongemeene visch, mitsgaders aan de heerlykste vrugten, die men zich verbeelden kan, opgehaalt, en met een schoon glas wyn van zyn Ed. eigen perssery daar op te drinken, doorgebragt had, namen wy ten 6 uuren de reis weder aan, en reden met de zelve koets en paarden weer na 't Kasteel, daar wy ten 12 uuren aanquamen, en waar na ik zyn Ed. voor zyne beleeftheid, aan my bewezen, van harten bedankte.

Ik had dien weg nog wel eens by dag willen ryden; doch dat kon niet wezen, en na dien tyd, by myn retour, heb ik daar toe ook geen gelegenheid gehad.

IV. De Bottelary.

Het vierde deel, tot deze byzondere tweede Colonie, of die van Stellenbosch, behoorende, word de Bottelary genaamt, waarschynelykst daarom, om dat deze streek lands, die zich in 't Noordelykst deel dezer Colonie vertoont, de eenige spyskamer, behouder, en als de Bottelary is, van waar men by na al, of altoos 't meeste hooi voor de paarden verzamelt, alzoo 'er in gansch Africa geen schooner grasvelden, dan hier, zyn.

Dit land stoot in 't Z. tegen Stellenbosch, in 't W. tegen de Mosselbank, en in 't O. en N. tegen Draakestein, en deze laatstgemelde Colonie word door den Paardenberg (dus na de menigte wilde paarden, die zich daar op onthouden, genaamt) van de Bottelary afgescheiden, alzoo de zelve tusschen Draakestein en de Bottelary, als beider grenspaal, in legt.

Hier ontrent was 't land, dat na zynen eersten bezitter Joostenberg genaamt word, waar ontrent men ook 't land van *D. van Loon* had, niet verre van 't welke deze Heer, terwyl hy eens van de wagen ging, op een wonderlyke wyze zeer elendig aan zyn einde geraakte.

Een uur verder legt Elzenburg, een heerlyke plaats van de Heer *Elzevier*, die men zegt dat zyn E., in Holland zynde, jaarlyks wel 3000 guld. opbragt, die hem zyn gemagtigde, de Heer *Lamotius* toezont of overmaakte.

Hoewel nu deze plaats arm van water en hout is, heeft men 'er daar tegen weer overvloed van koorn, boekweit, enz.

Van de COLONIE van DRAAKESTEIN.

De derde Colonie in rang, der gene die onder de Kaap staan, is die van Draakestein, 't welk zich na 't O. ten N. O. meest uitstrekt.

Draake-stein.

Het bestaat mede in vier onderdeelen, die

die tot het zelve behooren, en aldus genaamt worden:

1. De Berg, *Keert weder* genaamt, met het land tot de Draakelteinze Kerk.
2. Het land van de Kerk af tot de Wagemaakersvaley.
3. De Wagemaakersvaley.
4. Nog eenige landeryen, die by *Riebeeks* Kasteel, en by de 24 rivieren, als ook ontrent den Honig- en Piquetberg leggen.

Deze landstreek begint nog 4 of 5 mylen N. Oostelyker, dan Stellenbosch, alzoo Draakestein wel 14 mylen van 't Kasteel der Goede Hoope legt.

De Heer *Simon van der Stel* heeft dit, pas voor de komst van de Heer *van Rheede*, in 't jaar 1684. met 80 huisgezinnen in 't eerst al bevolkt, de Fransche vlugtelingen hier geplaatst (waar door men hier veel meer ingezetenen; dan onder Stellenbosch, heeft) en het, om zich by dien Heer, dien hy wist dat stont te komen, te aangenaamer te maaken, na zyne Heerlykheid, in 't Stigt van Utrecht gelegen, Draakestein genaamt.

Een land, dat ongemeen schoon en vrugtbaar, en daar 't fruit veel beter, dan op veel andere plaatzen, is, gelyk 'er ook zeer veel geld af gemaakt zou worden, zoo men die vrugten van daar maar met den ossenwagen, zonder die te pletteren, brengen kon, waar door 'er veel verrotten, alzoo zy niet konnen verbruikt worden.

De grenzen dezer derde Kaapze volkplanting zyn in 't Z. de berg, *Keert weder* genaamt, in 't O. een schakel van Draakelteinze bergen, in 't N. de Saldanhabaay, en wat meer na 't W. de bergen en heuvels van de groene kloof; doch regt in 't W. de Bottelary, of de Paardenberg.

Deze Colonie is als een groot Hertogdom op zich zelve, en beslaat (zoo men zegt) wel zoo veel lands alleen, als de 17 Nederlandze Provintien.

Men heeft daar geen Raadhuis, maar (gelyk wy hier na breeder toonen) wel byzondere Overheden, als ook een Kerk, eenige verstrooide huizen, maar schoone wyn- koorn- en weylanden; ook is hier een gemeene watermoolen.

I. Van den Berg KEERT WEDER.

Het eerste, of 't Zuidelykste deel dezer Colonie ontrent den berg, *Keert weder*, en van daar tot aan de Kerk van Draakestein gelegen, heeft veel schoone landeryen; doch welker ingezetenen nog met eenige schulden beswaart zyn, alzoo zy het van de grond af hebben moeten ophaalen, en de E. Maatschappy hen alles, dewyl die vlugtelingen niets hadden, van wagens, ossen, paarden, ploegen, zaad, enz., heeft moeten verschieten, dat al ettelyke tonnen gouds in 't eerst beloopen heeft, en 't geen zy in 't jaar 1713. al op 40000 guld. na afgelegt hadden.

Gelyk nu de Bergrivier door dit land alomme stroomt, alzoo leggen over al langs de zelve aan wederzyden veel schoone plaatzen, ontrent een half-uur van malkanderen.

De zelve heeft haaren oorsprong in 't land van *Etienne Niel*, waar by hier en daar meer kleine beekjens komen, die de zelve, eer men by de Kerk komt, tot een fraaje rivier doen opswellen.

Dit deel is zeer bergagtig, en meest zeer ruw van velden, zoo dat men in 't eerst wel half denken zou, dat men in 't steenagtig Arabien quam; doch als men 'er wat dieper in komt, bevint men, dat het zeer goed, vrugtbaar, heerlyk van landstreek, en van zeer goed water voorzien is; hoewel deze berg, *Keert weder*, een van de gevaarlykste is, die men zich verbeelden kan, alzoo men, by 't minste ongeluk, om den smallen en yzelyken weg, gevaar lyd, om van boven neder in de rivier te storten, en te verdrinken.

In de winter, of regenmaanden Juni en Juli, kan 't hier zoo koud zyn, dat men, na 't ondergaan der zon, hier wel ys, by na een daalder dik, gezien heeft; doch zoo ras de zon 'er op schynt, smelt het weg; en in dien tyd ziet men ook de toppen der bergen met sneeuw en hagel, dat zoo tot Augustus en September duurt, en gestadig met witte wolken bedekt; ook is het te gelooven, dat de bronnen en rivieren hier meest van 't smelten dezer sneeuw ontstaan.

Als men van den berg, *Keert weder*, na de Kerk te rug gaat, doet zich aan de linkerhand een weg op, door welken men na Stellenbosch komen kan; doch, wegens de grootheid van 't gevaar, word de zelve van de borgers en inwoonders de *bange hoek* genaamt, alzoo 't den genen, die hier 's nachts over en voor by moet, bang genoeg valt, wegens zekere gevaarlyke steilte, en zoo 'er dan (gelyk hier ligt gebeurt, alzoo 'er nog veel grof wild gedierte van leeuwen, tygers, olifanten, luipaarden, enz. zwerft) een leeuw, of eenig ander wild dier, digt ontrent is, en een paard 'er de reuk af krygt, is het onmogelyk om 't zelve in toom te houden, waar door dan, by 't doorbreken der zelve, veelen aan een droevig einde geraakt, en van boven neder in de rivier gestort zyn, waar na dan ook deze berg, om dit gevaar te ontwyken, met regt, *Keert weder*, schynt genaamt te zyn.

Hier ontrent egter heeft men een van

de cierlykste en heerlykste Hofsteden, die men zich verbeelden kan, en welke, schoon niet al te groot, voor geen eene in gansch Africa, ja niet voor veel plaatzen van vermaak in Holland, behoeft te wyken.

De Heer Landdrost *Joannes Meyer* is 'er bezitter af, en heeft daar aan, gelyk by meer andere gevallen, getoont, een man van veel verstand, en van een ongemeene goede ordonnantie te zyn, alzoo hy dit stuk lands zoo fraai gemaakt heeft, dat men niet weet, of de konst, dan of de natuur hier de overhand heeft, aangezien 'er by na niets bedagt kan worden, om een plaats cierlyk te maaken, 't geen by den aanleg der zelve door hem niet wonderlyk wel waargenomen is.

Het huis, dat, om de swaare valwinden, niet al te hoog is, legt in een fraai en cierlyk verdeelt bosch van schoone eikenboomen, zoo dat men het by na niet ziet, voor dat men 'er by is.

Men komt dan in de schoonste wynbergen, en van daar in 2 of 3 byzondere thuinen, yder om het fraaiste, die men ergens daar om streeks, en waar in men de keurlykste vrugten, bronnen, met een vyver in 't midden van een bloemthuin, een groote menigte van allerley cierlyke piramides van Aloë, keurlyke bloemen, en allerley zeldzaame planten en gewasschen, die men bedenken kan, in zulken grooten menigte, en zoo cierlyk by een, in zulken klein stuk land zeer geestig en bekoorlyk heeft weten te schikken, waar toe een onvergelykelyk speelhuis van laurierboomen, met een konstige berg aan wederzyden, zeer vernuftig gemaakt, en een grot van allerley mineraalsteen, waar in men honderdderley verwen ontdekt, te zamengezet, nevens een groot getal van allerley bloemen, die 'er tusschen beiden uitschieten, een ongemeen groot cieraad toebrengen, behalven dat de holen en klooven van dezen valschen berg nog met allerley fraaje porcelyne beelden, dieren, torens, enz. vervult, en zoo fraai opgeschikt zyn, dat allen, die deze plaats zagen, bekennen moesten in zulken klein begrip noit zoo veel fraais by een gezien te hebben.

Dezelve is Zorgvliet genaamt, en overtreft zeer verre de plaats, daar 't na genaamt is, en in konst, en in de fraaje gelegenheid der natuure, die het te baat heeft. Hier is wel eer ook een zilvermyne geopent, doch om de groote onkosten niet verder ontdekt.

Niet verre van daar legt ook de plaats van den Borgermeester van Draakestein, *Jacobus van der As*, zoo als men den *bangen hoek* afgaat; maar deze is daar by niet te vergelyken, hoewel zy mede zeer schoon en vrugtbaar is.

Wat hooger op legt die van den Borgermeester, *Abraham Villiers*, daar men alleen zeer goede steenkoolen uitgraaft.

In 't N. van deze landstreek legt de plaats van den independent Fiscaal, de Heer *Blesius*, Simons - valey, na den ouden Heer *van der Stel* genaamt, alwaar men mede overvloed van allerley schoone vrugten, als mede van koorn, boekweit, en wyn, heeft; doch die schoone plaats moest hy in 't jaar 1707., als de Heeren XVII. belastten, dat geen Dienaars van hen eenige landeryen bezitten mogten, amptshalven, en om aan anderen een goed voorbeeld te geven, verkoopen, gelyk hy aan zyn gewezen knegt voor 24000 guld., om alle jaaren 2000 guld. af te leggen, dede.

Na Simons-valey komt men by een berg, de Babilonsche tooren genaamt, die zeer breed is, en op welkers rug veel schoone uitgegevene landeryen leggen; onder welke de plaats van *Pieter van der Byl* in koorn, boekweit, en wyn, boven alle anderen uitsteekt.

Daar na volgt die van den Draakesteinzen Borgermeester, *Louis le Grand*, en van meer andere vlugtelingen.

II. Van de Kerk tot de Wagemaakers-valey.

Daar na komt men by de Kerk van Draakestein, die in allen deelen, van buiten en van binnen, zeer slegt gestelt is, en beter een schuur, dan een Kerk, gelykt, hoewel 't hen hier aan geen middelen ontbreekt, om 'er een beter te konnen zetten; maar dat men niet alleen deswegen, maar ook ontrent andere noodige zaaken, zeer slordig hier is, zullen wy zeer klaar in 't vervolg bespeuren.

Niet verre van 't zelve legt 't land van *Willem van Zeyl*, wonderlyk wel ten handel, gelyk hy zich ook van alles doorgaans voorziet, dat de burgers hier van nooden hebben.

Daar ontrent, en wat verder, legt de Paarlberg, zoo, niet na paarlen, die hier zouden vallen, maar na zekeren steen, op des zelfs top, de gedaante van een paarl hebbende, genaamt. Ook ziet men op de zelve groote steenvelden, waar in swaare meulensteenen vallen, van welke de Heer Gouverneur *Willem Adriaan van Stel* 'er reets eenige gebruikt heeft.

Het is een bewys van zeer quaad overleg, dat men tot nog toe hier geen brug over de bergrivier gemaakt, schoon men geld genoeg daar toe in kas gehad, en zoo veel ongelukken van deze en gene gezien heeft, die in die rivier, in de winter vol en diep zynde, in 't overkomen verdronken zyn, behalven dat dit zeer noodig in de wintermaanden was, om

om dat dan de meeste lieden daarom niet in de Kerk konden komen.

Men kan 'er met een paard, al kan 't schoon zeer wel swemmen, dikwils nog niet, dan met levensgevaar, overkomen, na dat de afwatering sterk of slap is; en veele nogtans, hun koorn ter moolen willende brengen, of in lange tyd niet in de Kerk geweest zynde, moeten dit dan op hals en kraag aan wagen.

Dierhalven zou 't goed zyn, zoo men ontrent het huis van den Borgermeester *François du Toit* deze brug ley, alzoo daar de derde landstreek, of de Wagenmaakers valey, begint.

III. De Wagenmaakers Valey.

Deze landstreek wort zoo na den eersten bewooner des zelfs, die een wagenmaaker was, genaamt. Door de zelve loopt de bergrivier mede; doch zoo krom, dat men die eindelyk by na niet meer ziet; doch van haaren oorsprong af (te weten, van den Berg, *Keert weder*, of daar ontrent) loopt zy nog door veel onbewoonde landen der Hottentots, en stort dan, na een loop van wel 100 mylen verre, in St. Heleensbaay, die verre voorby de Saldanha-baay legt.

Het is niet lang geleden, dat de Hottentots hier woonden; doch zoo ras de Hollanders hier quamen, moesten zy ook van hier, en al verder na boven vertrekken; doch tot nog toe zyn hier weinig gebouwen of landgoederen aangelegt, of ten minsten nog niet in staat gebragt, om 'er veel af te konnen trekken.

IV. Riebeeks-Kasteel, enz.

Daar na komt men by de laatste landstreek, tot Draakestein behoorende, van de welke *Riebeeks*-Kasteel (zoo na den eersten Commandeur hier genaamt) het eerste districť is.

Dit is aan de uiterste grenzen dezer derde Colonie gelegen, waar ontrent men, alzoo 't daar zeer goed land is, veel schoone plaatzen heeft, onder welke die van de Landdrost *Pieter Robbertszoon*, die van *Jacob van der Heyden*, *Pieter van der Byl*, *Dirk Coetzee*, *Joannes Botma*, en meer anderen, uitmunten; ook zouden 'er daar meer aangelegt worden, zoo 'er over al maar water genoeg gevonden wiert; dat hier, zoo weinig als 't 'er nog is, zeer slegt, en meest in putten valt.

In de eerste tyden waren hier verscheide posten tegen de Hottentots gelegt, die, zedert zy onze vrienden wierden, ingetrokken zyn.

Hier toe behoort ook 't land aan de 24 rivieren, waar na toe eerst voor weinig jaaren eenige lieden zich begeven hebben, alzoo de grond goed, en hier overvloed van water, en 't daar door zeer vrugtbaar is, gelyk men hier ook schoone weiden, en koornlanden, heeft; doch, alzoo 'er geen koornmoolen is, zyn zy genoodzaakt hier handmoolens te gebruiken.

Dit gewest der 24 rivieren legt een dagreizens van *Riebeeks*-Kasteel, en de ingezetenen behelpen zich hier nog in zeer slegte hutten.

Als men nu een dagreize verder gaat, komt men by den Honigberg, zoo na den overvloed van honig, hier vallende, genaamt, die de ingezetenen door de Hottentots, met het wasch, dat zy niet zonder levensgevaar van de rotzen afhaalen, om een slegt zoopje Brandewyn, of wat Tabak, aangebragt word, welke honig zy dan tot 't maaken van Mede gebruiken.

De Piquetberg legt nog een dagreis verder, en buiten de zelve heeft men nog verscheide andere landstreeken, die my onbekent zyn.

In deze, en in de bevoorens beschreven Colonie, woonen tot nog toe veel Hottentots.

IV. 't Land van WAVEREN.

De vierde Kaapze Colonie is 't land van Waveren. Dit land is na 't aanzienlyk huis der Heeren *van Waveren* (waar aen de Heeren *van der Stel* vermaagschapt zyn) zedert 't jaar 1701. zoo genaamt, en van dien tyd af, of van 't jaar 1705. eerst een begin gemaakt om het te bevolken; hoewel men tot nu toe daar van zeer weinig weet te zeggen, of des zelfs grenzen net aan te wyzen, alzoo de aanleg hier nog nieuw, en van zeer weinig belang, schoon 't zeer vrugtbaar is.

Men noemt dit land het Roode Zand, dat zeer hoog, en verre van 't Kasteel gelegen is, waar door men hier niet, dan zeer moejelyk, met wagens komen kan.

Men heeft hier geen vee, dan 't geen de borgers nergens anders konnen bergen, waar toe zy dan alle 6 maanden weer op nieuw verlof moeten verzoeken.

In deze landstreek heeft men ook twee warme baden, wel 30 mylen van 't Kasteel, en 2 uuren van malkanderen gelegen, die wonderlyk goed voor deze en gene zieken bevonden zyn; ook is de plaats dezer baden aan *Ferdinandus Appel* door den Heer *van Assenburg* in eigendom gegeven; doch om daar te komen, is 't hier, wegens 't wild gedierte van leeuwen en olifanten, zeer gevaarlyk, hoewel de Hottentots, die zich hier onthouden, de Koopmans genaamt, voor een leeuw niet heel bang zyn; waar van wy hier na nog wel voorbeelden ontmoeten zullen. Over dit gewest is nog geen Overigheid

geſtelt; doch door een borger is hier reets een moolen op zyn koſten gezet.

Na dat wy nu dit dus voor af gezegt hebben, moeten wy tot een nader berigt hier byvoegen, dat, ſchoon de landen in de Groene Kloof, in 't land van Waveren, en 't Rood Zand, geen koorn nog wyn teelen, zy daar en tegen weer treffelyke weiden voor 't vee hebben, en aldaar de beſte zomerweiden geven, alzoo 'er water en gras genoeg is.

Deze Groene Kloof houd de E. Maatſchappy aan zich, ſtaande maar aan vier perſoonen toe, daar hun vee te weiden, om vleeſch genoeg voor haare ſchepen, volgens een accoort van 5 jaaren, te hebben, waar toe men oordeelt, dat zy voor haare vlooten en ſlaaven wel 100000 pond van nooden heeft.

Het is ook zyne opmerking waardig, dat de ſchaapen hier in een ganſch jaar geen hand vol zout likken, dat zy nogtans in Europa, immers in verſcheide landen van dien, zoo noodwendig doen, doch hier is dat aan de zelve, en ook aan andere dieren, ſchadelyk.

Men heeft daar ook Zoutpannen (gelyk op meer andere plaatzen, als mede ontrent de Zoute rivier) van welkers vorming door 't regenwater, enz. wy elders breeder ſpreken, doch het is, ſchoon zeer fyn en wit, niet goed, om iets in te zouten. Ook legt hier een wagt van de E. Maatſchappy, zoo om daar op te paſſen, als om den handel der Vrylieden met de Hottentots te weeren, alzoo dit niemant, dan de E. Maatſchappy, of die zy dat toelaat, doen mag.

Men ploegt hier 't land met oſſen, en zelden met paarden, en men ſpant 'er wel 10 gelyk voor de ploeg, die, alzoo 't land uit vette en ſwaare aarde beſtaat, dan nog werks genoeg hebben, en daar zyn gevallen, na de grond hard is, dat zy 'er wel 20 trek-oſſen voor ſpannen, behalven dat 'er ook veel menſchen toe behooren.

Gelyk de boeren 't ganſche jaar door in 't vaderland hun werk weten te vinden, alzoo zyn zy hier ook geen eene maand vry, dewyl yder der zelve hen byzonder werk ontrent de landbouw geeft.

Op een Mergen land van 600 Rhynlandze roeden zaaid men hier een mudde koorn van 180 pond, en als nu alles van de zelve al zeer wel ſlaagt, hebben zy nog veel ſchaade in hunne koornlanden, gelyk ook ontrent hunne wyngaarden, of van den Z. O. wind, of van den honigdaauw, of van de worm, of van de olifanten, of van de ſprinkhaanen, te verwagten.

Van een mudde boekweit, gezaaid zynde, heeft men 30 of 40, van de tarwe, en rogge 40 of 45, van de boonen 20 of 25, van erten 30, en ook wel 60 mudden wederom; doch de boonen en erten zyn de rupzen veel onderworpen, en men moet de vrugten ten eerſten afſnyden, en inoegſten, om voor de Z. O. wind niet bloot te ſtaan.

Geen koe laat zich hier melken, of zy moet het kalf, of ten minſten de huid 'er af, over een ander heenen hangende, zien, of 'er den reuk af hebben.

De oſſen hebben hier (gelyk zommige voorgegeven hebben) geen bulten; maar zyn even eens als de onze; doch zoo ſwaar doorgaans niet. En ſchoon 'er een groote overvloed van ſchaapen is, kan men egter niet zeggen, dat het vleeſch na maate van dien heel goed koop is.

Van Maart tot September waaid de N. W. wind zeer ſterk door, en dewyl 't in Juni en Juli ſterk regent, word dit voor de wintertyd hier geſchat, waar voor men 5 maanden van Mey af rekent, zynde October de wyffelmaand, wanneer de Z. W. wind nu en dan waaid; en van November tot Maart rekent men hier de zomer, in welken tyd de lugt hier meeſt zeer helder is, en in April is 't weder de wyffelmaand, wanneer de Z. O. wind, die in de zomer doorwaaid, weder ophoud. De O. wind waaid hier weinig, en, als dit al gebeurt, pas een half uur.

Ingezetenen.

De ingezetenen van dit land zyn, of Dienaaren der E. Maatſchappy, of Borgers, anders Vrylieden genaamt, of Hottentots. Van elk der zelven zullen wy in 't byzonder ſpreken; na dat wy hier met een letter bygevoegt hebben, dat men hier allerley Natien, en dus Nederlanders, Engelſchen, Franſchen, Hoogduitzers van allerley geweſten, Savoyaards, Italiaanen, Hungaaren, Maleyers, Malabaaren, Cingaleezen, Javaanen, Macaſſaaren, Benjaanen, Amboineezen, Bandaneezen, Boegineezen, Chineezen, Madagascaaren, Angoleezen, inwoonders van Guinea, en van de Zoute eilanden vint, by welke men met de Nederduitze, Maleitze en Portugeeſche taal kan te regt raaken.

De eerſte, en de aanzienlykſte in rang, zyn de Dienaaren der E. Maatſchappy.

In oude tyden plagt hier maar een Commandeur te leggen; doch naderhand zyn eenigen tot Gouverneurs, of Landvoogden, gevordert, en hier zoo geplaatſt.

De Bedienden der E. Maatſchappy.

Dus is nu 't Hoofd hier nog een Gouverneur, die by zich een Tweeden heeft, die bevoorens maar een Koopman plagt te wezen; maar jegenwoordig een Opperkoopman is. Men heeft 'er een Fiscaal independent, een Capitein, Lieutenant, en Vaandrig, en zomtyds wel twee. Daar beneven een Pakhuismeeſter, Diſpenſier, en Soldyboekhouder, die Onderkooplieden zyn, of het daar op worden. Zoo is 'er ook een Geheimſchryver

van

van den Landvoogt en zynen Raad, dat mede een Onderkoopman is; als mede die van den Raad van Justitie, van Huwelykze, en van de Kleine zaaken, de Winkelier, de Kassier, en de Negotieboekhouder, dat alle maar Boekhouders zyn, hoewel de Geheimschryver der Justitie metter tyd nog wel Onderkoopman 'er op word.

Daar is ook een Opperwondheeler, nevens ettelyke wondheelers, en onderwondheelers, en dus heeft men 'er mede verscheide Baazen, en Thuiniers, die 't opperopzigt over de drie thuinen der E. Maatschappy hebben, benevens een groot getal van Baazen der Ambagtslieden van allerley soort, van de welke 'er veele onder den Equipagiemeester staan, dat een Schipper in dienst is, en die 't gezag heeft over verscheide stuurlieden en matroozen op de kleine vaartuigen, die men hier leggen ziet.

Hier plagt ook maar een Predikant aan 't Kasteel te leggen, doch nu heeft men 'er twee; een aan Stellenbosch, en een voor de Fransche Gemeinte op Draakestein. Dus zyn 'er mede 4 of 5 Krankbezoekers, buiten welke men nog een fraaje bezetting van soldaaten heeft, alle de welke te zamen in 't jaar 1714. ontrent 675 Dienaaren uitmaakten, en die by na een en dezelve staat met een Indisch Gouvernement vertoonen, waarom wy die hier juist in 't breede niet weer beschryven.

De Regeering alhier.

Gelyk nu de Nederlanders, of de Dienaaren der E. Maatschappy, dit land bestieren, alzoo bestaat de Regeering alhier (by na even eens als in de Indische Landvoogdyen) in verscheide Raadsvergaderingen.

Daar is een Polityke Raad, een Raad van Justitie, een Vergadering der Weesheeren, een Vergadering van Kleine, een Vergadering van Huwelykszaaken, en een Borgelyke Krygsraad.

De Polityke Raad, die de aanzienlykste en eerste in rang is, bestaat uit een Heer Landvoogt, Opperkoopman, Fiscaal independent, Capitein, Pakhuismeester, Dispensier, Soldyboekhouder, en den Geheimschryver; doch in 't jaar 1705. was de Winkelier mede een Lid. Deze Raad vergadert Dynsdags.

De Raad van Justitie bestaat uit die zelve Leden der Compagnies Dienaaren in 't Civiele, doch in Crimineele zaaken is de Fiscaal hier Eisscher, en dan geen Lid; maar buiten de Dienaars der E. Maatschappy, by de welke de Capitein-Lieutenant, Lieutenant, ofte Vaandrig ook wel gevoegt worden, zyn hier ook drie Borgerraaden (anders wel Kaapze Borgermeesters genaamt) Leden van dien, welk Collegie door den Geheimschryver (die eerste Klerk is) gesloten, gelyk die Vergadering doorgaans Donderdags 's morgens gehouden word.

De Weeskamer bestaat hier uit den Tweeden Persoon, drie Dienaars der E. Maatschappy, en drie Leden uit de Borgery (die dit voor 2 jaaren blyven) benevens hunnen Geheimschryver.

Deze bestieren de zaaken der Weezen zoodanig, dat zy niet meer gelden van een Weeze, al bezat hy nog zoo veel, dan hy tot zyn onderhoud van nooden heeft, voor hem, en de rest voor andere Weezen, die niet genoeg hebben om te bestaan, hier uitzetten. Dit is my zoodaanig van Kaapze Leden van die Weeskamer berigt; doch of dit al wel, en in den haak is, laat ik den bescheiden lezer oordeelen.

De Vergadering van Kleine zaaken bestaat uit een Voorzitter (die alle 2 jaaren verandert, en die doorgaans de Capitein, Soldyboekhouder, of Capitein-Lieutenant is) drie Dienaars, en drie Borgers, met hunnen Geheimschryver.

En de Vergadering van Huwelykszaaken bestaat uit den Lieutenant, twee Dienaars, en twee Borgers met hunnen Geheimschryver.

Die van den Polityken Raad vergeven alle de mindere Ampten in den dienst der E. Maatschappy, en ook alle de Borgerlyke bedieningen.

Die van den Raad van Justitie oordeelen in 't Civiele en in 't Criminele oppermagtig, doch van 't eerste kan men zich op de Raad van Justitie op Batavia beroepen.

Hoe de Borgers in 't byzonder door hunne Overheden uit de Borgers bestiert worden, zullen wy, als wy van de Vrylieden spreken, aanhaalen.

Van de Heemraaden en den Landdrost, is onder Stellenbosch gehandelt, en van den Kerkenraad zullen wy onder de stoffe van den Godsdienst hier na melden.

Eer wy nu verder gaan, zal 't niet ongevoegelyk zyn, hier tusschen by de Lysten der voornaamste Bedienden der E. Maatschappy te voegen, en die voor af malkanderen te laaten volgen.

LYST

LYST der Heeren *Commandeurs* en *Gouverneurs* van *Cabo de boa Esperança* anders *Kaap der Goede Hoope* genaamt.

Kaapze Commandeurs en Gouverneurs.

	van	tot		
Joan Antoni van Riebeeck, Commandeur.	1652.	6 April	1662.	4 Mey.
Zacharias Wagenaar.	1662.		1666.	15 Sept.
Cornelis van Quaalberg.	1666.		1668.	31 Juli.
Jacob Borghorst.	1668.		1670.	
Pieter Hackius.	1670.		1671.	1 Decemb.
Ysbrand Godsken, Gouverneur.	1672.	2 October	1676.	
Joan Bacx, Gouverneur.	1676.		1678.	29 Juni.
Simon van der Stel, Commandeur.	1679.	October	1691.	
Gouverneur.	1691.		1692.	
Extraordinaar Raad.	1692.	5 April	1699.	
Willem Adriaan van der Stel, Gouverneur en Extraordinaar Raad.	1699.		1708.	
Louis van Assenburg, Gouverneur.	1708.		1711.	
Maurits Pasques de Chavonnes, Gouverneur en Extraordinaar Raad, ondertusschen door de Tweede Persoon als Gezaghebber vervangen.	1714.	24 Maart	1724.	8 September overl.
Pieter Gysbert Noot.	1726.			

Lyst der Heeren *Commissarissen* van *Kaap der Goede Hoope.*

Commissarissen van de Kaap der Goede Hoope.

	in 't jaar
Ryklof van Goens.	1654.
Gaspar van den Boogaarde.	1655.
Johan Cunæus.	1657.
Pieter Sterthemius.	1659.
Dirk Janszoon Steur.	1663.
Pieter Overtwater.	1663.
Johan van Dam.	1667.
Jan Thyszoon Pajart.	1668.
Mattheus van den Brouke.	1669.
Nicolaas Verburg.	1675.
Constantyn Ranst.	1677.
Sybrand Abbema.	1679.
Ryklof van Goens, de Jonge.	1680.
Zyn Edelh. *Ryklof van Goens*, de Oude.	1681.
Henrik Adriaan van Rheede tot Draakesteyn.	1685.
Robbert Padbrugge.	1688.
Daniël Heynsius.	1698.
Wouter Valkenier.	1699.
Cornelis Jan Simons.	1707.
Zyn Edelh. *Johan van Hoorn.*	1709.
Pieter de Vos.	1710.
Joannes van Steeland.	1712.
Abraham Douglas.	1715.
Henrik Becker.	1716.
Hans Frederik Bergman.	1724.
Ewout van Dishoeke.	1725.

Met een woord moet ik hier over verder zeggen, dat alle Heeren, die maar Buitengemeene Raaden van Indiën waren, en na Holland vertrokken, doorgaans ook (en zoo veel meer de hooger Heeren in rang) Commissarissen van de Kaap geweest zyn.

Tweede Persoons van de *Kaap de Goede Hoope.*

Tweede Persoons van de Kaap.

	van	tot	
Jacob Reynierszoon, Onderkoopman.	1652.	1654.	
Frederik Verburg, als vooren.	1654.	1657.	
Roelof de Man, als vooren.	1658.	1663.	6 Maart.

Abra-

Abraham Gabbema, Onderkoopman.	van 1663.		tot 1666.	15 April.
Henrik Lacus, als vooren.	1666.		1667.	5 Septemb.
Cornelis de Cretser, als vooren.	1667.		1669.	
Abraham de Zeeuw, Koopman voor een tyd.	1669.		1670.	
Cornelis de Cretser.	1670.		1671.	10 April.
D. Froymanteau.	1671.		1672.	
Albert van Breugel, Opperkoopman.	1672.		1676.	
Henrik Crudop, Onderkoopman.	1676.		1678.	
Dirk Janszoon, Capitein.	1678.		1679.	
Hendrik Crudop, Koopman.	1679.		1680.	
Joan Wittebol, Onderkoopman.	1680.		1684.	28 Novemb.
Andries de Man, Opperkoopman.	1684.		1695.	31 Maart.
Samuël Elsevier, als vooren.	1697.	9 April	1707.	
Joan Cornelis d'Ableing, als vooren.	1707.		1710.	
Willem Helot, als vooren.	1710.		1715.	Maart.
Abraham Kraanendonk, als vooren.	1715.	Maart.	1721.	overleden.
Jan de la Fontaine, als vooren.	1721.	8 Sept.	1724.	
Gezaghebber.	1724.		1726.	

Fiscaalen aan de *Kaap der Goede Hoope.*

Fiscaals.

Abraham Gabbema.	1660.	tot 1666.
Cornelis de Cretser.	1666.	1670.
Jan Granaat.	1670.	1672.
Pieter de Nyn.	1672.	1674.
Gerbrand Mulder.	1677.	1677.
Tobias Vlasvat.	1677.	1684.
Albert van Breugel.	1684.	1685.
Joannes van Keulen.	1685.	1687.
Dirk van Kuyk.	1688.	1688.
Willem van Putten.	1711.	1712.

Fiscaalen Independent.

Cornelis Jan Simons.	van 1690.	2 Octo.	tot 1694.	7 Decemb.
Joan Blesius.	1696.		1712.	7 April.
Cornelis van Beaumont.	1712.		1724.	overleden.

Militaire Hoofden van de *Kaap der Goede Hoope.*

Krygs-hoofden.

Joost van der Laak, Sergeant.	van 1652.		tot 1653.	
Jan van Haerwarden, Vaandrig.	1663.		1659.	
Joannes Koon, Lieutenant.	1664.		1673.	
Abraham Schut, Lieutenant.	1665.		1668.	
Coenraad van Breitenbach, Capitein.	1673.		1674.	
Dirk Janszoon Smient, als vooren.	1676.		1680.	
Hieronymus Cruse, als vooren.	1682.		1686.	20 Juli.
Dominicus de Chavonnes, als vooren.	1687.		1689.	
Willem Pat, als vooren.	1689.		1693.	
Olof Berg, als vooren.	1695.			
Deze Heer leefde nog 1714. en laater.				
Jan Baptista Dubertino, Lieutenant.			1685.	
Adriaan van Rheede.	1706.	hier al.	1708.	
N. . . . de Chavonnes, Capitein.	1713.	Maart.	1717.	
En 1718. zyn plaats nog open.				
Caje Jesse Slotsbo, Lieutenant.	1707.		1716.	
En Capitein-Lieutenant.	1716.			

Predikanten van de *Kaap der Goede Hoope.*

Predikanten.

Joannes van Arkel. -	van 1665.	tot 1666.	
Petrus Wagtendorp. -	- 1666.	1667.	
Adriaan de Voogt. - -	- 1667.	1674.	
Rudolphus Meerland. -	- 1674.	1676.	
Petrus Hulsenaar. - -	- 1676.	1677.	
Joannes Overney. - -	- 1678.	1687.	
Joannes van den Andel. -	- 1687.	1689.	
Leonard Terwold. -	- 1689.	1693.	
Hercules van Loon. -	- 1694.	1695.	
Petrus Kalden. - -	- 1695.	1707.	
Engelbertus Franciscus de le Boucq. -	1707.	1707.	28 Augusti.
Henricus Beck. - -	- 1707. 2 Septemb.	1708.	
Joannes Godefridus d'Ailly. -	- 1708.	1724.	nog.
Lambertus Slither. -	- 1723.		

Tot *Draakestein.*

Petrus Simonszoon. -	- van 1688.	tot 1702.
Henricus Beck. - -	- 1702.	1705.
Engelbertus Franciscus de le Boucq. -	1707.	1707.
Pieter van Aken. - -	- 1714.	
Was nog hier in 't jaar	1724.	

Tot *Stellenbosch.*

Hercules van Loon. -	- van 1700.	tot 1704.
Henricus Beck. - -	- 1705.	1707. September.
Weer hier, na dat een jaar aan 't Kasteel geweest was.	1708.	
En was nog hier in 't jaar	1723.	

Secretarissen van *Politie.*

De verdere Bedienden.

Christiaan Hasselberg. -	- van 1670.	tot
N. Kemels. - -	- 1685.	
Jan Guilliam de Grevenbroek. -	- 1690.	1692.
Hugo de Goyer. - -	- 1700.	
Willem Helot. - -	- 1705. al.	1710.
Pieter de Meyer. - -	- 1710.	1716.
Hugo van der Meer. -	- 1716.	

Secretarissen van *Justitie.* Boekhouders.

Hugo de Goyer. -	- van 1685.	tot
Willem Helot. - -	- 1702.	
Abraham Poulle. - -	- 1705. al.	
Pieter van den Berg. -	- 1711. al.	1711.
Daniel Thibault. - -	- 1711.	
Onderkoopman. -	- 1716.	

Secretarissen der *Weeskamer.* Boekhouder.

Albert Koopman. -	- van 1705.	tot 1706. overleden in 't laatst.
Otto van Pollinkhoven. -	- 1707.	1708.
Adriaan van Kervel. -	- 1709. was 't nog	1716.

Van *Kleine Zaaken.*

Jan Snip. - - - - 1706.

Winke-

Winkeliers. Boekhouders.

Cornelis de Cretſer.	- - van 1666.	tot 1670.	
Jan Wittebol.	- - - 1670.		
N. Vyerrood.	- - - - 1694.		
Willem Corſenaar.	- - 1705.	1709.	
Jan Aldertszoon.	- - - 1710.	en vont hem nog 1714.	

Caſſiers. Boekhouders, en *Secretariſſen* van *Huwelykszaaken.*

Jan Granaat.	- - - van 1670.	tot	
Willem Adriaan van der Stel.	-	1682.	
N. van der Stel.	- - - 1683.	1686.	
Adriaan van der Stel.	- - 1686.	1686.	of 1687.
Henrik Munkerus.	- - -	1705.	overleden.
Hendrik ten Damme.	- - 1705.	1710.	dat vertrok met *d'Ableing.*
Jacobus Voet.	- - - 1710.	was 't nog 1716.	

Vaandrigs.

Cornelis Barentszoon.	- - 1713.
Jan David Vierabend.	- - 1713.
Gerard van Baarſenburg.	- - 1716.

Soldy - Boekhouders.

Antoni Raaf.	- - - 1670.	
N. Bloem.		
Jacobus Cruſe.	- - - 1694.	en 1716. nog, en laater.

Onderkoopman 1700. geworden.

Diſpenſiers.

Willem van Dieden.	- van	tot 1668.	
Cornelis de Cretſer.	- - - 1668.	1670.	
Antoni Raaf.	- - - 1670.		
N. Freeſer.	- - - - 1695.		
Michiel Ditmar.	- - -	1698.	dat Landdroſt wiert.
Joannes Swellengrebel.	- - 1698.	1716.	word Vryman.
Pieter Rochus de Chavonnes.	- - 1716.	1621.	word 1722. op Batavia Winkelier.

Keldermeeſters en *Boekhouders.*

Jacobus de Wit.	- - van	tot 1710.	overleden.
Gerard van Baarſenburg.	- - 1710.	1716.	dat Vaandrig wiert.
Swellengrebel.	- - 1716.	Broeder van *Joannes.*	

Pakhuismeeſters.

Cornelis Daaldorp.	- van	tot	
Willem van Putten.	- - -	1713.	dat na Batavia vertrok.
Jan de la Fontaine.	- - 1713.	1721.	dat Tweede wiert.

Landdroſten.

Cornelis Linus.	- vont hem 1685.	tot
N. Bloem.	- - - -	
Joannes Muller.	- vont hem 1695.	

Henrik Munkerus. -	van	tot	
N. de Wilde, Provisioneel. - -			
Michiel Ditmar. - - -	1702.		
Joannes Muller. vont hem weer	1705.	1705.	Vryman.
Pieter Robbertzoon. - -	1705.	1705.	
Joannes Starrenburg. - -	1705.	11 Julii 1707.	opontboden.
N. Montanus. - - -	1797.	1707.	
Samuël Martini de Meurs. - -	1707.	1711.	overleden.
Joannes Muller. - - -	1711.	1712.	
Dominicus Blesius, de Jonge. - -	1712.	1712.	overleden.
Nicolaas van den Heuvel. - -	1713. deze was	't 1716.	nog, zynde ook Lieutenant in dienst.

Opperwondheelers.

Willem ten Damme. -	van	tot 1707.	
Joan Henrik Carnak. - -	1708.		
Justus Jening Benraat. - -	1712.	1712.	bleef 't niet lang.
Bernard Bronswinkel. - - -	1712.	1714.	vertrok na Batavia.
Adriaan van den Oever. - -	1714.	1716.	

DERDE HOOFDSTUK.

*V*An de *Vrylieden.* Constantia. Middelen *van bestaan voor de* Borgers *hier.* Lasten *der zelve.* *Hunne* Borger-Regenten, *en hoe veel* Vaandels *zy hier uitmaaken.* Ongemakken *hier.* Kinderpokjens *voor 't jaar* 1713. *hier noit bekent.*

Van de Vrylieden.

NA dat wy 't voornaamste, dat 'er van de Compagnies Dienaars hier te zeggen valt, aangemerkt hebben, zal het nu tyd worden, om van de Vrylieden, of van de Borgers, en Landbouwers, die zich van tyd tot tyd hier nedergezet hebben, te spreken.

Deze waren in 't jaar 1711. ontrent 550, die ten deelen hier, ten deelen aan Stellenbosch, ten deelen aan Draakestein, of in Hottentots-Holland, en nog verder, woonen.

Toen deze lieden hier eerst quamen, waren zy meest alle arm en naakt, en in die eerste, en zelf nog al in de laater tyden (dat my nog zeer wel heugt, die van die soort 'er gekent heb) kreeg zulk een boer, of ook wel een Fransche vlugteling (die 'er zedert 't jaar 1684. veel quamen, en nog meest aan Draakestein geplaatst zyn) 60 Mergen land, benevens 2 stel ossen (yder van 6 stuks) een wagen, ploeg, zaad, en alles, dat tot den landbouw verder vereischt wiert; en dit alles by leening, dat hy, na verloop van 3 of 4 jaaren, tegen inkoops prys, by paaijen aflei, en dan was alles 't zyne, zonder dat hy te dier tyd nog eenige lasten behoefde te dragen, of iets aan den Landheer te geven.

Deze zyn metter tyd vry vermogende geworden, en de meesten hebben naderhand zeer schoone steene huizen by hunne landeryen gebouwt, die zy, of hunne nazaaten, nu als heerlyke hofsteden bezitten, dat plaatzen van groote waarde, gelyk veelen onder hen metter tyd lieden van groot vermogen geworden zyn.

Den Borgerraad *Henning Husing*, dien men zegt, dat in 't eerst maar een verken- of schaapenhoeder geweest is, heb ik als een man gekent, die verscheide zulke hofsteden, doch een byzonder fraaje *Meirlust* genaamt, en niet alleen verscheide treffelyke huizen, maar ook een hoofdsomme van 100000 Ryksdaalders bezeten heeft.

Den Borgerraad *Guilliam Heems*, die in 't jaar 1680. hier arm met zyn vrouw quam, de *Botma's*, *Meerland* (diens weduwe den naam had, dat zy wel 100 leggers wyn van haar land trok) en meer anderen, die ik gekent heb, hebben in korte jaaren door naarstigheid veel geld byeen gezamelt.

Jegenwoordig is 'er geen Borger van eenig vermogen, die zulk een hofstede niet bezit, die na haare groote, en na de vrugten, die zy uitleveren, veel of weinig gelden; doch vooral gelden de koornlanden veel. Daar zyn plaatzen van 4000, 5000, 10000, ja van 20000 Kaapze guldens, yder tot 16 stuiv. gerekent. Deze landeryen nu hebben zommigen met wynstokken, anderen weer met koorn, doch zommigen die met beide beplant.

Daar

Daar zyn 'er, die 100000 wynstokken (op een stuk lands van 30 Mergen) en anderen, die 'er 200000 op hun land hebben, welkers druiven zy in Februari, of daar ontrent, perszen, waar toe zy hun pershuis en hun wynpers hebben, werpende doorgaans de rypste druiven eerst in een kuip op een, welke onder en ter zyden wel een span hoog met gaten is, en in een andere kuip staat, die door haare overrypheid dan de voorloop, of voordrup, het heerlykste en als de bloem des wyns, van zelfs, door dien zy malkanderen perszen, afgeven, dat dan met een kraan byzonder uit die onderste kuip afgetapt wort.

Daar na treed een slaave de druiven, dat mede schoonen wyn geeft, en eindelyk worden die schillen in een wynpers te zamengeworpen, en overgeperst, daar dan nog ongeloofelyk veel wyn van komt.

Dit geeft een groot licht aan verscheide plaatzen in Gods Woord: want de voorloop, zoo even by ons beschreven, is die wyn, van welkers te ruimen genot zommige spotters de Apostelen op den dag van 't Pinxterfeest *Actor: 2: 13.* beschuldigden, als zy zeiden: *Zy zyn vol zoeten wyns.*

Het tweede, te weten, het treden van de druif, geeft licht aan de spreekwyze, die wy *Jes: 63: 3.* vinden; daar de Messias zegt: *Ik hebbe de persze alleen getreden.*

Deze getreden en geperste wyn wert op een ledige legger gegooten, die dan, vol zynde, na de kragt der druiven en na de hitte der lugt, 1, 2, 3, of meer uuren staat, eer hy werkt; doch na dat het 'er aangeraakt is, pruist het geel zap 'er wel een dag lang boven uit. Dan laat men dien legger 5 of 6 dagen, maar met de spons los 'er op, leggen, alzoo die nog al van binnen werkt, en dan steekt men hem op een gelugten legger, en daar na nog eens op een anderen over, en dan doet men 'er bereidzel, of de swambalg van de steur, op, om hem te klaaren.

Het wonderlykste, dat my by 't perszen dezer druiven voorquam, is, dat de wyn hier zoo schraal, en van zulken wonderlyken slegten en viezen landsmaak is, dat al het zoete van de druif 'er uit schynt vervlogen, en 'er uitgeteert, of uitgewerkt te zyn, en zoo is de meeste Kaapze wyn; dat zommigen daar van oordeelen voort te komen, om dat men dien wyn, die van de geperste schillen komt, by den anderen mengt (om 'er 't meeste geld af te maaken) maar zoo dat de reden was, zou men dien smaak konnen voorkomen, dat ik niet geloove yemant mogelyk, maar aan den aard van die druif eigen te zyn, en de zoetste druiven geven doorgaans de slegtste wynen, daar in tegendeel de wrangste druiven de beste wynen uitleveren.

Ook ontdekt men dien zelven smaak, doch zoo sterk, en in 't eerste jaar niet, aan dien voortreffelyken rooden wyn van Constantia, die het eerste jaar zuiver, lekker, en zeer aangenaam smaakt, maar in 't tweede jaar al mede een landsmaak begint te krygen.

Ik heb egter wynen, hier geperst, en wel van die, de welke de Heer *Willem Adriaan van der Stel* deed perszen, geproeft, die voor zeer schoone Fransche wynen niet behoefden te wyken, en niet den minsten landsmaak hadden. Ook had zyn Ed. den naam, dat niemant aan de Kaap zyne wynen zoo wel, als zyn Ed., wist te behandelen.

Doorgaans moest een legger van de Kaapze wynen in 't jaar 1706., en ook 1714., veertig, doch de roode wyn van Constantia 80 Ryksd. de legger van 400 kannen gelden, wanneer zy die aan vreemdelingen verkoopen; maar de Compagnie neemt ze (als zy die van nooden heeft) niet hooger, dan tegen 25 Ryksd. de legger, van de borgers aan; en als 'er geen wynen of graanen van Batavia geeischt worden, of als hen belet wort, die aan de vlootsvrienden te leveren, staan 'er deze Vrylieden elendig toe te kyken.

Het verkoopen van hunne wynen op deze wyze is een van de voornaamste middelen, waar door zy bestaan; waar uit nog een ander middel van ernering spruit, te weten, de magt om die wynen in 't byzonder te verkoopen, en aan deze of gene voor geld uit te schenken, dat alleen aan zekere Pachters geoorloft is, die dan aan herbergiers, ofte aan andere lieden, toestaan wynen te verkoopen.

Van 't jaar 1690. tot 't jaar 1695. had *Cornelis Botma* deze pagt voor 4000 Kaapze guld., en in 't jaar 1714. wiert 'er 39950 guld. voor betaalt, een blyk, hoe zeer de wynoegst zedert gevordert is.

Onder de voornaame leveranciers van wynen moest men te dier tyd den Heer *Henning Husing* rekenen, die op zyn fraaje plaats Meirlust wel 100000 wynstokken staan had, en verder de weduwe *van Meerland*, naderhand met de Heer *Swellengrebel*, die in 't jaar 1716. Vryman wiert, getrouwt; den Borgerraad *Henrik Donker*, die een schoone plaats tegen de kloove van den Leeuwenberg had, die hem van 24000 wynstokken 40 leggers gaf, maar voor al den ouden Heer *van der Stel*, by de overgave van 't Gouvernement aan zyn zoon in 't jaar 1699. Vryman geworden; die de schoonste en grootste plaats van alle de Kaapze Vrylieden bezat.

Deze plaats, Constantia genaamt, en

O. aan ter zyde den Tafelberg by de Steenbergen, 3 mylen van 't Kasteel, en naast aan den Boschheuvel gelegen, is door zyn Ed., toen hy nog Gouverneur was, op een gift, zyn Ed. door de Heer *van Rheede* den 13 Juli 1685. gedaan, zedert 't jaar 1692. aangelegt, en het land aan de Steenbergen, daar toe behoorende, wiert op 1000, andere zeggen 891 Mergen 380 roeden en 5 voeten, geschat.

Constantia.

Zyn Ed. gaf deze plaats dien naam na zyn Gemaalinne, om, schoon zy te Amsterdam bleef, toen hy herwaarts vertrok, hier by te meer aan haar Ed. te gedenken.

Dit is een ongemeen heerlyk beplante plaats, op welke men al het keurlykste heeft, dat aan de Kaap te vinden is, en waar op veel boeren zouden konnen bestaan.

Zoo als men aan de zelve komt, heeft men voor het vorstelyk huis, een groot plein, waar op zich 7 of 8 schoone wandel-laanen van eikenboomen fraai wyt van den anderen, ontrent 200 treden verre in de lengte tot aan dit huis vertoonen.

Dan heeft men daar een zeer fraaje wooning met 2 verdiepingen, waar in zich, na dat men 'er met 2 of 3 trappen opgegaan is, een groote schoone voorzaal opdoet, die zeer net met witte marmere en ook zulke roode of byna als Sweedze steenen, en in 't midden met een groote vyfhoek (verbeeldende het Kasteel aan de Kaap) belegt is.

Deze steenen vallen hier in een plaats ontrent de Steenbergen, 't Princenkasteel genaamt, zynde een diep hol, waar uit dit marmer gehaalt, en maar gepolyst wort; waar ontrent ook nog een ander hol is, Nero 's hol genaamt.

Aan wederzyden van die voorzaal, die na myne gissing wel in de 30 voeten vierkant is, heeft men een schoone binnenzaal, die ontrent 25 of 26 voeten vierkant, en welke al mede zeer cierlyk en met dierbaare marmere steenen bevloert is. Wanneer men uit die groote zaal regt uit gaat, komt men in een groote lugte galdery, die 4 of 5 treden breedt, en ontrent zoo lang is, als 't huis zich van vooren vertoont, daar het in de 80 voeten breedt is.

Deze galdery, die van een mooje hooge verdieping, en na de buitenkant, van 't huis af, open is, heeft aan wederzyden een zeer lange vleugel, of nog twee andere galderyen, half zoo lang als die groote, in yder van welke men eenige deuren, van welke egter de 2 laatste maar looze deuren, gelyk de andere deuren van zoo veel zeer nette en cierlyk gemeubileerde vertrekken zyn, hoedanige 'er onder en boven zich 18 opdoen, die alle zoo fraai zyn, dat men ze niet fraajer zou konnen maaken.

Uit de bovenvertrekken en vensters ziet men op de Hoeve en fraaje lustplaats van de Heer *Oortmans*, en op de Buffelvaley, mitsgaders op de plaats van de Heer *Bouman.*

Uit de groote zaal de galdery over, en zoo regt uit gaande, komt men op een bordes, en daar na daalt men met een zeer breeden trap van 13 of 14 treden, in 't vierkant met zeer hooge muuren bezet, na beneden, alwaar men door een groote steene poort, waar by 't huis afgesloten wort, buiten 't huis gaat, en op een agterplein komt, dat mede met verscheide schoone eikenlaanen en andere dreven beplant, en alwaar ter linkerhand het huis van den Thuinier, of opziender van deze wooning, is.

Van daar gaat men ter linkerhand op na een uitnement groot en schoon steenen pershuis, daar ik niet in geweest ben, om dat ik niet genegen was den grooten Hensbeker, die men, by zyn eerste komst aldaar uitdrinken moet, bescheid te doen.

Van daar doet zich dan 't land verder in zyne bepooting op, met alles wat weergadeloos van zeltzaame boomen, keurlyke wynstokken, en verdere gewasschen, planten, en heesters is.

Hier valt alleen die keurlyke blaauwe druif, die den schoonen rooden Constantiawyn (voor welken men 80 Ryksd. de legger betaalt, en die in sterkte en liefelykheid voor den besten rooden Perziaanschen wyn, en voor de *lachryma Christi* in Italien niet behoeft te wyken) behalven dat deze plaats ook een ongemeenen goeden, ja den besten steen- en kristalwyn, zoo keurlyk en ryzende van smaak heeft, dat het een goede en fyne tong zou moeten wezen, die den zelven van schoonen Toskaanwyn zou weten te onderscheiden.

Hier vallen ook in 't gemeen de schoonste en uitgezogtste vrugten van de Kaap, van welke ik daarom te beter oordeelen kan, om dat ik hier in 't jaar 1705. op den verjaardag van den ouden Heer *van der Stel* den 14^{den} October, en 1714. nog eens door den Heer Gezaghebber *Helot*, en de huisvrouw van den Heer *François van der Stel*, princelyk met visch, vleesch, wildbraad, en vooral met weergadelooze groote en lekkere vrugten, yder in zyn soort, nevens een zeer groot gezelschap onthaalt ben.

De Heer Gezaghebber bragt 'er Juffrouw *van der Stel*, den Heer Zeevoogt der retourvloot, *Antoni Valkenier*, en my, in zyn koets met 6 paarden (de eenige, die men aan de Kaap, en voor welke men, om de zandige wegen, zoo veel paarden wel van nooden heeft) na toe, en de verdre Heeren volgden met andere rytuigen, of te paard, kort daar na.

Door dit land loopt ook met een kromme

me weg de zoute rivier, gelyk ook verscheide kleine vlieten, en beekjens (hoewel men de zelve voornamelyk by 't land van *Meyboom*, *Cornelis Botma*, *Pieter van der Poel*, en *David Heufken* heeft, daar fraaje bronnen, gelyk 'er ook aan 't ronde bosje zyn) doch de zoute rivier staat daar zomers geheel stil, door de menigte van 't zand, dat 'er door de Z. O. wind in, doch 't geen 'er 's winters en in de regenmoesson weer geheel uitraakt, wanneer de N. W. wind begint door te blaazen.

Hoe heerlyk nu de plaats ook aangelegt is, geloof ik niet, dat de inkomsten, hoe groot ook die zyn mogen, de kosten daar aan gedaan, konnen goed maaken.

Ik vont ze de laatste maal, dat ik de zelve zag, zoo ongemeen fraai, dat ik my toen geenzins verwonderde, hoe die oude Heer zich daar zoo lang in die eenzaamheid (hoewel hy altyd meest vrienden by zich had, die hy zeer nobel onthaalde) had konnen onthouden.

Dit nu is de grootste en fraaiste buitenplaats, naast *Vergelegen*, die ik hier kenne; maar buiten de zelve zyn 'er ook ontelbaare andere fraaje wooningen, waar onder men in de Tafelbaay de voornoemde plaats van *Donker*, die van den Fiscaal *Blesius*, van Capitein *Berg*, van den Borgerraad *Henrik Bouman*, de cierlyke hoewel kleine wooning en thuin van den onderkoopman *van Putten*, (in 't jaar 1714. door den Cassier *Voet* voor 2200 Kaapze guld. gekogt) en de heerlyke thuin van eenen *Marquart*, pas boven of ter zyden de Compagnies thuin, na de kant van de Tafelberg gelegen, die van *Pistorius*, en zeer veel anderen, die my nu niet te binnen komen, rekenen mag.

Buiten de Tafelbaay heeft men, naast 't Ronde bosje, de fraaje plaats van *Cornelis Botma*, den Bosheuvel, een zeer schoone plaats van *Guilliam Heems*, Elzenburg, of de Klapmuts, 9 mylen van 't Kasteel, den Heer *Elzevier*, Tweede persoon hier, toekomende, een ongemeene fraaje en voordeelige wooning, die hem, jaarlyks, gelyk wy bevoorens al gezegt hebben, en in 't jaar 1714. nog, wel 3000 guld. (zoo men zeide) opbragt.

De Heer *Kalden* had een plaats, Zandvliet genaamt, eenige mylen van 't Kasteel, onder Stellenbosch, gelegen, daar de landen meest tot koorn- en weylanden voor 't vee aangelegt waren, voor welke zyn Eerw., in 't jaar 1708. by zyn vertrek, 20500 Kaapze guld. van *Michiel Romond* bekomen heeft.

Ik ben op de zelve geweest, en heb daar, behalven de fraaiheid dezer plaats (die jaarlyks aan koorn, behalven de aanteeling van schaapen, mede zeer veel geld opbragt) twee dingen, waar over ik ontzet was, ontmoet. Het eene is 't graf van den vermaarden *Sjeich Joesef* (van welken wy onder de zaaken van Java en Macassar breeder spreken) die hier gebannen, overleden, ontrent deze plaats begraven, en met een cierlyke Mohhammedaansche tombe, van zeer hoog opgezette steenen, verheerlykt was.

Het andere was de ontmoeting van een Hottentot, met welken ik, en de Heer *Kalde*, zeer lang over Godgeleerde stoffen spraken, waar van ik hier na onder de zaaken van Godsdienst breeder handelen zal.

Diergelyk een schoone plaats had de Heer *Frans van der Stel* ook in Hottentots-Holland, digt by *Vergelegen*, en pas ter regterhand van 't zelve, zoo als men agter uit de galdery van *Vergelegen* na de baay van Kaap Falso ziet, behalven welke hy nog een plaats by Riebeeks-kasteel had.

De Heer *de la Fontaine*, Meester *Willem ten Damme*, *Ferdinand Appel*, *Jacobus van der Heyden*, de Heer Capitein *van der Lith*, en zeer veel anderen, my onbekent, hebben daar, ten tyde dat ik hier laatst was, zeer fraaje hofsteden en buitenplaatzen gehad, die yder van een vreemdeling verdienen gezien te worden. Die van de Heer *van der Lith* was Koelenhof genaamt, en die van de Heer *Muller*, in Simons-valey, Zorgvliet, overtrof in cierlykheid alle de anderen.

Deze landeryen nu geven niet alleen zeer veel wyn, en andere vrugten, van welke de Borgers bestaan, maar ook zeer veel tarw, rogge, boekweit, en andere graanen, van welke een mudde tarw van 180 of 190 pond by de Compagnie tegen 8½ en een mudde rogge tegen 7½ aangenomen, doch by de Bakkers, en anderen, in 't jaar 1714. 't eerste tegen 15, en 't laatste tegen 12 guld. gekogt wiert. Dit is mede een groot middel, waar van de Borgers hier leven; doch haver word hier niet gewonnen, en slaagt hier niet wel, om dat zy niet tegen den sterken Z. O. wind kan, die alles 'er af in stukken slaat.

Het laatste, en mede een van de voornaamste middelen van 't bestaan dezer Vrylieden is, het aanteelen van een groot getal schaapen, en ossen, die zy metter tyd voor tabak, arak, of kopere en andere kraalen, van de Hottentots ingeruilt hebben.

Ik heb 'er onder deze Borgers gekent, die 10 of 20000, en meer schaapen bezaten, en welke op verscheide veeposten al zeer verre landwaart in verdeelt waren.

Onder deze was *Henning Husing* een der vermogensten, die ook 4 of 5 jaaren aan een de leverantie van 't schaapenvleesch hier tot 't jaar 1706. gehad heeft.

Dit

Dit is een middel, dat al mede verpacht, gelyk 't verkoopen van 't vleeſch door dien Pachter maar aan 3 of 4 ſlagters vergunt word, buiten welke 'er niemant, dan op een ſwaare boete, verkoopen mag.

De prys van 't ſchaapen-vleeſch, dat hier zeer ſchoon en vet valt, is niet altyd even eens. In *Huſings* tyd, 1705. koſte een pond 20, doch in 't jaar 1714. maar 13 duiten. Deze leverantie aan de E. Compagnie voor de ſchepen, 't ziekenhuis, en de buitenpoſten, beloopt in 't jaar wel 20 of 30000 guld.

Deze ſchaapen worden meeſt zeer verre van de Kaap, of van 't Fort, en diep landwaard in (daar men ſchoone weylanden heeft) zoo van hen, als van veel Compagnies Dienaaren, gehouden, onder welke zommigen 4, 5, 8, 10, 15, 16, en meer veepoſten hebben, van welke zich eenigen 20, anderen 30, ja wel tot 60 mylen verre van 't Kaſteel uitſtrekken.

Men wil, dat de Heer *Willem Adriaan van der Stel* wel 15 of 16 zulke buitenpoſten had, die alle in zekere Atteſtatie in 't jaar 1711. den 12 Maart aan de Kaap gepaſſeert, aldus by haare naamen genoemt worden: de Bot-rivier, Ruſtenburg, de Boontjes-kraal, de Faiſantenkraal, de Warmwaters-kraal, de Swarte rivier, de Sergeants-rivier, de Quartels-rivier, het Ziekenhuis, de Vleermuis, de Hartenbeeſten-kraal, de Leeuwenkraal, de Tygers-hoek, de groote Vlakte, Welgelegen, en Wytgelegen, welke laatſte veepoſt wel 60 mylen van de Kaap, of van 't Kaſteel, lag; behalven welke men wil, dat zyn Ed. 'er nog verſcheide anderen op 't Robben-eiland, en elders had; gelyk zyn Ed. ook een groot ſtuk lands nog (zoo men zegt) in *Terra di Natal*, Beooſten de Kaap, en wel zoo groot als de zeven Provintien der Nederlanden, bezat, waar op ik geloove dat Welgelegen lag; doch dit is opgegeven van zyn vyanden, en verdient dierhalven geen volkomen geloof.

Deze ſchaapen geven niet alleen de winſt van 't vleeſch, maar de wol (die men hier voor 8, en in Holland weer voor 14 ſtuivers, en meer, verkogt) en 't zeem, dat men van de huiden hier weet te bereiden, geven mede een fraaje winſt. Zulk een ſchaap weegt, 50, 60, en ook wel 70 pond ſchoon. Zommige hebben goede wol; doch eenige hebben maar als geitenhair, ook is 'er een mengelſoort van die beide voortgeteelt, die men zeer pryſt.

Vermits nu de gemelde en alle andere poſten, 't zy der Borgers, 't zy van de Dienaars der E. Maatſchappy, al vry verre van de hand af, en dus voor 't geweld der Hottentots open leggen, is men genoodzaakt geworden, om op verſcheide buitenpoſten ook eenige poſthouders te leggen, om dezelve tegen hen te dekken. De naamen daar van zyn deze:

	mylen van 't Kaſteel.	Poſthouders.
't Grasveld.		6
Sonquas-drift.		8
De Elands-kloof.		7
Riebeeks-Kaſteel.	24	9
De Vogel-valey.	24	9
De Groene Kloof.	16	5
Het land van Waveren.	30	6
Rietveld.		3
Viſchershoek.	5	2
De Leeuwenkop.		2
De Klapmuts.	9	3
Hottentots-Holland.	12	6
't Rood Zand.	24	
De Saldanhabaay.	24	5

Middelen van beſtaan voor den Borger hier.

Deze Borgers beſtaan byna alle ook verder, met de fatſoenlykſte, en geringer lieden, van de ſchepen en vlooten, daar ten anker komende, in hunne huizen, voor den tyd dat zy daar leggen (dat op 3, 4 of 5 weken gemeenelyk uitloopt) te herbergen, en aan de aanzienelykſte driemaal (zoo zy het begeeren) doch aan de gemeene lieden maar eens daags de koſt te geven, waar voor hen die eerſten een Ryksd. daags (doch een half voor een dienſtmaagt, en voor een klein kind) en de laatſte voor een enkele middagmaaltyd 12 ſtuivers betaalen; en men moet bekennen, dat zy de lieden voor dat geld ongemeen wel onthaalen, en yder maaltyd geduurig verſche ſpyze, zeer wel bereid, in overvloed opdiſſchen, en waar by zy ook klein bier, en zoo veel Kaapze wyn, als men begeert, over tafel geven, al het welk de afgematte en oudbakken lichaamen in korten tyd ongemeen herſtelt, en weder nieuwe kragten geeft; doch wil men Hollands bier, of Franſche wyn hebben, die moet men zeer duur buiten betaalen, of anders zich zelven daar van voorzien.

Dit brengt voor deze Ingezetenen, ofte Vrylieden, een groote winſt op, alzoo hier geduurig ſchepen, zoo van ons, als van de Engelſchen, Franſchen, en Deenen, leggen; maar geen minder winſt brengt hen de leverantie van levendige ſchaapen, en andere voorraad voor die ſchepen, aan, waar voor de Kajuitsgaſten doorgaans een goede ſtuiver onder malkanderen uitleggen; behalven dat de E. Compagnie nog aan yder ſchip voor 't volk 1, aan den Onderzeevoogt, en Schout by nacht $1\frac{1}{2}$, en aan den Zeevoogt der retourvloot 2 leggers Kaapze wyn, nevens eenige andere proviſien, medegeeft.

Deze

Deze voorraad bestaat ('t zy voor de kajuit, 't zy die men daar buiten voor zich zelven mede neemt) in ettelyke half aamen ingelegde queen, bloemkool, ordinaire kool, eenige honderd heele koolen (die men op 't half verdek ophangt, dat als een schoonen zeethuin geeft) knollen, geele wortelen, karooten, en allerlei boom- en verdere aardvrugten, die duuren konnen, mitsgaders ettelyke mudden tarw, rogge, meel, boontjes, erten, en veel aamen, of halve en heele leggers met Kaapze wyn, voor welke goederen men hen buiten de fuſt (die hier duur valt, alzoo een legger 6, en ook wel 12 R^ders en een half aam 1½ R^ders koſt) dit navolgende betaalen moet: een half aam ingelegde kool 4, een half aam queen 2 of 3, een ſchaap 2, en zomtyds 3, en 100 koolen 4 R^ders. Ook voorzien zich de ſcheepsvrienden van veel verſche gekaarnde en opgelegde boter, die hier zeer ſchoon en uit de natuur zeer geel valt, en voor welke landwaart in 12, doch aan 't Kaſteel 16 ſtuiv. 't pond betaalt word. Yder aagten- of andere appel geld 1 ſtuiv., een *poire de bon Chretien* 2 ſtuiv., een pond druiven ook zoo veel.

Een pond ſmeerkaarzen 6, en ook wel 12, een fles zoete melk in 't regenmoeſſon ook 12 ſtuiv., en een kan wyn van 10 mutsjens plagt op 36 ligte ſtuiv., zonder accys, te ſtaan; doch in 't jaar 1714. gold de fles maar 16 ſtuiv.

Daar beneven weten zy ook geld van tygers- en luipaards-huiden (die 3, 4, 5, en meer Ryksd., na dat zy fraai zyn, gelden) en van de zeer fraaje vellen van tyger-boſchkatten, mitsgaders van de zeltzaame huiden der geſtreepte wilde ezels en paarden, die landwaart in vallen, als mede van de ſtruisveederen, en haare eyeren, die hier zeer veel gevonden worden, te maaken.

Een groot middel van hun beſtaan is ook, dat zy zich van de vlootelingen, die uit Indiën komen, van allerlei Indiſche waaren, die men bedenken kan; en van die gene, de welke uit Holland, of uit andere geweſten van Europa, komen, en dus van allerlei vaderlandze daar getrokkene waaren voorzien, om de Indiſche aan die uit Europa, en de Hollandſche waaren aan die gene, die uit Indiën komen, met groote winſt te verpaſſen, alzoo zy die goederen gemeenelyk voor de halve waarde, en nog veel minder, inkoopen, en dezelve aan de vlootelingen, die dan op geen ſtuiver zien (voor al die uit Indiën komen) weer duur verkoopen.

Om daar van een net denkbeeld te geven, heeft men maar te letten, dat men hier voor een fraai Engelſch ledekant, door den Heer *van Aſſenburg* mede uit Holland gebragt, en dat hem daar 800 of 1000 guld. gekoſt had, na zyn dood by openbaare opveiling maar 25 Ryksd. betaalt, gelyk de Heer *Helot* een ſlaghorologie van 400 guld. ook voor 50 R^ders gekogt heeft.

Veele van deze ſlegte Borgers en Borgereſſen (onder welke laatſte ik 'er verſcheide in manskleeren, of als verſtekelingen, uitgekomen, gekent heb) melken de arme matroozen en ſoldaaten niet alleen volkomen van alles, dat hen eigen is, uit, maar als 'er penningen te kort komen, moeten daar ook wel veeltyds deze en gene beſtélgoederen voor ſpringen, dat men egter van de fatſoenelyke Borgers niet denken moet, alzoo men hier, gelyk elders, goede en quaade lieden heeft.

Dit nu zyn wel de voornaamſte zaaken en middelen, van welke de Vrylieden alhier beſtaan, en die veelen van hen, die in 't eerſt niets hadden, zommigen in korte jaaren, anderen na verloop van langer tyd, ryk hebben gemaakt; doch zedert deze en gene eerſte Dienaaren der E. Maatſchappy mede groote ſtukken van veel Mergen lands bekomen, de met wynſtokken beplant, en zich ook van veel vee voorzien hebben, is die handel dezer Vrylieden hier door merkelyk geſtremt, alzoo die veel leggers van allerley wynen, een groote menigte van laſten koorn, en zeer veel ſchaapen, aan de vlootelingen leverden, terwyl (zoo de Borgers 1705. en 1706. klaagden) hen toen belet wiert, om wynen, en andere goederen, aan 't Kaſteel te brengen, of aan de vreemdelingen te leveren, waar mede zy dan, en voor al, als 'er van deze goederen van Batavia geen eiſch gedaan wiert, bleven zitten.

Hier over hebben zy in 't jaar 1706. den 5^den Januari aan de Heeren XVII. geklaagt, die, den 30^ſten October daar aan, den Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel*, den Tweeden perſoon, den Heer *Elzevier*, den Heer *Kalden*, den Heer *François van der Stel*, en den Landdroſt *Starrenburg*, behoudens hun fatſoen en ſoldye, opontboden, en bevél gegeven hebben, dat geen Dienaar der E. Maatſchappy (volgens laſt al van den 26^ſten April 1668.) eenig land zou mogen bezitten, weshalven zy ook begeerden, dat die genen, die nog eenige landen hadden, zich van de zelve zouden hebben te ontdoen (waar in hen, gelyk wy gezegt hebben, der Fiscaal *Bleſius*, met het verkoopen van zyn ſchoone plaats, Simons valey genaamt, in 't jaar 1707. voorging) behalven dat hen wel klaar verboden wiert, zich met den handel van koorn, vee, wyn, enz., dat de middelen van beſtaan voor de Borgers hier zyn, voortaan te bemoejen, welke zaaken egter in de eerſte 7 of 8

jaaren daar na nog zoo grooten vaart niet geloopen hebben, alzoo veel Dienaars in 't jaar 1716. hunne landeryen nog, of zelf, of wel onder hunne Gevolmagtigden, bezaten, gelyk de Borgers toen ook, buiten weten van den Heer Gouverneur *Chavonnes*, aan den Heer *Douglas*, Directeur Generaal, en Zeevoogt der retourvloot, daar over geklaagt, en nader ordre tot uitvoering van de bevélen der Heeren XVII. verzogt hebben, waar op dan zyn Ed. de Dienaaren, daar nog landeryen hebbende, belast heeft, om de zelve binnen 2 of 3 jaaren ten uiterste te verkoopen.

Lasten der zelve hier.

Schoon nu deze Borgers in 't eerst geen lasten plagten te hebben, en geen tienden van hunne inkomsten aan den Landheer, de E. Maatschappy, behoefden te betaalen, zoo is hen dit egter zedert 't jaar 1711. door de Heeren XVII. opgelegt, en dat in alle billykheid, alzoo 't eens tyd wiert, dat de Landheer, of Overigheid, eenige voordeelen, na zyn zoo lang voor niet uitgeschoten geld trekken zoude.

Daar en boven moeten die genen, die landen van eenige waarde hebben (en voor al de Borgerraaden) jaarlyks 11 guld. Leeowen- en Tygergeld geven, hoedanig ook alle anderen, naar maate van hunne landeryen, 2, 3, 4, 5, 6, en op zyn hoogste 11 guldens betaalen, en van een leeuw (voor welke 50 Kaapze guld., gelyk 'er voor een tyger 30 dito, en voor een wolf, en tygerwolf 9, gegeven wort) betaalt de E. Maatschappy de helft, van een wolf $\frac{1}{3}$; en 't verdere wort door de Vrylieden voldaan.

Zy moeten ook de tiende van Compagnies hooi tot in haare stallen op hun eigen onkosten brengen. Komt hier door een os dood neder te storten, of zich te verrekken, of een wagen of rad te breken, dit alles loopt voor rekening der Borgers. Gelyk zy ook nu en dan wel balken, sparren, enz., tot 't maaken van Kerken, en andere openbaare gebouwen, 10 of 12 mylen verre na buiten moeten ryden.

Indien zy met brandkoorn geslagen zyn, zoo is de E. Maatschappy, die haare tiende in goed koorn hebben wil, gewoon tot 's jaars daar aan met 't invorderen van haare tienden te wagten.

De E. Maatschappy trekt ook van de pachten van 't Gemaal, van de Tabak, Dranken, en 14 of 1600 guld. van de Koornmoolen-pacht jaarlyks, buiten welke men gist, dat de tiende van de vrugten jaarlyks wel 14000 guld. opbrengt, waar op men egter, alzoo dat geduurig toegenomen heeft, geen nette staat maaken kan.

Ook verhandelt de E. Maatschappy alle jaar hier wel voor 300000 guld. aan waaren, waar op zy 75 ten honderd, en dus 225000 guld. wint.

Van een os (die hier zeer weinig geslagt, en meest tot trek-ossen voor de wagen, en de ploeg, gebruikt worden) betaalen zy ook 1 schelling, van 100 schaapen 1 guld., in 't jaar, en allen, die in de Tafelbaay woonen, geven ½ Ryksd. klapgeld jaarlyks, alzoo men hier ook een klapwaaker heeft.

Men heeft hier in 't jaar 1711., en 1714. nog, een brouwer, *Willem Mensink* genaamt, gehad, die hier allerley bieren brouwde, en jaarlyks wegens pacht aan de E. Maatschappy 3000, en, by schraale koornjaaren, 2000 guld. gewoon was te betaalen; zynde dit alle de lasten (behalven de pacht der wynen, waar over bevoorens gesproken is) die de Borgers (myns wetens) hier te dragen hebben.

Hunne Borger-Regenten

Uit de voornaamste dezer Borgers worden jaarlyks 2 nieuwe Borgermeesters, by 2 oude, die in dienst blyven, door den Gouverneur en Raad, en uit de zelve doorgaans de 3 Borgerraaden van Justitie, en verder ook 3 leden in de Weeskamer, 3 in de Vergadering van Kleine, en 2 in 't Collegie van Huwelyks-zaaken, gekooren, die gemeenelyk 2 jaaren dienen, en dan door anderen vervangen worden. Landwaart in op Stellenbosch heeft men een Landdrost, die daar als President sit, en nevens 4 Heemraaden van die volkplanting, en 3 van Draakestein, een vergadering van Heemraaden uitmaakt, welke over een somme van 150 guld., en hooger niet, mogen oordeelen, en van waar men tot den Raad van Justitie aan 't Kasteel appelleeren kan.

En hoe veel Vaandels zy hier uitmaaken.

Aan 't Kasteel zyn 3 groote Compagnien, 2 die uit voetvolk, en 1 die uit ruitery bestaat, gelyk men aan Stellenbosch en Draakestein, uit beide die Colonien, nog 2 vaandels voetvolk, en 1 vaandel ruiters heeft, al te zaamen wakkere kaarels, die zeer wel gewapent, en byzondere goede schutters zyn. Deze alle hebben ook hunne Capiteins, Lieutenants, en Vaandrigs, doch een Vaandrig in dienst der E. Maatschappy heeft den rang voor een Borger-capitein; en deze Hoofdlieden en Officieren maaken den Krygsraad hier uit.

Deze Borgers nu zyn hier gewoon den 1sten November hunne kermis te houden, die 3 of 4 dagen duurt, en den 4den of 5den zyn de Borgers gewoon op te trekken, en na de houte papegaai op 't groot vlak veld na den Leeuwenberg, dat dan doorgaans vol tenten met groente bezet is, na 't wit te schieten; en die van hen de papegaai getroffen heeft, is koning van het voetvolk, gelyk die gene, die 't wit geraakt heeft, koning van de

de ruitery is, welke beide koningen dan yder door hun volk t'huis geleid, en 't jaar 'er aan door de zelve weer zeer ſtaatelyk opgehaalt, en na dit ſlagveld gebragt worden, daar zy dan voor allen den voorrang hebben, om na de papegaai, of 't wit, te ſchieten, na welke dan de Gouverneur, en verder yder na zyn rang, volgt; doch de koning heeft nog de inlegpenningen tot zyn voordeel, alzoo yder, die dienſt doet, ½, en een Compagnies dienaar, die nevens hen mede ſchieten wil, 1 Ryksd., daar voor betaalen moet. Ook geeft de E. Maatſchappy aan de Borgers op dezen dag 3 leggers Kaapze wyn, of anders eenige vaten Hollands bier, waar mede men hier dan in die dagen zeer vrolyk is.

Ongemakken hier.

Hoe ſchoon een land nu de Kaap is, heeft het egter al mede, gelyk alle landen, zyne ongemakken.

Zoo 'er ſtoute vliegen in de wereld, en ergens ontelbaar veel zyn, zoo heeft men die hier, en wel zoo ſtout, dat zy van de handen en ſpys byna niet af te ſlaan zyn, 't geen van 't menigvuldig ſlagten der ſchaapen in de Tafelbaai (want daar heeft men die plaag meeſt) voorkomt; doch landwaart in weet men daar zoo niet af.

Dus is de Z. O. wind, als hy zeer ſterk is, en lang aan een doorwaaid, een onverdragelyk ongemak wegens het ſtof, en de opwaajende ſteentjens, waar van men nog een ander uitnement groot ongemak heeft, dat alle de Kaapze graanen (ten ware zy ongemeen wel gezuivert worden) doorgaans vol zand zyn, dat men ook in 't meel, 'er af gemaalen, veeltyds vint, waarom de bakkers op Batavia, en elders, veel liever Bengaalze en Suratze tarw hebben, die ook veel meer gelden moet, en beter is, hoewel men 'er anders een middel heeft, om 't koorn van dit zand zeer wel te zuiveren.

Wat gevaar en ſchade men hier van een ſterken N. W. wind en ſwaaren regen te wagten heeft, hebben wy bevoorens reets gezien, maar een peſt in de wyngaard, moesthuinen en boomgaarden, is hier niet alleen de rups; maar ook een klein rood beesje, dat in korten tyd alles, al ſtaat het nog zoo ſchoon op 't veld, opeeten, en yemant bederven kan.

Ook is het hier 's nachts nu en dan in de zomer onverdragelyk heet, en zomtyds ook by dag zoo warm, dat men zich zeer wel inbeelden kan op Batavia te zyn.

Ook kan men by 't ſterk doorwaajen van den Z. O. wind ettelyke dagen aan een belet worden, niet alleen na boord te vaaren, al had men 'er nog zoo noodige zaaken te verrigten; maar zelf ook zyn neus buiten de deur te durven ſteeken, ten waare men de oogen, 't aangezigt, en den mond, in een oogenblik vol zand hebben wilde.

Een groot ongemak is 't ook, dat men hier weinig brandhout heeft: want ſchoon 'er hier of daar nog wel ſchoone en groote boſſchen zyn, als 't Paradys, het boſch by de Houtbaay, dat ontrent de Bergrivier by Draakeſtein is, als mede in Hottentots-Holland, en nog hooger op, by Stellenboſch, by de Olifants-rivier, en elders, zoo zyn die of te verre van de hand gelegen, of de E. Maatſchappy houd de zelve aan zich, hoewel 'er ook eenige boſſchen zyn, waar uit de Borgers eenig timmerhout, op een verlofbriefje van den Gouverneur, konnen kappen; maar hun meeſte brandhout hier beſtaat in eenig ſlegt kreupelboſch, en in ſtronken en knoeſten, die wy niet zouden willen aanzien, en egter koſt hen het zelve zoo veel geld, dat een huishouden, dit moetende koopen, ter weeks wel 5 of 6 guld. aan hout van nooden zou hebben, om 't welk te ontgaan yder zyn ſlaaven op zyn land, en elders, zoo veel ſtruiken en kreupelboſch, als 't mogelyk is, nu en dan verzamelen laat.

Kinderpokjens voor 't jaar 1713. hier noit bekent.

Gelyk nu dit in zich zelven een zeer gezonde landſtreek is, alzoo weten de menſchen hier weinig van ziekten, en, dat aanmerkenswaardig is, noit heeft men hier tot het begin van 't jaar 1713. de kinderpokjens gehad; maar toen heeft men die ongemeen ſterk, meeſt onder inboorlingen van de Kaap, zeer gevallig eerſt gekregen.

Deze ziekte nam zyn aanvank in 't ſlaavenhuis der E. Maatſchappy, en wel uit het waſchgoed der kinderen (zoo men zegt) van de Heer *van Steeland*, en eenige andere vlootelingen, welke op de reize aan de kinderpokjens gelegen hadden, doch nu reets weer volkomen herſtelt waren. Van dit waſchgoed dezer kinderen kregen het de ſlaaven, en van de zelve deze en gene kinderen, zoo der Borgers, als een menigte van Hottentots, die in zulken grooten getal ſtierven, dat men huisgezinnen der Borgers gehad heeft, waar in 5, 6, en meer menſchen, ja zoo veelen geſtorven zyn, dat men op het laatſt by na (al wilde men nog zoo veel daags betaalen) geen menſchen kon vinden, om op de zieken te paſſen, zoo dat veelen dezer elendigen van enkel ongemak omquamen, waar van de meeſten, alzoo 'er geen hout genoeg aan de Kaap was, maar zonder kiſten moeſten begraven worden.

Wat de laatſten, of de Hottentots, betreft, die ſtierven by honderden gelyk, zoo dat zy over al op de wegen als verſlagen lagen, alzoo zy, al vloekende op de Hollanders, die zy zeiden hen betoovert te hebben, met hunne kraalen, hutten,

en vee, landwaard in vlugtten, in hoope om daar van die booze ziekte bevryd te zullen zyn, waar door men naderhand (gelyk ik in 't jaar 1714. ondervont) zeer weinig Hottentots, in vergelyking van bevoorens, hier zag, dat zedert een zeer groot ongemak aan deze Borgers, en verdere ingezetenen, gegeven heeft, alzoo die nu hunnen dienst, zoo in de huishouding, met alles by na voor een gering loon te schuuren, als wel voornamelyk in de koorn- en wynoegsten, om alles te snyden en in te zamelen, misten, behalven dat zy ook door deze ziekte veel slaaven verlooren, en ten eersten geen gelegenheid hadden, om anderen in de plaats te bekomen, gelyk dit dan ook de waarde der zelven ten eersten merkelyk dede steigeren.

Dit sterven van zoo veel menschen in een en 't zelve huisgezin, en dikwils op een en den zelven dag, gaf hier een groote verwarring en ongemak, alzoo men, hier gewoon zynde de lyken maar 2 of 3 dagen boven aarde te houden, en ze dan 's namiddags te begraven, naaulyks de noodige menschen tot zulk een begrafenis (alzoo men het op veel plaatzen gelyk waarnemen moest) wist by een te krygen.

Als yets vreemts heb ik hier ook aangemerkt, dat, als men van buiten met een dooden, om die te begraven, of met een bruid na 't Kasteel komt, om die daar in den egtenstaat te bevestigen, men dan altyd (als een staale wet hier) een of meer gespannen van swarte ossen, en noit van anderen, voor de wagen heeft, zonder dat men my, op myne vraagen, daar eenige bondige reden van heeft weten te geven: want tusschen die twee Staaten, de eene van den uitersten rouw, en de andere van de uiterste vreugde, is zoo groot een onderscheid, dat die zeer quaalyk beide door de swarte verwe van droefheid uitgedrukt worden; doch ik zou het beter vinden, zoo de wagen van een bruid door een gespan van spierwitte ossen getrokken wiert.

ZAAKEN

Van de KAAP der

GOEDE HOOPE.

VIERDE HOOFDSTUK.

TOgten, *landwaard in gedaan. Togt van den Heer* Simon van der Stel *in 't jaar* 1685. *na de* Amacquas, *sterk* 68 *persoonen. Passeeren de* Hooge Kraal. *De* Stinkrivier. *Het* Ronde bosje *by de* Tygerbergen. *De* Mosselbanks - rivier. *De* Doorn - kraal. *De groote* Paardenberg. *De* Dassenberg. Sneeuwbergen, *bewoont door de* Obiquas, *ontrent de* Bergrivier. *De* Holle rivier. *De* Diepe rivier. Riebeeks - Kasteel. *De* Bergrivier, *en* Sonquas Doordrift. *De kleine* Bergrivier. *De* Doordrift *der* 3 *Huiskens.* Barm *hier.* 't Groot Gat. *De* Honigbergen. Sonquas *ontrent de* 24 *rivieren.* Parey *hier.* Misverstands Doordrift. *Ontmoeten* Sonquas. *De* Trompetters Doordrift. *De* Piketberg. *Gevaar van de Heer* van der Stel, *enz.*, *door een grooten* Rhinoceros. Reden *van den naam dezes Bergs. De* Kraal *agter den* Rhinoceros - berg. Leyen *hier. Verzoening der* Sonquas *en* Amacquas. Wilde *Haver, en swaare* Elanden *hier. De* Elands-kraal. *De* Jakhals - kloof, *en* Kanariberg. *Veel schoone* Valeyen *hier ontrent.* Olossons Kloof. *De kleine* Olifants - rivier. St. Martyns - valey. Gregriquas Valey. Doolhofs - hoek. *Ontmoeten een Olifant.* Olifants - valey. *De* Olifants - jagt. *De* Brakke Valey. *De* Uilenberg. *De* Klip - fontein, *en zeldzaame weergalm hier. De* Dassenberg. *Klipspringers hier. De hooge* Boomen - valey. *De* Olifants - rivier. *Wat voor boomen hier zyn. Wat voor visch in deze rivier.* 't Hesiquas gebergte *waar.* Sonquas *beschreven. De* Vrylieden *nemen hier hun affcheid van zyn* Ed. Wilde *Haver*, *en een zeldzaame* Haas. *De* Baviaansberg. *Veel* Quartels *hier. Groote* Scorpioen. Doorngeboomte *hier. De* Bakkelyplaats. Gregriquas *hier. Van welke vee en melk ruilen.* Vrede *tusschen hen en andere* Hottentots *gemaakt. Zeldzaame wyze van hun vee te slagten.* Mineraal - Bergen. *De* Hooge Kraal. Wilde *Paarden. De* Goede Hoop - plaats. *De eerste en tweede* Modderkuil. Meerhofs-Kasteel. Wit Albast *en* Marmersteen. Sonquas. *Kleine* Doornbosch - rivier, *en* Boomen. *Zeldzaame* Vliegen, *en* Bloemen. *De groote* Doornbosch - rivier. *Groote* Doornboomen. Sonquas. *Swaar* Geboomte. *Spys dezer* Sonquas. Keert weder. Aloëboomen. Amacquas. *Capitein* Nonce, *en 't geval met hem*, *en zyn zoon*, Jonker, *en* Rabi. *Welke eersten ons zogten te misleiden.* Nonce *als* Capitein *aangestelt. Vyf andere* Capiteinen *verschynen hier.* Jonker *als* Capitein *afgezet.* Rabi *gestraft. De onzen ruilen vee en melk.* Vredeverbond *met de* Amacquas *gemaakt. De* Koperberg *staat onder* Capitein Oedeson. Gom, *en* glinsterent zand *hier. Rivier* Tyen, *en* Agoa das voltas. *De Heer* van der Stel 's *geboorte - dag. Die met een* Hottentots musyk *vereerd word. Ruilen weder vee. De* Amacquas Capiteinen *nemen affcheid*, *en eenigen gaan met zyn* Ed. *mede. Zien hier de* Zee. *Klein* Doorngeboomte *hier. Tweederley* Aloëboomen. Doorn- *en* Cypresboomen *hier. Schoone* Fontein *hier.* Hooge Berg. *De* Koperbergen, *en* Koele Fontein *hier. Bevinding van 't* Mineraal *hier.* Doorngeboomte, *en ander hard hout.* Swaare Bergen, *doch geen teekens van* Mineraal. *Nader onderzoek hier ontrent gedaan.* Koper - Mineraal *gevonden. Verder bevinding van dien. Keeren van de* Koperbergen *te rug. Ontmoeten een* Fontein. *Zien de* Zee *hier. De* Zandrivier, *of* Tousse. Hooge Berg. *Onwilligheid van de* Amacquas Capiteins, *om verder den weg te wyzen. Zien de* Zee. *Groote* Doornboomen *by een rivier.* Hoby *vertrokken*, *doch de twee andere gevangen gehouden*, *die ons zeer vuil handelen.* Hooge Berg, *en* Hottentots *hier. De* Capiteinen *komen weer by ons. Hun oordeel over* Oedeson *en* Nonce. *Opstant der* Hottentots, *en de reden 'er van. Verdere moeite met* Oedeson. *Zien de* Zee *weer.* Groote Rivier *hier. Goede* Ertz *hier. Swaar* Geboomte *hier aan strand.* Miswyzing *van 't* Compas *hier. Swaare*

1685. *aangespoelde* Boomen *aan strand. Verliezen verscheide Beesten door dorst.* Sonquas *hier.* Touse, *of de* Zandrivier. *Vinden een* Baay. Winden, *hier waajende. Zyn* Ed. *neemt een* Sonqua *mede na 't Kasteel. Eenige* Sonquas *gevangen genomen. 't* Pad *van den* Vaandrig Berg. *De laatste* Modderkuil. Meerhofs-Kasteel. *De* Bakkelyplaats. *De* Olifants-rivier *beschreven. De* Baviaansberg. *De* Doordrift. *De* Dassenberg. *De* Brakke Valey. *En* Olifanten *hier ontmoet. Komen aan de* Zeekant. *Vinden een* Baay, *en* Eyland. *Een* Inbogt *hier, bequaam om 'er een schip in te bergen. De* Olifants-jagt. Doolhofshoek. *De kleine* Olifants-rivier. *Ruilen schaapen, enz. van* Capitein Goenjema. *Rouw der* Hottentots. *De* Jakhals-kloof. *De* Elands-kraal. *De* Rhinocer-kraal. *De* Bergrivier. *De* Vleermuis. Riebeeks-Kasteel. *De* Paardenberg. *De* Doorn-kraal, *en* Mosselbanks-rivier. Bommelshoek. *Landtogt van den Landdrost* Starrenburg *in 't jaar* 1705. 1685.

Togten landwaart in gedaan.

OM de Colonie dezer Borgers nog verder uit te zetten, en om nu en dan de noodige trek-ossen en schaapen van de verdere in 't land gelegene Hottentots in te ruilen, zyn 'er nu en dan groote togten landwaard in, zoo door deze en gene Bedienden, als door eenige Vrylieden, gedaan.

De Saldanhabaay is door de onzen in 't jaar 1669. eerst in bezit genomen, gelyk Hottentots Holland 't jaar daar aan al begon bevolkt te worden.

Aanmerkenswaardig, en niet min gevaarlyk, is de togt geweest, die de oude Heer *Simon van der Stel* in 't jaar 1685. na 't N., tot aan den *Tropicus*, en wel ruim 200 mylen verre, gedaan heeft. Wy geven de zelve hier vervolgens, zoo als ons die door den Ed. Heer *Willem Adriaan van der Stel* is ter hand gestelt.

Dagregister en beschryvinge van de Voyagie gedaan naar het Amaquas land, onder het beleid van den Ed. Heer Simon van der Stel, *Commandeur van* Cabo de Boa Esperança.

Saterdag zynde den 25 Augusti 1685.

Togt van den Heer Simon van der Stel in 't jaar 1685. na de Amaquas.

'S MOrgens de klokke 10 uuren, zyn wy in den naame des HEEREN, Amen; uit het Fort de Goede Hoope met onze bagagie gemarcheert, sterk zynde, behalven d'Ed. Heer Commandeur, 56 blanke koppen, beneffens *Dain Bengale* met zynen jongen, zynde Macassaaren, mitsgaders 3 slaaven van d'Ed. Heer Commandeur, bestaande onze equipagie in 1 kales, daar toe 6 paarden, 8 ezels, rypaarden, 2 veldstukjens, 8 karren, 7 wagens, 1 schuit, 289 trek- of draagossen, als mede nog 6 Vrylieden hunne wagens, yder gespannen met 8 ossen, de welke ons zullen convoyeren tot aan de Olifants-rivier, stellende onze cours O. en 5 graaden 3 min. N., en quamen, na dat wy 1½ myl gemarcheert hadden, te kampeeren op een plaats, genaamt de Hooge Kraal, en bevonden ons op de breedte van 34 graaden 9 min., peilden den Leeuwenkop van ons O. 5 gr. N. het weer regenagtig, alwaar d'Ed. Heer Commandeur des namiddags de klok ontrent 4 uuren mede quam te arriveeren, vergezelschapt met Sr. *Andries de Man*, Tweede persoon, *Jeronymus Cruse*, Capitein, en noch verscheide van de Raadspersoonen, en ook andere van minder qualiteit, staande het volk in 't volle geweer, hen verwelkomende met driemaal salvo 's te schieten.

Sterk 68 Persoonen.

Sondag den 26 dito.

1685. Passeeren de Hooge Kraal.

Braken wy ons kampement op, en marcheerden meest door vlak en waterig land, hadden den Tygerberg aan de regter-, en den Tafelberg aan de linkerhand, en quamen, na dat wy 2 mylen 18 min. in de lengte gemarcheert hadden, te kampeeren op een plaats, genaamt de Stinkrivier, in een schoone valey, rondom bebolwerkt met hooge bergen, zynde zeer bequaam en vermaakelyk om te rusten, vermits daar goed gras en water was; ook zeer raar met allerhande couleuren van bloemen bewasschen. Deze plaats bekomt haar naam van Stink-rivier, om dat in den droogen tyd het water een groote stank van zich geeft. Bevonden ons op de breedte van 33 graaden 55 min. lengte 38 graaden 2 min. cours N. 5 gr. 14 min. Oostelyker, zynde mooi weer.

De Stink-rivier.

Maandag den 27 dito.

's Morgens ontrent ten 8½ uur namen ons afscheid van de voorgedagte vrienden, en hadden van dezen dag verscheide coursen, ter oorzaak van het groot gebergte, daar wy over en langs moesten marcheren; als vooreerst N. N. O. ½ myl, van daar ½ myl O. ten N., van daar ¼ myl O. N. O., van daar ¼ myl O. ten N., van daar ¼ myl O. N. O., van daar N. ten O. ¼ myl, quamen als toen op een vlakte, die zich strekte O. ten N. ½ myl, sluitende deze vlakte tegen een berg, die wy ommarcheerden N. O. ½ myl, vonden toen weer een vlakte, die genaamt wort het Ronde Boschje. De voorgedagte bergen dragen allen den naam van de Tygerbergen, zynde meest alle kleyagtige gronden, redelyk bewassen met gras, en verzien van water, wordende bewoont van een Natie, genaamt Hottentotten, de welke zich met troepen van menschen en vee

Het Ronde Boschje, by de Tygerbergen.

1685. vee by malkanderen houden, 't welk zy Kraalen noemen, waar van wy 'er dezen dag drie zyn gepasseert. De twee eerste waren gedeeltens van een Capitein genaamt *Schagher*, en de derde was een van Capitein *Kuipers* Kraalen, en waren gemarcheert, als wy op de voorgedagte vlakte, genaamt het Ronde Boschje, ons nedersloegen, na gissing 3¼ myl, en onze cours O. N. O. 6 graaden N., de gegiste breedte 33 graaden 48½ min., bevonden breedte 33 graaden 46 min., behouden cours en verheid was N. O. 7 graaden O. en 3⅞ myl, en de veranderde lengte was 14 min., zoo dat onze jegenwoordige lengte was 36 graaden 16 min., zynde bequaam weder; mede quam nog tegens den avont de gedagte *Kuiper*, brengende tot een geschenk aan den Ed. Heer Commandeur een flagtos, waar voor hem tot vergelding wiert geschonken een fles brandewyn.

Dynsdag den 28 dito.

Met het aanbreken van den dageraad, maakten weder preparatie, om van de bovengenoemde plaats te vertrekken. Het land van deze vlakte was goede kleygrond, tamelyk verzien van water, en brandhout, alwaar wy van daan marcheerden ontrent ten 7½ uuren, onze cours zynde N. O. ten N. door de kloof van de Mosselbanks heuvelen. Op een van die heuvelen, te weten aan de regterhand, passeerden wy een Hottentots Kraal, genaamt . . . . en na 1¾ myl quamen aan deszelfs rivier, die ook de Mosselbanks rivier genaamt wort; om dat daar zomtyds mosselen in gevonden worden; doch t'eenemaal onsmaakelyk, en onbequaam om te eeten; gingen deszelfs rivier, en den heuvel, daar de Kraal op lag, langs, de lengte van ¼ myl, ter oorzaak van de groote en steile kanten, die ons, toen wy aan de rivier quamen, aan de andere zyde bejegenden. Alhier waren wy ontrent ¾ myl doende, om onze wagens en beesten over te krygen; het welke met redelyke ordre geschiede, alzoo de rivier maar 3 voeten water diep was. Zy strekt haar zelve O. en W., stelden onze cours N. N. O. 1¾ myl tot aan een loopend riviertje, het welke wy overtrokken. De zelve wegen waren daar alle zeer moerig, het welke door 't inzakken van karren, en wagens ons 't ongeluk gaf, dat 'er een disselboom en een tang, beide van Vrymans wagens, als mede een as van onzen trein, aan stukken raakten, het welk onze marsch een langen tyd ophielt. Van daar stelden wy onzen cours N. O. ten N. 1½ myl, tot dat wy quamen aan de Doornkraal, redelyk verzien van gras; doch brak water, alwaar wy ons nedersloegen, en door onderzoeking vont de Ed. Heer Commandeur een spruit met schoon zoet water, die noit van anderen, die daar verscheide maalen zyn gekampeert geweest, is uitgevonden. De zelve was digt onder den grooten Paaadenberg. Peilden die van ons af O. ten Z. 1¼ myl, als mede gezegden Paardenberg W. ten N. 1' myl, en den kleinen Paardenberg van ons Z. O. ten Z., en het midden van den Tafelberg Z. W. ten Z. 's Avonts bequamen wy de hoogte van 33 graaden 29 min., de gegiste cours en verheid was N. N. O. 7 graaden O. 5¼ myl, hadden ongegist 1 myl Z., als wy waren, lengte van 38 graaden 33 min. behouden cours en verheid N. N. O. 6 gr. O. 3½ myl regte distantie, 't weer als vooren.

De Mossel-banks-rivier.

De Doorn-kraal.

De groote Paarden-berg.

Woensdag den 29 dito.

's Morgens ten 9½ uuren vertrokken wy van de Doornkraal, ter oorzaak, dat onze wagens en kar, die daags te vooren ontreddert waren, niet eer vaardig konden raaken, en stelden onzen cours N. O. ten O. ¼ myl, houdende den grooten Paardenberg ter regter, en den Dassenberg ter linkerhand, en marcheerden op een heuvel, en peilden van daar het Kasteel der Goede Hoop Z. W. ten Z. wel zoo Zuidelyk, stelden van daar onze cours N. O. ten N. ½ streek Noordelyker 1¼ myl tot in een lustige valei, zeer schoon land, bequaam om door eenige huisgezinnen bebouwt te worden, en bevogtigt door een riviertje, zyn oorsprong nemende uit meergemelden Paardenberg, zynde zeer aangenaam water, strekkende zich zelven O. en Z. langs heenen bewassen met doorn, zonder meer ander brandhout. Gezegde rivier overgetrokken zynde, quamen wy aan den hoogen Heuvel, die wy opmarcheerden. Daar boven komende, was de zelve wel begroeit met brandhout in de laagte, voorzien met een zeer aangenaame valey, die door de natuur met bloemen van allerhande couleur gelyk als bezaaid is, dragende ook overvloedig gras, tot vermaak van den aanschouwer. Voortrekkende hadden wy aan de regterhand zeer hooge steene bergen, leggende aan de overkant van de Bergrivier, die zomtydt met sneeuw bedekt zyn; doch evenwel bewoont door een Natie van Hottentots, genaamt Obiquas, die haar zelven erneeren met rooven en steelen van andere Hottentots, dewyl zy niet het minste vee hebben, of ook iets om van te leven; en maaken zich dan op deze wys meester van hunner nabuuren vee. Voortgaande quamen wy ons neder te slaan op een plaats, genaamt de Holle rivier, voorzien met goed gras en water. De gegiste cours en verheid 4 mylen; de bevonden breedte 33 graaden 13 min., lengte 38 graaden 41 min. zeer schoon weder, en bevonden ons van

De Dassenberg.

Sneeuw-bergen bewoont door de Obiquas, ontrent de Berg-rivier.

't Ka-

1685.

't Kasteel der Goede Hoope $12\frac{3}{4}$ mylen regte distantie.

Donderdag den 30 dito.

De Holle rivier.

's Morgens met dyzig weder vertrokken wy van de Holle rivier, zetteden onze cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ streek Westelyker $\frac{3}{4}$ myl, van daar N. N. O. $\frac{1}{4}$. Van daar $\frac{2}{3}$ myl regt N. tot aan een riviertje genaamt de Diepe rivier, de welke haaren loop en uitwatering heeft in de Zoute rivier, haar water lossende in de Tafelbaay. Gedagte Diepe rivier strekt zich zelven Z. en N. Van daar stelden wy onzen cours N. 3 graaden Oostelyker $\frac{1}{2}$ myl, om de voorsz rivier te myden. Het was hier al heuvelagtig land, met zandige en kleyagtige gronden; doch op zommige plaatzen met schoone valeyen voorzien, alle savelagtige gronden, bevogtigt met verscheide spruitjens zoet water, en heuvelen wel bewassen met hout. Verder zetteden wy onzen cours N. O. ten N. $\frac{3}{4}$ myl, passeerende een vlakte, die zeer moerig en zagt was, ter oorzaak van den grooten regentyd, waar door het land met 't water, dat van de hoogte afkomt, t'eenemaal doorzypt, en onbequaam wort; het welk in den droogen tyd weder hard is; daar wy onze bagagie met groote moeite doorkregen. Marcheerden toen $\frac{1}{4}$ myl om een berg, tot onder het gebergte, genaamt Riebeeks-kasteel, waar onder een uitnemende schoone valey was, van alles wel voorzien, en met een aangenaame rivier besproeid; dit gebergte heeft den naam van den E. Heer Commandeur *van Riebeek*. Het is voorzien met een holte, waar in men gaan kan, is verder woest en wild bewassen met geboomte, bequaam tot timmerhout. Zetteden toen cours O. ten N. $\frac{1}{4}$ myl, tot op den Zuidhoek van 't gezegde Kasteel, toen O. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl tot op een hoogte, en peilden toen de kop van den Leeuwenberg Z. Z. W. 3 graaden Westelyker. Toen onze cours N. O. ten O. $\frac{1}{4}$ myl tot op een groote hoogte, zynde een kloof tusschen Riebecks-kasteel, en een berg zonder naam, die ter regterhand van ons ley. Op deze hoogte zynde, vertoonde zich het land om laag, en het gebergte aan de overkant van de Bergrivier, zeer plaisant, zynde het zelve een vermaak om het aan te schouwen, en de vlakte van een ongemeene grootte. Van deze hoogte afkomende, sloegen wy ons ter neder, hebbende den Zuidhoek van meergenoemt Kasteel N. N. W. van ons, voorzien met gras en water in overvloed. De gegiste cours en verheid $3\frac{1}{4}$ myl N. ten O., waar over wy hadden gemarcheert 7 uuren, ter oorzaak van de diepe en onbequaame wegen. De gegiste breedte 33 graaden 3 min., bevonden breedte 30 graaden 2 min., en lengte van 38 graaden 45 min.

De Diepe rivier.

Riebeeks-Kasteel.

Vrydag den 31 dito.

1685.

's Morgens, het weer als vooren, vertrokken wy van den Zuidhoek van 't bovengemelt Kasteel ontrent ten $7\frac{1}{2}$ uuren, onze cours zynde N. O. tot aan een riviertje ofte spruit, welke wy met een kromte ommarcheerden. Van daar stelden wy onze cours N. O. ten O. $\frac{1}{2}$ myl, alwaar wy een laagte, die moeragtig was, moesten myden, de welke haar strekte van Riebeeks-kasteel O. en W. Het was hier al meest heuvelagtig land, de grond zand- en kleyagtig, ook meest met lies en ruigte bewassen, doorsneden met verscheide kleine loopende en drooge riviertjens, de welke oorzaak waren, dat wy verscheide maalen van cours moesten veranderen, als N. O. ten O. $\frac{1}{4}$ myl, N. O. ten N. $\frac{3}{4}$ myl, N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl, en quamen zoo eindelyk by de Bergrivier, op een plaats, genaamt Sonquas Doordrift, daar wy leyagtige grond vonden, die bequaam scheen, om 'er huizen mede te dekken. Deze rivier heeft haaren naam van de Bergen, daar zy haaren oorsprong uit neemt, en ook langs heenen gelyk als mede bemuurt is, en wort onderweeg nog vermeerdert met een riviertje, genaamt de kleine Bergrivier, ook voortkomende uit de gemelde Bergen. Zy strekt haar zelve N. en Z. doorloopende het land slangs wyze, en komt dan eindelyk haar water by St. Heleens baay in zee te lossen. Zy is langs heenen bewassen met geboomte, 't welk bequaam is tot timmeragie. Marcheerden voort langs de Bergrivier, tot dat wy quamen aan den Doordrift van de 3 huisjens, daar wy ons ter nedersloegen, welke plaats van gras wel voorzien was. De gegiste cours en verheid N. O. 7 graaden Oostelyker $4\frac{7}{8}$ mylen, bevonden breedte van 38 graaden $57\frac{1}{2}$ min. behouden cours en verheid N. N. O. 2 graaden Oostelyker $3\frac{1}{2}$ mylen.

De Bergrivier, en Sonquas Doordrift.

De Kleine Bergrivier.

De Doordrift der 3 Huiskens.

Saterdag den 1 September.

Ontrent ten $7\frac{1}{2}$ uuren vertrokken wy van de 3 Huiskens, of Bergrivier 's Doordrift, onzen cours na de Honigbergen meest langs de Bergrivier nemende, en zetteden onzen cours N. $\frac{1}{4}$ myl tot aan een spruitje, het land uitkomende, en zich zelven ontlastende in de voorsz Bergrivier. Men vint hier ook een soort van visch, den barm in Holland zeer gelykende, en ook van de zelve smaak. Namen toen onzen cours N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl. Van daar stelden wy onzen cours N. O. ten O. $\frac{1}{2}$ myl regt af en aan 't gebergte, daar de 24 spruiten of riviertjens uitkomen. Toen peilden wy het begin van de kleine Bergrivier van ons Z. O. naar gissing 2 mylen regt, van de 24 rivieren 3 mylen, regthoekig op onzen cours, trokken toen N. N. W. aan $\frac{1}{4}$ myl, en quamen toen aan een

Barm hier.

1685.

een plaats, genaamt het groot Gat, leggende aan de Bergrivier. Van daar namen onzen cours N. N. W. ½ myl, tot dat wy quamen regt bezyden het Zuideinde van de voorſz Honigbergen.

't Groot Gat.

Deze bergen zyn 2 in getal, van redelyke hoogte, doorſneden met een kloof. Zy krygen haaren naam van den honig, die daar op gevonden wort. Marcheerden ontrent ¼ myl van dit gebergte af, hebbende 't zelve aan de regterhand van ons, en aan de overkant van de rivier. Van daar ſtelden wy onzen cours N. W. ⅓ myl, tot in een laagte, daar wy de karren en wagens met groote moeite doorkregen. Op de hoogte zynde, peilden wy Riebeeks-Kaſteel Z. en N. Toen was de cours N. W. ¼ myl, tot over een klein ſpruitje, dat wy overtrokken; gingen van daar onze cours N. N W. ½ myl, tot dat wy quamen op een plaats, genaamt . . . . daar wy ons nederſloegen, zynde ontrent 2½ uuren.

De Honigbergen

Den geheelen weg langs, die wy gepasſeert zyn, waren meeſt alle zandige en ſteenagtige heuvelen, uitgenomen agter de honigbergen, en onze ruſtplaats was roode kleygrond, wel met gras bewaſſen. Paſſeerden ook ontrent de 24 rivieren, aan de overkant van de Bergrivier, mede aan onze zyde, verſcheide hutjens, behoorende aan de voor dezen genoemde ſtruikroovers, Sonquas genaamt, gebouwt op de zelve manier van de andere Hottentots, met dit onderſcheid, dat zy de zelve met takken en ruigte dekken, daar de anderen het zelve met matten doen.

Sonquas ontrent de 24 Rivieren.

Van daag liet ook de Ed. Heer Commandeur een ordre uitgaan, dewyl wy de Hottentots Kraalen meer en meer begonnen te naderen, dat niemant van ons volk zich zelven zal hebben te vermengen in vleeſchelyke welluſt met de Hottentotze Natie op ſtraffe van gegeeſſelt, en als een ſchelm van de E. Compagnie weggejaagt te worden.

In alle deze omwegen was onze gegiſte cours en verheid N. ten W. 3 graaden Weſtlyker, en gegiſte breedte 32--42 min., bevonden breedte 32--56, lengte 39--9 min. gebeterde cours en verheid O. ten N. 3½ mylen, zynde tamelyk goed weder.

Sondag den 2 dito.

's Morgens met mooi weder braken wy op van de bovengenoemde plaats, ſtellende onze cours N. W. ten N. ⅓ myl. Toen veranderden onze cours regt N. ¼ myl, paſſeerden ook 2 Kraalen van Capitein *Goereman*. Van daar ſtelden onzen cours N. N. W. 1½ myl, zynde onze paſſagie al langs de Bergrivier. Het land was hier al heuvelagtig; zommige van de zelve klipagtig, ook eenige wel bequaam, om tot bouwland gemaakt te worden. Alhier groeit overvloedig in 't wild het kruid, dat men in Holland Parey noemt, en is dit hier van zulken kragt, dat het geheel veld met den reuk van 't zelve vervult is. Toen ſtelden wy den cours weder N. ⅓ myl, en quamen toen aan de Doordrift, genaamt Misverſtand, daar wy kampeerden, en het tamelyk van gras voorzien vonden. De gegiſte cours en verheid N. W. ten N. 2⅔ mylen. Hier over hebben wy gemarcheert 5 mylen, ter oorzaak van de omwegen en groote heuvelen. De gegiſte breedte was 32--47 min. en geen hoogte bekomen.

1685.

Parey hier.

Misverſtands Doordrift

Maandag den 3 dito.

Maakten wy preparatie om onze bagagie over de Bergrivier te brengen. Mede quam van dezen dag by ons de ſergeant, die 8 dagen voor ons was vertrokken, om beeſten en ſchaapen te ruilen, ten einde die op onze reize te gebruiken, van welke hy een goed getal bekomen had.

Dynsdag den 4 dito.

Raakte al onze bagagie aan de overkant van de Bergrivier, en alles zonder ongeluk. Terwyl wy nog bezig waren, met onze bagagie over te brengen, zagen wy 5 wilden, die, zoo ras zy ons vernamen, de vlugt naamen; waar op de Heer Commandeur een ſergeant met 2 man commandeerde, die de zelven agtervolgden, en hen met wenken en bewys van hen geen quaad te zullen doen, aan 't ſtaan kregen, en de zelve by hen lieten komen, gevende hen een pyp tabak, en wyzende, dat zy mede zouden gaan, 't welk zy deden, en quamen aldus by den Heer Commandeur, die hun door Kaapze Hottentots liet vraagen, van welke troepen zy waren: zy zeiden Sonquas te zyn, zynde de voorgemelde ſtruikroovers; en dat zy hier waren gekomen, om op te zoeken eenen Eland, die zy daags te vooren met een giftige pyl geſchoten hadden, en die ordinair des anderen daags eerſt ſtierf. Zy voeren pyl, boog, en hazagaai, hebben geen vee, en leven van honig en 't wild gedierte, 't welk zy ſchieten.

Ontmoeten Sonquas.

Deze had een zeer ruw en ſchubagtig vel, komende 't zelve van den grooten honger, die zy veeltyds lyden, en by gebrek van vet, om zich daar mede te ſmeeren. De Heer Commandeur vereerde haar een ſchaap, en, alhoewel dit menſchen van geen opvoeding zyn, hadden zy egter de beleeftheid, dat zy aan zyn Ed. tot een vergelding gaven 3 vellen van boſchkatten. Zy ſneden aanſtonts dit ſchaap den hals af, vilden 't zelve, en ſneden toen eerſt beide de voorbouten af. Zy lieten niets daar van verlooren gaan, dan alleen 4 kliertjes, die in de bou-

1685.

ten zyn, welke zy uitsneden, en wegwierpen. Gevraagt zynde, waarom zy zulks deden, gaven alleen voor reden, dat zy dit noit aten. Zy staken het vleesch onder de asch den tyd van een ½ uur, en aten het toen, knabbelende gelyk de beesten.

Door veel ondervraagen van de Heer Commandeur, bekenden zy mede van de party geweest te zyn van die genen, de welke onlangs een Capitein van de Amaquas zyn vee weggenomen hadden; maar dat zy daar toe waren verzogt geweest van een Capitein van de voorsz struikroovers, wiens Kraal zy aanwezen, in de welke nog al het vee was, behalven 3 ossen, die zy mede hadden helpen schaften.

Wy konden die Kraal niet bereiken, dewyl de zelve te verre van de hand was. Zy zeiden ook, dat wy beter onderrigting daar van zouden krygen van de Gregriquas, die daar mede handdaadig aan geweest hadden.

's Avonts de breedte van 32 graaden 48 min., en lengte 38 graaden 14 min. variabel weder.

Woensdag den 5 dito.

De Trompetters-Doordrift.

's Morgens vertrokken wy van onze rustplaats, genaamt de Trompetters Doordrift, stelden onze cours N. N. O. ¼ myl, lieten een zeer groote hoogte aan onze linkerhand leggen. Van daar onze cours N. ½ myl, alwaar wy een spruitje passeerden. Toen weder N. aan ½ myl, van daar onze cours N. W. ten N. ½ myl, toen N. N. W. ⅛ myl; van daar veranderde onze cours ¼ regt ten N., van daar N. W. 7 graaden, Noordelyker ½ myl. Van daar N. N. W. ⅙ myl, alwaar wy quamen aan een fontein, daar schoon water en gras was. Een en ½ myl Noordelyk vertierd zynde, quamen aan een Kraaltje, behoorende aan de voorsz Sonquas, waar in niemant gevonden wiert, alzoo behalven die 5, die nog by ons waren, de resterende op de jagt waren gegaan. Onzen cours vervolgden wy N. aan langs de Piketberg 1¼ myl, komende aan een rustplaats, daar wy doende waren, om te zien, of de zelve van water en gras genoeg voorzien was, 't welk wy alzoo bevonden.

De Piketberg.

Gevaar van de Heer van der Stel, enz., door een grooten Rhinoceros.

Ondertusschen vertoonde zich aan ons een Rhinocer, van een ongeloofelyke groote, die met een groote furie en quaadheid regt midden op onzen trein aanquam, daar hy langs liep tot agter toe, alwaar de Heer Commandenr met zyn Kales stont, op welke hy regt toezettede, hebbende de Heer Commandeur quaalyk zoo veel tyds, om uit de Kales te komen, springende daar evenwel uit met een donderbus in de hand, leide alzoo op den zelven, die geen zes treden van hem af was, aan, en meende vuur te geven; doch de donderbus weigerde, springende de agterste rust op de voorste; doch het woedend dier, 't welk wy anders geen staat maakten, of het zou de Heer Commandeur in ons byzyn verslonden hebben, liep hem raakende aan het lyf voor by; en wy geloofden, dat het zelve van de schoot quam, die een van de Ed. Heer zyn wildschutten hem gaf; daar op liep het zelve voorts met een groote snelheid van ons. Verscheide anderen, die te paard waren gezeten, wisten het zelve al mede niet te ontvlugten, verlaatende hunne paarden met een groote schrik, waar van zy op verscheide plaatzen zich bezeert hadden. Wy waren dezen dag veel heuvelen overgetrokken, zynde alle zand, en kegelagtige gronden.

1685.

Reden van den naam dezes Bergs.

De voorsz Piketberg, waar langs wy gemarcheert waren, en onder welke wy nog stonden, bekomt zynen naam daar van, om dat, ten tyde toen de Heer *Gotske* met de Gonjemans oorlogde, zy op den zelven waren vrolyk geweest, en zetteden piketten, en gaven dien dus den naam van de Piketberg. De gegiste cours en verheid N. ten W. 1½ graad Westelyker 4 mylen, gisten ons op de breedte van 32 graaden 32 min. te zyn, zynde het mooi weder, doch geen hoogte bekomen.

Donderdag den 6 dito.

De Kraal agter de Rhinocersberg.

Bleven wy op de voorsz rustplaats stil leggen, vermits den swaaren regen, die daar nederviel. Deze plaats hebben wy den naam gegeven van de Kraal, leggende agter de Rhinocersrug, ter oorzaak van 't geval ons daar voorgekomen.

Leyen hier.

Op deze plaats hebben wy mede gevonden opregte Vaderlandze Leyen.

Verzoening der Sonquas en Amacquas.

Door tusschenspreken van de E. Heer Commandeur hebben de voorsz Sonquas met de Amaquas hunne questie aangaande het spolieren van 't vee voornoemt, en te vooren by ons aangehaalt, bygelegt, onder conditie, dat de voorsz Sonquas op de wederkomst van de E. Heer Commandeur aan de Amacquas al hun vee zullen wedergeven, en voorts vreedzaam met malkanderen leven.

Vrydag den 7 dito.

's Morgens ten 7 uuren met deizig weder vertrokken wy van onze gemelte rustplaats, stelden onze cours om de West, als N. N. W. ½ myl; van daar O. N. O. ½ myl; van daar N. ten O 1½ myl; marcheerden nog al langs de voorsz Piketberg, bevonden daar schoone kley en zavelagtige gronden, overvloedig met gras en wilden Haver bewassen, en ook bevogtigt met verscheide beekjens, haaren oorsprong nemende uit de voornoemde Piketberg; ook over al voorzien van goed brand- en timmerhout.

Wilde Haver,

Een

1685. Een zeker Vryman, voor onzen trein uitgegaan zynde, had geschoten een Eland, wegende na gissing 1000 pond, 't welk oorzaak gaf, dat wy ons zelven ter neder moesten stellen, om het voorsz beest voorts te slagten, en tot onze behoefte mede te nemen; kampeerden toen op een zeer groote vlakte, die wy den naam gaven van de Elands Kraal, om reden dat de voorsz Eland daar geschoten was. De zelve was van gras, water, en hout, mede treffelyk voorzien. De gegiste cours en verheid N. ten O. 2 mylen; de bevonden breedte 32--25 min. en de lengte van 38-- min. 't weer begon zich te bedaaren.

en swaare Elanden hier.

De Elands Kraal.

Saterdag den 8 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onze cours N. O. ¼ myl; van daar N. N. W. ⅛ myl, om dat een groote moeras voor ons lag, de welke wy om moesten marcheren; toen W. ⅓ myl, digt onder den meergemelden Piketberg. Wy veranderden onzen cours N. aan ⅟₁₆, van daar O. ½ myl. Toen veranderden N. ten W. ⅓ myl. Van daar N. N. W. ¾ myl; toen wederom N. W. ten W. ¼ myl; van daar W. aan ⅛ myl, quamen door een moeras, met Vaderlands riet bewassen, op een rustplaats, vlak onder de Jakhals-kloof, als ook onder de Kanariberg, zynde de beste van de Piketbergen. Alhier quamen de bergen, die van de Bergrivier af aan de Oostzyde van ons gelegen waren, met de Piketberg te zamen in malkanderen. Deze onze rustplaats was van gras, water, en hout, genoeg voorzien.

De Jakhalskloof, en Kanariberg.

Dezen dag hadden wy in 't eerst van onze marsch ontrent de lengte van ¼ myl zandige grond, toen voorts de treffelykste kleygronden, en menigte van beekjens, komende van den meergemelden Piketberg, als men met oogen mogt aanschouwen, ook waren die, zoo verre als men zien kon, genoegzaam voorzien van Timmer- en Brandhout.

Op den agtermiddag klom de Heer Commandeur met eenige manschap op den gezegden Kanariberg, zynde van een ongemeene hoogte. Boven 'er op zynde, kon men zien twaalf schoone valeyen, de welke wy al op de regterhand, te weten, aan de Oostzyde van ons, hadden laaten leggen. Gisten ons op de breedte van 32 graaden 18 min. te zyn; gegiste cours en verheid N. 2½ graad, Oostelyker 1½ myl, regte distantie, zynde goed weder.

Veel schoone Valeyen hier ontrent.

Sondag den 9 dito.

's Morgens ten 6½ uuren braken wy op van de Jakhals-kloof, en zetten onzen cours N. aan ¼ myl; van daar stelden onzen cours N. W. ⅓ myl; toen veranderde onzen cours ¼ myl; van daar N. O. ten O. ⅓ myl; toen N. ten O. ¼ myl; stelden onzen cours N. ten W. ⅓ myl; van daar N. W. ½ myl; marcheerden toen door een kloof, die de Piketberg, en het gebergte, meermaals genoemt, aan malkanderen hegt, laatende aan onze linkerhand een kloof, genaamt Olofsons-kloof, zynde een passagie na de Zee-koejen-valey, en een goede weg, om mede na de Olifants-rivier te komen in den droogen-, maar onbruikbaar in den regentyd.

1685.

Oloffons Kloof.

Door gedagte kloof komende, hadden wy een riviertje op de regterhand van ons, die haaren oorsprong neemt bezyden gemelde kloof, en heeft den naam van de kleine Olifants-rivier, de welke wy langs marcheerden; zetteden toen onzen cours N. W. ten W. ½ myl; quamen toen in een valey, de welke wy den naam gaven van St. Martyns-valey, langs heenen aan weerzyden bemuurt met bergen. Gedagte valey strekt zich met veel bogten, 't welk oorzaak was, dat wy verscheide maalen van cours veranderden, als N. N. W. ½ myl, toen N. W. ten W. ⅓ myl; van daar N. ¼ myl; weder N. O. ten N. ½ myl; van daar N. N. W. ¼ myl, en N. W. ten N. ¼ myl; veranderden toen onzen cours N. ten W. ¼ myl.

De kleine Olifants-rivier.

St. Martyns-valei

De heuvelen, dezen dag by ons gepasseert, waren alle zandig en klipagtige gronden, wild en woest met kreupelbosch, als mede de valey met riet bewassen, zynde zeer eenzaam en naar; na onzen laatsten cours quamen wy op een rustplaats, zynde een redelyke groote vlakte, schaars van gras, maar overvloedig van water, en hout voorzien; peilden toen den gedagten Kanariberg regt Zuiden van ons. De gegiste cours en verheid N. ten W. 5---50 min. Westelyker 4½ mylen, regte distantie, gegiste breedte 32---2 min., mooi weder.

Maandag den 10 dito.

Met mooi weder vertrokken wy van de bovenstaande vlakte, genaamt Gregriqua's valey, en stelden onzen cours N. N. W. ⅓ myl door de bovengemelte St. Martyns-valey; van daar N. N. O. ⅓ myl. De menigvuldige bogten, die deze valey heeft, waren oorzaak, dat wy zoo menigmaal van cours moesten veranderen, en waren evenwel genoodzaakt die passagie te houden, nademaal de heuvelen en bergen aan weerzyden onbruikbaar zyn voor den reiziger, dewyl de zelve klipagtig, of met kreupelbosch bewassen zyn. Toen was onze cours N. ten W. ½ myl, tot op een hoek, daar wy ons ter nedersloegen; van waar men zien kon, dat de voorsz valey zich zelven in het gebergte op onze regterhand, dat zich als een doolhof vertoonde, heenen strekte. Gedagte rustplaats was sober van gras, maar overvloedig van water voorzien. Wy ble-

Gregriquas Valey.

1685. bleven hier leggen, om de hooge zandduinen, die wy over moesten marcheren, dat het vee dezen dag niet zou hebben konnen doorstaan. Deze plaats gaven wy den naam van Doolhofshoek, om de voorsz reden. De Berg-hopman, die gisteren begon ziek te worden, kreeg van daag een harde koorts, en klaagde over groote pyn door zyn gansch lichaam, en inzonderheid in 't hoofd, 't welk men bevint hier een gemeene ziekte te zyn.

Doolhofs hoek.

Van dezen dag was onzen gegiste cours, en verheid N. 4 graaden Westelyker 1¾ myl; de gegiste breedte 31---55 min., de bevonden breedte 31---54 min., lengte 38---5 min., de verbeterde cours N. 3 graaden Westelyker, de gemarcheerde weg 2 mylen.

Dynsdag den 11 *dito.*

's Morgens met regenagtig weer vertrokken wy van de Doolhofs hoek, en stelden onzen cours *N* W. ten N. ½ myl door een steile klipagtige kloof, opgaande na de gedagte zandduinen. Daar op zynde, stelden onzen cours N. W. ¾ myl. De zelve was geheel wild en woest bewassen, toen was onze cours *N.* ten W. ¼ myl langs een hoogen berg, die wy ter regterhand van ons hadden. Van daar N. N. W. ¾ myl langs een heuvel, alwaar ons een Olifant óp de zyde quam, die door 't groot getier en geraas, 't welk wy maakten, van ons afvlood, marcheerden wy om een bogt, en stelden onzen cours *N.* W. ¾ myl; van daar N. N. W. ¼ myl; van daar *N.* W. ten N. ⅓ myl. Toen trokken wy door een laagte, die zeer moerasagtig was; toen weer W. N. W. ¼ myl, zynde nog in die zelve laagte, daar wy kampeerden, en die van gras, water, en brandhout jegenwoordig wel voorzien was. Terwyl wy hier stonden, quam wederom een Olifant, waar op de Ed. Heer Commandeur ordonneerde op de trompet te blaazen, en op den trommel te slaan, om hem te rug te doen wyken; waar van hy ook, zoo 't scheen, een weinig vervaart was. Hy ging dan ons kampement aan d'eene zyde langs, zonder eenig quaad te doen. De gegiste cours en verheid N. N. W. 3½ mylen; de gegiste breedte 31---41., en lengte van 38---45½ min., de gemarcheerde weg 4 mylen.

Ontmoeten een Olifant.

Woensdag den 12 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van onzen rustplaats, die wy den naam gaven van de Olifants-valey Stelden onzen cours N. W ten W. 2 mylen, meest door moerassige vlaktens, als ook schraale zandgrond, zeer wild bewassen met lies, ruigte, en geen gras; maar wort bevogtigt met een riviertje, 't welk redelyk goed water was. Toen stelden wy onzen cours N. W. ten N. tot op den middag, marcherende in een valey, die den naam heeft van de Olifants-jagt. De zelve is gelegen tusschen 2 bergen. Deze valey met de bergen strekt zich in 't einde, en loopt toe als een fuik; zynde het gebergte steenagtig, en de valey zandig. Wy sloegen ons op half weg van de zelve neder, ontrent een kloof in 't gebergte aan onze linkerhand.

Olifants-valey.

1685.

De Olifants-jagt.

Deze plaats was maar tamelyk voorzien van gras, doch bevogtigt met 2 spruitjens, waar van 't eene brak, en 't ander maar passelyk zoet water was. De voorsz valey is bewassen met Rinocer-bosch, alhier zoo genaamt, om dat de zelve daar gemeenelyk in legeren. Hadden 's middags de breedte van 31---45 min., en lengte van 38---33 min., de gebeterde cours en verheid N. W. 5 graaden Westelyker 3⅓ mylen; mooi weder.

Donderdag den 13 *dito.*

's Morgens met mistig weder vertrokken wy van de Olifants-jagt, en stelden onzen cours W. N. W. ⅓ myl tot aan de bovengedagte kloof; van daar N. W. ten N. ⅓ myl, waarende in meergemelde valey ten einde toe; van daar N. W. ½ myl over een zandigen heuvel; toen namen onzen cours N. ten O. ¼ myl langs een klipagtigen berg. Toen zetteden de cours N. O. ¼ myl; zagen toen de zee regt W. ten Z. O. van ons; van daar N. ten W. ¼ myl marcherende van den voorsz zandigen heuvel af in een laagte, genaamt de brakke valey, daar wy kampeerden. Deze valey is redelyk van gras voorzien; by de zelve is een waterkuil, in welke zeer brak water is, behalven een inhammetje, zynde in 't vierkant ontrent 8 voeten. In 't zelve is redelyk zoet water, zoo dat hier brak en zoet water in een en de zelve kuil was. Brandhout is hier mede geen gebrek. De gegiste cours en verheid N. N. W. 1⅗ myl. De gegiste breedte 31---39 min., de lengte 38 graaden 30 min.

De Brakke Valey.

Vrydag den 14 *dito.*

's Morgens ten 7½ uuren vertrokken wy van de Brakke valey, en stelden onzen cours N ten O. ½ myl over een zandigen heuvel, die met kreupelbosch bewassen was. Zetteden van daar onzen cours N. N. O. ½ myl langs een bergje, den Uilenberg genaamt, ter oorzaak der Uilen, die daar in menigte op gevonden worden.

De Uilenberg.

Dit gepasseert zynde, quamen wy aan het gebergte, genaamt de Klipfontein, om dat aan de eene kant van de zelve een fontein uitspringt, zynde zeer aangenaam water. Deze berg heeft een Echo, dat men vertrouwt diergelyke noit zal gehoort worden, alzoo de zelve op 't blaazen der trompet een menigte van weergalmen gaf. Beneden dien berg lag een valey

De Klipfontein, en zeldzaame weergalm hier.

1685. valey van schoone vette kleyaarde, wel met gras bewassen; doch brak van water. Toen was onze cours N. ten O. ⅓ myl, tot op de krans van den voorsz berg; van daar N. ¼ myl tot op een zandigen en klipagtigen heuvel, daar wy, vermits de hoogte, met groote moeite opquamen. Hadden toen een zeer groote vlakte voor ons, die haar strekte O. en W. langs het gebergte naar de zeekant.

Wy peilden toen de zee van ons W. ten Z. 7 mylen. Van daar stelden wy onzen cours N. ten O. ¼ myl, ook N. ½ myl, mitsgaders N. O. ½ myl, zynde dit onze cours van gedagte hoogte, die zeer langzaam nedergaat, tot onder den Dassenberg, alzoo genaamt om de menigvuldige Dassen, die zich in de klippen van dat gebergte onthouden, zynde de zelve vol holen en spelonken, gelykende zeer wel een oud en vervallen gebouw.

De Dassenberg.

Onder de voet van dezen berg moesten wy kampeeren, om dat wy dezen dag diepe en hooge zandwegen waren gepasseert, waar door onze trekbeesten zeer afgemat waren, en dezen dag onbequaam om de groote hoogte, die voor ons lag, over te konnen trekken.

Op deze onze rustplaats was uitnement schoon gras, en bevogtigt met verscheide snel uitspruitende fonteinen, gevende zeer zoet en aangenaam water, en het gebergte was overvloedig van brandhout voorzien. De Ed. Heer Commandeur deze namiddag den berg opwandelende, schoot onderweeg een klipspringer, de rheebeesten in Nederland zeer gelykende; doch valt veel kleinder, als mede een haas, hebbende een smuil als een jakhals, en van staart als een vos, maar aangenaam van smaak, en blank van vleesch. Onze gegiste cours en verheid *N.* ten O. 7 graaden Oostelyker 4½ mylen, de gegiste breedte 31---23 min., en lengte van 38 graaden 30 min., goed weder.

Klipspringers hier.

Saterdag den 15 dito.

's Morgens ten 7½ uuren met dyzig weer vertrokken wy van ons bovengedagt kampement, en stelden onzen cours N. O. ten N. ¾ myl, tegen een klipagtige hoogte, langs een berg, die met eenig geboomte bewassen was. Van daar naamen onzen cours O. N. O. ½ myl, toen N. ten W. ¼ myl; toen N. N. O. ⅙ myl, al langs en onder gedagten berg. Boven op de hoogte komende, stelden wy onzen cours N. O. ten N. 1½ myl door een groote zandige vlakte, met allerhandige wilde ruigte bewassen. Dit gepasseert zynde, quamen aan het gebergte, waar agter een valey legt, genaamt de Hooge Boomenvaley, om dat in de zelve twee hooge boomen gevonden worden. Het voorsz gebergte was redelyk gemakkelyk om te beklimmen, maar zeer gevaarlyk om af te ryden, wegens de hooge en steile klippen, daar wy, buiten gedagten, zonder schaade aan karren of wagens afraakten. In 't beklimmen en afgaan van 't voorsz gebergte waaren onze coursen O. N. O. ½ myl, Oost ⅛ myl, N. O. ⅛ myl, en N. N. W. ¼ myl, tot in de gedagte valey van de hooge Boomen. Toen was onze cours *N.* ½ myl, en quamen aan de Olifants rivier, alwaar de zelve haar met 2 armen strekte O. Z. O. en W. N. W. van daar N. N. O. ⅛ myl langs een bogt van de rivier. Toen weder *N.* ½ myl, tot op een hoek, alwaar wy van cours veranderden N. N. W. ½ myl tot aan de Doordrift, alwaar wy ons zelven ter nedersloegen, dewyl dit de plaats was, daar wy moesten overschepen.

De hooge Boomen-valey.

De Olifants-rivier.

Deze rivier neemt haaren oorspronk uit het gebergte, dat wy Oostelyk van ons hadden, en loopt met veel bogten naar 't Westen, en komt alzoo eindelyk haar water in zee te lossen. Zy heeft haaren naam van de Olifanten, die hier dikwils in groote menigte langs heenen gevonden worden. Zy is ook bewassen met geboomte, een soort, dat men in Holland wilgenhout noemt, als mede met doornboomen van ongemeene grootte, die vrugten dragen, gelykende de turkze boontjens; doch t'eenemaal wild, en onsmaakelyk. Deze onze rustplaats was overvloedig voorzien van gras. Onze gegiste cours en verheid was *N.* O. ten *N.* 2 graaden, Oostelyker 3½ mylen; de gegiste breedte 31---13 min., lengte van 38---38 min., de gemarcheerde weg 3 mylen 35 min.

Wat voor boomen hier zyn.

Sondag den 16 dito.

Maakten wy preparatie, om onze bagagie over de Olifants-rivier te brengen; maar vermits het regenagtig weder kon zulks niet volbragt worden. Dierhalven wy genoodzaakt waren stil te blyven leggen. In deze rivier wort visch gevonden, gelykende zeer wel in gedaante den karper, en in smaak den zalm in Holland, zynde van groote, als een gemeene kabbeljaauw.

Wat voor visch in deze rivier.

Hier leggende, bevonden wy, dat de Olifants-rivier nog vermeerdert wort met een riviertje, 't welk zich landwaart in strekt Z. Z. O. en N. N. W., en, zoo wy van de Gregriqua 's konden vernemen, zyn oorsprong nam uit het Hesiqua 's gebergte, en wort langs heenen bewoont door meergenoemde Sonquas. Door onderzoeking en narigting bevinden wy, dat de voorsz Sonqua 's zyn zoo veel als de armen in Europa, waar van yder natie van Hottentots de haare heeft, die van hen gebruikt worden, om kondschap te geven, wanneer zy eenige vremde natien gewaar worden. Zy rooven van hun eigen Kraalen, in welkers dienst zy zyn, niets

't Hesiquas gebergte waar.

Sonquas beschreven.

1685.

niets ter wereld; maar wel van anderen, het zy by oorlog of by vrede, dewyl zy, gelyk bevoorens verhaalt is, niets hebben, als 't gene zy op den roof haalen.

Maandag den 17 *dito.*

'sMorgens met het aanbreken van den dageraad, namen de Vrylieden, die ons tot dus verre met haare wagens geconvoyeert hadden, hun affcheid, en, op hun verzoek, gaf hen de Ed. Heer Commandeur verlof, om tot hunne behoefte te mogen schieten zeekoejen, elanden, en rhinocers, en vermits de geduurige regen, die tot den middag bleef aanhouden, konden wy onze bagagie dezen dag maar ten deelen overbrengen; hadden 's avonts de breedte van 31---15 min., en de lengte van 38---13 min., de verbeterde cours en verheid N. O. ten N. 6 graaden Oostelyker $3\frac{2}{3}$ mylen.

De Vrylieden nemen hier hun afscheid van zyn Ed.

Dynsdag den 18 *dito.*

Met mooi weder bragten wy onze resterende bagagie aan den overkant van de Olifants-rivier, vertrokken des namiddags ten 2 uuren van de Doordriften. Stelden onzen cours N. O. ten N. $1\frac{1}{2}$ myl tegens een hoogte op, na het gebergte. Deze hoogte tot aan de bergen was schoone savelagtige grond. Van daar gingen wy N. $\frac{1}{4}$ myl tot in een laagte aan de rivier, alwaar wy weder kampeerden. Het veld, daar wy stonden, was een knie hoog met gras en wilden haver bewassen. Dezen dag schoot een van ons volk een haas, de Europische zeer gelyk, behalven de lepels, die zoo groot waren, als de ooren van een gemeenen ezel.

Wilde Haver, en een zeldzaame Haas.

Woensdag den 19 *dito.*

'sMorgens met mistig weder, vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onzen cours tegens een hoogte op N. aan $\frac{1}{8}$ myl; van daar N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; toen N. $\frac{1}{4}$ myl, tot aan een spruitje, 't welk zyn water quam te lossen in de voorsz rivier. Van daar veranderden onzen cours N. O. $\frac{1}{4}$ myl; toen N. N. W. aan $\frac{1}{4}$ myl, met een bogt om de rivier. Passeerden nog een spruitje, als 't voornoemde. Wy waren alhier op een vlakte, die zich N. strekte $\frac{1}{8}$ myl, de zelve was overvloedig, en zoo digt van wilden haver bewassen, dat men niet anders zoude geoordeelt hebben, of het was een Europiaansche bouwakker. Toen stelden wy onzen cours door een steenagtige kloof N. ten O. tegen een hoogte op $\frac{1}{4}$ myl; boven op was een vlakte, mede met schoon gras bewassen. Deze hoogte afgaande, stelden wy onzen cours N ten W. $\frac{1}{4}$ myl door een klooffje; toen was onze cours N. N. O. $\frac{1}{16}$ myl, tegen een bergje op; van daar quamen wy in een laagte aan de rivier N. W. $\frac{1}{2}$ myl tot onder den Baviaansberg, alzoo genaamt om de Baviaanen, die zich in de spelonken van dit gebergte onthouden. Alhier sloegen wy ons ter neder. Deze rustplaats was een kleygrond, wel van gras en hout voorzien. Hier leggende, bevonden wy, dat haar in deze landstreek een menigte van quartels onthielden, van slaan, veeren, en grootte, de Europische t'eenemaal gelykende.

De Baviaansberg.

1685.

Veel Quartels hier.

De Hottentotten, welke wy by ons hadden, gingen daar op ter jagt, stellende haar zelven in een rei, yder met een kerri in de hand, zynde een swaar wandelstokje, jagende het veld langs, en zoo ras zy een quartel opdoen, weten zy de zelve met een ongemeene groote vaardigheid in de vlugt te goyen; op de zelve wyze jagen zy patryzen, haazen, en allerlei klein wild.

Hier vonden wy een scorpioen, van groote als een Rhynkreeft in Europa, groen van couleur, en haare schaaren met lange hairen bewassen, gelykende zeer fenynig, en vinnig. Dezen dag was onze gegiste cours en verheid N. 9 graaden Westelyker 3 mylen. De gegiste breedte 31---3 min., de lengte 38---35 min., bevonden breedte 31---1 min.

Groote Scorpioen

Donderdag den 20 *dito.*

'sMorgens met mistig weder vertrokken wy van den Baviaansberg, stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl, en overmits de menigvuldige heuvelen, die wy moesten passeren, waren wy genoodzaakt verscheide maalen van cours te veranderen, als W. ten N. $\frac{1}{4}$ myl, N. W. ten W. $\frac{1}{3}$ myl, W. $\frac{1}{4}$ myl, en N. $\frac{2}{3}$ myl. Gedagte heuvelen waren zandige en ook klipagtige gronden, bewassen met ruigte en kreupelbosch. Hier beneden gekomen zynde, vonden wy buiten vermoeden een riviertje met aangenaam water, 't welk, ten zy met overgroote regentyden, t'eenemaal droog is, daar 'er ter contrarie nu wel 3 voet water in was. Het is langs heenen meest met doorn geboomte, en den oever langs heenen met schoon gras bewassen. 't Heeft zyn uitwatering in de Olifants-rivier, en strekt zich Z. Z. O. en N. N. W. marcherende langs 't zelve ontrent $\frac{1}{4}$ myl Z. Z. O. om bequame plaats te vinden, dewyl wy genoodzaakt waren daar door te trekken. Hier over zynde, stelden wy onzen cours N. W. ten W. $\frac{1}{3}$ myl tegen de hoogte opgaande. Van daar W. ten N. $\frac{2}{3}$ myl. Toen N. W. $\frac{3}{4}$ myl; over een vlakte, zynde meest kleygronden, en quamen zoo weder aan de Olifants-rivier, daar de zelve tusschen hooge en klipagtige heuvelen door stroomt, en haar Z. W. heenen strekt. Volgens onzen cours van deze plaats een zeer hooge zandberg opgegaan zynde, stelden wy onzen cours N. W. $1\frac{1}{4}$ myl, tot in een laagte, genaamt de Bakkelyplaats, hebbende aan de eene kant de rivier, en aan de

Doorngeboomte hier.

De Bakkelyplaats.

1685. de andere kant gebergte, waar in mineraal valt, daar wy ons nederfloegen. De zelve was maar redelyk van gras voorzien. Onze gegifte cours en verheid N. W. 8 graaden Weftelyker 5½ mylen. De gegifte breedte 30---58 min., en de lengte van 38---14 min., de gemarcheerde weg 6 mylen 21 min.

Vrydag den 21 dito.

Bleven wy nog op de ruftplaats leggen, om het volk, dat afgemat was, wat te laaten bekomen, en alle, die zich eenigzins quaalyk bevoelden, te doen cureeren, gelyk men voor dezen op deze plaats gewoon is te doen; nademaal de Ed. Heer Commandeur berigt was, dat zich hier een kraal van Hottentots ophielt, zynde de Gregriquas natie, wiert daar 3 man na toe gecommandeert, om de zelve op te zoeken, en hen te bewegen, dat zy met hunne huisjens en vee by ons zouden komen; maar, daar komende, waren zy (Gregriqua's) dien avond te vooren vertrokken, uit vrees, dat men hun vee hen afnemen zoude, om dat zy tegens hunne Capiteinen, die van de E. Compagnie aangeftelt waren, en des zelfs ftok met een kopere knop, waar op des Compagnies merk ftaat, voeren, hadden opgeftaan, en der zelver vee ontnomen, om dat de zelve geen vee wilden ruilen; maar dat het uit vrees was, dat wy hun vee zouden nemen, bleek daar uit, dewyl zy zelve in getal ontrent de 30 perfoonen met eenige fchaapen dien eigen avont nog by ons quamen, na 't fcheen, om te vernemen, of op hen iet quaads zou ondernomen worden; en dewyl zy niets konden bemerken, nademaal hen alle vriendfchap betoont wiert met 't vereeren van tabak, en 't fchenken van brandewyn, refolveerden zy dezen avont nog eenige van de hunnen heenen te zenden, om hunne vrouwen, huisjens, en vee herwaarts te haalen. Bevonden breedte 30 graaden 56 min, en lengte van 38---15 min., de gebeterde cours en verheid N. W. 4 graaden Weftelyker 5¾ mylen.

Gregriquas hier.

Saterdag den 22 dito.

Waren wy genoodzaakt nog hier te blyven, dewyl wy de gedagte Kraal warenverwagtende, om eenig vee, als ook melk voor tabak te ruilen, die dezen namiddag voor een gedeelte alhier by ons quamen, en een Kraal maakten; waar op zy eerlang hun melk, en eenig vee by ons te verruilen bragten. Hier op onthaalden hen de Ed. Heer Commandeur met fchaapenvleefch, en ryft, en befchonk hen met eenige brandewyn; waar mede zy hen den geheelen nacht vrolyk maakten.

Van welke vee en melk ruilen.

Sondag den 23 dito.

Stonden wy nog ter plaats voorfz, om dat zy ons daags te vooren verzogt hadden nog een dag hier te blyven, en beloofden nog eenig vee aan ons te verruilen, gelyk ook tegen den middag gefchiede. 1685.

Ondertuffchen tragtte de E. Heer Commandeur de queftie van de voorgemelde Gregriquas, die voor een gedeelte alhier by malkanderen waren, by te leggen; 't welk, door veel onderrigting van den E. Heer Commandeur, hen zeer aangeraaden wiert, te weten, dat zulks te doen beft was, dewyl zy een kleine natie waren, en oorlog onder malkanderen te voeren quaad was, en dat andere Hottentots hen des te gemakkelyker van hun vee konden berooven; waar op zy eindelyk beloofden, het vee, 't welk de Ed. Heer Commandeur tot meer voldoening ftuk voor ftuk met tabak nog betaalde, aan den voorgedagten Capitein weder te geven, en voorts vreedzaam met malkanderen te leven.

Vrede tuffchen hen en andere Hottentots gemaatk.

Dezen namiddag ging de Ed. Commandeur na de gedagte Kraal; aldaar komende, flagteden zy een fchaap tot een affcheidsmaaltyd van een hunner Capiteinen, en baazen, die met ons mede zouden reizen. Dit flagten ging op deze navolgende wyze in zyn werk: voor eerft leiden zy 't fchaap op zyn rug neder, wanneer yemant van hen 't zelve levendig den buik opfnee, en zyn hand toen daar in ftak, en haalde het ingewand daar uit, terwyl het fchaap nog leefde. Daar na wiert het op een flordige manier het vel aan de eene zyde afgehaalt, en toen het vleefch van 't fchouderblad afgevild, en de ribben aan de eene zyde van de ruggeftreng afgebroken; toen de zelve een voor een uit het vleefch gefchild, het welk zy aan de andere kant op de zelve wyze handelden. De reden, waarom zy het vee, dat door hen geflagt wort, den hals niet affnyden, is, om het bloed te hebben, dat zy fchoon by een verzamelen, opkooken, en dan eeten; ja zelfs in tyden van hongersnood wort de huid mede voor hen gebraaden, en van hen gegeten, zoo dat van een geheel fchaap niets weggeworpen wort, dan alleen de drek.

Zeldzaame wyze van hun vee te flagten.

Maandag den 24 dito.

Met regenagtig weder 's morgens ten 9½ uuren vertrokken wy van de Bakkelyplaats, en ftelden onzen cours N. N. O. ⅓ myl, door een kloof tegen de hoogte op. Daar boven komende ftelden wy onzen cours N. ten W. ⅔ myl, over een groote vlakte; de zelve over zynde, quamen wy aan een fnel afloopend riviertje, daar by de voorige reizigers weinig of geen water in gevonden is, daar het jegenwoordig ter contrarie wel 3 voeten diep was; doch brak water. Wy waren hier wel 2 uuren bezig, om onze karren

en

1685.

en wagens 'er door te brengen, vermits de steile kanten aan wederzyden, die wy genoodzaakt waren schuins af te graven. Dit riviertje strekte zich alhier O. en W. Hier van daan stelden wy onzen cours N. ¾ myl, alwaar wy ons ter nedersloegen, alzoo wy een kuil met water hier aantroffen, waarom wy hier genoodzaakt waren te blyven, nademaal wy anders nog in geen 6 of 7 mylen water zouden gevonden hebben. Het was hier, en al de weg, die wy gepasseert waren, sober van gras voorzien; zynde alle woest en wild land. Hadden hier ter zyden verscheide groote heuvelen, waar onder een met mineraal. Gegiste cours en verheid N. 3 graaden Westelyker 1½ myl; gegiste breedte 30---50 min., en lengte van 38---14 min.

Dynsdag den 25 dito.

'sMorgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze ruststplaats, stelden onzen cours N. ten O. ⅝ myl, marcherende tusschen 2 bergjes door. Van daar N. aan 1/16 myl; toen veranderden wy onzen cours N. N. O. 1/16 myl; van daar N. 1/16 myl, en N. W. ten N. ⅛. De bergen tot hier toe aan weerzyden waren alle Mineraal-bergen, houdende, zoo als uiterlyk te zien was, koper en yzer. Waren alhier aan de kloof, die wy met veel omwegen moesten passeeren, als N. 1½ myl, daar een plaats lag, genaamt de Hooge Kraal, alwaar wy Mineraal gevonden hebben, gelykende wel na die van de Amaquas. Toen N. W. ten N. ½ myl, en quamen weder aan een kloof, en stelden door de zelve onzen cours N. ten W. ⅛ myl; van daar N. N. W. 1/16 en N. ¾ myl. Wy veranderden onzen cours N. N. W. ⅛ myl; van daar N. W. ten N. ⅛ myl, en N. W. ten W. ¼ myl. Toen stelden wy onzen cours N. W. ten N. ⅙ myl, en N. N. W. ½ myl, alwaar wy quamen aan een grip met goed water, daar wy ons ter nedersloegen. Deze plaats was van geen of weinig gras, maar wel van groene bosjens voorzien, daar het vee zich mede behelpen moest, en 't geen ons tot brandhout diende.

Mineraal-Bergen.

De Hooge Kraal.

De wegen, die wy dezen dag gemarcheert hadden, waren al tusschen en over hooge klip- en zandagtige bergen, alle wild en woest bewassen, op de welke veel wilde Paarden liepen, schynende van verre aschgraauw te zyn. De marsch viel ons dezen dag zeer swaar, alzoo byna tot den avond toe daar over bezig waren. Wy gaven deze plaats den naam van Goede Hoop, om dat alhier by ons, en noit by anderen, water gevonden is, 't welk ons dede hoopen, dat wy in het wederkeeren het zelve zouden vinden. De cours en verheid N. N. W. 4 graaden, Westelyker 5¼ myl. De breedte van 30 graaden 41 min., en de lengte van 38 graaden 3 min.

Wilde Paarden.

DeGoede Hoop-plaats.

Woensdag den 26 dito.

'sMorgens ten 7½ uuren braken wy op, en stelden onzen cours N. ten W. ⅛ myl, tot dat wy quamen in een laagte, genaamt de eerste Modderkuil. Van daar stelden onzen cours N. W. ⅓ myl, tot aan de tweede Modderkuil. Zy worden alzoo genaamt, om dat by de voorige Reizigers aldaar anders geen water gevonden wiert, als in de zelve, 't welk daar toen zeer modderig en brak was. Van daar namen onzen cours N. ten W. ⅛ myl, toen regt N. ⅜ myl, N. N. W. ⅛ myl; N. W. ten N. ½ myl, en N. ten W. ½ myl, en quamen toen onder Meerhofs Kasteel, zynde een berg zoo genaamt na een persoon, die deze landstreek mede heeft bereisd. In de zelve is een groote spelonk, zynde poorts gewyze, door de natuur alzoo gemaakt. De Ed. Heer Commandeur klom boven op de zelve, en bevont, dat de berg zich wel 5 mylen in de lengte uitstrekte met een hooge rug, hebbende aan de eene kant een gang van schoon wit albast, en aan de andere kant rood en wit marmersteen, bruin en wit, ook graauw en wit, als mede geheel witte.

De eerste en tweede Modderkuil.

Meerhofs Kasteel.

Wit Albast en Marmersteen.

Wy stelden ons zelven alhier ter neder, alzoo dezen dag een swaare en moejelyke marsch hebben gehad, ter oorzaak van verscheide zeer hooge bergen, en buiten vermoeden moerasagtige valeyen, die wy over- en doorgetrokken waren; 't welk onze beesten zeer afgemat had. Deze plaats was sober van gras voorzien, en over den grond in de laagte zeer steenagtig, maar bevogtigt met een klein loopend spruitje, dat by anderen noit, dan jegenwoordig alleen, gezien, en welk water eenigzins brak was; doch goed om te gebruiken; en nademaal hier geen geboomte is, waren wy genoodzaakt voor brandhout te gebruiken de ruigte en bosjes, gelyk wy voor dezen dag mede hadden gedaan. De gegiste cours en verheid N. N. W. 2¼ mylen, de gegiste breedte 30---31 min., de lengte van 37---58 min., de gemarcheerde weg 3 mylen.

Donderdag den 27 dito.

'sMorgens ten 8½ uuren met regenagtig weer vertrokken wy van Meerhofs Kasteel, en stelden onzen cours N. W. heen, door een kloof tusschen twee steenagtige heuvels. Met de zelve cours avanceerden wy na gissing 1⅜ myl, toen was onze cours N. ten W. ½ myl tot op een hoogte, daar wy genoodzaakt waren te blyven, vermits de moejelyke steenagtige als ook moerassige wegen, zoo wel op de heuvelen, als in de valeyen, daar de karren en wagens menigmaal in bleven steken; 't welk onze beesten t'eenemaal had

1685. had afgemat, en waren dezen dag onvermogende verder te trekken. Deze plaats zoo wel, als die weg, die wy gepasseert waren, was sober van gras voorzien; maar bewassen met allerhande wilde onbruikbaare groente en bosjes. Alhier wiert door ons een klein riviertje gevonden, gelyk wy 'er ook verscheide gepasseert waren, doch al haar water eenigzins brak; 't welk men oordeelt te komen van de salpeteragtige gronden, en gebergten. Het land vertoont zich zelven anders niet als een woestyne, dewyl, waar na toe men zich keert, geen boom te zien nog te vinden is; ook wort het niet bewoont, als door Sonquas, die het zelve doorloopen, en zich geneeren met het wild, 't welk hier zeer weinig gevonden wort. Deze Sonquas zyn in dienst, en worden gebruikt van de Amacquas, onder welke natie zy ook behooren. De gegiste cours en verheid N. W. 5½ graaden Noordelyker 2¼ mylen; gegiste breedte 30---26 min., en bevonden breedte 30---38 min., en de lengte van 37---51½ min., de gemarcheerde weg 2½ mylen.

Sonquas.

Vrydag den 28 dito.

's Morgens ten 7 uuren met moi weder vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onzen cours N. ¼ myl tegen de hoogte opgaande, en om de hoogtens te myden, hadden wy verscheide coursen, als *N.* W. ten *N.* ½ myl, *N.* W. 1/16 myl, N. N. W. ¼ myl, *N.* ten W. 1/16 myl, en N. N. W. ¼ myl, tot dat wy quamen aan de laatste Modderkuil, alzoo genaamt, om voorverhaalde reden; en overmits de zelve t'eenemaal was toegegroeid, ordonneerde de Heer Commandeur, den zelven schoon te maaken, om op onze te rugkomst alhier water te vinden, alzoo hier anders geen water was, 't geen bequaam is te gebruiken, als alleen een klein gat onder een klip gelegen, 't geen nog eenigzins brak van smaak is, en weinig in quantiteit. 't Loopend water, dat hier ontrent gevonden wort, was zeer zout, en gaf een reuk als pekel van zich. Dit schoonmaaken verrigt zynde, stelden wy onzen cours *N.* ¾ myl tot op een groote vlakte, daar goed gevonden wiert ons ter neder te slaan, dewyl alhier redelyk goed water gevonden wiert; maar 't gras was alhier zeer sober. Onze gegiste cours en verheid was *N.* O. ten W. 5 graaden Westelyker 2¼ mylen.

Saterdag den 29 dito.

Vertrokken wy 's morgens ten 7 uuren van de bovengedagte plaats, en stelden onzen cours *N.* ten W. ¼ myl, tegen de hoogte. Daar op zynde, stelden wy onzen cours N. N. W. 2¼ mylen, en zagen toen voor ons uit een bergje, hebbende boven op de gedaante van een tafel, als mede nog een menigte van bergen van een zeer ongemeene hoogte, en lieten 't zelve op onze regterhand leggen. 1685.

Van onze rustplaats tot hier aan dezen berg was 't land meest zandig en vol kleine heuvelen, die wy moesten passeeren, het welke jegenwoordig doorslingert wort met een klein loopend riviertje, voorzien met redelyk goed water. Toen stelden wy onzen cours langs gedagten berg *N. N.* W. 1/16 myl, marcheerden zoo door een kloof van hooge zandige heuvelen, onzen cours *N.* 1 myl zynde, en quamen aan de rivier, genaamt de kleine Doornbosch-rivier, om de doornboomen, die langs de zelve hier en daar gevonden worden. De voorige Reizigers hebben hier geen, of zeer weinig water daar in gevonden, daar het nu in tegendeel op verscheide plaatzen wel 3 voeten diep was, en zeer hard afloopt.

Kleine Doornbosch rivier, en boomen.

Hier van daan stelden wy onzen cours *N.* ten W. ½ myl langs gedagte rivier, over de voet van een zeer klippigen berg, bezet met eenige zeer weinige boomen, van waar wy door de rivier heenen marcheerden, en ons zelven aan de overkant ter neder sloegen. Wy hadden dezen dag uitnement warm wêer, waar door wy schrikkelyk gequelt wierden van een soort van vliegen, blinden genaamt, van couleur geel en ook swart. Zy steeken met een angel, die zy aan de kop hebben, tot groote plaag van menschen en beesten, en die volgens onderrigting der Hottentots, zoo lang hier gevonden worden, tot dat 'er een soort van bloemen, de goudsbloemen in 't Vaderland zeer wel gelykende, begint te verwelken, wanneer die vliegen t'eenemaal verdwynen. Deze onze rustplaats was zeer sober van gras voorzien, maar meest bewassen met wilde ruigte, oneetbaar voor het vee. De gegiste cours en verheid *N.* ten *W.* 3 graaden Westelyker 3½ mylen; de gemarcheerde weg 3 mylen 56 min.; de gebeterde cours en verheid van den 28sten dito tot dato dezer *N.* ten W. 6 graaden, Westelyker 5¼ mylen, de bevonden breedte van 30---5 min., en lengte van 37---39½ min.

Zeldzaame Vliegen, en Bloemen.

Sondag den 30 dito.

's Morgens ten 7 uuren met mooi weer vertrokken wy van de voorsz rivier, en stelden onzen cours *N. N.* W. ¼ myl; van daar *N.* W. ¼ myl tot op een hoogte; veranderden toen onzen cours, om een andere hoogte heen, W. ten *N.* ⅓ myl. Van daar *N.* W. ¼ myl tot over een hoogen heuvel, en stelden toen onzen cours *N. N.* W. 1/16 myl, en Westelyker 1/16 myl. Van daar *N.* ten W. 1/12 myl, tot op een zeer hoogen heuvel, daar wy de zee W. Z. W. van ons af zagen naar gissing 6 mylen.

1685.

len. Van hier namen wy onzen cours *N. N.* W. $\frac{1}{15}$ myl, van daar *N.* W. $\frac{1}{5}$ myl. en W. *N.* W. $\frac{1}{3}$ myl, alwaar wy aan een ſpruitje quamen, 't welk wy langs marcheerden en *N. N.* W. $\frac{1}{3}$ myl, en door het zelve zynde, trokken jegens een hoogte op W. ten *N.* $\frac{1}{16}$ myl. Van daar ſtelden onzen cours *N.* ten W. $\frac{1}{25}$ myl, en *N.* W. $\frac{2}{3}$ myl. Toen *N.* W. ten *N.* $\frac{1}{3}$ myl; van daar *N. N.* W. $\frac{1}{12}$ myl. Toen wederom *N.* W. ten *N.* $\frac{1}{3}$ myl, en *N.* W. $\frac{1}{3}$ myl, van daar marcheerden wy tegens de hoogte op, en ſtelden onzen cours *N. N.* W. $\frac{1}{3}$ myl, met de welke wy op de hoogte quamen, en gingen van de zelve regt *N*oorden $\frac{1}{8}$ myl, tot aan de groote Doornboſch-rivier, alwaar wy ons ter nederſtelden. De oorzaak van deze menigte courſen was 't hoog gebergte, over de welke wy onmogelyk konden komen, en dierhalven genoodzaakt waren alle klooven en laagtens te zoeken, die te bekomen waren. De gebergten en wegen, door ons dezen dag gepaſſeert, waren klip- en zandagtig, en met geen de allerminſte boomgewaſſen. Deze onze ruſtplaats was weinig van gras voorzien; maar overvloedig van hout, 't welk hier langs gevonden wort. De gegiſte cours en verheid *N.* W. ten *N.* 4 graaden, *N*oordelyk 4 mylen, geen hoogte bekomen.

De groote Doornboſch-rivier.

Maandag den 1 *October.*

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. W. $\frac{1}{2}$ myl, langs voorgedagte rivier, de welke wy doortrokken. Van daar *N.* ten O. $\frac{1}{3}$ myl, alwaar wy de rivier weder door moeſten trekken. Toen was onze cours N. O. ten N. $\frac{1}{2}$ myl, alwaar wy ons genoodzaakt vonden gedagte rivier weer te paſſeeren. De oorzaaken van het dikmaals door deze rivier trekken, waren deze, voor eerſt de groote klippen, waar mede zy aan weerzyden bezet was; en ten anderen, om dat de zelve ſlangs wyze tuſſchen de heuvelen doorvliet, als mede de menigvuldige ſpruitjens, die van 't gebergte hier inkomen, en alzoo de wegen diep en onbequaam maaken, om te bereizen, waar door verſcheide van onze karren en wagens reddeloos zyn geworden, die met groote moeite nog zoo veel wierden gerepareert, dat zy ter naauwernood op een ruſtplaats quamen. Over dezen korten gemarcheerden weg waren wy van 's morgens vroeg tot naarmiddags ten 3 uuren doende, alwaar wy van de rivier af marcheerden, en de zelve ter regter hand van ons lieten leggen. Als wy onze reize wederom begonnen voort te zetten; was onze eerſte cours N. ten O. $\frac{1}{2}$ myl, van daar N. $\frac{1}{3}$ myl tuſſchen het gebergte door; toen N. N. O. $\frac{1}{4}$ myl, jegens en langs een rug van een hoogen zandigen heuvel. Van daar ſtelden wy onzen cours N. ten W. $\frac{1}{12}$ myl, en quamen weder aan de gedagte rivier; toen was onze cours regt N. 1 myl langs de zelve rivier, aan welke wy kampeerden. Hadden een hoogen ſpitzen berg N. N. O. van ons, leggende regt voor een kloof, die wy moeſten paſſeeren. Het gebergte, dat wy dezen dag gezien hebben, en gepaſſeert waren, was meeſt ja byna geheel van maſſive klipſteen. De meergemelte Doornboſch-rivier wort alzoo genaamt, om de menigvuldige groote Doornboomen, die langs de zelve gevonden worden. Deze rivier, zoo men hier bevint, neemt zyn oorſprong uit het gebergte, dat wy N. van ons hadden, en wort vermeerdert met menigte van ſpruitjens, die langs heenen van het gebergte ter wederzyden daar in vloejen, en komt dan haar water in zee te loozen. De voorige Reizigers hebben in deze rivier geen water, als alleen in grippen en kuilen, gevonden; daar de zelve nu in tegendeel zeer diep is, en ſnel afloopt.

1685.

Groote Doornboomen.

Hier leggende wierden wy in den avontſtond een vuur gewaar, waar op de Ed. Heer Commandeur een ſergeant met 10 man, en eenige van de by ons hebbende Hottentots, commandeerde, om te vernemen, wat zulks mogt beduiden, die, na dat hy ontrent 3 uuren had uit geweeſt, weer te rug quam, by hem hebbende een Amacquas Sonqua, en rapporteerde met eenen, dat hy wel zo diergelyke Sonquas by malkanderen gezien had, na de welke hy een van zyne Hottentots voor uit zont, om, volgens ordre van de Ed. Heer Commandeur, aan hen te verzoeken, om by ons te komen, en hen te beloven, van hen geen quaad te zullen doen; maar zoo ras zy hem gewaar wierden, al ſchoon hy hen toeriep, dat zy zouden blyven ſtaan, namen zy egter zeer verbaaſt de vlugt, en lieten al hun geweer van pyl, boog, en hazagaai agter. De ſergeant, zulks ziende, volgde hen aanſtonts agter na, en riep tegen zyn Hottentots, dat zy, zoo 't mogelyk was, een van de zelve zouden zien te krygen, die dan dezen voorgemelden agterhaalden, en tot hem bragten. De Ed. Heer Commandeur liet hem wel onthaalen, en met eenen ondervraagen, waarom zy wegvloden; maar dezen had de ſchrik zoodanig bevangen, dat hy in langen tyd niet een woord ſpreken konde, waarom hy dan dezen nacht by ons gehouden wiert. Dezen dag was onzen gegiſte cours en verheid N. ten O. 2 mylen 45 min.

Sonquas.

Dynsdag den 2 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om onze gebrokene wagens en karren wederom te herſtellen, waar toe hier bequaame gelegen-

1685.

legenheid was, dewyl 't geboomte hier ſwaar genoeg viel, om aſſen, tangen, diſſelboomen, en 't geen wy verder van nooden hadden, te maaken, en ook wel, om tot timmeragie gebruikt te worden.

Swaar geboomte.

De bovengedagte Sonqua, dien wy dezen nacht by ons hadden gehouden, zont de Ed. Heer Commandeur met een van onze Hottentots uit, om te zien, of hy zyne kameraaden, die den voorigen nacht gevlugt waren, konde vinden, en mede tot ons brengen, hem gevende eenige tabak, om aan hen te vereeren, ten teeken van vriendſchap. Korten tyd na zyn vertrek zagen wy aan den overkant van de rivier drie vuuren branden, waar op onze Hottentots aanſtonts met hunne pylen, boogen, en hazagaajen, los gingen, om te vernemen, wie aldaar mogte zyn. Zoo als zy tegen den berg opliepen, namen zy, die by het vuur waaren, namelyk 5 van de voornoemde Sonquas, de vlugt; doch eindelyk door het toeroepen van hen geen quaad te doen, bleven zy ſtaan, en reſolveerden tot ons te komen. Ondertuſſchen quamen zy, die wy te vooren hadden uitgezonden, wederom, by hen hebbende de reſterende Sonquas. Zy waren alle zeer mager en tenger van gedaante, komende van den grooten honger en ongemakken, die zy lyden. Zy eeten niet anders, als bollen van de bloemen, die zy ajuintjes noemen; ook ſchildpadden, en een zekere groote ſoort van rupzen, mitsgaders ſprinkhaanen, die hier in menigte gevonden worden.

Spys dezer Sonquas.

De Ed. Heer Commandeur liet voor hen een ſchaap ſlagten, en 't zelve met ryſt en brood koken, waar mede zy getracteert wierden; 't welk zy zoo gulzig opaten, dat het ſcheen of zy noit zouden verzadigt worden. Daar na beſchonk hy hen met eenige brandewyn, waar mede zy zich vrolyk maakten, danzende, zingende, en ſchreeuwende op een zeer vreemde wyze, nier anders konnende afgebeeld worden, als een party hokkelingen, die eerſt van ſtal komen.

Het is buiten bedenken, en ook, volgens hun eigen bekentenis, de eenigſte vrolyke dag geweeſt, die zy hun leven lang gehad hebben. Onze gegiſte cours en verheid was van den 30ſten September tot dato dezes N. ten O. 2¾ graaden Noordelyker 6¾ mylen. De gegiſte breedte 29---41 min., en lengte van 37---51 min., de gebeterde cours en verheid N. N. O. 3 graaden, Noordelyker 4¼ mylen; behouden lengte van 37---51 min., en bevonden breedte van 29---49 min.

Woensdag den 3 dito.

's Morgens vertrokken wy van onze ruſtplaats, die wy den naam gaven van Keert weder, alzoo de voorige Reizigers hier ontrent zyn weder te rug gekeert, om dat de bergen, die wy voor uit zagen, onbereisbaar zyn, en ten anderen, dewyl het pad hen onbekent was, daar hen deze Natie geen aanwyzing van wilde doen.

Keert weder.

Wy ſtelden onzen cours N. W. ten W. ½ myl door een kloof van hoog ſteenagtig gebergte, 't welk wy aan de eene zyde voor een gedeelte ommarcheerden N. ten W. ½ myl; van daar N. W. ½ myl, tegen een zeer hoog gebergte opgaande, zynde zeer klippig, en tuſſchen de zelve enkele moeraſſen, daar karren en wagens geduurig tot aan de aſſen toe inzakten.

Boven op den berg zynde, was onze cours N. ½ myl, en N. W. ten N. 1/10 myl, in 't afgaan van den zelven N. ten W. 1/12 myl, en W. N. W. ½ myl, tot in een laagte, die mede eenigzins moerasſig was. Wy vonden ons genoodzaakt alhier te kampeeren, voor eerſt, om dat alhier goed water, en redelyk gras, ten anderen, om dat het al 4 uuren in de namiddag was.

Deze bergen, die wy over gemarcheert waren, zyn hier en daar bewaſſen met aloëboomen, en, zoo ons de Sonquas onderrigtten, waren de meeſte bergen alhier met diergelyke boomen bezet. Zommigen zyn van ſtam wel 15 of 16 voeten hoog, ook minder en meerder. Terwyl wy nog op de marſch waren, quamen de voorgedagte Sonquas, die dezen morgen van ons geſcheiden waren, met hunne vrouwen en kinderen weder by ons. De Ed. Heer Commandeur liet hen, gelyk hy den voorigen nacht gedaan had, wel onthaalen, waarom door hen niet minder wiert gezongen, en geſchreeuwt, als voorleden. Onze gegiſte cours en verheid N. W. 5 graaden Noordelyker 1¼ myl. De gegiſte breedte 29---42 min., en lengte van 37---48 min.

Aloë-boomen.

Donderdag den 4 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van de bovenſtaande plaats, en ſtelden onze cours regt N. 1 myl, tot op een hoogte, alwaar wy ons ter nederſloegen. Deze plaats was van gras, als mede van goed water, wel voorzien. Wy bleven hier leggen, om dat ons van de Sonquas berigt was, dat hier ontrent eenige Kraalen van de Amacquas waren. De Ed. Heer Commandeur zont aanſtonts 4 van onze byhebbende Hottentots uit, om die Kraalen op te zoeken, hen medegevende tabak, en pypen, om aan de Capiteinen van de gedagte Kraalen te vereeren, en met eenen hen te verzoeken, om by ons te komen. Tegen den avont quamen eenige Amacquas, onder welke mede een zoon van eenen Capitein *Nonce* was, by ons, wiens Kraal, zoo zy zeiden, digt by ons lag, en dat nog 5 andere Kraalen

Amacquas.

van

1685. van verſcheide Capiteinen by malkanderen dieper landwaart in lagen, die voorgegeven hadden, om ons, wanneer wy in hun land quamen, aan te taſten, en ons als ons vee af te nemen. De Ed. Heer Commandeur onthaalde deze Amacquas geheel beleeft, hen tracteerende met brandewyn, tabak, en ſpys, daar mede zy den ganſchen nacht optrokken. Onze cours en verheid was N. 1 myl, de gegiſte breedte 29---36 min., en de lengte van 37---41 min.

Vrydag den 5 dito.

Bleven wy alhier leggen, om onze uitgezondene Hottentots in te wagten. Ook vertrokken de voornoemde Amacquas weder te rug na hunne Kraal. Op den agtermiddag quam de Capitein *Nonce* zelf by ons, by hem hebbende een groote party van zyne oppaſſers, als mede verſcheide van hunne wyven en kinderen. Hy zelf, rydende op een draag-os, had nog by zich 11 melkgevende koejen, en 1 os, welke zyne bagagie voerde. Hy trad dan by den Ed. Heer Commandeur in de tent, hem willende vereeren een ſchaap, met een kan melk; waar op de Ed. Heer Commandeur hem vraagde, of hy genegen was te ruilen; hy antwoorde geen vee te hebben, en een armen Duivel te zyn; waar op de Ed. Heer hem antwoorde, *dat hy zyn ſchaap en melk dan houden zoude*; *dat onze Natie van die natuure was*, *dat zy van geen armen iets nam*, *maar wel gaven*, *en dat hy hem dierhalven onthaalen zou met zyn eigen ſchaapen*; op welk antwoord hy geheel verzet ſtont, niet wetende wat te maaken, liet hy aanſtonts 6 ſchaapen voor de tent brengen, om die te vereeren, 't welk hem mede afgeſlagen wiert.

Capitein Nonce,

Hy dan verzoekende, dat de Heer Commandeur de zelve zoude aannemen, daar by zeggende, *dat hy vee overvloedig had*, *om te verruilen*, *en dat hy niet van die gene was*, *die hadden willen oorlog voeren*, evenwel daar by voegende, *dat hy hier Meeſter was*, *en de Heer Commandeur aan de Kaap*; waar op dan aanſtonts de mine wiert gemaakt, om op te breken, met bedreiging van na zyn Kraal te marcheeren, en te zien, wie Meeſter zoude wezen, hy ofte wy; van welke woorden hy geheel verbaaſt wiert, en veel beleefder begon te ſpreken, en zeide, *dat de andere Capiteinen zulks hadden gezegt*; *maar hy niet.* Hy zont zyn zoon na de Kraal, om die te doen opbreeken, en daar mede by ons te komen leggen. De Ed. Heer Commandeur liet hem en haar alle tracteeren, met welk tractement zy wel in hun ſchik waren, en toonden groote genegenheid voor ons te hebben.

En 't geval met hem, en zyn zoon,

Saterdag den 6 dito.

Quam de zoon van gedagten Capitein *Nonce* weer by ons, voorgevende, dat de Kraal, daar hy na toe geweeſt was, om die te haalen, niet kon komen, ter oorzaak van de groote moeraſſen, die onderweeg waren, ſtrydende t'eenemaal tegen de reden, daags te vooren door hem gevoert, zeggende *het zelve een zeer bequamen weg te zyn*, *om 'er voor ons met karren en wagens door te komen*; uit welke reden men kon merken, dat hy ſchelmſtukken met ons voor hadde, te meer, om dat hy de voorige Reizigers met verſcheide quaade bejegeningen had onthaalt. Deze wort in de wandeling *Jonker* genaamt. Hy toonde met alle zyne daaden geen het minſte ontzag voor zyn vader te hebben, de welke moeſt ſwygen, wanneer hy begon te ſpreken. De Ed. Heer Commandeur hier op lettende, beval hem te ſwygen, en zyn vader te laaten ſpreken. Waar op hy antwoordde, *dat hy Capitein was*, *maar zyn vader niet.* Door deze, en meer quaade ſtreeken, die wy aan hem bemerkten, liet hem de Ed. Heer Commandeur, beneffens nog een van de zelve Kraal, die zy *Rabi* noemden, zynde mede een van de voornaamſte belhamels, in arreſt nemen. Ook wiert met eenen goedgevonden, om des anderen daags 1 ſergeant met 20 man na de Kraal te zenden, om te zien, of zy met goedheid by ons wilden komen, om, by weigering, de zelve met geweld te dwingen.

1685. Jonker, en Rabi.

Sondag den 7 dito.

's Morgens met het aanbreeken van den dageraad vertrok de gedagte ſergeant met zyn manſchap, om de Kraal op te zoeken, die 's namiddags met de zelve weder te rug quam, zynde wel voorzien van melkbeeſten; doch niet meer als redelyk van oſſen en ſchaapen. De ſergeant rapporteerde, als hy by de Kraal quam, dat veel van de zelve de vlugt namen, waar op hy haar door zyn byhebbende Hottentots dede zeggen, dat hen geen quaad zoude geſchieden, zoo zy goedwillig medegingen; ondertuſſchen zich meeſter maakende van al hun geweer. Zy, zich dan overmeeſtert ziende, braken hunne Kraal op, om mede te marcheeren, en verzekerden zulks waar te zyn, dat de wegen t'eenemaal onbruikbaar waren, om met wagens of karren 'er door te komen; waarom zy genoodzaakt waren geweeſt verſcheide draagoſſen, die met hun Kraalsgoed beladen waren, te ontpakken.

De Ed. Heer Commandeur dede den voorgedagten *Jonker* weder by hem in de tent brengen, vraagende, wat reden hy had, om aan ons een verkeert pad te wyzen. Hy ontkende het zelve oit gezegt te hebben, daar zyn volk in tegendeel 't in zyn bywezen bekende, en leiden hem

1685.

hem met eenen te laſt, dat hy niet in de Kraal was gekomen, om die te haalen; maar laſt gegeven had, dat zy preparatie zouden maaken, om weg te trekken. Ook dat hy eenige van zyn volk na de andere Kraalen gezonden had, om de zelve te bewegen, dat zy niet zouden opbreken, om by ons te komen, alzoo hy voorgaf wel te weten, dat wy niet goeds met hen voorhadden. Hier uit bleek klaarlyk, dat hy voorgenomen had, ons te misleiden, en op te houden, waar op hy dan met ſwaare bedreiging van ſtraffe nog vaſt gehouden wiert, en zyn vader in tegendeel aan het volk van de Kraal voorgeſtelt, dat zy den zelven weder voor hunnen Capitein zouden erkennen, en niemant anders, daar zy, zoo 't ſcheen, niet wel toe konden verſtaan; maar eindelyk met dreigementen 'er toe gedwongen wierden om zulks nog te doen.

Nonce als Capitein aangeſtelt

Maandag den 8 dito.

Waren wy genoodzaakt alhier nog te blyven leggen, om dat onze uitgezonden Hottentots niet weder quamen, die wy genoodzaakt waren in te wagten, om dat zy beſcheiden waren op deze plaats weder by ons te komen. Ondertuſſchen quam de gedagte Capitein *Nonce* met beeſten, ſchaapen, en melk, om 't zelve aan ons te verruilen. Zont mede twee van zyn Kraals volk uit, om te vernemen, waar de andere Capiteinen zoo lang mogten blyven, en met eenen doende zeggen, dat hen niets quaads was wedevaaren, dierhalven zy vry en onbevreeſt tot ons mogten komen.

Dynsdag den 9 dito.

Quam Capitein *Nonce* weder met vee en melk, om te verruilen, ſchynende geheel wel in zyn ſchik te zyn. Tegens den avont quamen onze uitgezondene Hottentots weder te rug, medebrengende 5 Capiteinen, met naamen, *Oedeſon*, *Harramoe*, *Otwa*, *Haby*, en *Ace*, de welke op hunne manier den Ed. Heer Commandeur verwelkomden, toonende groote blydſchap over zyn komſt, inzonderheid Capitein *Oedeſon*, die den Ed. Heer Commandeur verſcheide maalen over 't lyf ſtreelde, hem kloppende op de ſchouderen, en wyzende op zyn borſt, daar mede hy wilde betuigen het goed hart, dat hy voor hem hadde. Terwyl nu de Capiteinen by malkanderen waren, wierden de quaade ſtukken van den voornoemden *Jonker* en *Rabi* bekent gemaakt, en hen afgevraagt, wat ſtraffen zy oordeelden verdient te hebben; waar over zy een langen tyd met malkanderen beraadſlaagden, eindelyk verzoekende, dat hy (*Jonker*) voor deze reize mogt vrygeſproken worden, en dat zy hem in 't bywezen van den Ed. Heer Commandeur een reglement zouden voorſtellen, waar na hy hem wyders zou hebben te dragen; 't welk op hun verzoek wiert toegeſtaan, hem dan aanzeggende, dat hy den naam van Capitein niet meer zoude voeren; maar te vrede zou wezen met enkel ſoldaat te zyn. Ook dat hy tegen de Compagnie geen quaad meer ondernemen zoude, als mede, dat hy zyn vader als Capitein zoude erkennen, en aan hem zyn ſchuldige eerbied geven, en zoo hy iets van 't zelve mogt komen te overtreden, dat zy Capiteinen met malkanderen zouden zaamenſpannen, en hem zonder genade met de dood ſtraffen; al het welke zy beloofden te agtervolgen; waar op hy dan ontſlagen wiert.

Vyf andere Capiteinen verſchynen hier.

1685.

Jonker als Capitein afgezet.

Woensdag den 10 dito.

Bleven wy nog alhier leggen, om de gedagte Capiteinen wyder aangaande hun land, en coſtumen van 't zelve te ondervraagen, ende met eenen reſolutie te nemen, op wat plaats zy met hunne Kraalen by ons zouden komen leggen, om vee van hen te konnen ruilen, mitsgaders om een verder contract, ofte vrede met hen te maaken, waar toe zy een plaats aanwezen, en beloofden zelf met ons derwaarts te gaan.

Den tweeden Gedetineerden, met naame *Rabi*, lieten zy mede voor hen komen, en, na hem langen tyd ondervraagt te hebben, condemneerden zy den zelven, om met eenige ſlagen voor 't gat geëxecuteert te worden; en zoo hy zich zelven met diergelyke quaade voornemens weder quam te behelpen, dat zy hem dan ſtraffen zouden, gelyk zy aan *Jonker* voorgeſtelt hadden.

Rabi geſtraft.

Door veel voorbeden van anderen wiert hy nog van zyne gecondemneerde ſtraffe ontſlagen, onder belofte van beterſchap. Zyne voorbidders vereerde hy, tot dankbaarheid, een ſchoone melkkoe. De Ed. Heer Commandeur liet de Capiteinen, nevens hunne vrouwen, om de zelve meer en meer tot ons te trekken, wel met ſpys, ſterken drank, en tabak onthaalen, met welk onthaal men merkelyk kon beſpeuren, dat zy vrypoſtiger in 't antwoorden op 't gene hen gevraagt wiert, begonnen te worden; inzonderheid toen zy bemerkten, dat op hen niet quaads gemunt was.

Donderdag den 11 dito.

's Morgens ten 7 uuren met mooi weder vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. O. jegens een kloof tuſſchen twee ongemeene hooge bergen, daar wy met weinig ongemak opquamen. Boven gekomen zynde, bevonden deze bergen heel vlak te wezen, en wy marcheerden nog N. N. O. aan, te zaamen 1½ myl, tot dat wy het gebergte, daar de Vaandrig *Olof Berg* in

't jaar

1685

't jaar 1683. wederom moest keeren, regt af en aan 1 of 2 mylen van ons ons hadden, welke bergen ongeloofelyk hoog, en niet anders als massive steile klippen zyn, en na allen oogenschyn onbeklimbaar.

Van daar stelden wy onzen cours regt N. ½ myl, alwaar wy ons genoodzaakt vonden ons neder te slaan, om dat wy op de vlakte van 't gebergte tot deze onze rustplaats toe niet anders hebben gehad als enkel moeras, daar de beesten, karren, en wagens, gestadig in bleven steeken, en verscheide maalen andere beesten in 't jok moesten inspannen, 't welk de menschen en 't vee zoodanig had afgemat, dat zy scheenen als kragteloos te zyn. Dat nu op en tusschen dit gebergte de wegen zoo onbruikbaar waren, komt daar van daan, dat de gronden vol klippen, en tusschen de zelve veel zand is, 't welk door den swaaren regen in de voorleden quaade moesson gevallen, nu de zelve tot moerassen gemaakt heeft, en dewyl het water door deze steenagtige gronden niet kan doordringen, maar alleen door kragt van de zon moet opgedroogt worden, zoo veroorzaakt zulks hier langen tyd onbruikbaare wegen, en, gelyk de Amacquas ons alhier onderrigteden, is deze voorleden regentyd de eenigste geweest, die dit land in 4 jaaren bevogtigt heeft. Deze onze rustplaats was tamelyk voorzien van gras en water, en brandhout was doorngeboomte, dat hier langs een klein spruitje gevonden wiert. Onzen gegiste cours en verheid N. ten O. 6 graaden Oostelyker 2 mylen, de gegiste breedte van 29--32 min., en lengte van 37--49 min.

Vrydag den 12 dito.

Resolveerde de Ed. Heer Commandeur hier te blyven leggen, om dat wy diergelyke swaare en diepe wegen vermoedende waren, waarom wy niet zonder de zelve alvoorens te laaten bezigtigen, derfden voort marcheeren; weshalven een sergeant met 6 man wiert gecommandeert, om daar na onderzoek te doen, welke op den namiddag weder te rug quam, en berigtte, dat de wegen vry beter waren, als die wy den voorigen dag gehad hadden, hebbende alleenlyk maar hier en daar een laagte gevonden, die moerassig was. Het weer was dezen dag gansch mistig en dyzig.

Saterdag den 15 dito.

's Morgens ten 6½ uuren, met dyzig weer braken wy op, en stelden onzen cours N. N. W. ½ myl tot aan een rug van een berg, de welke wy ommarcheerden, en namen onzen cours W. N. W. ⅛ myl. Van daar N. N. O. een zeer hooge kloof in tusschen twee hooge steenagtige bergen, waar onder langs liepen verscheide spruitjens, met zeer aangenaam zoet water. Deze kloof was lang 1 myl, in 't opgaan vol losse afgerolde steenen. Van de zelve veranderden wy onzen cours N. ten O. ¼ myl, tot dat wy quamen aan een riviertje, 't welk wy doormarcheerden, en bleven aan het zelve leggen. Deze plaats was een zeer vermaakelyke vlakte, rondom bezet met lage heuvelen, van gras, hout, en water wel voorzien. Quamen hier op ten een uur. De weg, welken wy gemarcheert hadden, was hard, behalven hier en daar een weinig moerassig, de welke wy zonder tegenspoed doorquamen. Tegen den avont quamen drie Kraalen aan den overkant van de rivier by ons leggen, om eenig vee en melk aan ons te verruilen. Dezen dag was onzen gegiste cours en verheid N. N. O. 4 graaden Noordelyker 1¾ myl; de gegiste breedte 29--28 min., en de lengte van 37--52 min.

1685.

De onzen ruilen vee en melk.

Sondag den 14 dito.

Bleven alhier leggen, om, gelyk als vooren verhaalt is, met de Amacquas verder te handelen, 't welk een goed einde met deze naarvolgende stipulatie, en dit beding, quam te nemen.

Vrede-verbond met de Amacquas gemaakt.

Dat wy voor eeuwig en altoos met malkanderen in een goede en heilzaame vrede zouden leven. Dat zy (Amacquas) *onder malkanderen geen oorlog meer zouden voeren, en zoo zulks by yemant overtreden wiert, dat als dan de* E. Compagnie, *die zy oordeelen zullen gelyk te hebben, gehouden zal zyn te assisteeren, en de behulpzaame hand te bieden.*

Als mede, dat de Ed. Heer Commandeur *aan de Kaapze Hottentotten*, Hesiqua's, Gregriquaas, *als anderen, die onder des* E. Compagnie *district behooren, zal doen waarschouwen, ende bekent maaken, dat deze vrede alhier gesloten is, en hen wyders te verbieden iets vyandigs op hen te ondernemen, op dat zy vry en liber aan de Kaap de Goede Hoop met de* E. Compagnie *zouden mogen komen handelen.*

DeKoperberg staat onder Capitein Oedeson.

Aangaande den koperberg, is met hen niets gecontracteert, om dat wy nog niet wisten, hoe 't aldaar met de zelve en 't zoeken van een baai geschaapen stont, dierhalven 't uitgestelt is, tot wy 't zelve nader zullen onderzogt hebben.

Gom, en glinsterent zand hier.

De Capitein *Oedeson* is de gene, welken de koperberg van regtswegen toekomt. De zelve zal ons daar na toe convoyeeren, en van alles regte en pertinente aanwyzing doen. Deze Amacquas hadden eenige gom, komende uit 't geboomte, als mede eenig glinsterent zand, 't welk wy oordeelden en vaststelden mineraal te zyn. Zy verklaarden eenpaarig, zoo wel de Capiteinen, als 't gemeene volk, dat zy 't zelve haalden van een rivier, by hen

1685.

hen Tyen genaamt. Deze rivier zou, volgens hun zeggen, na de zeekant toe zeer diep zyn, en ongemeen ſnel afloopen. Van den koperberg af zou men de zelve in 10 dagen konnen bereizen, en zy legt, na onze giſſing, op de zelve breedte als de rivier *Vigiti Magni*, of *Agoa das Voltas*. De zelve wort langs heenen tot aan de zeeſtrand toe door Amacquas bewoont. Zy zeggen, dat het voor ons met karren en wagens na de zelve onmogelyk te bereizen is, 't welk als wanneer van 't gedagte Mineraal een proef zal gemaakt zyn, nader zullen tenteeren.

Rivier Tyen, en Agoa das voltas.

Terwyl het van daag de geboortedag was van den E. Heer Commandeur, ſchoten wy, t'zyner eere, 3 charges, yder agtervolgt wordende met een kanonſchoot. De Amacquas, zulks gewaar wordende, quamen den Ed. Heer Commandeur met een muzyk vereeren, 't welk beſtont in lange holle rieten, daar zy yder met een byzonderen toon op weten te blaazen, het geen een groote en ſwaare galm van zich geeft, nergens beter by te vergelyken zynde, als by 't geluid van een orgel. Zy ſtonden allen in 't rond, zynde wel 20 in getal, en in 't midden van hen een, hebbende in de hand een lang dun ſtokje. Deze zong voor, en ſloeg de maat, op 't welke zy allen net wiſten te ſpelen. Zy ſprongen allen in 't rond, hebbende de eene hand aan 't oor, en met de andere houden zy 't riet aan den mond. Rondom deze ſpeellieden waren mannen en vrouwen, de welke op dit geluid danzen, vermeerderende het zelve met in de handen te klappen, 't welk alles zeer ordentelyk, naar dat zy wilde menſchen zyn, toeging. Dit ſpel duurde den ganſchen dag. De Ed. Heer Commandeur liet ondertuſſchen een os ſlagten om de Capiteinen, muſicanten, en danszers te onthaalen, gelyk na 't eindigen van deze Comœdie ook geſchiede, gevende hen eenige arak, met welke zy zich verder luſtig maakten, en weder na hunne Kraal vertrokken. Dezen dag hadden zy mede verſcheide ſoorten van vee verruilt, en tegen den avont quam nog een Kraal by ons leggen, de welke, als ook die by ons lag, met hunne melk tot ons quamen, om tabak daar voor te erlangen.

De Heer van der Stel 's geboortedag.

Die met een Hottentots muzyk vereert word.

Maandag den 15 dito.

Bleven wy als nog hier leggen, om te zien, of wy van de Kraal, die laatſt by ons gekomen was, nog iets konden ruilen. Middelerwyl quam nog een Kraal hier, die dezen dag mede eenig vee aan ons verruilde. Wy begonnen op den agtermiddag preparatie te maaken, om des anderen daags vroeg te marcheeren. Tegen den avont quamen de Amacquas Capiteinen weder, gevolgt wordende van de gedagte muſicanten, om hun afſcheid van den Ed. Heer Commandeur te nemen, en reſolveerden 2 Capiteinen met ons mede te gaan, om van alles aanwyzing te doen, met naamen, *Oedeſon*, en *Haby*. De Ed. Heer Commandeur vereerde aan hen 3 ſchaapen, en eenige fleſſen arak, daar zy, en de muſicanten, nevens het ganſche Kraalsvolk, den geheelen nacht over mede gaſtereerden.

Ruilen weder vee.

1685.

De Amacquas Capiteinen nemen afſcheid, en eenige gaan met zyn Ed. mede

Dynsdag den 16 dito.

's Morgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze ruſtplaats, zynde dyzig weder, en ſtelden onzen cours N. 1½ myl, tot dat wy quamen aan een kloof, die wy in marcheerden, en ſtelden toen onzen cours N. ten O ¾ myl, tot aan den hoogen ſteenagtigen berg. In 't afgaan namen onzen cours N. ten W. ½ myl, langs een riviertje, aan 't welke wy bleven leggen; hadden aan weerzyden van ons, en waar men heenen zag, niet anders, als ongeloofelyke hooge klippige bergen. De weg, door ons gemarcheert, was redelyk, meeſt zandig en kleiagtig, bewaſſen met wilde ruigte. Op den agtermiddag ging onze ſtuurman boven op 't gedagte gebergte, en zag aldaar de zee, in 't W., naar giſſing, ontrent 12 of 13 mylen van ons. Het voorſz riviertje had zeer zoet water, zynde daar langs bewaſſen met klein doorngeboomte, en goed gras. Wy bleven hier leggen, om dat de Amacquas Capiteins ons berigtten, dat, zoo wy verder marcheerden, wy geen gras of water bekomen zouden, en dat boven dien de weg vol loſſe ſteenen lag, waarom by ons gereſolveert wiert, hier te blyven leggen. Onze gegiſte cours en verheid was N. 2¼ mylen. De gegiſte breedte 29---19 min., de lengte van 37 graaden 50 min.

Zien hier de Zee.

Klein Doorngeboomte hier.

Woensdag den 17 dito.

's Morgens ten 6½ uuren met mooi weder vertrokken wy van onze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours langs bovengedagte rivier N. ten O. 1½ myl tot aan een zeer hooge kloof, en marcheerden de zelve door, nemende de cours N. O. ten N. ½ myl. Deze kloof was naauw van doortogt, en lag vol groote loſſe klippen, daar wy, naar veel moeite, opquamen tot aan den rug van een anderen hoogen berg, daar hem deze kloof ſtrekte N. O. In 't afgaan hadden wy den zelven cours ½ myl, en was veel moejelyker als die in 't opgaan geweeſt was, door dien de pasſagie naauwer en de loſſe klippen menigvuldiger en grooter waren, 't welk oorzaak gaf, dat verſcheide karren en wagens t'onderſte boven raakten, en ontramponeert wierden, waarom wy genoodzaakt waren beneden aan een klein loopend riviertje, zynde brakagtig water, ons ter neder te ſlaan. Deze plaats was van

1685.

van gras, als mede van kleine doornboomen, tamelyk voorzien. Wy lagen alhier rondom besloten in zeer hooge steene bergen, die op veel plaatzen bewassen zyn met tweederlei soort van Aloëboomen. Eenige hebben dikke en redelyke hooge stammen, boven met een kroon van veel takken. De anderen zyn van de grond af tot boven toe met bladen bewassen, van lengte 7 of 8 voeten zonder takken. Onze gegiste cours en verheid N. N. O. 4 graaden Oostelyker $2\frac{1}{2}$ mylen. De gegiste breedte 29--10 min., en lengte van 37---56 min.; bevonden breedte van 29--12 min.; gebeterde cours en verheid N. N. O. 6 graaden Oostelyker $2\frac{1}{2}$ mylen; de gebeterde cours en verheid zedert den 11^den^ dito N. ten O. 3 graaden Oostelyker $6\frac{2}{3}$ mylen; behoudende de lengte van 37---56 min.

Tweederley Aloëboomen.

Donderdag den 18 dito.

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours om de Oost, te weten, O. N. O. $\frac{1}{7}$ myl; van daar jegens een kloof op N. ten O. $\frac{1}{16}$ myl. Toen marcheerden wy een bogt om, en stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{20}$ myl. In 't afgaan van deze kloof was onze cours nog N. ten W. $\frac{1}{2}$ myl; van daar N. $\frac{1}{4}$ myl, alwaar wy quamen aan een hoek van het gebergte met groote losse klippen bezet. Toen namen wy onzen cours N. N. O. $\frac{1}{6}$ myl tot beneden aan een rivier, alwaar wy genoodzaakt waren ons ter neder te slaan, om dat wy verscheide van onze karren en wagens, die op den voorgaanden dag krakken hadden gekregen, en alhier op deze klippen in stukken braken, moesten herstellen, waar toe wy hier goede gelegenheid hadden, om dat deze rivier aan weerzyden met tweederhande soorten van boomen bezet was, te weten, doorn- en cypresboomen, en wel 20 roeden breed; doch zeer ondiep, en 't water eenigzins brak. Deze plaats was van gras redelyk voorzien. Onze gegiste cours en verheid N. ten O. $\frac{5}{8}$ myl; de gegiste breedte van 29---9 min., en lengte van 37---57 min., bevonden breedte van 29---10. min.

Doorn- en Cypres boomen hier:

Vrydag den 19 dito.

's Morgens ten $6\frac{1}{2}$ uuren met mooi weder vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours langs de bovengedagte rivier W. ten N. $\frac{1}{8}$ myl, daar wy de zelve doortrokken, tegen een hoogte op, die zich strekte N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar veranderden onzen cours, en gingen tusschen het gebergte door N. N. O. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar om een bogt gegaan zynde, stelden onzen cours regt N. aan $\frac{2}{3}$ myl; van daar N. ten O. $\frac{2}{5}$ myl tot in een laagte. Van daar marcheerden wy door een kloof van tamelyke hoogte, alwaar wy onze karren en wagens, zonder beschadigt te worden, opkregen. Deze hoogte strekte zich N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar in 't afgaan namen wy onzen cours regt N. $\frac{1}{7}$ myl tot in een laagte, die geheel vlak was, en strekte zich om de Oost. Alhier waren wy genoodzaakt te blyven, dewyl ons onderregt wiert, dat wy dezen dag geen water konden bereizen. De wegen, by ons gepasseert, waren niet anders als zand en keyagtige gronden, doorsneden met verscheide kleine rivierkens, de welke tegenwoordig al t'eenemaal droog waren. Deze onze rustplaats was van gras, water, en hout, sober voorzien. De gegiste cours en verheid N. ten W. $2\frac{1}{2}$ mylen; de gegiste breedte 29---0 min., en lengte van 37---56 min.

1685.

Saterdag den 20 dito.

's Morgens ten $6\frac{1}{2}$ uuren vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours regt N. $\frac{2}{5}$ myl. Van daar N. ten O. $\frac{1}{10}$ myl; toen om een hoogte heenen N. O. $\frac{1}{10}$ myl, en van daar om het hoog gebergte te myden stelden wy onzen cours O. $\frac{1}{20}$ myl tot regt voor een kloof, die wy meenden door te marcheeren; doch bevonden zulks onmogelyk, vermits de menigvuldige klippen, die los tegen het steil gebergte aanlagen, en dierhalven waren wy genoodzaakt te rug te keeren, en namen onzen cours W. $\frac{1}{20}$ myl tot digt onder een hoogen berg, die wy langs gingen W. N. W. $\frac{1}{16}$ myl; aldaar vonden wy een fontein, die, zoo ons de Amacquas onderrigteden, het gansch jaar door water geeft. Van daar behielden wy nog den zelven cours $\frac{1}{10}$ myl, tot voor een vlakte die wy overtrokken N. ten O. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar regt N. $\frac{1}{4}$ myl tot aan eenige klipagtige heuvelen, die wy genoodzaakt waren te myden, en stelden onzen cours N. ten W. $\frac{1}{4}$ myl; van daar regt N. $\frac{1}{2}$ myl, tot aan een riviertje, daar wy ons nedersloegen. De weg, by ons gemarcheert, was van grond als de voorige. Hout en gras was hier sober; maar water jegenwoordig redelyk genoeg te vinden. Gegiste cours en verheid N. 4 graaden, Oostelyker 2 mylen; de gegiste breedte 28---52 min., en lengte van 37---57 min.

Schoone fontein hier.

Sondag den 21 dito.

's Morgens ten $5\frac{1}{2}$ uuren braken wy op van deze plaats, stellende onzen cours van daar om de O. tegen een hoogte O. N. O. $\frac{1}{2}$ myl. Van daar veranderden wy onzen cours, en marcheerden O. Z. O. $\frac{1}{16}$ myl; van daar O. N. O. $\frac{1}{20}$ myl; toen O. ten Z. $\frac{1}{14}$ myl. Van daar marcheerden wy een vlakte over, onzen cours Z. $\frac{1}{5}$ myl; van daar O. ten N. $\frac{2}{3}$ myl, alwaar wy quamen aan een zeer hoogen en grooten berg, zynde een enkele klip,

Hooge berg.

en,

1685. en, zoo ons de Amacquas berigtten, ontsprong boven op de zelve een fontein; zynde zeer goed water. Dezen berg lieten wy op de regter hand van ons af leggen, en namen toen onzen cours O. ten Z. ⅓ myl. Van daar quamen wy wederom aan een zeer groote en wyde vlakte, die wy voor een gedeelte doortrokken O. ten N. 2½ mylen. Toen namen wy onzen cours O. N. O. en O. ten N. ⅔ myl tot in een kloof, die wy ingingen N. O. ½ myl; alwaar wy quamen aan onze gedestineerde plaats, namentlyk de koperbergen, daar wy ons ter nedersloegen, regt voor een kloof van een der gedagte bergen, tusschen welke een fontein uitquam, zynde zeer koel en aangenaam water om te drinken. Deze fontein, zoo als wy naderhand ondervonden, nam haaren oorsprong uit een klipagtigen heuvel, ontrent een schoot weegs van deze bergen gelegen, met geboomte, biezen, en riet bewassen. Deze plaats is een kei- en zandagtige grond, en op verscheide plaatzen ontrent 2 voeten diep bevonden eenige specie van klei, de welke zich heel leenig liet bewerken. De gegiste cours en verheid O. ten N. 1 graad, Oostelyker 4¾ mylen. De gegiste breedte 28---52 min. en lengte van 38---18½ min.; de gebeterde lengte van 38---21 min., bevonden breedte 29---0 min., verbeterde cours en verheid O. ten Z. 4¾ mylen.

De Koperbergen,

en Koele Fontein hier.

Maandag den 22 dito.

Begon de Ed. Heer Commandeur, en de Berg-hopman de bergen te visiteeren. De Ed. Heer Commandeur nam zyn cours na 't Oosten, en de Berg-hopman na 't Westen, en lieten op verscheide plaatzen werken, om te zien, wat soort van Mineraal die bergen mogten wezen. De zelve waren van onderen tot boven, en zelfs op de losse klippen, met Spaans groen uitgeslagen, 't welk den Ed. Heer Commandeur, en den Berg-hopman goede hoope gaf, van iets byzonders te zullen vinden; maar de Berg hopman oordeelde, na dat hy eenigen tyd had laaten werken, dat men niets zou obtineeren, en gaf den moed byna t'eenemaal verlooren; daar de Ed. Heer Commandeur integendeel goeden moed had, en deê hem aanwyzing, op wat plaatzen hy oordeelde dat men behoorde te werken, aan 't welke men vast stelde 's anderen daags te beginnen.

Bevinding van 't Mineraal hier.

Dynsdag den 23 dito.

Met het aanbreken van den dag begonnen de Berglieden met alle vlyt het werk op twee plaatzen voort te zetten, en bevonden zich op een meer als gemeen breeden gang te zyn, en hoe dieper zy quamen, hoe zich 't Mineraal beter vertoonde. Ondertusschen zont de Ed. Commandeur verscheide van 't volk uit, om te zien wat hout en rivieren hier ontrent waren, alzoo op die plaats, daar wy hier lagen, geen hout, als dat van Aloëboomen, en kreupelbosch, te vinden is. De zelve, wederkomende, rapporteerden, dat zy op 2, 3 of 4 mylen hier en daar tusschen het gebergte verscheide drooge rivieren met doorngeboomte, en een soort van hart hout, ons onbekent, bewassen, bevonden hadden, waar op verscheide wagens derwaarts gingen hout kappen, om van 't zelve koolen te branden, noodig tot de smeltery, en 't maaken van proeven, te gebruiken, 't welk daar toe zeer bequaam geoordeelt wiert. De behouden cours en verheid van 't Kasteel der Goede Hoope is 3 graaden en 10 min. Beoosten het N. 75 mylen en 16 min., en by opmerking van den Stuurman lagen wy hier boven den waren Horizont 24 min., of 912 roeden.

1685.

Doorngeboomte, en ander hard hout

Woensdag den 24 dito.

Continueerden de Berglieden nog in hun werk. Ondertusschen belastte de Ed. Heer Commandeur den Berg-hopman, nevens eenige anderen, op het hoogste gebergte te klimmen, 't welk aan de Westzyde van ons lag, om aldaar te zien, hoe 't gebergte zich vertoonde, en met een te onderzoeken, of daar ontrent geen Mineraal te vinden was. Boven komende, bevonden, dat het rondom deze plaats, zoo verre men zien kon, niet anders dan hooge en swaare bergen waren, hebbende tusschen de zelve hier en daar een vlakte, en wat het Mineraal aangaat, daar waren aan dezen berg geen teekens van te vinden. Middelerwyl openbaarden de Amacquas aan den E. Heer Commandeur, dat ontrent 3 mylen van hier nog een berg was, mede met Spaans groen uitgeslagen, gelyk het gebergte alhier, waar op besloten wiert een sergeant nevens den stuurman en eenige Berglieden, mitsgaders eenige soldaaten derwaarts te zenden, en te vernemen, of zulks waar was. Op den agtermiddag ging de Ed. Heer Commandeur de werken visiteeren, en bevont, dat die zich zeer verbeterden.

Swaare Bergen, doch geen teekens van Mineraal.

Nader ondergang hier ontrent gedaan.

Donderdag den 25 dito.

's Morgens ten 3½ uuren vertrok de Sergeant met 10 mannen naar de bovengedagte plaats, die ontrent ten 6 uuren 's avonts wederquamen, en eenige steen medebragten, uitgeslagen, gelyk bevoorens verhaalt is, en berigtten wyders, dat zy Mineraal hadden gevonden op een vlakte, daar geen water ontrent was; maar op hunnen weg hadden zy verscheide kleine rivierkens of spruitjens met water, die met doornboomkens bewassen waren, gevonden, en verklaarden verder, dat de wegen onbequaam waren om met karren of wagens derwaarts te komen, ter oorzaak

1685.

van de diepe en steile nedergaande kloo-ven, die zulks zouden verhinderen. Hun cours en verheid was van deze plaats N. N. W. 6 graaden Westelyker 2½ my-len, bevonden breedte van 28 graaden 51 min., en lengte van 38 graaden 15 min. Ondertusschen wiert het hout klaar ge-maakt, en ingezet om koolen 'er van te branden.

De Ed. Heer Commandeur was nog al bezig met eenige manschap de bergen op verscheide plaatzen te visiteren, en be-vont, waar hy quam, dat het al een en het zelve Mineraal was.

Vrydag den 26 dito.

Begon de Ed. Heer Commandeur de probeer- en smelt-ovens te maaken, waar mede hy den ganschen dag bezig was. Aan de Myn wiert ondertusschen met allen vlyt gearbeid.

Saterdag den 27 dito.

Begonnen de Berglieden, vermits zy nu t'eenemaal van de losse steenen waren, te mineeren, en deden ontrent ten 10 uuren de eerste schoot, die wel gelukte, en byzonder schoon Mineraal opwierp, van welke de Ed. Heer Commandeur eenige smolt, om te zien, of die inder-daad zoo was, als zy zich vertoonde; doch bevont de zelve, vermits die te na aan den dag had gelegen, nog vlugtig te zyn.

Sondag den 28 dito.

Met het aanbreken van den dag reed de E. Heer Commandeur met den Berg-hop-man, en eenige anderen, te paard uit, om het gebergte, dat zich Oostelyk aan strekte, te bezigtigen, en bevont, dat het ge-bergte eenige mylen weegs met Mineraal-gangen, die met Spaans groen beslagen waren, heenen strekte. Ondertusschen waren de Berglieden bezig, om hun werk voort te zetten.

Maandag den 29 dito.

Koper-Mineraal gevon-den.

Ontrent den middag lieten de Berglie-den weder twee Mynen springen, die schoon Mineraal opwierpen, van welke de Ed. Heer Commandeur op nieuws be-sloot te smelten, en bevont, dat de zelve koper hielt.

Dynsdag den 30 dito.

Ging de Ed. Heer Commandeur de werken bezien, die hem heel wel aan-stonden, alzoo de gangen nog stant ble-ven houden.

Woensdag den 31 dito.

Wiert nog al vervolgt met het arbei-den aan de Mynen. Ook was de Ed. Heer Commandeur van voornemen, om pertinente proeven te maaken; maar ver-mits het de gelegenheid hier niet toeliet, zoo wiert het zelve uitgestelt tot de we-derkomst aan de Kaap der Goede Hoope.

Donderdag den 1 November.

Waren de Berglieden ontrent 2 mans lengte op de eene plaats, en op de an-dere quaalyk zoo diep gevordert, en be-vonden dat het Mineraal zich meer en meer verbeterde.

1685.

Vrydag den 2 dito.

Klom de Ed. Heer Commandeur op het gebergte, gelegen ten W. van ons, en resolveerde in de zelve, alzoo hy vast voornam in 't kort te vertrekken, 1 dag of 2 te laaten arbeiden, om te zien, hoe zich 't zelve zou opdoen, dewyl zich daar een gang van wel 2 vadem breed vertoonde. Ondertusschen waren zy in de andere 2 Mynen sterk doende met mineeren, om eenige Ertz los te maaken, die de Ed. Heer Commandeur gezint was mede te nemen.

Saterdag den 3 dito.

Begonnen de Berglieden aan de boven-verhaalde gang te arbeiden, en bevonden dat de zelve zich uitermaaten schoon op-dede, en wiert met arbeiden dezen dag opgehouden.

Sondag den 4 dito.

Verder bevin-ding van dien.

Wiert alles vaardig gemaakt, om des anderen daags op te breken, en te ver-trekken na de zeekant. Ondertusschen was men nog sterk bezig, om de meer-gemelde gang dieper in te arbeiden, als mede eenige Mineraalen beneden te dra-gen, en de zelve mede te voeren.

Maandag den 5 dito.

Keeren van de Koper-bergen te rug.

's Morgens ten 6½ uuren met mistig wéer vertrokken wy van de koperbergen, passeerende den zelven weg te rug, dien wy, daar na toe gaande, gekomen wa-ren, en bevonden, dat verscheide spruit-jens, die toen met water stonden, t'eene-maal verdroogt waren; zelfs de rustplaats, daar wy den 21sten October van daan trok-ken, daar wy ons genoodzaakt vonden met graven van kuilen water te zoeken, dewyl het riviertje alhier mede meest ver-droogt was, alwaar wy bleven kamperen. Hier leggende, zont de Ed. Heer Com-mandeur een sergeant met eenige manschap weder te rug, om den berg, voor dezen gedagt, daar een fontein op zoude we-zen, te gaan bezigtigen; die, wederko-mende, berigtten, zulks alzoo niet ge-vonden te hebben, als alleen in 't afgaan van den berg een schoone fontein afloo-pend water, en hadden, volgens hun berigt, de zee in 't Westen van hen gezien, en vlakke strand. Onzen cours en ver-heid was W. ten N. 2½ mylen, en be-vonden breedte van 28---55 min., en lengte van 37---57 min.

Ontmoe-ten een Fontein.

Zien de Zee hier

Dynsdag den 6 dito.

's Morgens met mooi weder vertrokken wy van deze rustplaatzen, quamen ontrent ten 10 uuren aan de rustplaats, alwaar den 20sten October gelegen hadden, de welke wy passeerden tot regt af en aan de fon-tein, op den zelven dito mede gepasseert,

en

1685. en lieten de zelve ontrent ¼ myl ter linkerhand van ons leggen, en stelden onzen cours Z. ten O. aan ¼ myl, alwaar wy weder op ons oud pad quamen, en trokken 't zelve langs, tot op de rustplaats, daar wy den 18den October gekomen waren, de Zandrivier, en door de Amacquas Hottentots Touse genaamt, die nu t'eenemaal opgedroogt was, weshalven wy ons genoodzaakt vonden kuilen te graven. Gras was hier in overvloed. De gegiste cours en verheid Z. 5 graaden Oostelyker 4½ mylen. De vertrouwde breedte van 29---10 min., lengte van 37---59 min.

De Zandrivier, of Touse.

Woensdag den 7 dito.

's Morgens vertrokken wy ten 6½ uuren van deze Rivier, en vervolgden ons pad, tot dat wy quamen ontrent ten 8½ uuren op de rustplaats, daar wy den 17den October gekomen waren, welke plaats wy 't eenemaal van water ontbloot vonden. Van daar wederom het oud pad langs tot in de moejelyke kloof, die wy den 17den dito voorsz gepasseerd waren, de welke ons tegenwoordig niet weynig verhinderde, alsoo in de selve een voorwiel van een van onse wagens aan stukken brak, onbequaam om te repareeren, waarom wy genoodsaakt waren de goederen af te pakken, en andere Karren en Wagens daar mede te belasten. Wy lieten de selve soo wel voorzien, dat wy ter naauwer nood daar mede op een rustplaats quamen, zynde ontrent ¾ myl van de plaats, daar wy den 16den October ons hadden ter nedergeslagen. Water en gras was hier sober. Wy lieten hier van deze gebroken wagens een kar maken, om van de zelve niet t'eenemaal ontbloot te zyn. Tegen den avond klom de Ed: Heer Commandeur met eenige manschap boven op een hoogen berg, om te zien, of men op de zelve geen zee kon beoogen. Daar boven op komende, sagen geen zee, maar wel een kloof, die ons scheen een goede weg te zyn, om derwaards te komen. Deze strekte zich W.Z.W. onze gegiste cours en verheyd Z. ten W. 4 graden W. 3¼ myl gegiste breedte van 29---19. min., en lengte van 37---50. min.

Donderdag den 8 dito.

's Morgens zond de Heer Commandeur een Sergeant en den Stierman met twee Soldaaten uyt, om het pad te bezigtigen; 't welk sy ontrent 2½ myl verre bevonden goed te zyn. De Ed Heer Commandeur resolveerde op te breeken, en derwaards te marcheeren, en vertrokken van hier op de namiddag, en stelden onzen cours Z O. ¼ myl. Van daar Z. Z. W. ⅛ myl, tot aan een riviertje met loopend water, en marcheerden 't zelve langs heen 1 myl. Van daar veranderde onse cours Z. ten W. 1/20 myl tot op den hoek van een berg, die wy omtrokken. De cours Z. W. ¼ myl. Van daar veranderde de zelve W. Z. W. 1½ myl tot aan een rivier, dewelke van een andere kruys-wys doorsneden werd. Van daar onze cours Z. W. 1/12 myl tegen een hoogte op, en marcheerden op de zelve W. ⅓ myl, en W. Z. W. 1⅓ myl tot aan een spruytje met water, alwaar wy ons zelven ter nedersloegen. Deze plaats was van gras redelyk, maar van hout sober verzien. De weg, by ons gemarcheerd, was meest zandig, ook hier en daar klipagtig. De Ed: Heer Commandeur klom boven op een berg, om naar het pad te zien, 't welk zig meest vlak vertoonde; maar ontrent 6 mylen W. Z. W. van ons hadden wy een berg van zeer groote hoogte, welke gesustineerd wierd na by de zee te leggen. De Amacquas Capiteins, die ons tot nog toe waren by gebleven, begonnen nu gansch onwillig te werden, om met ons verder te trekken, en aanwyzing van het pad te doen; inzonderheyd Capiteyn *Oedeson*, nevens eenen *Nonce*, zynde een Amacqua, die by de Kaapze Hottentots was gevlugt, vermits hy oorlog met de andre Amacquas had gevoerd, en ziende, dat wy derwaards trokken, presenteerde aan de Ed. Heer Commandeur het pad na der Amacquas land te wyzen, die het zelve tot nog toe trouw, en wel heeft gedaan; maar nu, 't eenemaal door den voorsz *Oedeson* verveord zynde, mede onwillig was, en begon hem niet anders als met leugens te behelpen, om ons voornemen te diverteeren, 't welk de Ed. Heer Commandeur bemerkende, besloot den zelven *Oedeson* en *Nonce* te bewaren, hen afvragende, wat reden zy hadden, om zich met zoo een menigte leugens en uytvlugten te behelpen, en waarom zy ons geen verderen weg wilden wyzen; waar op zy antwoorden, dit de passagie na de zee niet te zyn, en dat hen 't hoofd zeer dede van meer te praaten, zoo dat zy, op 't geen hen gevraagd wierd, niet het minste meer wilden zeggen, en bleven dezen avond voorts t'eenemaal stom. Dezen dag was onze gegiste cours en verheid Z. W. 5 graden W. 2¼ myl, gegiste breedte 29---20 min., de lengte van 37---43. min

1685.

Hooge Berg.

Onwilligheid van de Amacquas Capiteins,

om verder den weg te wyzen.

Vrydag den 9 dito.

's Morgens met het aanbreeken van den dageraad zond de Ed. Heer Commandeur den Stierman met 6 man na den voorgedachten hoogen berg. Ook een Sergeant met 6 man, om na een pad te zoeken beneden den voorsz berg. De zelve weder komende, rapporteerde de Stierman, dat hy, boven op dien berg

 zynde,

1685.

Zien de Zee.

zynde, de zee regt W. van hem af ontrent 6 mylen had gezien; ook de wal hier en daar met zandduinen bezet, en twyffelde ook een zand-baaitje gezien te hebben, met een zandig eilandje in 't zelve, 't welk hy Z. W. ten Z. van hem af gepeilt had. Langs onder dezen berg, daar deze peiling geschied is, liep een groote rivier in zee, en strekte zich meest Z. W. heenen; maar de weg, by hem gegaan, was t'eenemaal onbequaam, om met wagens of karren derwaarts te komen. De Sergeant rapporteerde, dat door hem een bequaam pad gevonden was, om met onze bagagie te konnen passeeren ontrent 4 mylen verre. Het zelve strekte zich Z. ten W. tusschen den meergenoemden berg, en de zelve rivier.

Groote Doornboomen by een rivier.

Deze rivier was met groote doornboomen bewassen, gelyk zy alle, die hier gevonden worden, zyn. Ondertusschen besloot de Ed. Heer Commandeur den Capitein *Haby*, die mede nog by ons was, na zyn Kraal, alzoo hy onpasselyk was, te laaten gaan; maar de andere twee, die zich nog stom hielden, by ons te houden.

Haby vertrokken, doch de twee andere gevangen gehouden,

Saterdag den 10 dito.

's Morgens met den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, nevens den Stuurman met 4 man, om de W., ten einde te zien, wat doortogt aldaar was, om aan strand te komen. Wederkomende, berigtten zy, dat ze ontrent 4 mylen regt W. aan geweest waren; maar hadden den weg t'eenemaal onbequaam gevonden, om voor ons te bereizen. Des namiddags ten 2 uuren braken wy op, om het pad te vervolgen, waar van de Sergeant den dag voor dezen berigt had gedaan. Middelerwyl scheide de gedagte Capitein *Haby* van ons, den welken de Ed. Heer Commandeur met tabak, pypen, koper, kraalen, en voorts nog met het gene zy voor raariteiten houden, beschonk, hem zoodanige vereering medegevende aan de verdere absente Capiteins dezer Natie.

Wy stelden hier van daan onzen cours O. N. O. ⅛ myl tot aan een riviertje. Toen Z. O. 2⅛ myl tegen een hoogte op. Nederwaarts gaande hielden wy den zelven cours ½ myl tot aan spruitje, 't welk wy langs marcheerden Z. Z. W. ¼ myl; van daar Z. ¼ myl. Toen Z. Z. W. ¼ myl. Van daar Z. O. ten Z. ¼ myl. Ondertusschen begonnen deze 2 gedetineerden weer hunne schelmstukken te toonen, en zeiden ons het regte pad na de zee te zullen wyzen, en dat het pad van den Sergeant niet bequaam was om derwaarts te komen. De Ed. Heer Commandeur, zulks geloovende, vermits zy een menigte van schynredenen daar by voegden, namen wy, volgens hunne aanwyzing, den cours W. aan 2⅛ myl; van daar Z. O. 1⅛ myl. Toen Z. Z. O. ¼ myl, en O. Z. O. ⅛ myl. Toen weer Z. O. 1⅛ myl, en Z. Z. O. 2⅛ myl tot aan een hoogte, die wy op marcheerden Z. ⅛ myl regt van het pad af, door den Sergeant gevonden. Neerwaarts gaande, stelden onzen cours Z. O. ⅛ myl; toen O. Z. O. ⅞ myl tot aan een hoogen berg, die wy ommarcheerden. Toen Z. Z. O. 1⅛ myl door een kloof. Van daar O. Z. O. ⅛ myl, alwaar wy eenige Hottentots by ons kregen, 't welk ons dede denken, dat hier ontrent eenige Kraalen moesten leggen. Voort marcheerende, stelden onzen cours Z. Z. O. ¼ myl, alwaar wy quamen aan een spruitje, daar wy ons moesten ter nederslaan, dewyl wy zagen, dat wy waren op ¼ uur na aan de zelve plaats, daar wy den 14den October met al de Kraalen zamen hadden gelegen, en die zich op die zelve plaats nog bevonden.

die ons zeer vuil handelen.

Hooge Berg, en Hottentots hier.

Tegen den avond quamen alle de Capiteinen tot ons, aan de welke de Ed. Heer Commandeur het wedervaaren met *Oedeson* en *Nonce* verhaalde, waar over zy zeer verbaast waren, en lieten aanstonts *Oedeson* by hen komen, hem zeggende, wat reden hy had van zulke schelmstukken aan te vangen, en dat tegen de genen, de welke hen voor eerst aan de Kaap wel onthaalt had, en op 't vertrek met verscheide rariteiten had beschonken, welke gelyke vriendschap en goedheid hy nu weer aan hen bewees, en of hy niet die gene was, die oorzaak zou geven, om met de Hollanders in oorlog te geraaken, doende daar by, dat het beter was, dat zy hem (*Oedeson*) dood maakten, als dat zy hier door in zulke groote ongelegenheid zouden komen, presenterende hem met eenen aan de Ed. Heer Commandeur, verzoekende, dat hy hem geliefde te straffen na zyne verdienste, en zoo hy zulks niet wilde doen, dat zy hem dan zouden dooden; waar op de Ed. Heer Commandeur verzogt, dat zy zulks hem voor deze reis zouden vergeven; 't welk, zy, na dat zy hem wel doorgehaalt hadden, deden. Den anderen, te weten *Nonce*, lieten zy mede by zich komen, die Capitein *Atwa*, zonder hem eens te hooren spreken, de karos dede afleggen, en gaf hem op het bloot lichaam een menigte van stokslagen; vraagende, of de Ed. Heer Commandeur hier mede voldaan was, die daar op ja antwoordde. Deze Capiteinen wierden dan hier op met brandewyn beschonken, en vertrokken te zamen na hunne Kraalen.

De Capiteinen komen weer by ons.

Hun oordeel over Oedeson en Nonce.

De gegiste cours en verheid was Z. Z. O. ½ streek, Oostelyker 4½ mylen. De gegiste breedte 29--40 min., en lengte van 37--34 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. 2 graaden, Oostelyker 3¼ mylen. De bevonden breedte

van

1685. van 29---30 min., en lengte van 37---52 min.

Sondag den 11 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om met gedagten Capiteyn verder te spreken. Middelerwyl quamen 'er daar veel, om hunne melk te ruylen.

Maandag den 12 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy hier van daan, en stelden onzen cours recht naar de rustplaats van den 14den October voorsz. Op weg zynde, quamen de gedachte Capiteynen ons in 't gemoet, yder aan den Ed. Heer Commandeur vereerende een Koebeest. Middelerwyl zagen wy, dat al het Kraalsvolk op de been was, de minen makende als of zy voorhadden met ons te vechten; waar op de Ed. Commandeur aanstonds een wagenburg liet slaan, en onse twee veldstukjes waterpas planten, voor 't welke zy met gansche troupen gingen neerzitten, toonende hier mede hunne onkunde van der zelver kracht, over welk planten echter de Capiteynen zeer verbaast wierden, wetende niet wat zulks beduyden wilde; en na dat alles dienaangaande geëxamineerd was, bevont men, dat 'er een Hottentot na de Kraalen was komen loopen, voorgevende, dat wy al hun vee hen zouden afnemen, welk zeggen hen dus gealarmeerd had. Zy eyndelyk ziende, dat wy geen quaad met hen voorhadden, quamen aanstonds tot ons, en verzogten, dat wy dien dag daar zouden blyven leggen, alzoo zy van meening waren eenig vee en melk aan ons te verruylen; 't welk ook geschiedde. De Ed. Heer Commandeur schonk op den avond aan yder Capiteyn een fles Arak, met 't welke zich de Kraalen den ganschen nacht door vervrolykten, en hadden nu 't eenemaal een goed gevoelen van ons.

Opstant der Hottentots, en de reden 'er van.

Dynsdag den 13 *dito.*

's Morgens ten 7 uuren braken wy op, en marcheerden ons oud pad, tot dat wy quamen ontrent ten 9½ uuren op de rustplaats, daar wy den 13 October van daan vertrokken waren, de welke wy passeerden, vervolgden wyders onzen ouden weg, die wy nu geheel opgedroogd vonden, en quamen alzoo op een ½ myl na op de rustplaats, daar wy ons den 4den dito voorsz hadden ter nedergesteld Wy bleven hier leggen, dewyl wy hier goed water en gras vonden; maar hout sober. De gegiste cours en verheyd Z. ten W. ½ streek W. 3½ mylen; de gegiste breedte 29---34 min. en lengte van 37---49 min.

Woensdag den 14 *dito.*

's Morgens vroeg zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant en den Stierman nevens eenige Manschap uyt, om den weg te gaan bezien, dewyl wy nu gekomen waren ter plaatze, daar de Hottentots ons van onderricht hadden, dat wy aan zee konden komen. Wederkeerende, rapporteerden zy ontrent 4 mylen verre geweest te zyn, welken weg zy bequaam hadden gevonden, om te konnen bereysen, als ook mede een rustplaats, die wel voorzien was van gras, water, en hout. Ook hadden wy twee Hottentots na de Kraalen gezonden, alzoo vier van de geruylde beesten in de verleden nacht weder na de zelve waren geloopen De Hottentots daar komende, zeyde Capiteyn *Oedeson*, waarom de Ed Heer Commandeur niet een Hollander of vier had mede gezonden, die hy zou den hals gebroken hebben; over welk zeggen Capiteyn *Otwa* en hy in zulke hooge woorden raakten, dat zy malkanderen, met stokken sloegen. De beesten wierden terstond by den anderen gezocht, en met eenige Amacquas ons weder toegezonden, aan de welke de Ed. Heer Commandeur voor yder Capiteyn, behalven *Oedeson*, eenige Tabak, tot een teeken van dankbaarheyd, toezond, en vermits het regenagtig weder waren wy genoodzaakt dezen dag hier te blyven leggen.

1685. Verdere moeite met Oedeson.

Donderdag den 15 *dito.*

's Morgens vertrokken en marcheerden wy ons oud pad langs, tot dat wy quamen op de rustplaats, daar wy den 11den October van daan vertrokken zyn. Van daar stelden wy onzen cours Z. Z. W. ⅝ myl, zynde de weg by den Sergeant geviziteerd. Toen veranderden onzen cours, en trokken door een laagte over een riviertje, 't welk meerendeels droog was, W. Z. W. ⅛ myl, van daar Z. W. ten W. 1/16 myl. Toen W. ten Z. ⅝ myl. Van daar namen langs een drooge rivier de zelve cours 1⅝ myl, en voorts W. ten Z. ⅙ myl, als mede W. Z. W. ½ myl. Toen W. ten Z ¼ myl, tegen een hoogte op nederwaards gaande W Z. W. ½ myl, tot aan een rivier, daar wy ons zelven ter nederstelden, en bleven leggen. Deze plaats was van gras, brandhout, en goed water, wel voorzien. De weg by ons gemarcheerd, was zandig en klipagtig, bequaam om te bereyzen. Op den namiddag zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant nevens den Stierman, en eenige manschap uyt, om een verdere passagie te zoeken na de zee-strand. 's Avonds weerkomende, rapporteerden, dat zy een bequaam pad gevonden, en na gissing, ontrent 5 mylen weegs de zee van zich gezien hadden Deze dag was onze gegiste cours en verheyd W. Z. W graden Z. 3½ myl, gegiste breedte 29---41. min en lengte van 37---34. min.

Zien de Zee weer

Vrydag den 16 *dito.*

Ten 11½ uuren vertrokken wy van deze

1685.

deze rustplaats, en stelden onzen cours langs dit riviertje Z. W. ten Z. $\frac{1}{16}$ myl. Van daar W. $\frac{1}{16}$ myl. Toen Z. ten W. $\frac{1}{6}$ myl, als mede W. ten N. $\frac{2}{5}$ myl, ook W. ten Z. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar veranderden onzen cours, en trokken toen Z. W. ten W. ' myl. Van daar Z. ten W. $\frac{1}{3}$ myl, als mede Z. ten O. $\frac{1}{6}$ myl, en W. ten Z. $\frac{3}{5}$ myl. Toen W. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar W. N. W. $\frac{1}{5}$ myl, en W. ten Z. $\frac{1}{2}$ myl. Van hier veranderden onzen cours, en marcheerden W. Z. W. $\frac{1}{6}$ myl. Toen regt na de plaats van ons verblyf, de cours Z. W. ten W. $1\frac{1}{4}$ myl, daar wy ons ter nedersloegen. Waar langs een rivier heen liep, meerendeels verdroogt; doch hier en daar wat water, maar brakagtig. De landstreek by ons dezen dag gepasseert, was meerendeels effen, maar zeer diep van zand; doch nog redelyk van gras, maar schaars van brandhout voorzien. Onze gegiste cours en verheid Z. W. ten Z. $3\frac{1}{2}$ myl; de gegiste breedte van 30--8 min., en lengte van 37--35 min.

Saterdag den 17 *dito.*

Bleven wy hier leggen, en dezen morgen zont de Ed. Heer Commandeur van hier weder een Sergeant met den Stuurman, en eenig volk als vooren, om naar de zee te gaan. De zelve namiddag wederkomende, berigtten, dat zy aan de zee waren geweest W. ten Z. van ons af, en hadden aldaar bevonden een vlak en effen strand, zonder de minste branding tegen de wal, maar hadden geen bequaamheid ter wereld gezien, om daar met een schip aan te komen. Zeiden ook, dat zy aan de rivier waren geweest, daar wy hier beneffens lagen, die aldaar in zee uitliep. Als mede, dat de zee daar wel 3 mylen verre inspoelde, zoo dat zy voor ons geen plaats hadden gevonden, om 'er te konnen leggen, dewyl daar ontrent geen gras nog zoet water was te vinden. Ondertusschen was de Ed. Heer Commandeur het gebergte visiteeren, en bevont aan de overkant van de rivier eenige Ertz, welke goed Mineraal scheen te zyn; aan 't welke hy aanstonts liet arbeiden, om daar van mede te nemen, en naderhand proeven 'er van te maaken.

Groote Rivier hier.

Goede Ertz hier.

Sondag den 18 *dito.*

's Morgens, zynde dyzig weder, zont de E. Heer Commandeur alle onze Hottentots uit, om na de Z. zyde van ons na zee te gaan, en om met eenen te onderzoeken, of aldaar geen baai, of bequame plaats, om te leggen, te vinden was. Ook wiert den zelven dag een sergeant met 4 man uitgezonden na 't Noorden, om te vernemen, wat gelegenheid zich aldaar zou opdoen. De zelve tegen den avont wederkeerende, dede berigt, dat hy aan een zeer groote rivier geweest was, die hy hier en daar met groote kuilen water, maar anders geheel droog, en van hout en gras overvloedig voorzien, gevonden had. De Hottentots quamen dezen dag niet weder te rug; en aan 't Mineraal wiert nog gearbeid.

1685.

Maandag den 19 *dito.*

Zynde dyzig weder, waren genoodzaakt nog hier te blyven, om onze Hottentots in te wagten, die tegens den avont eerst weder quamen, brengende bescheid, dat zy ter plaatze, daar de groote Doornbosch - rivier in zee loopt, hadden geweest, en hadden daar, zoo verre zy konden beoogen, het strand zeer vuil en klipagtig gevonden; als mede, dat het van gras en water niet voorzien was, waarom besloten wiert na de gedagte rivier, by den Sergeant gevonden, te trekken.

Dynsdag den 20 *dito.*

's Morgens met mooi weer trokken wy van deze rustplaats, en marcheerden N. W. aan 4 mylen door een zeer diepen zandigen, en hier en daar heuvelagtigen weg, tot dat wy quamen aan de gedagte rivier, aan de welke wy ons ter nedersloegen, en bevonden aldaar 't geen ons van den Sergeant berigt was. De gegiste breedte 29--36 min., en lengte van 37--$16\frac{1}{4}$ min.

Woensdag den 21 *dito.*

's Morgens met mooi weer vertrokken wy van de bovenstaande rustplaats, en stelden onzen cours N. W. ten W. $3\frac{3}{5}$ mylen, en hadden de rivier ter regter hand van ons, marcherende de zelve niet langs, om de groote en menigvuldige bogten, die zy heeft; maar trokken al regt toe meest over vlak en zandig land, als alleen een kloof, tot dat wy weer aan de rivier quamen, daar wy ons ter nedersloegen. Hout, gras, en water, was hier als vooren. Wy gisten ons op de breedte van 29--27 min., en de lengte van 36--$52\frac{1}{4}$ min. te zyn. Op den namiddag zont de Ed. Heer Commandeur 'er een met eenige manschap uit, om te vernemen, hoe 't aan zee zich opdede; die in den avontstont wederquamen, en bescheid bragten, dat zy tot $\frac{1}{4}$ myl na aan zee waren geweest, boven op een berg, daar by leggende, van waar zy, na hunne meining, een baaitje hadden gezien, in 't welke deze rivier haar water komt te lossen; en waren ook beneden in de rivier geweest, in de welke zy nog goed water en gras gevonden hadden, maar zy was t'eenemaal ontbloot van geboomte.

Donderdag den 22 *dito.*

Bleven wy hier leggen, om dat de Ed. Heer Commandeur aan den berg liet werken, die hy oordeelde Mineraal in te hebben.

Vrydag den 22 *dito.*

's Morgens ten 6 uuren met mooi weder ver-

1685. vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours van daar regt W. Z. W. tot aan dien berg daar de Sergeant op geweeſt was. Alhier ſpanden wy onze beeſten uit, tot dat de Sergeant, die na zee gezonden wiert, om aldaar een bequame plaats uit te zien, om te konnen leggen, weder te rug quam, die, na dat hy ontrent 2 uuren uitgeweeſt had, berigt quam doen, dat hy een bequame plaats aan ſtrand had gevonden, waar op de Ed. Heer Commandeur aanſtonts belaſtte de beeſten in te ſpannen, en vertrokken toen 's namiddags ten 2 uuren na de zeeſtrand, alwaar wy ons zelven aan den uitgang der rivier nederſloegen, en hadden 't verſch water en gras ontrent ½ uur van dit ons kampement; geboomte was hier niet, als kreupelboſch; maar aan de zeeſtrand vonden wy zeer ſwaar geboomte, welke daar waren opgeſpoelt, dat ons dede begrypen, dat hier ontrent een groote rivier, met ſwaar geboomte bezet, wezen moeſt, daar de zelve van daan quamen, te meer, om dat de Hottentots ons hadden berigt, dat in de rivier, by hen genaamt *Eyn*, en by ons *Vigiti Magni*, zeer ſwaar geboomte gevonden wert, de welke zekerlyk niet verre van hier legt, om dat wy by de Amacquas Kraalen verſcheide van die Hottentots, Kameſons genaamt, die zich aan de zelve onthouden, gevonden hadden; welke wy toen daar na ondervraagden, maar zy wilden ons daar van ganſch geen onderrigting geven. Dezen dag was onze gegiſte cours en verheid W. Z. W. 3½ mylen, de gegiſte breedte 29---43 min., en lengte van 36---41¼ min.

Swaar geboomte hier aan ſtrand.

Saterdag den 24 dito.

Bleven wy hier leggen, ter oorzaake dat wy niet wiſten, of verder water konden bekomen, als mede om het gedagte baaitje te bezigtigen, 't welk wy bevonden maar een inbogt te zyn, t'eenemaal onbequaam om eenig vaartuig 'er in te konnen bergen. De Ed. Heer Commandeur zont een Sergeant met eenige manſchap uit Noordwaarts aan, om verder langs 't ſtrand, en in het land te zoeken, of daar geen water te vinden was; die, in den avontſtont wederkomende, berigt deed, dat zy op 5 mylen weegs landwaarts, nog aan ſtrand, geen het minſte water hadden gevonden. Op de middag hoogte genomen zynde, bevonden alhier op de breedte te zyn van 29---55 min.; en lengte van 37---18 min. Volgens de gebeterde cours en verheid zedert den 13den Weſt 4 graaden Zuidelyker 16 mylen, en hadden hier de miswyzing van 't Compas 15 graaden 27 min. Noordweſtering, geobſerveert met een Compas, welkers naald in 't kruis legt.

Miswyzing van 't Compas hier.

Sondag den 25 dito.

1685. Zond de Ed. Heer Commandeur twee van zyne wildſchutten, nevens tien van onze Hottentots weder Noordwaards aan, hen Victualie mede gevende voor twee dagen, om te bezien hoe wyd van hier water te vinden was. Ondertuſſchen vont de Stuurman ⅔ myl van ons na 't Noorden een zand-baaitje, 't welk na zyn oordeel bequaam ſcheen te zyn, om by nood, een kleyn vaartuyg'er in te bergen. Hy peylde 't zelve af, en bevond het wyd te zyn ⅔ myl, en inwaards ½ myl, en na oogen-ſchyn, van een bequame diepte; dog bevond zich in 't midden van den ingang een zandbank te leggen, waar op de zee met laag water aanbrandde, maar lag, na zyn giſſing, 4 vadem onder water. 's Avonds hebben wy de zon gepeyld met een Compas, dies de naald paralel lag, en bevonden de miswyzing te wezen 7 graden 48 min. Noordweſtering.

Maandag den 26 dito.

Tegens den avond quamen de twee gedagte Wildſchutten, nevens de Hottentots, weder te rug, en deden rapport, dat zy ontrent op 8 mylen weegs een groote, dog drooge, zand-rivier hadden gevonden, hier en daar verzien met eenige kuylen, meeſt brak water, zober van gras, en zonder brandhout, en dat op 't eynde dezer rivier een Baay lag. Als mede, dat zy wel twee mylen benoorden die rivier waren geweeſt, en daar aan ſtrand een kleyn Fonteyntje, met redelyk goed water gevonden hadden, dog niet genoegzaam verzien, om ons en al 't vee te drenken.

Dynsdag den 27 dito.

Commandeerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, Stierman, en eenige Manſchap, om te zien, of zy om de N. O. tuſſchen de gedagte rivier, en deze onze ruſtplaats, geen water konden vinden, die 's avonds weder quamen, en beſcheyd bragten, dat zy op 6 mylen weegs wel een goed pad, maar geen water gevonden hadden, waar op gerezolveerd werd nogmaals een Sergeant na de voorſz rivier te zenden, om het naaſte pad, daar na toe gaande, op te zoeken.

Woensdag den 28 dito.

's Morgens met den dageraad vertrok de Sergeant met den Stuurman, 6 man, en twee Hottentots, gevictualieerd om twee dagen uyt te blyven, en belaſt naaukeurig te onderſoeken, of onderweeg geen water meer te vinden was.

Donderdag den 29 dito.

Tegen den avond quam de Sergeant met zyn byhebbende manſchap weer te rug by ons, en rapporteerde, dat zy de zelve rivier gevonden, gelyk de Wildſchutten verklaard hadden; dog de baay oor-

1685. oordeelden zy t'eenemaal onbequaam te zyn, vermids zy geheel ondiep, en rondom met klippen bezet was, waar tegen, gelyk ook wel een myl in zee, groote branding ging. Wyders hadden zy tusſchen beiden geen water gevonden. Van het pad, 't geen zy gemarcheert waren, oordeelden zy 't onmogelyk, om dat met karren of wagens te konnen beryden, nademaal het geheel zandig en over al met kreupel doornboſch bewaſſen was, ſchynende dit ons alle gelegenheid te benemen, om iets meer te ondernemen, of te onderzoeken, dewyl 't onmogelyk was, om op eenen dag over te komen, en twee dagen met de beeſten zonder water te zyn.

Vrydag den 30 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap, om een pad te zoeken, naar een hoek van deze rivier, alwaar wy aanleggen zouden, de welke N. O. van ons legt, 't geen de E. Hr. Commandeur oordeelde een groot ſtuk te zullen uitwinnen, en aldaar na genoeg te zyn, om op een dag aan de meergemelde rivier te komen. De zelve op den middag wederkomende, zeide een goed pad derwaarts gevonden te hebben. Braken dan des naarmiddags op, en ſtelden onzen cours N. O. aan 3 mylen, alwaar wy weder quamen aan de zelve rivier, daar wy ons ter nederſloegen. Onze gemarcheerde weg was meeſt effen land; doch zandige grond. Deze onze ruſtplaats was van water, 't geen in de kuilen ſtont, en van gras redelyk, maar van hout zeer ſober voorzien. De gegiſte cours en verheid was N. O. 3 mylen; de gegiſte breedte 29---47 min., en de lengte van 37---28 min.

Saterdag den 1 December.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours N. N. W. aan door een zandige vlakte, hier en daar een weinig heuvelagtig, met laag kreupelboſch bewaſſen, en quamen alzoo des naarmiddags ten 2 uuren aan de voor dezen gedagte rivier, alwaar wy ons ter nederſtelden. Water, gras, en hout, was alhier ſober. Tegen den avont ging de Ed. Commandeur de voorgedagte baai bezigtigen, en bevont de zelve, gelyk te vooren verhaalt is, t'eenemaal onbequaam.

Swaare aangeſpoelde Boomen aan ſtrand

Alhier aan ſtrand vonden wy mede een menigte van dikke en ſwaare aangeſpoelde boomen. Onze gegiſte cours en verheid N. N. W. 5 mylen, de gebeterde cours en verheid zedert den 25ſten November N. 2 graaden Ooſtelyker 6½ mylen, en de behouden lengte van 37---19½ min.; de bevonde breedte aan de zon midden in de baay 29---30 min.

Sondag den 2 dito. 1685.

's Morgens met 't aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap uit, om het fonteintje, voor dezen door de Wildſchutten en Hottentots gevonden, weder op te zoeken, en 't zelve grooter te graven, en klaar te maaken, die dan tegen den middag weder quam, en beſcheid bragt het zelve gevonden te hebben; doch 't water had hy geheel brak bevonden, ter oorzaak de zee met hoog water daar in ſloeg. Had ook eenige manſchap daar gelaaten, om 't zelve ſchoon te maaken, zoo veel het mogelyk was.

's Namiddags ten 2 uuren braken wy op, en ſtelden onzen cours N. W. aan, marcherende al door zandduinen, tot dat wy aan het meergemelt fonteintje quamen; by 't welke wy ons ter nederſloegen. Gras en hout was hier niet, behalven de boomen die wy hier mede vonden aangeſpoelt. Het water was gelyk bevoorens verhaalt is, en weinig, waarom wy genoodzaakt waren onze beeſten weer te rug na de rivier te zenden. De gegiſte cours en verheid N. ten W. 2 mylen. De bevonde breedte 29--26 min.; de behouden cours en verheid N. ten W. 1 graad; Weſtelyker 2½ mylen.

Maandag den 3 dito.

Zont de Ed. Heer Commandeur eenige manſchap uit om na een verder pad, water, en gras te zien, die, tegen den avont wederkomende, ons berigtten, dat zy wel een groot voetpad, maar geen gras of water gevonden hadden, uitgezondert op 2 mylen weegs, alwaar zy een klein fonteintje aantroffen, 't welk zy oordeelden, als 't opgegraven was, water genoeg te zullen geven, om daar uit te konnen koken, en voor 't volk te drinken; als ook dat nog langs de klippen hier en daar eenig water was, zynde zoo brak niet, of 't zou door 't vee wel konnen gedronken worden.

Dynsdag den 4 dito.

's Morgens met den dageraad zont de Ed. Heer Commandeur weder twee Sergeanten nevens een Stuurman, en eenige manſchap uit, den eenen, om 't gedagte fonteintje op te ruimen; en den anderen met den Stuurman, om een verder pad, gras, en water te zoeken. De eerſte Sergeant quam ontrent den middag weder by ons, verrigt hebbende, 't geen hem bevolen was. Op den naarmiddag braken wy op, en ſtelden onzen cours regt N. aan, langs de zeekant, hebbende den weg als vooren, tot dat wy quamen aan de gedagte fontein, by de welke wy kampeerden. Laat in den avont quam de tweede Sergeant en Stuurman met zyn by hebbende gezelſchap hier weder by ons, deden berigt, dat zy op 6 of 7 mylen

1685. mylen weegs aan ſtrand, nog te landwaarts in geen het minſte water hadden gevonden; waar door, als zy weder by ons quamen, byna van dorſt verſmagt waren; 't welk verſcheide van hen onderweeg had gedrongen hun eygen water te drinken; en den weg by ons gemarcheert, was al zandagtig, en de geheele zeekant, van daar wy d'eerſtemaal aan de zelve quamen, tot zoo verre, als zy geweeſt hadden, wiert de zelve vuil en klipaptig bevonden, 't welk zeer vreezelyke branding veroorzaakte. De gegiſte cours en verheid N. 1⅛ myl; de gegiſte breedte 29--19 min., lengte van 37--19½ min.

Woensdag den 5 dito.

's Morgens zont de Ed. Heer Commandeur weer een Sergeant met eenig volk uit, om water te zoeken; doch quamen laat in den avont onverrigter zaake weer te rug.

Donderdag 6 dito.

Was ons verblyf nog hier, en wierden gewaar, dat onze beeſten t'eenemaal magteloos en ſlap waren, komende, zoo men oordeelde, daar van daan, van dat zy zeer grooten dorſt hadden geleden, waar door zy geperſt waren zout water te drinken, en dewyl men nu bezig was, om hen met kleine baalitjes verſch water te geven, bleven verſcheide van de zelve op de plaats dood; om welke reden, en uit vreeze van 'er meer te zullen verliezen, wy genoodzaakt waren de overige beeſten te rug na de laatſt by ons gepaſſeerde rivier te zenden; om haar daar weder te laaten bekomen. Ondertuſſchen reſolveerde de E. Heer Commandeur, om een Sergeant, nevens den Stuurman en 10 ſoldaaten met 4 van onze Hottentots, uit te zenden na *Agoa das Voltas*, en hen voor 3 dagen te voorzien.

Verliezen verſcheide Beeſten door dorſt.

Vrydag den 7 dito.

's Morgens met 't aanbreken van den dag vertrok de Sergeant met zyn byhebbende manſchap, de welke den 10[den] dito op de naarmiddag weder te rug quamen, van hunne verrigting berigt deden, en wel vooreerſt, dat zy op den 7[den] dito voorſz, na dat zy 5½ mylen langs ſtrand gemarcheert waren, hadden 5 Sonquas gezien, van welke zy 'er een gevangen kregen, dien zy mede namen, om hen den weg te wyzen, en, na nog 5 mylen gegaan te hebben, hadden zy zich aan de zeekant ter nedergeſlagen, en aldaar vernacht. Hunne gegiſte cours en verheid was N. 8 graaden, Weſtelyker 10½ mylen.

Sonquas hier.

Saterdag den 8 dito.

Waren zy 's morgens met miſtig weder van daar vertrokken, en hadden hunnen cours langs de zeekant geſtelt, tot dat zy, na 5¼ mylen marcheerens, aan een rivier quamen, welke de gedagte Sonqua zeide de rivier, by hen Touſe genaamt, en by ons met den naam van de zandrivier bekent, te wezen, zynde de zelve rivier, die wy op 4 of 5 mylen Bezuiden den koperberg gepaſſeert waren. Deze zoo hy zeide, bekomt haaren naam van 2 buffels, die zy Touſe noemen, en die door hen in de zelve gevonden zyn; zoo dat haare regte naam de Buffelsrivier zou wezen. Zy hadden beneden in deze rivier geen geboomte, maar wel zoet water, en riet, het Europiſch gelykende, en wel 8 of 9 voeten lang, gevonden. Daar deze rivier in zee liep, was een baai, maar heel vuil, en vol klippen, en dierhalven t'eenemaal onbequaam, om eenige vaartuigen daar binnen te krygen. Hunne gegiſte cours en verheid was N. 10 graaden, Weſtelyker 5¼ mylen. De gegiſte breedte van 28---23 min.; lengte van 37---6½ min.

1685. Touſe, of de Zandrivier.

Sondag den 9 dito.

Met miſtig weder vertrokken zy weder van de zeekant naar de plaats, daar zy eerſt aan de rivier gekomen waren, alwaar mede een Kraaltje gelegen had, zynde van 't zelve volk, daar deze *Sonqua* by behoorde. Alhier volden zy wederom hunne waterfleſſen, en dewyl zy nu oordeelden op de breedte van *Agoa das Voltas* te zyn, rezolveerden zy, vermits zy niet langer geviƈtualieerd waaren, wederom te keeren, en ſtelden hun cours Z. W. ½ myl, tot dat zy weder aan ſtrand quamen, en bevonden aldaar een baay te zyn, en, na de zelve geviſiteerd te hebben, oordeelden die bequaam te zyn om een Hoeker, of minder Vaartuyg, daar in te konnen bergen, werdende van de Noorder wal beſloten met een Rif, 't welk zich ſtrekte Z. Z. W. lang, ontrent een goteling-ſchoot buyten de wal; dit zelve brak de zee, makende over zulks ſlecht water in de baay. Aan 't voorſz Rif was nog een lager Rif, 't geen met hoog water onderliep, en zich Z. ten W. een Musquet ſchoot verre ſtrekte. Voorder eyndigde 't zelve met een zandritje, alwaar men geen branding meer zag, en ſcheen het gat, om dit baaitje in te loopen, heel diep te zyn; het legt Z. Z. W. en N. N. O. Van daar waren zy voort gemarcheerd de ſtrand langs tot den middag; en hadden niet anders dan een vuyle wal, langs heenen met klippen bezet, gevonden. Daar hoogte genomen hebbende, bevonden zy zich op de breedte van 28---34 min., en lengte van 37---8 min., en waaren toen 2 mylen van 't voorſz baaytje, zoo dat het zelve legt op de breedte van 28---25 min., en lengte van 37---6 min. Op de namiddag marcheerden zy voort een cours langs de ſtrandt, als Z. 6 grad. O., tot dat

Vinden een Baay.

1685.

dat zy quamen een myl voor by de plaats, daar zy twee dagen te voren gelegen hadden, daar zy zich nedersloegen. Hun gegiste cours en verheyd Z. 8 grad. en ½, O. 7½ mylen, de gegiste van 28---54 min., lengte van 37---8 min.

Maandag den 10 *dito.*

Met mistig weder 's morgens ten 4 uuren vertrokken zy van hunne rustplaats, en marcheerden langs de strand, tot dat zy op de naarmiddag, als bevorens verhaald is, weer by ons quamen, nog by zich hebbende den meergemelden *Sonqua*. Water nog gras hadden zy tusschen deze onze rustplaats, en gedachte rivier, niet gevonden. Ondertusschen was 'er niets voorgevallen, als alleen, dat wy hier by obzervatie bevonden (gelyk wy ook aan de Koperbergen ondervonden hebben) alle middag precies, en tegen den avond, de wind meest uyt den Z. W., de welke op den 7^{den} dito voorsz, voor de eerste reize uit den Noorden begon te waayen, met welke wind 's anderendaags de zee wel een musquet-schoot verre tot aan strand zich geheel rood vertoonde, waar van ons de oorzaak onbekend was.

Winden, hier waajende

Dynsdag den 11 *dito.*

Bleven wy dezen dag hier nog leggen, om 't volk, dat uitgeweest was, te laten rusten, en wierd'er ook met eenen preparatie gemaakt, om 's anderendaags weer te rug te keeren na Kaap der Goede Hoop, om de bevorens verhaalde reden; ten welken eynde geordonneerd wierd, dat de beesten, die tot dus lang aan de voornoemde rivier geweest waren, den aanstaanden morgen zouden opkomen. Middelerwyl sondeerde de Ed. Heer Commandeur den gedagten *Sonqua*, die toen zeyde, dat hy geen *Sonqua* was, maar een van de Natie, *Kamezon* genaamd, en na met hem een langen tyd gesproken te hebben, rezolveerde de Ed. Heer Commandeur hem mede na de Kaap te nemen, om naderhand by tyd en wyle dienst van hem te konnen hebben, nademaal het land hem over al hier ontrent bekent was.

Zyn Ed. neemt den Sonqua mede na 't Kasteel.

Woensdag den 12 *dito.*

Vertrokken wy van deze rustplaats, en stelden onzen cours na de rievier, van waar wy den 2^{den} dezer vertrokken waaren, voor by marcherende de rustplaats, daar wy den zelven dito, ons ter neder hadden geslagen, en quamen alzoo op den middag in de rivier ¼ myl hooger, als wy te voren gelegen hadden, en sloegen ons hier neder. De kuylen met water, die wy vonden, waren zeer brak; met hout en gras was het als voren. De gegiste cours en verheid Z. O. een graad Zuydelyker 3½ mylen, de gegiste breedte van 29---28 min., de leegte van 37---23 min.

1685.

Donderdag den 13 *dito.*

's Morgens ten 5½ uuren vertrokken wy hier van daan, stelden onze cours vooreerst Z. Z. O. tot op ons oud pad, marcheerde 't zelve langs, tot dat wy quamen aan een hoogte, alwaar wy 't zelve verlieten, en staken door een vlakte, de cours O. ten Z., komende alzoo in de rivier een myl van onze rustplaats, daar wy den eersten dezer van daan vertrokken waren. Hout, gras, en water, was hier zober, en brak. De gegiste cours en verheid Z. O. 3 graaden, Zuydelyker 5½ mylen. De gegiste breedte 29--45 min., lengte van 37---32½ bevonden breedte van 29---42 min. de verbeterde cours en verheid Z. O. 4½ mylen, lengte volgens de gebeterde cours 37---35¼ min.

Vrydag den 14 *dito.*

's Morgens vertrokken wy van onze rustplaats, en stelden onzen cours Z. O. 1½ myl, latende aan de linker hand van ons leggen de rustplaats, daar wy den 23sten passato van daan vertrokken waren, komende alzoo by de Kloof, die wy den 21sten passato voorsz doorgetrokken zyn. Vervolgden zoo voorts ons oud pad, tot dat wy quamen aan de plaats, die wy den 21sten voorsz verlaaten hadden. Sloegen ons hier weder ter neder. Hout, gras, en water, was hier noch al, als bevoorens verhaald is. De gegiste cours en verheid Z. Z. O. 3½ graaden, Zuidelyker 3½ mylen. De gegiste breedte 29---54 min., lengte van 37---41½ min.; bevonden breedte van 29---56 min., geberde cours en verheid Z. Z. O. 3½ gr., Zuidelyker 3⅞ mylen, lengte volgens de zelve 37---41 min.

Saterdag den 15 *dito.*

Besloot de Ed. Heer Commandeur hier te blyven leggen, om de beesten, die afgemat waren, zich te laaten verquikken.

Sondag den 16 *dito.*

's Morgens, met het aanbreken van den dag, zont de Ed. Heer Commandeur eenige manschap uit om de Zuid, ten einde te zien, of daar eenige gelegenheid was, om bequaam na strand te konnen komen, die, in den avont wederom komende, berigtten, dat na de zeekant water nog gras te vinden was, weshalven wy genoodzaakt geweest waren, om de rustplaats, van waar wy den 20sten voorleden vertrokken waren, op te zoeken, en te zien, hoe het daar gestelt was, en hadden 't zelve in dien staat, gelyk wy 't gelaaten hadden, gevonden.

Maandag den 17 *dito.*

's Naarmiddags ten 2 uuren verlieten wy deze rustplaats, marcherende ons oud pad langs, tot dat wy quamen aan de plaats, daar zy daags te vooren geweest waren, en sloegen ons ¼ myl hooger, als wy te vooren gelegen hadden, neder, om dat men

1685.

men 't water aldaar oordeelde een weinig beter te zyn. De gegiste cours en verheid Z. Z. W. $3\frac{1}{4}$ mylen. De vertrouwde breedte van 30---4 min.; lengte van 37---33 min. De gebeterde cours en verheid Z. Z. W. 1 graad, Westelyker $2\frac{7}{3}$ mylen; de beneden breedte 29---48 min. De behouden lengte van 37---33 min.

Dynsdag den 18 *dito.*

Bleven wy hier leggen, en middelerwyl zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manschap uit, om de Doornbosch-rivier op te zoeken, en met eenen te zien, hoe het aldaar gestelt was. Op den middag quamen alhier ontrent ons kampement 2 Sonquas, die, volgens hunne eygen bekentenis, van meining waren, 1 of 2 mannen, indien zy die hadden konnen bezetten, ter neder te maaken, en dan eenig vee weg te dryven, waar op de Ed. Heer Commandeur eenig volk derwaarts zont, om, zoo 't mogelyk was, de zelve met gemak gevangen te nemen, en, by tegenweer, met hen te handelen, gelyk men met vyanden gewoon is te doen. 't Volk ontrent hen komende, zagen zy 'er 8, en begaven zich 5 van de gemelde Sonquas op de vlugt, welke 't ontquamen; doch de 3, ziende, dat zy bezet waren, gaven zich 2 der zelve vrywillig gevangen. De derde zich ter weer stellende, wiert 'er vuur op hem gegeven, en hy in de beenen gequetst, wordende aldus by den E. Heer Commandeur gebragt, die, na een lange tyd ondervraagt te zyn, bekenden, dat zy, benevens alle de Sonquas van de Amacquas herwaarts gezonden waren, om ons zoo veel afbreuk te doen, als hen mogelyk zou wezen. Deze wierden dan, nevens den voorgemelden *Kameson*, in hegtenis genomen, en bewaart. 's Avonts ontrent 9 uuren quam de Sergeant te rug, en bragt berigt, dat hy de bevoorens gemelde rivier had gevonden, wel voorzien met kuilen, inhebbende goed water, als mede overvloedig gras en hout, 't welk het doorngeboomte is, dat in deze rivier gevonden wort. Zy bragten ook 2 wyven der Sonquas mede, die benevens de andere gevangenen mede bewaart wierden.

Eenige Sonquas gevangen genomen.

Woensdag den 19 *dito.*

's Morgens met het aanbreken van den dag vertrokken wy van hier, en stelden onzen cours tegen een hoogte op Z. O. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar Z. $\frac{1}{8}$ myl. Toen Z. Z. O. $\frac{1}{4}$ myl, als mede Z. Z. W. $\frac{1}{4}$ myl, en Z. W. ten Z. $\frac{1}{6}$ myl; mitsgaders Z. Z. O. $\frac{1}{4}$ myl. Toen weder Z. Z. W. $\frac{1}{4}$ myl. En Z. ten W. $\frac{1}{2}$ myl. Ook W. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar Z. $\frac{1}{4}$ myl, als mede Z. Z. W. $\frac{2}{5}$ myl. Toen Z. $\frac{1}{8}$ myl. Tot dus verre waren wy gemarcheert over verscheide heuvelen; doch een bequamen weg; en quamen hier aan een groote vlakte, die zich tot aan de gedagte doornbosch-rivier strekte; en namen toen wederom onzen cours Z. Z. O. $1\frac{1}{5}$ myl. Van daar Z. ten O. $\frac{1}{5}$ myl. Toen Z. ten W. $1\frac{4}{5}$ myl, komende toen in de voorsz rivier, en sloegen ons in de zelve ter neder, bevindende het hier, gelyk het door den Sergeant berigt was. De weg, by ons gemarcheert, was rood keyagtig zand, bewassen met laage kreupelboschjens. Onze gegiste cours en verheid Z. 6 graaden, Westelyker $5\frac{1}{4}$ mylen. Gegiste breedte 30---25 min.; lengte van 37---33 min., bevonden breedte van 30---27 min.

1685.

Donderdag den 20 *dito.*

Op den naarmiddag ten 2 uuren vertrokken wy van hier na de zeekant, en stelden voor eerst onzen cours langs de rivier W. ten N. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar marcheerden wy weder in de rivier, en namen onzen cours in de zelve N. W. ten W. $\frac{5}{6}$ myl, tot dat wy aan een bocht quamen, die wy omtrokken W. N. W. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar W. $\frac{1}{8}$ myl, en van daar wederom volgens den loop van de rivier een bocht in, die zig Z. W. $\frac{2}{5}$ myl strekte, daar wy campeerden, om dat alhier nog goed water en gras was, 't welk wy nader aan de zee oordeelden niet te zullen vinden. De rivier was hier mede 't eenemaal zonder geboomte, gelyk ook alle de rivieren, die wy aan de zeekant gepasseerd zyn, gevonden hebben, daar de zelve in tegendeel, gelyk meermalen verhaald is, na boven toe dicht met doorngeboomte bewasschen zyn. De gegiste cours en verheid W. ten Z. een graad, Zuydelyker $1\frac{1}{12}$ myl, gegiste breedte 30---28 $\frac{3}{4}$ min.; lengte van 37---25. min.

Vrydag den 21 *dito.*

Bleven wy alhier leggen, en wiert ondertusschen een Sergeant, een Stuurman, en vier man, als mede een Corporaal, met vier man, benevens den Stuurmansmaat, belast, de eene party om de Zuid, en de andere om de Noord, de strand te visiteeren, en gingen voor eerst gezamentlyk Z. W. aan $\frac{1}{3}$ myl. Van daar Z. $\frac{1}{8}$ myl. Toen Z. W. ten W. $\frac{1}{3}$ myl, en Z. $\frac{1}{4}$ myl. Van daar tot aan den hoek van de rivier Z. Z. W. $\frac{1}{3}$ myl; voor de zelve was een baaitje, doch onbequaam, 't welk zich strekte N. ten W. en Z. ten O. $\frac{1}{20}$ myl. Alhier scheiden zy van malkanderen, de Sergeant marcheerde om de Z., en de Corporaal om de N. Tegen den avont quam de Sergeant te rug, en deed berigt, dat zy voor eerst hun cours langs 't strand genomen hadden, Z. ten O. $\frac{2}{3}$ myl, tot aan eenen inhoek met groote losse klippen, vervolgende de zelve cours $1\frac{1}{2}$ myl, tot aan een groote zandbaai, die wel $1\frac{1}{4}$

myl

1685.

myl lang was; daar de zee geweldig inſtortte; en dat met vlak ſtrand na oogenſchyn, ſtond de zelve dagelyks grooter te werden, nademaal de zee, gelyk zy zagen, het Land geduurig afnam. Nog, na 2 mylen verder gemarcheerd te hebben, bevonden zy zich op een hoek met hooge Sand-duynen, en vlak ſtrand, met laage klippen, daar zy hoogte namen, en hadden de breedte van 30--43 min., en lengte van 37---25 min. Van daar nog een myl verder gemarcheerd zynde, alwaar de wal wat meer om de Ooſt ſtrekte, zagen eenen hoek van hen afleggen, na giſſing $3\frac{1}{2}$ myl, die zich, zoo zy zien konden, eenigzins verder in zee ſtrekte, en bevonden de wal van de rivier af tot aan die plaats te loopen *Z.* ten O. $\frac{1}{2}$ ſtreek Ooſtelyker. De Corporaal, nevens den Stiermans-maat mede te rug komende, deden rapport, dat zy de wal op 5 mylen, en verder, zoo wyd als zy zien konden, niet anders bevonden hadden, dan klippen te zyn, en dus aan weerzyden onbequaam te wezen, om door eenige Schepen aangedaan te werden. Hunne gegiſte cours en verheid was *Z.* en N. 5 mylen. De behouden cous en verheid *Z.* 4 mylen.

Saturdag den 22 dito.

'sMorgens met den dag vertrokken wy weder hier van daan, nemende onzen cours te rug na onze oude ruſtplaats, daar wy den 19[den] dito van daan waren vertrokken, die wy paſſeerden ontrent ten 9 uuren. Stelden van daar onzen cours door de rivier voor eerſt O Z. O. $\frac{1}{2}$ myl. Toen O. ten Z. $\frac{1}{4}$ myl, en Z. O. $\frac{1}{3}$ myl; op een hoek in gedagte rivier, daar wy goedvonden te blyven leggen, om van daar eenig volk uyt te zenden, om 't oud pad van den Vaandrig Berg op te zoeken. De gegiſte cours en verheid O. ten Z. 3 graden Zuydelyker 3 mylen. De gegiſte breedte 30---33 min., lengte van 37---36 min; bevonden breedte 30---30 min. Gebeterde cours en verheyd Ooſt 2 graden, Zuydelyker 3 mylen.

't Pad van den Vaandrig Berg.

Sondag den 23 dito.

'sMorgens zond de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manſchap uyt, om de reden boven verhaald, die tegen den avond weer by ons quamen, en rapporteerden, dat zy 't voorgedagte pad niet hadden konnen vinden.

Maandag den 24 dito.

'sMorgens vertrokken wy van deze ruſtplaats, en ſtelden onzen cours voor eerſt een hoogte op O. ten Z., tot dat wy op een plaats quamen, alwaar de kleene doorn-boſch-rivier zich met de groote doorn-boſch-rivier te zamen voegd. Deze marcheerden wy met de zelve cours langs, tot in een bocht, alwaar wy bleven leggen. De Ed. Heer Commandeur zond ondertuſſchen weder eenig volk uyt, om 't verhaald pad op te zoeken; die in den nacht weder quamen, en zeyden 't zelve, met goede paſſagie daar na toe, gevonden te hebben. 't Gras was hier redelyk; maar water waren wy genoodzaakt te graven. De gegiſte cours en verheid was deze dag O. ten Z. 4 graden, Zuydelyker 2 mylen. De gegiſte breedte 30---32 min. en lengte van 37---45 min.

1685.

Dynsdag den 25 dito.

'sMorgens ten 7 uuren vertrokken wy van deze plaats, en namen onzen cours *N.* O. $\frac{1}{5}$ myl. Van daar O. ten Z. $1\frac{1}{4}$ myl. Toen O. N. O. $\frac{1}{20}$ myl, als mede N. ten O. $\frac{1}{20}$ myl; mitsgaders N. O. $\frac{1}{20}$ myl. Van daar O. Z. O. $\frac{2}{5}$ myl, en Z. O. $\frac{1}{6}$ myl, ook Z. Z. O. $\frac{1}{4}$ myl, alle langs en door de rivier. Hier vont de Ed. Heer Commandeur goed de beeſten te laaten uytſpannen, en op de naarmiddag verder te marcheeren. Wy bleven hier om de ſchrikkelyke hitte, die wy op dezen dag hadden, waar door menſchen en beeſten by na verſlaauwden; weshalven ons genoodſaakt vonden 't vee te laten drinken, dewyl alhier water was. Ook om de hitte van den dag wat te laten overgaan. Op de namiddag ten 4 uuren braken wy wederom op, om de reyze te vervorderen, en ſtelden onzen cours *Z. Z.* O. $\frac{1}{3}$ myl. Van daar *Z.* O. ten *Z.* $\frac{1}{4}$ myl, en O. *Z.* O. $\frac{1}{5}$ myl, alwaar wy quamen op het voorſz pad van den Vaandrig Berg, daar wy ons nederſloegen, zynde aan de zelve rivier gras, en water, 't welk wy graven moeſten, was hier redelyk. De cours, en verheid van dezen dag O. 5 graden Zuydelyker 3 mylen, en de breedte van 30---31 min., en de lengte van 37--$56\frac{1}{2}$ min.

Woensdag den 26 dito.

Op den namiddag vertrokken wy van deze ruſtplaats, en met eenen van de meergenoemde rivier, vervolgende 't voorſz pad, tot dat wy laat in den avond quamen aan de laatſte modderkuyl, die wy redelyk met water verzien vonden. Hier bleven wy leggen, en lieten de beeſten, die getrokken hadden, met partyen drinken, dewyl voor 't ganſch getal hier geen water was. De gegiſte cours en verheid *Z.* ten O. $3\frac{1}{7}$ mylen; de gegiſte breedte van 30---45 min., de lengte van 37---59. min.

De laatſte Modder-kuil.

Donderdag den 27 dito.

'sMorgens met het aanbreken van den dag vertrok een Sergeant met 't meeſte deel der beeſten na Meerhofs Caſteel, om de zelve onderweeg, daar nog water in de kuylen ſtond, te laten drinken. Ontrent ten $6\frac{1}{2}$ uuren volgden wy met onzen treyn, en quamen ontrent ten $12\frac{1}{2}$ uuren aan Meerhofs Caſteel voornoemt, al-

Meerhofs Kaſteel.

1685. alwaar wy wederom de beeften, die getrokken hadden, uytfpanden, en het weynig water, dat wy hier in de Fonteyn vonden, lieten uytdrinken. Ontrent ten 3 uuren na de middag fpanden wy wederom andere beeften in, latende de refterende voor uyt dryven, en vervolgden zoo voorts ons oud pad, tot dat wy met zons ondergang aan de eerfte modderkuylen by een quamen, aan de welke wy ons ter nederfloegen, omtrent ¾ myl van de ruftplaats, van waar wy den 26ften September vertrokken zyn. Deze kuyl was redelyk van water voorzien, dog ftinkende, en niet zesdepart genoeg, om onze beeften daar mede te drenken. Wy lieten dezen avond de beeften, die zeer verdorfcht waren, yder na proportie zoo veel drinken, als 't mogelyk was. De wegen, die wy op de uytreyze zeer moeraffig en onbequaam hebben bevonden, waren nu t'eenemaal zonder water, en zoo hard uytgedroogd, als fteenen. De gegifte cours en verheid Z. Z. O 4¾ mylen. De gegifte breedte 30-58 min., lengte van 38--5 min.

Vrydag den 28 dito.

Bleven wy hier leggen. De Ed. Heer Commandeur liet deze gedachte kuylen opgraven, en fchoon maken. Ondertuffchen wierden de beeften na de andre kuylen gedreven, om zoo veel te drinken, als 't mogelyk was. Middelerwyl wierd'er gerezolveerd, om alle de beeften, behalven voor yder Kar en Wagen een gefpan, na de Olifants rivier te dryven, gelyk ook tegen den avond een Sergeant met de zelve derwaards ging. Het water, 't welk ondertuffchen weder in de kuyl gekomen was, wierd aan de beeften, die wy nog by ons hadden, met bakken toegemeten, konnende 't zelve geen emmer vol uytmaken.

Saterdag den 29 dito.

's Morgens werd een Corporaal met eenige manfchap gecommandeerd, om de Schapen mede na de Olifants rivier te dryven. Op de middag wierd aan onze beeften weer een balie met water gegeven, en met eenen ingefpannen om 't over te zetten tot aan de Olifants rivier, en wy vertrokken van hier ten 2 uuren, en quamen ten 5 uuren aan de hooge Kraal, alwaar wy eenige beeften vonden, die den Sergeant had achtergelaten; de welken de Ed. Heer Commandeur het water, dat hy in eenige fleffen had, te drinken gaf, en na dat wy ontrent ¼ myl halte gehouden hadden, vervolgden wy onze reyze, en, quamen alzoo 's nachts ten een uur aan de Bakkeley-plaats, gelegen aan de Olifants rivier, alwaar wy onze voor uytgezondene beeften en fchapen vonden. De gegifte cours en verheid Z. Z. O. 4 graaden Ooftelyker 6 mylen. De gegifte breedte 31--18 min. De vertrouwde breedte 31--16 min; de gebeterde cours en verheid Z. O. ten Z. 4 graden Zuydelyker 5¾ mylen, lengte van 38--17 min.

De Bakkely-plaats.

Sondag den 30 dito.

Bleven wy hier leggen. De Ed. Heer Commandeur zond een Kar, geladen met eenige vaten water, na de beeften, die wy agtergelaten hadden, om de zelve te laten drinken, en was 't mogelyk, die herwaards aan te brengen; gelyk ook gefchiedde.

Maandag den 31 dito.

Refolveerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met 6 man, nevens den Stuurman, uit te zenden na den uitgang van de Olifants-rivier, en met eenen te onderzoeken, of daar geen gelegenheid was, om met karren en wagens derwaarts te komen, en vertrokken dus van ons 's namiddags ten 3 uuren daar na toe.

Dynsdag den 1 Januarii 1686.

1686 Bleven wy nog alhier leggen, om den uytgezonden Sergeant weder in te wagten.

Woensdag den 2 dito.

Op de namiddag ten 5 uuren, quam de Sergeant met zyn byhebbende manfchap weder te rug, en deden rapport, dat zy den 31ften paffato de rivier waren langs gemarcheerd ontrent 3½ myl, die zy aldaar met klippen en hooge fteyle wallen vonden, en waren 's anderendaags voort gemarcheerd, tot aan de mond van deze rivier, de welke zy zeer wyd bevonden, en aan den uytgang der zelve was een Eylandje, ontrent 100 roeden lang, met een zandig ftrand, en boven op bewaffchen met laag Kreupelbofch. Aan de Zuydzyde van 't voorfz Eylandje fcheen de rivier zeer breed, en diep, maar aan de Weft-kant van dat Eylandje was zy met een groote zand-duyn bezet, die de zelve tot aan de Noorderwal tot ontrent op 20 roeden fchoot, alwaar de rivier met een grooten uytgang haar water in zee quam te loffen; dog dit wierd 't elkens met den vloed zoo fterk weder opgedreven, dat men bevond, tot zelfs 3 mylen boven deze ruftplaats, ebbe en vloed in deze rivier te gaan; 't welk veroorzaakt, dat men, volgens hun rapport, tot op 4 mylen van de zeekant, al zout, en onbruykbaar water in deze rivier vind. Gras hadden zy van hier, tot aan de zeekant niet gevonden; dierhalven onbequaam om met de beeften derwaards te gaan. Hadden wyders bevonden de wal aldaar te ftrekken Z. Z. O. en N. N. W. tot aan de overkant, ontrent een myl; alwaar de wal met een hoek in zee uytftak W. Z. W., en bevonden den uitgang van meergedagte

De Olifants-rivier befchreven.

 rivier

1686.

rivier op de breedte van 31---3 min., en lengte van 37---40½ min. Hun cours en verheid van deze plaats tot aan de zeekant was W. N. W. 2 graaden, Noordelyker 8½ mylen.

Donderdag den 3 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze plaats, en vervolgden ons oud pad, en na dat wy 2½ myl van de Bakkeley-plaats afwaren, besloot de Ed. Heer Commandeur dat wy ons hier zouden ter nederslaan, zynde ontrent ¼ myl van 't riviertje, dat wy den 20sten September gepasseert waren, ter oorzaak van 't schoon gras, 't welk wy hier langs de rivier vonden. De gegiste cours Z. O. ten O. De gegiste breedte 31---20 min. De lengte van 38--26½ min. De vertrouwde breedte 31--23 min. De behouden cours en verheid Z. O. ten O. 3 graaden, Zuidelyker 2⅐ mylen; behouden lengte van 38---26 min.

Vrydag den 4 dito.

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, marcherende voor eerst door het bovengedagte riviertje, 't welk wy op de uitreize met loopent water hadden bevonden, maar 't geen nu t'eenemaal droog was; en vervolgden alzoo wederom ons oud pad tot ½ myl voorby onze rustplaats aan den Baviaansberg, daar wy ons ter nedersloegen, en gras vonden wy mede als boven gedagt. De gegiste cours en verheid Z. O. 2 gr. Zuidelyker 3 mylen. De gegiste breedte van 31--32 min. Lengte van 38--36 min. bevonden breedte van 31---30 min.

De Baviaansberg.

Saterdag den 5 dito.

Des naarmiddags ten 2 vertrokken wy van deze rustplaats, nemende onzen cours na de Doordrift, alwaar wy tegen den avont aanquamen. Hier bleven wy leggen, en daar wiert besloten, om 's anderendaags over te marcheren; waar toe dan een bequame plaats wiert uitgezogt, de diepte van ontrent 1½ voet water hebbende. De gegiste cours en verheid Z. 9 graaden Oostelyker 3 mylen; de gegiste breedte van 31---40 min. Lengte van 38---37 min. Vertrouwde breedte van 31---41 min. Vertrouwde cours en verheid Z. ten O. 2⅐ mylen.

De Doordrift.

Sondag den 6 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met 4 karren, en een party beesten voor uit na den Dassenberg, om aldaar de fonteinen, die wy vreesden toegegroeit te zyn, op te graven, en schoon te maaken. Op den namiddag ten 2 uuren volgde de Ed. Commandeur met de resterende trein, en quam alzoo met des zons ondergans aan den Dassenberg voorsz, daar wy den Sergeant vonden, en ons ter nedersloegen, schoon gras en water vonden wy hier in overvloed. De gegiste cours en verheid Z. W. ten Z. 2 graaden Westelyker 3⅓ mylen. De gegiste breedte 31--46 min., en lengte van 38- 29 min.

De Dassenberg.

Maandag den 7 dito.

Bleven wy hier leggen, om onze beesten met dit schoon gras een weinig te laaten verquikken.

Dynsdag den 8 dito.

's Namiddags ten 1 uur braken wy op, en stelden onzen cours na de brakke valey; verlieten ons oud pad, om dat het zelve zeer krom loopt, en namen onzen cours Z. ten W. 7 graaden Westelyker, en quamen alzoo 's avonts ten 7 uuren in de brakke valey, alwaar wy 6 Olifanten vonden, die wy met schreeuwen en schieten van daar joegen. Water vonden wy hier redelyk; maar gras sober. De gegiste cours en verheid Z. ten W. 7 graaden Westelyker 4⅓ mylen. De gegiste breedte 32---1 min., lengte van 38---24 min. De vertrouwde breedte van 31--59. Behouden cours en verheid Z. Z. W. 6 graaden Zuidelyker 4 mylen. De behouden lengte van 38---23 min.

De Brakke Valey, en Olifanten hier ontmoet.

Woensdag den 9 dito.

's Morgens vroeg zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant na beneden, om te vernemen, of aldaar geen water was, dewyl hy besloten had om de strand hier mede te visiteeren, die, na verloop van 2 of 3 uuren, weer te rug quam, en berigt dede, dat hy op 1 myl weegs 3 kuilen met redelyk goed water gevonden had; waar op wy 's namiddags ten 5 uuren derwaarts marcheerden. De gegiste cours en verheid N. W. 5 graaden, Noordelyker 1 myl. De gegiste breedte van 31---56 min., en lengte van 38---2 min.

Donderdag den 10 dito.

's Morgens met het aanbreken van den dag zont de Ed. Heer Commandeur een Sergeant met eenige manschap na de zeekant, om te vernemen, of daar eenige bequaamheid was, om derwaarts te komen; die tegen den middag wederquam berigten, van na 3 mylen marcherens aan de zee geweest te zyn, maar geen water gevonden te hebben, als op 1 myl weegs na by de zelve, alleenlyk om 30 of 40 beesten te konnen drenken. Ook mede, dat hy een Eland in zee had gezien; waar op de Ed. Heer Commandeur besloot met 2 wagens, benevens de schuit, en eenige manschap derwaarts te gaan; en vertrok, alzoo 's naarmiddags ten 1 uur, en, na 4 mylen marcherens, quamen wy aan 't gedagte water, alwaar wy ons vaatwerk vulden, dat ten dien einde mede genomen was, en gingen verder, tot dat wy, na 1 uur marcherens, aan de zeekant quamen, daar wy kampeerden. De gegiste cours en verheid

Komen aan de Zeekant.

1686. heid N. W. 6 graaden, Westelyker 2⅗ mylen. De gegiste breedte 31--49 min., en lengte van 38---9½ min.

Vrydag den 11 dito.

Vinden een Baay en Eiland. 's Morgens met mooi weer, bragten het schuitjen in zee, om de baay ontrent het eilandje bovengedagt af te looden, en bevonden tusschen het Zuideinde en de vaste wal 2 of 3 vadem water, en aldaar is een zandstrandje, bequaam om met een schuit af en aan te vaaren. Het eiland is langs heenen met klippen bezet.

Benoorden het eiland en de vaste wal voorsz, ontrent een gooteling-schoot van de meergemelde wal, is 6 of 7 vadem water, zandgrond met kleine steentjens. Een schoot weegs verder, alwaar men de rivier of valey regt inziet, was 8, 9, en 10 vadem water, de grond fyn zand onder met schelpen. Het gedagte eiland legt meest O. en W. Tusschen het zelve en de vaste wal is een gat; maar onbequaam, alzoo het zelve vol blinde en uitstekende klippen legt.

De bevonden breedte van 31--45 min., de behouden cours en verheid N. W. 4 graaden, Noordelyker 3⅓ mylen, zoo dat wy 4 min. Zuidelyker waren, als wy gegist hadden. Behouden de lengte van 38---9½ min.

Saturdag den 12 dito.

's Morgens vroeg ordonneerde de Ed. Heer Commandeur een Sergeant, den Stierman, en eenige manschap, om van hier Noordelyker aan, tot aan de Olifants Rivier, de strand te visiteeren. Van des gelyken ook den Stiermans-maat, om zulks om de Zuyd te doen, die dan van hier vertrokken, om te verrichten, 't geen bevolen was, waar van de Stiermans-maat tegen den avond wederquam, en rapport dede, dat hy Z. Z. O. ½ myl de wal schor en met klippen bevonden had. Toen was hun cours Z. ten O. 2 mylen, en bevonden aldaar een vlak en zandig strand, tot dat zy dwers voor een valey, de zee-koejen-valey, na de zee-koejen, die men'er in vind, genaamd, quamen, alwaar zy ook hooge zand-duynen vonden. De cours van Z. ten O. nog 2 mylen gevorderd hebbende, hadden zy bevonden het land met een bocht inwaards te loopen, zynde zand-strand. Voorsz bocht ten eynde zagen zy een rif van klippen, strekkende ontrent ½ myl N. W. in zee, en na zyn oordeel bequaam, om des noods, een gemeen Vaartuyg onder 't zelve te konnen bergen, en voor den Zuyden wind 't eenemaal bevryd te zyn; dog vermits het dyzig weder had hy geen hoogte konnen nemen.

Sondag den 13 dito.

Bleven wy hier noch leggen, om den Sergeant en den Stierman in te wagten, die tegen den avond wederquam, en berigtte aan de Olifants-rivier geweest te zyn, zynde hun cours voor eerst geweest N. W. 2½ mylen langs strand, die zy zandig vonden. De zelve cours een myl vervolgende bevonden de wal schor en klippig, tot wel op 20 roeden in zee. Toen was hun cours N. N. W. 1½ myl, passeerden een groote inbocht: dog onbequaam, zynde zandig en klippig. Voortgaande, quamen zy aan een rif met gebroken klippen, strekkende zich N. ten W. ontrent ½ myl in zee, en agter 't zelve een inbogt als een halve maan, lang ⅓ myl, aan de overkant mede voorzien van een rif, dat zich eenigzins in zee strekte, en vorder rondom zandstrand was. Dierhalven door hen bequaam geoordeelt om 'er een schip in te konnen bergen, leggende op de breedte van 31---28 min., en lengte van 37---56 min. Van daar was hun cours N. N. W. ⅗ myl langs zandstrand. Toen N. ten W. ⅗ myl tot aan een hoek met groote hooge klippen. Van hier N. N. W. 3 mylen de wal langs heenen zeer hoog, styl, en klippig; en quamen aan den hoek van de Olifants-rivier, van welke zy dien eygen avont weer te rug gingen, tot dat zy zich eindelyk 's avonts ten 11 uuren daar nedersloegen; en quamen dus by ons, gelyk voorzegt is. Hunne gegiste cours en verheid van hier tot aan de Olifants-rivier voorsz N. W. 5 graaden Noordelyker 13 mylen. 1686. Een Inbogt hier, bequaam om 'er een schip in te bergen.

Maandag den 14 dito.

Tegens den middag braken wy op, en marcheerden weder te rug na onzen trein; daar komende, wiert alles klaar gemaakt, om gezamentlyk te vertrekken, 't welk aldus geschiedde, en quamen tegen den avond op onzen rustplaats van den 9den, daar wy ons ter nedersloegen.

Dynsdag den 15 dito.

's Middags vertrokken wy van de brakke valey na de Olifantsjagt; stelden onzen cours Z. O. ten Z. en quamen 's avonts ten 6 uuren daar, alwaar wy kampeerden, en hadden verscheide ontmoetingen met de Olifanten gehad; 't welk nog alles wel afgeloopen was. De gegiste cours en verheid Z. O. ten Z. 2⅗ mylen. De gegiste breedte van 32--6 min., en lengte van 38---31 min. Vertrouwde cours en verheid Z. O. 5 graaden, Oostelyker 2⅗ mylen, vertrouwde breedte van 32---4 min.

Woensdag den 16 dito.

Ten 6 uuren vertrokken wy van de Olifants-jacht, en stelden onzen cours langs ons oud pad, tot dat wy aan een valey met water quamen, alwaar de Ed. Heer Commandeur een halte maakte, om de beesten wat te laaten rusten, en 's namiddags weder te vertrekken; dog ziende, dat de zelve het niet zouden konnen uythou- De Olifants-jagt.

1686. houden, vont goed aldaar te vernachten.

De gegiste cours en verheid Z. O. ten O. 1½ myl. De gegiste breedte 32--7 min. en lengte van 38--34 min. De vertrouwde breedte 32--8 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. ten O. 4 graden Zuydelyker 1½ myl, behoudende de lengte van 38--34 min.

Donderdag den 17 *dito.*

Ten 6 uuren vertrokken wy van deze rustplaats, en vervolgden ons oud pad, tot dat wy ten 11 uuren quamen op de rust-plaats, Doolhofs-Hoek genaamd, daar wy ons ter nedersloegen. Water en gras was hier nog redelyk. De gegiste cours en verheid Z. O. ½ streek Oostlyker 3⅞ myl. De gegiste breedte van 42--19 min., en lengte van 38--45 min. De vertrouwde breedte 32--15 min., behoudende de lengte van 38--48 min. De gebeterde cours en verheid Z. O. 2 graden, Oostelyker 3⅛ myl.

Doolhofs-hoek.

Vrydag den 18 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy van de voorsz rustplaats, vervolgden ons oud pad, en passeerden onder weeg de rustplaats, daar wy den 9 September passato gelegen hadden, en quamen zoo eyndelyk in de kleene Olifants Rivier, alwaar wy campeerden, om dat de Kraalen van Capiteyn *Goenjema* hier dicht ontrent waren, die tegen den avond melk en schaapen bragten om te verruilen. Het water, dat in de kuilen stont, en 't gras, was hier nog redelyk. De gegiste cours en verheid Z. 6 graaden, Oostelyker 3⅞ mylen. De gegiste breedte 32--28½ min., de lengte van 38---50 min. Behouden breedte van 32---27 min. De gebeterde cours en verheid Z. ten O. 3 graaden, Zuidelyker 3⅞ mylen, behoudende de lengte van 38---50 min.

De kleine Olifants-rivier.

Ruilen schaapen, enz. van Capitein Goenjema.

Saterdag den 19 *dito.*

's Morgens quamen de meeste van de Goenjema's Hottentots wederom by den Ed. Heer Commandeur, en alzoo de oude *Goenjeman* overleden was, waar over zy meest alle nog rouw droegen, 't welk bestond in 't afscheeren van hun hair, verzogten zy, dat de Soon in zyn plaats mocht gesteld werden, 't welk geschiedde; waar over zy den Ed. Heer Commandeur hertelyk bedankten. Op de namiddag ten 2½ uuren zyn wy van hier vertrokken na een oude rustpaats, de jakhalskloof genaamd, daar wy tegen den avond ons nedersloegen. Water en gras was hier genoeg. De gegiste cours en verheid Zuyden een graad Oostelyker 1⅞ myl. De gegiste breedte 32--34 min., behoudende de lengte van 38--51 min. De vertrouwde breedte van 32--33 min.

Rouw der Hottentots.

De Jakhals-kloof.

Sondag den 20 *dito.*

's Middags vertrokken wy van de bovenstaande rustplaats na de Elands-Kraal, daar wy ontrent ten 6 uuren campeerden. Onze gegiste cours en verheid Zuyden 4½ graden Westelyker 1⅞ myl. De gegiste breedte 32--39 min. en lengte van 38--50 min.

DeElands kraal. 1686.

Maandag den 21 *dito.*

's Morgens ten 6 uuren vertrokken wy van de Elands-Kraal, en vervolgden ons oud pad na de Rhinocer-Kraal, welke wy ontrent ten 10 uuren passeerden, en toen zoo voorts na de berg-rivier, aan welke wy ons ontrent 's namiddags ten 3 uuren ter nedersloegen. De gegiste cours en verheyd zynde 4 graden Westelyker 5⅞ myl, de gegiste breedte 32--59 min., en lengte van 38--53 min.

De Rhinocer-kraal.

De Berg-rivier.

Dynsdag den 22 *dito.*

's Namiddags ten 3 uuren marcheerden, wy over de Berg-Rivier, en met eenen na de plaats, de vleermuys genaamd, mede aan de voorsz Berg-rivier leggende. Daar wy campeerden. De gegiste cours en verheid Z. Z. O. 1⅞ myl. De gegiste breedte 33--4 min., en lengte van 38--57 min.

DeVleermuis.

Woensdag den 23 *dito.*

's Morgens ten 8 uuren vertrokken wy van de voornoemde rustplaats, en stelden onze cours om de Z. W. na Riebeeks-Casteel, latende de Honigbergen aan onze linkerhand ontrent een myl weegs van ons afleggen; en quamen 's namiddags ten 2 uuren aan de West zyde van Riebeeks-Casteel, onder het zelve. Onze gemarcheerde weg was niet anders dan vol zandige heuvels. Water en gras was hier nog redelyk.

Riebeeks-Kasteel.

De gegiste cours en verheid Z. ten W. ½ streek Westelyker 5 mylen. De gegiste breedte van 33--23 min., en lengte van 38--50 min. bevonden breedte van 33--21 min.; behoudende lengte van 38--50 min. De behouden cours en verheid Z. Z. W. 2 graden Zuydelyker 4½ mylen.

Donderdag den 24 *dito.*

's Morgens ten 6½ uuren vertrokken wy van Riebeeks-kasteel, en stelden onzen cours langs den berg Z. Z. O. ⅞ myl. Van daar langs een riviertje Z. ½ myl. Van daar Z. Z. W. 1½ myl langs het zelve, alwaar wy weer op ons oud pad quamen, en vervolgden het zelve tot onder den Paardenberg, alwaar wy ons aan een spruitje met water ter nedersloegen. Alhier op een hoogte peilden wy den Tafelberg Z. Z. W. van ons. De gegiste cours en verheid Z. W. 4 graaden Westelyker 4 mylen. De gegiste breedte van 33--37 min., en lengte van 38---45 min.; de bevonden breedte van 33---41 min., en de lengte van 38---42½ min.; behouden cours en verheid Z. W. ten W. 5 graaden, Zuidelyker 5⅞ mylen.

De Paardenberg.

Vrydag den 25 *dito.*

's Morgens met mistig weder vertrokken

ken

1686. ken wy deze rustplaats, en vervolgden ons oud pad, en na ½ myl marcheerens, passeerden wy de doorn-kraal, en naderhand quamen wy aan de Mosselbanks-rivier, alwaar wy ten 10 uuren voormiddags onze beesten uitspanden, en 's namiddags ten 2 uuren vertrokken wy weder, om van daar na Bommels-hoek (zynde een van de Compagnies posten) ons te begeven, waar by wy toen vernachteden.

De Doorn-en Mossel-banks-rivier.

Bommels hoek.

De gegiste cours en verheid Z. W. ten Z. een graad Zuydelyker 5⅝ myl. De gegiste breedte van 33--59, en lengte van 38--25 min.

Saterdag den 26 dito.

Vertrok de Ed. Heer Commandeur met eenig gezelschap voor uyt naar de Kaap der Goede Hoop, en ordonneerde de Karren en Wagens te volgen, die daar 's namiddags ten 5 uuren mede quamen te arriveeren, en waar mede deze togt een einde nam.

Men heeft ook al zedert 1670. en bevorens, togten door de hier Land-kundige Sergeanten *Kruidhofs* en *Cruze* tot aan de Mosselbaay, en tot in St. Heleensbaay, laten doen. Ook heeft in de later tyden, onder de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, de Corporaal *Samuël Paske* een tocht, in de 80 mylen verre, met 8 à 10 Soldaaten, en met 50 Hottentots Landwaard in, na de zwarte rivier gedaan, om voornamelyk na weggeloopen Slaven te zoeken, waar van zy'er ook 4 bekomen hebben. Zy waren 6 weken uit, vonden daar over al een Compagnies post, een Compagnies Huys, en Compagnies Pan, en noodig gereedschap om hunne spyze in te koken. Zy trokken over de schoonste bloem-velden, die men zich verbeelden kan, en quamen eyndelyk by een zwaar moeras, dat zich tot de zwarte rivier, die al vry groot is, uytstrekte, zy konden niet verder komen, en hadden op dien tocht geen wild gedierte, dan alleen drie groote Leeuwen, die hen ontweken, ontmoet, en verder geen andere ontdekking van belang gedaan.

Deze zelve borst heeft hier nog een togt na de 24 rivieren (dat alle spruyten zyn die zich tot een verzamelen) gedaan, nemende zynen weg over Stellenbosch en Drakesteyn, tot 't eynde der posten van de Fransche vrylieden, die zich nog wel 2 dagreyzen verder, dan Draakestein, of wel 38 mylen van het Fort, uytstrekken, alwaar *Cornelis Botma*, een plaats by de laatste post heeft; dog daar zyn geen posten meer van de Ed. Compagnie. Aan 't uyterste van deze posten der Fransche Vrylieden vond hy onder aan den laatsten berg, dien hy overtrok, een zeer heete bron, waar van wy bevorens al gesproken hebben, en die zoo heet is, dat men'er een Ey gaar in koken kan.

1702. In Maart hebben 45 Kaapze vrylieden, buyten kennis der Regeering, op een tocht landwaard in na de groote *Caboequas* (Hottentots van een kloeke statuur, als de Madagascaaren) geweest, zy trokken met 4 Wagens, en 32 trekossen, beladen met Koopmanschappen van Tabak, Dacha (een zoort van Hennip, die de Hottentots zeer geerne rooken) Kopre en Glaze Koraalen, Hazagaayen, Pylen, Yzer, Ajuyntjes, Kopere en Yzere Arm-ringen, over de Kloof van Hottentots Holland. Sy waren eerst, en zoo vervolgens, by de Hoezequaas, Hessequaas, Gauris, Attaquaas, Gantauwers, de Ammiaquaas, Moetjezons, Horizons, kleene Kaffers, en eyndelyk by de Caboequaas, zynde alle byzondre Hottentotze volkeren, gekomen.

Zy hadden Capiteyn *Snel*, om hen den weg na die Caffers te wyzen, en voor Tolk te dienen, mede genomen, alzoo de Kaapze Hottentots dezen weg, en de spraak dezer volkeren, niet kenden.

Deze Borgers, dit zoo in der stilte ondernomen hebbende, hadden malkanderen beloofd, dat zy malkanderen niet beklappen zouden, hoewel daar van naderhand verklaringen verleend zyn, die men in de contradeductie van *Tas* en *van der Heyden* uitgedrukt vind.

Sy hadden eenen *Herman Janszoon* verlooren, die met een Hazagaay getroffen wierd, en *Julius Lazius* was van ziekte gestorven.

Sy hadden deze *Caboequaas* eyndelyk na 14 of 15 dagen reyzens, 5 of 600 sterk, en wel met Hazagaayen en Schilden gewapend, gevonden, tegen hen geslagen, hen daar na op de vlugt gedreven, eenige van hen ter nedergelegt, en 2200 stuks Runderen en 2500 Schapen, eerst van hen geroofd, en hen daar na 400 Runderen, en 600 Schapen weergegeven, en hen ook eenige Tabak, Kraalen, &c. om dus met hen den peys weder te maken, vereerd. Gelyk dat 1703. den 24sten October door *Jacob Holland*, en *Wynand Wynandszoon*, zeer omstandig voor den eersten Klerk *Willem Helot* verklaard, en in het voornoemd Tractaat te vinden is.

Ook hadden zy de Horizons vyandig aangetast, en op hen niet alleen tweemaal geschoten, maar hen al mede op de vlugt gedreven, en 70 Runderen van hen geroofd; al welke bedryven deze Natien zedert van ons zeer afkeerig gemaakt, en aangezet hadden, om by alle gelegentheden deze vyandlykheden op ons onnoozel volk te wreeken. Men was wel van voornemen hen over dit stout bedryf te straffen; dog alzoo zy zoo sterk waaren, wilde men daar op nader ordre uyt 't Vaderland wagten.

De verste tocht, door de onzen in 't jaar

1705.

1704. of 1705. Landwaard in gedaan, is 150 mylen verre geweest, daar men wel 13 of 14derley Natien ontdekte, die toen van de onzen zeer qualyk gehandeld, en onder welke ook de kleine Namaquaas waren, die 1705. (wanneer ik hen met veel verwondering gezien hebbe) de vrede quamen verzoeken. Deze stoute Borgers waren eyndelyk door de Cawoequaas, de dapperste van alle deze Volkeren, voor welke ook zelf de kleene Namaquaas schrikken, en die schilden van ossenhuyden hebben, daar meenige kogel op afstuyt, gestut.

Ook zegt men, dat ontrent 1706. of 1707. eenige burgers, buiten weten der Regeering, 30 of 40 sterk, yder met een Hottentot by zich, wel 180 mylen landwaard in geweest zyn.

Daar beneven heeft de Landdrost *Starrenburg* een tocht na de voornoemde zwarte rivier gedaan; dog kon toen zoo verre niet komen, en had ook een Hollander verloren, die, in 't midden van ettelyke Hottentots zittende, door een grooten Leeuw alleen besprongen, uyt 't midden vn hen weggesleept, en, zonder dat zy dit beletten konden, in eene slag dood geslagen, en verscheurd wiert. De Hottentots bezetteden hem egter naderhand in een laagte, doorregen hem met veel hazagaayen of werppylen (zoo dat hy toen beter een yzer-verken of Egel, dan een Leeuw, geleek) en wierden hem eerst, na 't afgaan van 2 Snaphaanen te gelyk, meester.

Om nu nog een beter denkbeeld van zulken tocht te hebben, zullen wy hier een zeer net bericht van een reyze landwaard in, 1705. door den zelven *Starrenburg* gedaan, den Lezer, te meer, alzoo zig daar in een zonderling voorval met een Leeuw opdoen zal, voor oogen stellen.

MEMORIE voor den E. Landdrost, *Johannes Starrenburg*, als Hoofd dezer Expeditie, en verderen Raad, om haar in dezen Togt te dienen tot narigtinge.

Landtogt van den Landdrost Starrenburg in 't jaar 1705.

Ademaal de E. Compagnie door schaarsheid van trek- en werkbeesten in groote ongelegentheid zoude komen, en om daar in by tyds te voorzien, hebben wy dan goed gedagt UE. deze Commissie, en Expeditie, aan te bevelen.

En op dat UE. van onze intentie te beter mogen worden geinformeert, hoe, en in welker voegen deze Landtogt, te facielder zal konnen worden bereikt, zoo hebben wy noodig geagt, ons daar op in dezen kortelyk te verklaaren.

1705.

Zoo haast UE. dan van de vereischte provisien, koopmanschappen, ammunitien, en materialen tot de reize en handel noodig, zyt voorzien, zult, zonder eenig tydverzuim UE. op weg hebben te begeven na de naast hier om heen leggende Hottentotze Natien, met dewelke de E. Compagnie tot nog toe in een goede vrede en alliantie is levende, nevens de manschap, en verdere train, onder UE. commando gestelt. Wy zeggen eenelyk naar de naast heen leggende Hottentots, om dat hooger op, of na andere Natien te trekken, veel gevaar en periculen, na alle vermoeden onderworpen zoude wezen, ten aanzien veele van die volkeren, mits de groote hostiliteiten door verscheide quaadaardige ingezetenen, onder pretext van vry ruilen, ('t welk UE. niet onbewust kan zyn) ontrent dezelve gepleegt, niet alleen door het verfoeljelyk geweld, haar vee voor 't grootste gedeelte zyn quyt geraakt; maar ook gewisselyk te dugten staat, indien men weder by dezelve quam, niet tegenstaande uit vriendschap (en met een goed opzet) datze, in plaats van minnelyk te handelen, niet anders dan op middelen van weerwraak zouden denken, en UE. ten argsten alle listen en laagen leggen; onaangezien zy door de E. Compagnie, nogte der zelver Dienaaren, nimmermeer zyn beledigt, of te kort gedaan.

Het oogmerk dezer Landtogt en expeditie is, gelyk vooren gezegt, om by de gezeide naast om heen leggende Hottentotze Natien voor de E. Compagnie, op de zagtste en minnelykste wyze, een goede party runderbeesten in te ruilen en te handelen, wyl men hier thans van goede werkbeesten niet veel meer is voorzien. Ten welken einde dan, wanneer UE. aan de Kraalen van de meergezeide Natien zult gekomen wezen, zult UE. aan der zelver opperste Capitein hebben over te geven, alzulke kleine geschenkjens als voor dezelve door ons daar toe zyn verordineert, en mede gegeven, en verder onder het doen van een maatelyk tractement aan dezen en genen, die het zelve onder haar meriteren, in de civielste termen aan den gezeiden opperste Capitein bekent te maaken, dat onze intentie daar heen is tenderende, omme voortaan met hem, en de zynen, in alle goede vrienden nabuurschap te leven, en daar in te continueren, met bygevoegt verhaal, dat UE. ten dien einde, en ook ten principaale aldaar zyn aangekomen, om eenig Beestiaal van hen te trocqueren, aan welkers goed succes wy ook niet konnen twyffelen; verdagt zynde, wanneer de ruiling aangaat, dat UE. niet anders, dan ossen, in trocquering komen aan te nemen, en wel inzonderheid, dat het altemaal zy jong goed, om dezelve des te bequamer onder 't jok te konnen brengen, om in der tyd daar goede en langwylige diensten van te hebben, tragtende daar van ook zoo veel te trocqueren, als gevoegelyk en op de zagtste wyze zult konnen bekomen, op dat men voor lan-

1705. *langen tyd van goede trekbeesten voorzien mag blyven.*

Doch de zelve Hottentots haar tot de ruiling ongenegen toonende, 't gene wy nogtans anders denken, en hoopen, zoo zult UE. verder alle bedenkelyke middelen van vriendschap en persuasie aanwenden, omme, zoo immers doenelyk, haar daar toe te zien te bewegen, al zouden UE. zich in den handel ontrent deze Natien wat splendider toonen, als men wel niet gewoon is aan de Hottentots te doen, zonder dat UE. nogtans niet zult vermogen (zy om te ruilen onwillig blyvende) eenige de minste feitelykheden van vyandschap tegens haar te begaan, maar in zulken geval liever getroosten onverrigter zaake van dezelve weder te keeren, hoewel wy ons daar vast wat beters af beloven.

Maar zoo het quam te gebeuren, 't welk wy vooral anders wenschen, en hoopen, dat UE. in de heen- of weertogt van eenige Hottentots, het zy van wat Natien die ook waren, vyandelyk wierden bejegent, en aangedaan, zullen UE. als dan ook vermogens wezen de zelve met gelyke munt te betalen, alzoo de zaak in dusdanigen geval van zelfs spreekt, dat geweld met geweld tegen te gaan wettelyk toegestaan is; ofte ten ware ook dat UE. vastelyk wist, en voor oogen zag, dat UE. en zyn byhebbende volk en goed, van eenige der gezeide Hottentotze Natien lagen wierden geleid, omme UE. vyandelyk te bespringen, en door haar groote meenigte van volk te overrompelen, zult UE. in zoodanigen geval tegens dusdanige Natien, omme u zelven, en volk en goederen te redderen, en behouden, wel eerst offensive mogen ageeren, omme, zoo best doenelyk, hen te verjagen, zoo de noodzaakelykheid dat quam te vereisschen, maar anders niet; hoewel wy vertrouwen, dat alle de zelve hen zoo rekkelyk zullen komen aan te stellen, dat zoodanige proceduren niet noodig zullen wezen.

UE. zult, geduurende de heen- en weertogt, goede zorge moeten dragen, van altyd op hoede te wezen, en in postuur van defensie, om van deze brutaale Landaart niet verkloekt te worden, alzoo het hen aan geen listigheid ontbreekt, om hunne desseinen te volvoeren, doch waar inne geen de minste swaarigheid behoeft te worden gemaakt, zoo UE. maar by dag, en inzonderheid 's nachts, goede wagt doet houden, ten welken einde zullen UE. haar by nacht moeten legeren op 't vlakke veld, van alle bosschen en struiken afgezondert, om hen daar door geen occasie te geven; mogende het vuuren in de nachtruste, by UE. gedaan of gelaaten worden, zoo als het best en dienstelykst zullen vinden te behooren; ook by dag in het marcheren zoo veel als doenelyks is, het volk in goede ordre te laaten voorttrekken.

Om veel consideratien zal UE. zyn byhebbende volk niet van malkanderen mogen separeren, maar altyd gecombineert blyven; om, by aanval van eenige Hottentots, des te formidabelder te wezen, om hen te konnen resisteren, ten ware dat UE. noodzaakelykheids halven eenige manschap daar af na de Hottentots moeste zenden, omme hen tot het ruilen te nooden, of het ingeruilde vee te bewaren, en te weiden. 1705.

UE. zult ook een daggerister moeten houden, dat wy den Landdrost zelve hebben aanbevolen; en daar inne in 't breede doen verbaliseren, hoe verre des daags, zoo in 't heenreizen als wederkeeren, de mars is geweest; doch zonder dat nogtans het volk door het al te sterk marcheren, vermag afgemat te worden; en waar inne wy begeeren dat behoorlyke consideratie en inzigt zal worden gebruikt. Mitsgaders van alle voorvallen, die UE. geduurende deze expeditie mogen voorkomen; item, wat vee in soorten dagelyks, en by wat Natien der Hottentotten dat is ingeruilt, en wat quantiteit en qualiteio van Waaren, Compagnies wegen, daar tegens in ruiling dagelyks weder is uitgereikt; inzonderheid ook nauwe agt nemende op de situatie, gelegentheid, en vrugtbaarheid aller landeryen, die UE. mogten passeren; en waarom wy den thuinier Jan Hartog *expres mede laaten gaan, die daar af insgelyks goede aanteeking zal moeten houden.*

Belangende de provisien, zoo voor UE., en de onderhebbende manschap, als ook voor de Hottentots, die UE. geduurende deze Landtogt mede ten dienst zullen staan, hebben wy voor den tyd van twee maanden ruim mede gegeven: zulks het UE. daar aan niet zal ontbreken met recommandatie de zelve zoo spaarzaam, als doenelyk is, te gebruiken.

Ende op dat alles met een goede en geschikte ordre mag toe gaan, willen wy UE. ook gerecommandeert hebben, behoorlyke ordre, en 't volk in een goede discipline te houden; doch in alle voorvallen, als ook om eenige zaaken van belang te ondernemen, zal noodig wezen, dat zulks alvoorens in Raade worde overwogen, wat ten meesten dienste van de E. Compagnie gedaan, of gelaaten dient; gebruikende in alles goed overleg, en niets onvoorzigtig ondernemende, gelyk wy UE. dat gezamentlyk zyn vertrouwende.

Welken raad bestaan zal uit de volgende persoonen:

Den Landdrost Johannes Starrenburg; *als President, die alleen den Raad beroepen zal.*

Den Corporaal Willem Brentgens.

Den baas Thuinier Jan Hartog.

En in cas van noodzaakelykhid, of dat de zaak zulks quam te vereisschen, nog twee van de bequaamste persoonen uit UE. gevolg daar toe te assumeren.

Wy zouden wel gaarne zien, dat deze togt en commissie by UE. in den tyd van 6 weeken of 2 maanden wierde verrigt, en

1705.

UE. met de byhebbende magt weder hier mogten wezen; maar of zulks, om pregnante redenen, langer mogte vertragen, en 't welk by UL. dagregister mede zal dienen genoteert, zullen ons des ook moeten getroosten: immers deze togt, zoo kort als doenelyk zal wezen, ten meesten dienst der E. Compagnie, in 't heen en wederkeeren tragtende te volbrengen, en het ingeruilde beestiaal wel aan te teekenen, en gade te slaan.

Verder zyn wy ons dan op UE. goeden yver, vigilantie, en trouwe verlaatende, niet anders verwagtende, dan dat ook een ygelyk in 't zyne hem na behooren zal quyten; waar mede UL. toewenschen alle zegen, en een gewenschte uitslag, en blyven

In 't Kasteel de Goede Hoop, den 16 October 1705.

UE. goede Vriend,

W. A. van der STEL.

Dagverhaal van den Landdrost Johannes Starrenburg, *gehouden op zyne Landtogt na de* Gonnemaas, Grigriquaas, Namacquasche Hottentos, *enz.*

Vrydag den 16 October 1705.

SCheidden wy van Cabo, trekkende ik, omme in myne absentie aan den Vice-president van Heemraaden de verrigting van eenige zaaken aan te bevelen, na Stellenbosch, en van daar

Sondag den 18 *dito.*

Verder om eenige affaires af te doen, na Draakenstein, en quam

Maandag den 19 *dito.*

Op 's Compagnies post aan de Sonquaas-drift, zynde de plaats, die ook Baas *Jan Hartog* (die met de wagens een anderen cours genomen had) tot onze byeenkomst bestemt hadde, en trokken

Dynsdag den 20 *dito.*

Van Sonquaas-drift verder voort, omme onzen togt, volgens instructie, na de omleggende Hottentots te vervorderen, ten einde omme van haar een party jonge ossen voor de E. Compagnie in te ruilen.

Op den agtermiddag wiert ons berigt, dat de Gonnemaaze Hottentots, zynde de naaste hier heen, geen zin hadden om met ons te handelen, en daarom over den berg in 't land van Waveren ons uit den weg waren getogen; maar dat eenen Capitein, *Bootsman* genaamt, met zyn Kraal over de 24 rivieren lag, werwaarts wy dan onzen cours wendden, en quamen met zonnen ondergang aldaar, zoo dra wy onze tent opgeslagen hadden, begroetten wy dien Hooftman met een zoopje, en een groote tabeetje, uit naame van de Ed. Compagnie, en gaven hem te kennen, dat wy gezonden waren om eenig werkvee voor de E. Compagnie, die daarom verlegen was, in alle minnelykheid van hem te ruilen, en hem van 's Compagnies vriendschap te verzekeren. Dat de Ed. Heer Gouverneur, wetende, dat hy een braaf kaerel en ryk van vee was, ons had bevolen by hem te gaan, dat hy ons wel helpen zoude. Gevende hem daar op nog eens en andermaal een zoopje, maar dat mogt niet helpen, hy antwoordde ons, dat wy eerst by de anandere Gonnemaas moesten gaan, en dat hy dan zien zoude uit ons wedervaaren aldaar, wat hem te doen stont.

1705.

Terwyl hy nog eens dronk, ging ik het vee, dat nu t'huis quam, eens doorzien, 't welk een schoone troup was, behalven dat hy 'er zyn beste ossen, op het hooren van onze komste, al uit- en van de hand gezonden hadde.

Ik quam dan weder in de tent, en zogt hem op nieuw tot de ruiling te persuaderen, maar kon dien avont niets op hem winnen, als dat hy ons wel wat schaapen tot pads-kost wilde byzetten, wy moesten dan dien avont laat vrugteloos scheiden.

Woensdag den 21 *dito.*

Zont ik een wagen te rug na de Kaap, laadende het goed op myne wagen, waar door ik gelegentheid had, den Ed. Heer van de talmery met dezen onhebbelyken *Bootsman* te berigten, die my des morgens niet anders dan 12 hamels bragt, niet tegenstaande ik hem op 't kragtigste inboezemde, dat wy niet gezonden waren, om schaapen, maar beesten, te ruilen, en om geen pads-kost verlegen waren, wyl wy ten overvloed proviant (gelyk hy aan de 3 gelaadene wagens zien kon) hadden. En dat hy (zoo anders niet wilde ruilen) met de schaapen maar weer konde vertrekken.

Daar op vertrokken zy uyt de Tent, na de Kraal, en kwamen kort daar na met 3 Osjes weder, 't welk my op den begonnen voet voortgaan, en zeggen dee, dat hy gek was zig te verbeelden, dat ik met zoo veel volk, en Wagens zoo ver kwam, om 3 beesten te ruylen, dat hy daar ook maar weder mede Kraalwaards kon keeren, en dat ik opbreken, en vertrekken zou.

Eyndelyk kreeg ik 9 mooye Osjes, en zeven Hamels, waar voor hem gaven, 10 bosjes Kopere Koralen, 13 ponden Tabak, eenige Glaze Koraalen, en Brandewyn.

Welk vee by hem tot op onze te rug komst gelaten hebbende, braken wy ontrent den middag op, en quamen des agtermiddags ontrent 3 mylen verder in een schoone vlakte, waar door een helder strooment riviertje loopt, ter ruste.

Deze valley legt ontrent 4½ myl van de

1705. de 24 rivieren, ter regter hand aan 't lange gebergte, onder een bosch, voor dezen 't oude Elzenbosch genaamt, en daarom door ons de elzen-valley gedoopt, ze is ontrent een half duyzend schreden breed, en wel een quartier uur gaans lang, altemaal schoone zwarte kley-grond, met wilde palmyt, en andere ruygte, bezet, en daar onder een weynig moeras, door dien het water uyt 't riviertje, dat op zommige plaatzen door ruygte verstopt is, over zyne oevers loopt, 't welk met wat op te ruymen, kan geholpen, en afgetapt worden.

Donderdag den 22 dito.

Braken wy met 't lumieren van den dag (onder faveur van een betrokken lugt) weder op, en kwamen, na ontrent een half myl gevordert te hebben, in een tweede schoone valley, veel grooter dan de eerste. Deze begind van 't Assegaayen-bosch, dat hier boven aan den berg staat, en loopt verder, als ik heb konnen beoogen, om datze een draying agter eenige ruggen krygt, gelykze in grootte de vorige overtreft, en in deugd van grond niet wykt, zoo is ze ook in gras-ryke ruggen de andere te boven gaande.

Na deze passeerden wy nog door eenige kleyne valleytjes, en schoone gras-ruggen ontrent 2 mylen verre, daar wy een ongemakje aantroffen, dat egter nog wel uytviel. Ik was met baas *Hartog*, en de helfte van 't volk, wat voor uyt, meenende met onze paarden door een ruyg poeltje te passeren, dog hadden die daar in haast verloren, het myne was zoo dra van den oever niet getapt, of men zat 'er tot over den zadel toe in, en konde zich door de biezen, die hem de voeten verwardden, niet wel redden, kantende met my dan over de eene, en dan over de andere zyde, en zomtyds met de geheele kop onder. Ik dorst 'er niet af, om dat ik bevreest was'er geheel in te zinkken. Door al dit martelen schokte hy wat voort, kreeg eenige vastigheyd onder de voeten, en sprong met my, zeer bemodderd zynde, op 't drooge. *Hartog*, die wat hooger was, voer een weynig, maar niet veel beter. Zyn paard, dat wat grooter was als 't myne, bragt hem eer te land, en gaf hem 't playzier van my te zien martelen.

Ons gevolg had geen lust, om dat kunsje na te doen, maar zogten een beter plaats langs den overkant.

Wy vertoefden hier tot de Wagens quamen, om haar den overtogt te wyzen, en voor dat gevaarlyk moeras te waarschouwen.

Het padt had ons nu verlaten, dies moesten wy langs een ongebaand veld, vol molshopen en gaten, tusschen vallen en opstaan, met grooter verdriet nu verder voorttrekken, en quamen, na dien dag ontrent 6 mylen gevordert te hebben, aan een kleyn fonteyntje in 't midden der vlackte ons verblyf te nemen. 1705.

Dit waterplekje, dat vol ruygte en biezen stond, liet ik aanstonds opruymen, en braaf diep uytgraven, omme (zoo ik langs dezen weg weder mogte te rug keeren) niet verlegen te zyn, en gaf het den naam van *Boonen-fontein*, om redenen.

Vrydag den 23 dito.

Was het des morgens wat regenagtig, egter vervolgden wy onzen weg, en staken over na den hoek van den picquetberg, zynde de weg, die ons door den Capiteyn *Hannibal* gewezen wierd, om na zyne Kraal te trekken. Op den middag quamen wy aan een rivier van grootte en form, als de diepe rivier, die door den Koeberg loopt, ook met zulke ruggen en drayingen. Hier sloegen wy onze tent, die over nagt en in den morgenstond nat geworden was, op, om te droogen, midlerwyl aten de menschen, Hottentots, en de beesten wat, tot ontrent ten 2 uuren, dat wy weder oppakten, inspanden, opzadelden, en voorttrokken, nemende onzen weg langs de voorgemelde rivier, tot des avonds tegens donker, dat wy op de oude Kraal aan den Noordhoek van den Picquet-berg, genaamt de bange hoek, halte hielden, en onze nachtrust namen, hebbende dien dag ontrent 8 mylen gemarcheert. Hier wierd my, en Capiteyn *Hannibal*, door *Bosjesmans* gezegt, dat 'er, ontrent 4 dagen voorleden, een wagen om te ruylen na zyn Kraal gaande, gepasseerd was, welkers spoor ons ook aangetoond wierd, daar op wilde hy ons verlaten, en na de Kraal gaan, wyl hem de handeling van *Dronke Gerrit* nog in versscher geheugenis was. Ik persuadeerde hem egter by ons te blyven, onder belofte van zoo spoedig, als doenelik, voort te trekken, en zoo mogelyk dien wagen te agterhalen, en dat hy dan een ooggetuyge zoude zyn, dat het zonder kennis van den Ed. Heer was, terwylen ik die wagen en volk in arrest nemen, en opzenden zoude; waar door hy hem liet gezeggen, en by ons bleef, want anders hadden wy misschien zyn Kraal niet konnen vinden.

Saturdag den 24 dito.

Sloegen wy met den dag (zynde betrokken lugt) weder voort, nog al langs die zelfde rivier, van mening zynde, dien dag een goeden weg in dat koele weer af te leggen, omme den wagen zoo mogelyk, te attrapperen, die my hier weder van *Bosjesmans* onderrigt wierd, een wagen van 's Compagnies dienaars uyt de groene kloof te zyn, dat my al vreemd voorquam, wyl de Corporaal van dien post

 wel

wel wist, dat ik om voor de Ed. Compagnie te ruylen in 't veld was, alzoo ik eene der bezettelingen van die post onder myne manschap hadde, en door zynen wagen voor uyt te zenden, en de Hottentots met Tabak en anderzints te voorzien, mynen togt vrugteloos maken zoude: In 't beste van onze marsch, tegen den middag ontrent 4 mylen gevorderd zynde, brak een voor-as van eene der wagens by de naaf af, waar door wy onze Tent moesten opslaan, om weder een nieuwen as aan de wagen te maken, en dus het resterende van dien schoonen dag laten voorby loopen. Egter was het niet kwaad voor 't vee, dat hier aan de rivier tot den buyk toe in 't gras ging. Midlerwyl arbeydden wy lustig om den wagen weder in staat te krygen, en namen, na wat gegeten te hebben, onze ruste, tot

Sondag den 25 dito.

Dat wy tegens den middag weder klaar raakten, en in een zeer mistig weer, gelyk het dien gantschen nacht mede geweest was, onzen tocht vervorderden.

Ontrent een myl voortgetrokken zynde, zagen wy aan het versche spoor, dat de hier voorgemelde wagen weder te rug getrokken, en ons dien nagt gepasseert was, apparent van onze komste kennisse gekregen hebbende.

Wy hielden dien gantschen dag nog al de passagie langs die zelve rivier, en den weg, die de vorige wagen voor ons gebaand hadde; komende tegens den avond (na dien dag ontrent 6 mylen gevordert te hebben) aan desselfs oever weder onze legerplaats te formeren. Hier was de meergemelde rivier, na gissing wel duizent schreden breet, vol Meeuwen, Duykers, Endvogels, en ander vliegend en zwemmend gedierte; onder andere liet zig de zeekoe mede hooren. Op een hoogte gegaan zynde, zag ik de zee, die daar ontrent 3 mylen van daan scheen, alwaar zig, volgens zeggen van de Hottentots, deze rivier, op hunne taal *Quæcoma* genoemt, ontlast.

Had onze cours verder langs dien weg gestrekt, ik zoude gaarne desselfs uytgang gezien, en 't strand daar om heen bekeken hebben, maar wy moesten:

Maandag den 26 dito.

Des morgens vroeg met mistig weer, en een sterke wind, van cours veranderen, en ter regter hand dwers landwaard inslaan, langs een zeer moejelyken zandweg, daar de beesten yeder ommezien bleven staan, dewyl dezelve telkens in de molgaten vielen, en vaststaken, en de wagens sneden wel een voet diep in 't zand, dit duurde zoo voor de spatie van 3 mylen, als wanneer wy aan *Hannibals* Kraal kwamen; hier waaren 6 Capiteyns te zamen getrokken, en maakten met malkanderen 23 huysjes uyt.

Zy lieten ons hun vee zien, dat niet veel in getal, en meest Koeyen waren.

Ik vroeg hen, hoe het kwam, datze zoo weynig vee hadden, dewyl de Ed. Compagnie nooyt met hen geruyld hadde, waar op zy my berigt gaven.

Dat zeker vryman, in de wandeling *Dronke Gerrit* genaamt, korte jaaren voorleden, met eenige anderen verzeld, aan hunne Kraal was gekomen, en, zonder yets te zeggen, van alle kanten daar op vuur gaf, verjagende dus de Hottentots, stekende hunne huysjes in den brand, en nemende al het vee met zig, zonder dat zy wisten uyt wat oorzake, wylze niemand van de Hollanders ooyt beledigt hadden; waar door zy het altemaal zyn quyt geraakt, en dus genootzaakt geworden, hun na de buytenste afwoonende Hollanderen te begeven, en daar weder vee te bescharen, en hunne eygene landsluyden, of daarze maar wat krygen konden, te beroven, waar mede zy dan in 't gebergte liepen, en zoo lang gasteerden, tot dat het op was, halende dan al weder ander, dat hen eenige malen gelukt is, en waar van ze tegenwoordig nog maar weynig bezitten. Van een andere kant wordenze ook met stroperyen geplaagt van een Natie van Hottentots, die over de Olifants-Rivier, in by na ontoegankelyk gebergte huyshouden, waar van het land op hunne taal *Thynema* genaamt, en de Capiteyns dier roofvogels, *Throghama Tkousa*, *Doe odie*, *Tkeringnouw*, genaamt zyn. Deze kwellen hen gedurig, zonder dat zy daar zelden revengie op konnen halen.

Maar op het weemoedigste, en verbittertste klaagdenze over de godlooze handeling van dezen *Dronken Gerrit*, die oorzaak geweest is van alle onheylen en bloedvergieten, zedert in verscheyde ontmoetingen met de Hollanders voorgevallen.

Dus zyn zy dan genootzaakt, om het weynig vee, datze nu nog bezitten, te sparen, en om voedzel en vleesch voor Vrouwen en Kinderen, te bekomen, dagelyks tegen de Olifanten te vegten, en dus met het uyterste gevaar huns levens, op deze manier de kost te zoeken.

Dat zy de goedheyd en vriendschap van de Ed: Compagnie, en de Ed: Heer Gouverneur, die ik hen zoo hooglyk aanprees, grootelyks waardeerden, en dezelve in alle gelegentheden zeer geerne omhelzen wilden.

En waarlyk ik hebbe in deze menschen hun gedaanten, gedrag, en ommegang, veel meer opregte goedaardigheyd bespeurt, dan in andere Hottentots.

Op den avond scheyddenze van ons.

Des nachts regende het zeer sterk, met harde wind uyt den Noordwesten, waar door wy qualyk ons wagtvuur konden in brand,

1705. brand, en de Tent ſtaande houden, wy waren dien gantſchen nacht in een gedurige beweging, om dat de beeſten, en paarden op de vlakte niet ſtaan, maar ſtadig na de bosjes wilden, om voor die zelve regen en winden te ſchuylen. Van binnen konden wy, door oudheyd van de Tent, mede niet droog zyn, dus was het over al allarm, en duurde tot

Dynsdag den 27 dito.

Dat het des morgens ontrent agt uuren wat bedaarde, en de regen ophield. De Capiteyns kwamen met hun zeſſen, en bragten ons 6 beeſten, onder de vorige proteſtatien van hun onvermogen. Wy kregen 'er egter, na dien gantſchen dag pratens,

Woensdag den 28 dito.

Veertien ſtuks, waar voor wy uytreykten 18 boſſen Kopere Koralen, 18 ponden Tabak, eenige Glaze dito, en Brandewyn. Hier wierd ons regt berigt gedaan van de meergemelde wagen, dat dezelve door den Corporaal van de groene Kloof, *Daniël Tous*, met de eenigſte man, die hy nog op de poſt hadde, en een vryman *Chriſtoffel Lutje*, hier gezonden was om te ruylen, maar dat zy, van onze aannadering kenniſſe hebbende gekregen, na een dag vertoevens waren vertrokken, hebbende eenlyk in der haaſt 12 groote Olifants tanden geruyld, en mede genomen.

En dat in den voorleden droogen tyd hier geruyld hadden, de vryluyden *Pieter Janszoon*, *Kees Oorlam*, *Potje*, en *Karos op Zy*.

Een weinig van de tent gaande, om wat bollen-zaaden, enz. met *Hartog* op te zoeken, wiert ik van een hoogte weder de zee gewaar, en wyl die digt by ſcheen, reſolveerden wy deze rivier, die voorby de Kraal loopt (en door de Hottentots *Tythouw* genaamt wort) te volgen, en te zien, of zy zich miſſchien niet in die andere groote rivier *Quæcoma* ontlaſtte, en dus te zamen in zee haaren uitgang hadden.

Na 2 uuren rydens, quamen wy onder aan de zee, daar wy een bar ſtrand, en zeer onſtuimige zee, met vreeſſelyke brandingen, en gevaarlyke klippen vonden; wy reden een ſtuk weegs langs dat ſtrand, en konden den uitgang van de groote *Quæcomas* rivier van verre even bekennen, maar het was ons te ver om daar heen te ryden.

Deze *Tythouw* rivier ontlaſt zich niet in zee, maar eindigt in een groote zoutpan, alwaarze zich verder onder de duinen verliezen moet, wyl wy geen uitgang, en niet als redelyke hooge duinen, vonden.

Noit heb ik meer Flamingos gezien, als hier, benevens een groote menigte ganzen, en allerlei endvogels, daar wy met ſchieten een goede proviſie van opdeden, en quamen met den avont wederom aan de tent; het was dien ganſchen dag een betrokke lugt geweeſt, en wiert op den avont zeer kout. 1705.

Donderdag den 29 dito.

Was het mottig en regenagtig weer, dies wy tot den middag wagtten, eer weder op reis togen, en onzen cours ter regterhand na de Olifants-rivier inſloegen. Na ontrent 2 mylen vorderens, namen wy aan een klein beekje (door de Namacquas, *Thie They*, en van ons Schilpadden-poel genaamt, ontrent een half myl agter den *Theima Koethama*, of Wolvenberg) weder ons verblyf.

Den ganſchen weg, van de Kraal tot hier toe, beſtont al in zoodanige ruggen, zonder gras, maar vol doornen, en zekere bosjes, waar uit een gom tyffert, in reuk, ſmaak, en couleur, den maſtik zeer gelyk. De Namacquaaze Hottentots noemen die gom *Traap*, en bezigenze tot het vaſtzetten van aſſegaajen, meſſen, enz. gelyk wy den harpuis doen; wy hebben eenige van de jonge boomtjens, en gom mede gebragt.

Des middags was het mooi weer, en een heldere lugt; ik zont over al heen, om langs dit beekje wat watergras voor de paarden op te zoeken; want in dit geheele veld vint men niet een ſier gras. Des avonts betrok de lugt weder, en

Vrydag den 30 dito.

Was de hemel met zeer ſwaare wolken bezet. Toen wy des morgens vroeg opbraken, waaide het ook heftig uit den N. W., werwaarts onze cours ging. Wy hebben geen halve myl gevordert, of kregen een digten regen, die ons den ganſchen dag by bleef.

Dit is een zeer verdrietig veld; de geheele weg is niet dan zand; hoogtens, en laagtens, vol klippen en molgaten, daar de paarden en beeſten tot de knien toe geſtaadig invielen, vol bosjes, zonder het minſte gras; wy reden eenigen tyd langs een berg, door de Hottentots *Thou* genoemt, na zekere Hottentottin (de redenen waarom zyn my bekent, maar al te natuurlyk, om hier plaats te hebben) het woord *Thou* betekent in de Gonnemaſche taal, 't ſchaamt-deel van een vrouw.

Hier konden de wagens tegens een zandhoogte niet, dan na 2 uuren martelens, ende hulp van alle de manſchap, opgekruit worden, en juiſt trof ons daar een felle regen aan, die ik, zoo lang myn mantel 't velen kon, deftig tegenſtont, maar moeſt egter ten laatſten met de anderen onder de klippen kruipen.

Het bedaarde weer wat, en wy trokken

1706. ken weder voort, hier ſtond ons een Rhinocer in de weg, en maar ontrent 100 ſchreden van het pad, die wy bang waren, dat het met ons in de war zoude gooyen, maar hy ging op het geſchreeuw der Hottentots berg op.

Dit was het eenigſte groot wilt, dat wy op den gantſchen tocht, tot hier toe gezien hadden; daar men voor dezen gantſche troupen Olifanten, in die oude gepaſſeerde velden plagt te ontmoeten.

De oorzaak daar van is, dat de hierom heen leggende Hottentots, op de (voorleden Maandag den 26 dezer) aangehaalde manier, tot de uytterſte armoede vervallen, gedrongen zyn geweeſt, hunne toevlugt tot de Olifants-jagt te nemen, en deze beeſten daar door te dooden of te verjagen; zy latenze tot nog toe geen ruſt, want zoo draa word'er niet een door hunne Sonquaas (Soldaten) die dagelyks in 't velt kruysſen, om Daſſen, Jakhalzen, en ander gedierte te vangen, vernomen, of daadelyk werd'er na de Kraal gewaarſchout, daar ze dan met alle de jonge manſchap op uyt komen, en deze beeſten zoo lang plagen, tot dat zy door onruſt, en wonden van Aſſegaayen, pylen, &c. afgemat, hun laatſten adem uytblazen. Zoo'er drink-water voor vee ontrent is, daar'er een valt, trekt'er de gantſche Kraal, met al wat'er is, heen. Dus gebeurt het, datze niet lang op eene plaats blyven en qualyk te vinden zyn.

Op den agtermiddag quamen wy, na vordering van ontrent 4 mylen, in een Kloof aan de voet van *Tho koe* aan *Olofs* Fonteyn, in den regen onze tent op te ſlaan, en nagt-ruſt te nemen.

Deze berg heeft zyn naam van zekeren Capitein *Tho*, die, voor eenige jaaren, na zyn Kraal (hierom heen leggende) willende gaan, in dezen berg door een Leeuw verſlonden is, en daarom door de Hottentots *Tho koe*, dat is, *Tho's* berg genaamt.

Saturdag den 31 dito.

Maakten wy ons vroeg reisvaardig, en trokken met zonnen opgang, met mooi weer weder voort. Men kon nu merkelyk vernemen, dat paarden en beeſten door ſchraale weiden en geduurig marcherens, begonden ſwak te worden, want daar wy te vooren met 8 beeſten voor yder wagen alle hoogtens op konden, had men nu werk met 10 deze *Tho koe's* kloof, ſchoon de hoogſte niet, te paſſeren.

Egter reden wy, langs een miſerabel klippig zandpad, ontrent 4 mylen, en quamen toen aan de Olifants rivier, die hier, en verder na boven toe *Tharakkamâ* (dat is ruige rivier) genoemt wort. De gemelde rivier was door den regen hoog geſwollen, daarom bleven wy aan deze 1705. kant, en ſloegen daar onze tent op; hier haalden het vee met weiden, en wy met viſſchen, 't hart weder eens luſtig op, tot dat de donker ons deed ruſten.

Sondag den 1 November.

Begonnen wy vroeg de oevers der rivier, die zeer ſtyl waren, met pikken en graven, wat af te nemen, omme dus deze Drift paſſabel te maaken, gelyk zulks ontrent den middag wiert volbragt, en alle de bagagie door de manſchap overgedragen zynde, kruiden eindelyk de beeſten de ledige wagens mede door, zulks wy alle over raakten, en wyl het zeer heet was, bleven wy den overigen dag en volgenden nacht alhier; maar

Maandag den 2 dito.

Waaren wy vroeg met pakken, inſpannen en opzadelen bezig, en togen ontrent 8 uuren verder voort, den cours al langs de overkant van de Olifantsrivier vervolgende, tot ontrent den middag, dat wy die verlieten en ter regterhand inſloegen, langs het mizerabelſte velt, dat'er bedagt kan worden. Het is al te maal rood zand, boſſchen, en door de mollen t'eenemaal ondermynt; had het my mogelyk geweeſt, ik zoude myn paard gaarne gedragen hebben, want die arme beeſten konden hunne pooten niet verzetten, of zaten byna tot den boeg in de molgaten, en daar by ſcheen de zon tot brandens toe, en nergens was water te krygen, in ſomma, noit heb ik verdrietiger agtermiddag gehad.

Eindelyk quamen wy, na 5 mylen vorderens, een Kraal te ontdekken, in een zeer aardig gat, tuſſchen hooge ſtyle klipruggen inleggende. In den regentyd is het een riviertje, dat zich in de Olifantsrivier ontlaſt, maar nu niet dan een dor, diep dal, met 3 of 4 zeer kleine brakke waterpoeltjes voorzien.

Wy waren regt boven de Kraal, eer zy het wiſten, en daalden langs een zeer ſtyle klip rugwaarts tot hen te voet na beneden. Op het eerſte gezigt wierdenze heel verbaaſt; een deel ging aan de andere kant den berg op, wyl een ander getal jonge gewapende manſchap ons te gemoet trok. Eene der zelve was zoo voorbaarig, dat hy bereets een pyl op zyn boog gelegt had, omme die op my, de voorſte zynde, cours te doen nemen, maar door het aanleggen van myn roer, en het toeroepen van den Hottentot, die ons den weg had gewezen, en verzelde, ſtak hy die weder op; en quamen toen met groote nieuwsgierigheid rondom ons, vraagende zonder ophouden aan onze Hottentots, wie wy waren, en tot wat einde wy zoo ver in 't land quamen, waar op geantwoord zynde, warenze wel in hun ſchik. Onze wagens, die een

tour

1705. tour om moesten nemen, quamen eindelyk mede om laag, en wy sloegen onze tent ontrent een kleine schoot weegs van de Kraal ter neder, en gingen, na alles wel bezorgt te hebben, rusten, maar wy wierden wel haast weder gestoort, want ontrent middernacht begonden de beesten en paarden, die voor de tent, tusschen de wagens stonden, te schrikken en te loopen, en een der wagenryders, die buiten sliep, te schreeuwen, waar op alle man met geweer ter tent uitliep. Ontrent 30 treden voor de tent stont een Leeuw, die, op het zien van ons, zeer zagtzinnig ontrent 30 treden verder, agter een doorne boschje ging, dragende iets met zich, dat ik meende een jong osje te zyn.

Wy deden over de 60 schoten op dat boschje, en doornagelden het dapper, zonder dat men eenig verder gewag vernam. De Z. O. wind waaide sterk, de lugt was zeer klaar, en de maan scheen op 't helderste, zoo dat wy alles op die distantie zien konden.

Na dat de beesten weder tot stilstant gebragt waren, en ik alles eens overzag, miste ik den schildwagt van voor de tent, zynde *Jan Smit van Antwerpen*, in de groene kloof bescheiden.

Men riep hem zoo luid als men konde, maar te vergeefs, wyl niemant antwoordde, waar uit ik besloot, dat de Leeuw hem had weggenomen; 3 of 4 mannen gingen op het voorzigtigste na dat bosje, dat regt tegen over de deur van de tent stont, om te zien, ofze niets van dien Man vernemen konden, maar quamen hals over kop weder te rug, wyl de Leeuw daar nog lag, zich ophefte, en begon te brullen. Zy vonden daar des schildwagts geweer, welkers haan gespannen was, en deszelfs muts en schoenen.

Wy deden weder wel hondert schoten op dat bosch, dat 60 treden van de tent, en maar 30 treden buiten de wagens stont, en waar op men als na een doel konde schieten, zonder den Leeuw te vernemen; waar uit wy presumeerden, dat hy dood, of weg moest zyn. Dit deed den wildschut, *Jan Harmanszoon*, resolveren te gaan zien, of hy 'er nog in was, of niet, nemende een brandent hout in de eene hand; maar zoo ras naderde hy het bosje niet, of de Leeuw deed, onder een vreezelyk gebrul, een sprong na hem, dies hy het brandend hout na hem toe gooide, midlerwyl schoot het ander volk wel 10 schoten na hem, maar hy retireerde aanstonts weder op zyn oude plaats, agter dat boschje.

Dit brandhout, dat hy na den Leeuw gegooit hadde, was in 't midden van 't boschje gevallen, en door de sterke Z. O. wind aangeblazen, geraakte het in de lichte vlam, zoo dat men zeer klaar daar in-, en dit doorzien konde; men schoot 'er nog al geduurig in, ondertusschen verliep de nacht, en de dag begon aan te breken, dat yder een moed gaf, om hem alsdan regt te konnen treffen, wyl hy 'er niet van daan konde, of moest zich geheel bloot geven, alzoo het boschje regt tegen een style kloof aanstont. Zeven mannen, op de buitenste wagen zittende, pasten op, om hem, uitkomende, waar te nemen. 1705.

Eindelyk ging hy, eer het nog ter degen licht was, met de man in zyn bek, den berg opkuyeren, krygende wel 40 schoten na zyn huit, zonder dat hem eene trof, schoon hem veele zeer na quamen, gelyk wy naderhand bevonden hebben; als hem een kogel wat digt by quam, keerde hy hem al grynzende na de tent, en knorrende na ons toe, en ik ben van gedagten, had hem yemant getroffen, dat hy met een volle vaart, op tent en volk aangekomen zoude hebben.

Zoo ras het licht was, zag men aan het bloed en een stuk van den rok, die men daar vont, dat hy den man weggenomen, en mede gesleept hadde, ook vont men agter het boschje de plaats, daar hy gelegen, en den man bewaart hadde, en 't scheen onmogelyk, dat hem geene kogels hadden getroffen, wyl 'er op die zelfde plaats eenige plat geslagene gevonden wierden.

Wy besloten dan, dat hy gequetst, en niet verre van daar was; hier op verzogt my het volk, 't lichaam te mogen gaan opzoeken, om het te begraven, wyl zy geloofden, dat de Leeuw door het gestaadig schieten, niet veel tyd zoude gehad hebben, om daar van te eeten.

Ik stont eenigen van hen zulks toe, mits een goede party gewaapende Hottentots mede nemende, en onder belofte, datze zich niet in gevaar zouden begeven, maar gestaadig wel toezien, en voorzigtig zyn.

Daar op volgden zy met hun zevenen, geadsisteert van 43 Hottentots, het spoor, en vonden hem ontrent een halve myl van daar, by het lichaam, agter een klein boschje leggen; hy sprong door het geschreeuw van de Hottentos daadelyk op, en nam de vlugt, waar op zy hem alle naliepen; ten laatsten keerde het beest zich om, en quam vreezelyk brullende onder den hoop; het volk, 't welk door 't loopen vermoeit was, schoot mis, op welke hy daadelyk aanquam.

Den Baas, of opperste Capitein van de Kraal, deed hier een trouwe daad aan 2 van 't volk, daar de Leeuw het op toezette. Des eenen roer weigerde, en de ander schoot mis; daar op sprong hy tusschen den Leeuw en 't volk zoo na by,

by, dat de Leeuw hem met de eene klaauw in de karos ſloeg, en met den bek daar in beet, meenende den Hottentot te hebben, maar die was hem te gaauw, liet zyn karos glippen, en duuwde hem een aſſegaai in de ribben. Aanſtonts ſprongen de andere Hottentots ook toe, en verçierden hem met hunne werpſpieſſen, dat het wel een yzerverken geleek, evenwel hield hy nog niet op met ſpringen en brullen, maar beet eenige der aſſegaaiſtokken af, tot dat hem de wildſchut, *Jan Harmanszoon*, een ſchoot in 't oog gaf, die hem deed kenteren, waar op de anderen hem verder doodſchoten.

Het was een vreezelyk groot beeſt, en hy had kort te vooren nog een Hottentot uit deze Kraal gehaalt, en opgepeuzelt.

Ik ben hier dus langwylig geweeſt, om dat my niet voorſtaat oit diergelyke aſſurantie van een beeſt gehoort te hebben, en de kloekmoedigheid van dien Hottentot is mede aanmerkelyk.

Des mans lichaam was door hem van agteren met de linkerpoot, aan de linkerzyde van het hoofd geſlagen, met den bek in de ſchouder gevat, en dus voortgedragen; beide de billen, en linker ſchouder, waren opgegeten.

Wy bragtenze alle beide aan de tent, en begroeven den man, daar hy gegrepen was, gelyk wy den Leeuw mede onder de aarde ſtaken, op dat hem het vee niet ruiken zoude.

Het was dien ganſchen dag brandent weêr, en de Hottentots waarſchouwden ons, dat 'er nog 2 wyfjes hier ontrent waren, waarom ik des agtermiddags een Kraal van doorn liet maaken, en op drie plaatzen, of paſſagies, volk met geweer ſtellen, maar vernamen dien nacht geen onraad.

Woensdag den 4 dito.

Maakten wy voortgang met de ruiling, daar wy de voorige 2 dagen over getalmt hadden, en quamen eindelyk, na een ontallyke menigte praatjes, en reden-martelingen, zoo verre, dat wy 33 Runderbeeſten ruilden, voor 33 ponden Tabak, en 33 boſſen kopere Kraalen, mitsgaders eenige Glazen dito, en Pypen; benevens 14 hamels voor 7 ponden tabak, en vereerden de Capiteins, en hun gevolg 4 bosjes kopere koraalen, en 2 ponden tabak.

De zonneſchyn was hier by na onverdragelyk, en in de tent was het als in een oven.

Des avonts brulde het langs dit riviertje, of alle de Leeuwen van Africa by malkanderen waren. Ik preſumeer, dat het de 2 wyfjes waren, omme het gedoode mannetje te zoeken, dies verwag-

1705. wagtten wy niet anders dan hun bezoek dien nagt, hier tegens hadden wy ons door 't verhoogen onzer Doorne-kraal, en 't ftellen van roers, op de paffagien, langs welken zy hunne coers moeften nemen, mitsgaders het ftoken van vuuren rondom ons, en 't houden van dubbele wagt, wel voorzien; maar zy quamen niet.

En wyl hier ontrent geen meer Kralen leggen, en voor ons niet te doen viel, rezolveerde ik weder te rug te keeren, om de Gonnemafche Kraalen op te zoeken.

Het verdroot my geweldig, in een tocht van 12 dagen, langs zoo een verdrietigen moeyelyken weg, niet meer dan 2 Kralen, en die, (fchoon uyt 10 Capiteyns beftonden) zoo flegt van vee voorzien waren, op te doen; hier door heb ik met leetwezen ondervonden, hoe door de laatfte opengeftelde vrye ruyling, en de gepleegde onhebbelykheden van die landloopers, het gantfche land bedorven is, want als de eene Kraal het vee door de Hollanderen ontnomen was, gingen die het weder anderen ontroven, en die dan verder hunne naaftleggende, waar mede ze dan in 't gebergte liepen, en zoo lang gaftereerden, tot het op was, zoekende dan al weder ander, en dus zynze van menfchen, die hun in vrede, vernoegd, en onder hoofden en Kralen verdeelt, geruftelyk met den veeteelt erneerden, meeft alle bosjesmans, jagers, en rovers geworden, en over al tuffchen, en in gebergtens verftrooyt.

Ontrent den Koperberg leggen, volgens zeggen van deze Hottentots, eenige Kralen van de groote Namacquaas, maar dat was ons te verre, en ook de tyd van 't jaar niet, om derwaards te gaan, dies namen wy

Donderdag den 5 dito.

Van deze Grigriquaas, en Namacquaas Capiteyns affcheyd, en verlieten dien ongeluks-hoek, werdende met wonderlyke, complimenten en tabeetjeszeggingen, door de gemelde Capiteyns, die zeer voldaan fchenen, nog een groot end weegs vergefelfchapt, wy trokken dan te rug, en quamen op den agtermiddag weder aan de Olifants-rivier, die nu wel 4 voet hoger, als toen wy'er doortrokken, gezwollen was, onze tent neder te flaan. De fchrik voor ongedierte, fchoon wy geen fpoor vernamen, was in ons zoo groot geworden, dat wy aanftonts weder doornen kapten, een Kraal maakten, op 3 plaatzen cours ftelden, en dus, na het eyndigen van een brandende dag, gingen ruften.

Vrydag den 6 dito.

Was het water ontrent een voet gevallen, maar nog al te hoog, en fterk ftroomende, om'er door te waden; dies wy in ons campement bleven ftil leggen; hier konde het vee zich weder dik eten, wyl langs de rivier fchoon gras ftond. 1705.

Op den agtermiddag quamen de voorgemelde Capiteyns ons in deze legerplaats nog eens bezoeken, zy waren na ons vertrek mede uyt dat ongedierts-gat opgebroken, en met hunne Kraal, ontrent een quart myl onder ons, aan de Olifants-rivier komen leggen. Des avonds ftelden wy weder onze ftelroers, en

Saterdag den 7 dito.

Met het lumieren van den dageraat, ging een der ftellen los; door een jakhals afgetrokken zynde, en kort daar na marcheerden wy van daar voort.

Ontrent den middag quamen wy ter plaatze, daar wy de rivier overgekomen waren, maar het water was nog te hoog, dierhalven namen wy hier weder ons kampement, en verfleten het refterende van dien heeten dag, en volgende nacht alhier.

Sondag den 8 dito.

Was het water tegens den middag wat gevallen, dies wy opbraken; en de revier pafleerden; beneden ftrooms liet ik een touw dwers over de rivier fpannen, alwaar 7 a 8 man langs ftonden om het vee voor het wegdryven, wylze alle zwemmen moeften, te behouden, dat ons goeden dienft deed, alzoo'er veel jong goed onder was, en de ftroom fterk liep. Alles geraakte zonder ongemak over, en wy hielden ontrent een myl verder in een mooy graskloofje weder halte, floegen de tent op, bezorgden het vee, maakten onze ftellen gereedt, en gingen in Gods Naam ruften.

Maandag den 9 dito.

Sloegen wy met het aanbreken van den dag weder op reys, onder faveur van een betrokkene lugt, nu en dan met regen-vlaagjes verzelt, en quamen op den namiddag aan Olofs-Fonteyn, daar wy onze leger-plaats weder formeerden, en nachtruft namen.

Dynsdag den 10 dito.

Scheyden wy met zonnen opgang weder van de plaats onzer legering, en namen eenen anderen cours langs de Zuidkant van den Tho-berg, regt op den Picquet-berg aan, door aanraaden van den Hottentot, die onze Gids was, op verzekering van een nader en beter pad, als wy op onzen heen-tocht gehad hadden, maar wy vonden ons bedrogen, want op de ruftplaats komende, vernamen gras nog water, dierhalven moeften wy aan 't graven, en kregen zoo veel, dat even de keetel konde koken, drinkwater hadden wy nog 3 of 4 fleffchen vol, daar wy ons mede behielpen, tot

1705.

Woensdag den 11 dito.

Dat'er in de gegravene kuylen, zoo veel gekomen was, om 3 of 4 kleyne vaatjes te vullen, en het vee even te ververſſchen, 't welk gedaan hebbende, togen wy weder voort, dezen dag leydde ons de ſchelmſche Hottentot *Dikkop*, in dit zandige veld, geduurig heen en weder, in een brandende zonneſchyn, dat de beeſten ten eenemaal magteloos wierden, op 't laatſt kroop hy in de bosjes weg, latende ons in 't velt ſtaan, wy gingen egter voort, en vonden op den agtermiddag water, daar wy ons verblyf namen.

Digt by onze ruſtplaats vielen 2 trekoſſen door gebrek van water onder de voet. Ik zont hen Hottentots, en volk, met putzen, en balytjes vol water, om ze te verquikken, maar 't mogt niet helpen, op den avond warenze beyde dood.

Donderdag den 12 dito.

Moeſten wy, om de zwakheyd van 't vee, in onze leger plaats, daar wy goed gras en water hadden, blyven ruſten, en dezen heeten dag, en volgende nagt, alhier verſlyten, tot

Vrydag den 13 dito.

Als wanneer wy met zonnen - opgang weder aan 't marcheren gingen; de onmagt van trek-beeſten noodzaakte ons, om die ontrent 9 uuren weder uyt te ſpannen, en de zelve aan een mooy Fonteintje, in een brave gras-vlakte gelegen, tot ontrent een uur na de middag te laten eten, vervorderende als doen onzen weg weder langs de zelve valley, tot ontrent ten 4 uuren, dat wy aan een helder water, in een brave gras-vlakte onze tent nederſloegen, en daar verbleven.

Saterdag den 14 dito.

Trokken wy weder voort, en quamen, na het paſſeren van een zand-rug, in een ſchoone groene gras-valley, die wy volgden, en langs welke tegen den avond aan de Noord-hoek van den picquetberg (ter plaatze daar wy den 23 October gelegerd hadden) quamen te kamperen.

Sondag den 15 dito.

Ging ontrent ten agt uuren de marſch weder voort langs de Ooſtkant van den Picquet-berg. Hier quamen my weder aangename valleytjes en ſchoone grasruggen te vooren, die wy in dat verdrietige Grigriquaas-land, daar het altemaal zand is, niet gezien hadden.

Langs dezen kant van den genoemden Picquet-berg, zyn ſchoone vee-plaatzen; de grond zoude ook goed koorn draagen, als ze gemiſt was; het is meeſt ligte kley, en de berg vol kloven, uyt yder van welke, een kleyn riviertje komt, en zig met een valleytje na de vlakte heen ſtrekt, alwaar ze alle in malkanderen vereenigende, een begin maken van de op den 23 October gemelde rivier, die om den Noordhoek van dezen berg heenloopende, en onderwegen het water van eenige fonteynen nog ontfangende, die groote *Quæcomaas* rivier uyt maken, welkers uytgang wy aan ſtrand zagen.

1705.

De zon ſcheen dezen dag weder zeer kragtig, zonder dat eenige wind ons koelde, dies wy genoodzaakt waren tegen den middag den beeſten wat te laten ruſten, en op den agtermiddag weder voort te ſlaan, komende op den avond aan een plaats, genaamd de groene Kraal, daar wy by een helder ſtromend riviertje, onze legerplaats formeerden; hier quam ons in de nacht een Rhinocer digt voor de tent ſtaan, gaande de wagens rondom beſnuffelen, maar kuyerde op het helder vuur ſtooken zagtjes voort.

Maandag den 16 dito.

Lieten wy het vee eerſt braaf dik eten, voor dat wy weder op weg ſloegen, vervorderende ontrent ten 9 uuren onzen marſch nog al langs den zelven berg, zynde de coers na de berg-rivier, alwaar ons gezegd wierd, dat 2 Gonnemaas Kralen lagen.

Wy hadden weder een zeer warmen dag, en quamen na 3 mylen vorderens op den agtermiddag by 2 of 3 fonteyntjes halte te houden, en te verblyven, tot

Dynsdag den 17 dito.

Dat wy onzen weg des morgens vroeg in de koelte weder vervorderden, en tegen de middag aan een drift quamen, daar wy de berg-rivier paſſeerden; hier brak het voorwiel van eene der wagens t'eenemaal aan ſtukken, weshalven wy dien wagen met 5 man daar moeſten laten, en met de andere voorttrekken, tot tegen den avond, dat wy ter plaatze quamen, daar de 2 Kralen gelegen hadden, die elders anders heen-getrokken waren, en wyl de tent op de agter gebleven wagens was, moeſten wy hier in de klippen kruypen, en nachtruſt nemen.

Woensdag den 18 dito.

Sont ik met lumieren van den dag den eenen wagen, dien wy geloſt hadden, te rug, om des anderens vragt op te nemen, en die dan ledig met zyne 3 wielen te laten voortſlepen; ontrent den middag quamen ze beyde by ons.

Insgelyks liet ik yemant te paard na de 24 rivieren ryden, (daar wy ontrent 3 mylen van daan waren) omme van de Weduwe *Elberts* poſt, een anderen wagen, of wiel, te leenen. Daar op quam des anderen daags, zynde

Donderdag den 19 dito.

De uytgezonden man met een wagen van Juffr. *Elbertsz*, en haalde onze ba-

bagagie tot aan hun huys, daar wy 'namiddag quamen, en het resterende van dien dag verbleven.

Vrydag den 20 dito.

Reed ik met eenige manschap geheel vroeg na Bootsmans Kraal, zoo omme de geruylde beesten, die wy daar gelaten hadden, af te halen, als om te zien, of ik hem niet perzuaderen konde, ons met nog wat meerder te voorzien; maar alle myne redenen waren vrugteloos, en ik moest, niet tegenstaande hy een schoonen troep Ossen hadde, met de voorige negen vertrekken, en quam daar mede by de wagens.

Ik had gelegentheyd, door dien eenige wagens met hout passeerden, zommige bagagie voor uyt, na 't huys van *Harman Jansz van Noorthoorn* te zenden, en zoo by pozen met dien eenen wagen voort te talmen. Op den agtermiddag quamen wy mede daar, en vernamen dat'er eenige Kraalen in 't land van Waveren lagen, werwaarts wy, na een kort vertoeven heen trokken met eenen wagen, latende den anderen gebroken, en 't resterende goed, benevens den Corporaal, met 4 man, om het gade te slaan, aldaar, en quamen met den donkeren avond over de kloof, en vervolgens ten mynen huize, alwaar wy dien nacht verbleven.

Hier hoorde ik van myne Hottentots, waar ontrent de Kraalen lagen, en trokken

Saterdag den 21 dito.

Na de breede rivier, daar wy even aan deze kant 3 Kralen vonden, bestaande uyt de Capiteyns.

De eerste { *Koekezon.* *Hoere Homa*, en *Thouza.* }

De tweede { *Prins.* *Houtebeen.* *Scipio*, en *Ruyters Vader.* }

De derde { *Kuyper.* *Jan.* *Harramœ.* *Thorrohœ*, en *Tambours Vader.* }

Aan die van *Koekezon*, namen wy ons verblyf, en zonden volk met tabeetjes Tabak na de andere Capiteyns, die daar op by ons quamen.

Wy gaven hen de oorzaak van onze komste te kennen, en beschonken hen met wat Brandewyn, Tabak, &c. daar op gingen zy, onder belofte van des anderen daags braaf te ruylen, na hunne Kralen.

Sondag den 22 dito.

Bragtenze ons alle te zamen niet meer dan 26 stuks, dat ik hen te kennen gaf, veel te weinig te zyn voor 3 zulke groote Kraalen.

Zy zongen mede dat deuntje, dat de Bosjes mans hen 't vee ontnomen, en tot arme duyvels gemaakt hadden, maar ik toonde hen aan, datze niet ter goeder trouwe met ons omgingen, en hunne Ossen weg gezonden hadden, houdende eenlyk Koeyen by de Kraal, om datze wel gehoord hadden, dat ik die niet ruylde, gelyk aan de Kraal van *Scipio* duydelyk bleek, daar over de 200 Koeyen, en maar 10 jonge Ossen waren.

Eyndelyk na den ganschen dag pratens, kreeg ik 'er 38 stuks, waar voor hen gaven, 38 ponden Tabak, 38 bossen Kopere Koralen, eenige glaze dito, eenige Brandewyn, en spyzen.

Mitsgaders voor 8 Schapen tot provisie, 4 ponden Tabaek; en vereerden aan de Capiteyns, 5 ponden Tabak; en 6 bosjes Kopere Koralen.

Met welk vee wy dan tegen den avond vertrokken, en op myne post nacht-rust namen, tot des anderen daags, zynde

Maandag den 23 dito.

Dat wy tegen den middag weder voorttogen, ik met den wagen na de Sonquaas drift, en *Hartog* na den agtergelaten gebroken wagen, en resterende bagagie.

Zoo dra ik aan de Sonquaas drift gekomen was, liet ik de tent opslaan, het goed aflossen, en zont den wagen aanstonds heen, om het andere te halen, en ging, zeer vermoeyt zynde, slaapen.

Dynsdag den 24 dito.

Quam de weg-gezonden wagen met de bagagie, en 't andere volk by my; ik ging te paard zitten, omme te zien, of ik niet ergens langs de berg-rivier een wiel konde leenen, wyl dat martelen met eenen wagen, en dubbeld heen en weer ryden, zeer moeyelyk en verdrietig viel; eyndelyk kreeg ik by *Pieter Russouw* een wiel, en zont om den kreupelen wagen, die op den avond by my quam.

Woensdag den 25 dito.

Maakten wy het wiel aan de wagen, en vertrokken na een Kraal, die wat hooger op ontrent de vleesch-bank lag. Hier ruylde ik 4 beesten, voor 4 ponden Tabak, en 4 bosschen Kopere Koralen, &c. En vereerde den Capitein een pond Tabak.

En reed zoo na 's Compagnies post aan Riebeeks Kasteel, daar ik *Hartog* tot onze byeenkomst bescheyden hadde, wyl hy een anderen weg was omgetogen, om nog een Kraaltje aan te doen. Op den avond quamen wy weder alle by malkanderen, hebbende hy geruyld 6 beesten, voor 6 ponden Tabak, en 6 bossen Kopere Koralen, &c. En vereerden een pond Tabak, en 2 bossen Kopere Koralen.

1705.

Donderdag den 26 dito.

Vertrokken wy van 's Compagnies post, omme na de Saldanhabaay, en de groene kloof verder voort te gaan, en quamen op den agtermiddag aan de plaats van *Pieter Jurriaansz van der Heyden*, alwaar wy, vermits'er goede weyde voor 't vee was, verbleven tot

Vrydag den 27 dito.

Dat wy van daar tot op de post van Monsr. *Huzing* aan de groene rivier avanceerden, en

Saterdag den 28 dito.

Tot op 's Compagnies post agter den Hazenberg quamen, en alzoo hierom heen 2 of 3 Kraaltjes lagen, namen wy hier ons verblyf, en bragten

Sondag den 29 dito.

Met ruylen door, bekomende 21 Osjes, voor 21 ponden Tabak, en 21 bossen Kopere Koralen, &c. En vereerden aan de Capiteyns en hun gevolg, 4 ponden Tabak, 4 bossen Koralen.

Maandag den 30 dito.

Trokken wy verder voort om eenige Kraalen by de Saldanhabaay op te zoeken, en avanceerden dien dag tot aan 't zwarte water, daar ik halte hield.

Dynsdag den 1 December.

Reed ik des morgens te paard na de zoute rivier, om *Bego*, en *Paardevanger*, die my onderrigt wierden daar te leggen, op te zoeken, van wien ik ruylde 27 Ossen, voor 27 ponden Tabak, en 27 bossen Kopere Koralen, &c. En vereerden aan de Capiteyns, 3 ponden Tabak, en 3 bossen Koralen, waar mede wy des anderen daags, zynde

Woensdag den 2 dito.

Tegen den middag by de tent quamen, en het resterende van dien dag, alzoo het regende, en de paarden moede waren, bleven rusten tot

Donderdag den 3 dito.

Dat ik tot de uytvoering van eenige bevelen van den Ed. Heer Gouverneur, na 's Compagnies post agter den Hazenberg toog, gaande *Hartog* na de baay, omme 2 daar leggende Kralen nog aan te doen, en alsdan Kaapwaarts te keeren.

1705.

Ik bleef aan 's Compagnies post, en zond na nog eene Kraal, waar van de Capiteyns by my quamen, en van wien ik

Vrydag den 4 dito.

Ruilde 6 ossen, voor 6 ponden tabak, 6 bossen kopere koraalen, enz. En vereerde hun 1 pond tabak, en 1 bos koraalen.

Op den avont quam *Hartog* uit de baai, en bragt van daar 16 osjes, door hem aldaar geruilt, voor 16 ponden tabak, 16 bossen kopere koraalen. Hebbende aan de Capiteins vereert, 2 ponden tabak, 2 bossen koraalen.

Saterdag den 5 dito.

Marcheerden wy Kaapwaarts, en quamen op den avont op de plaats van *Burchard Pieterszoon*, daar wy bleven tot

Sondag den 6 dito.

Dat ik *Hartog* met alle de manschap, vee, en bagagie na Visschershoek cours liet nemen, wyl ik den weg over Stellenbosch nam, alwaar ik des avonts in den donkeren aanquam.

Maandag den 7 dito.

Reed ik Kaapwaarts, ontmoetende *Hartog* aan de Zoute rivier, dewelke onderweeg nog geruilt had 5 osjes, voor 6 bossen koraalen, en 6 ponden tabak.

Zulks onze gansche troep ingeruilt vee, in een getal van 179 ossen bestont.

Op den middag quamen wy aan de Kaap, en daar mede had deze Commissie een einde.

Gecollationeert, *accordeert*

A. POULLEE, *gesw. Clercq.*

Onder deze togten, door deze en gene lieden van de Kaap na buiten toe gedaan, mag men wel rekenen den zeetogt, in 't jaar 1699. door den Burgerraad *Nicolaas Oortmans*, en *Philip Terkuys*, na de eilanden van Dina en Marsseveen, op 39 graaden Z. breedte gelegen, ondernomen; doch vrugteloos uitgevallen.

VYFDE HOOFDSTUK.

V*An de* Hottentots. *Hunne* Naamen, Gedaante *en* Gestalte. *Hunne* Kleederen. Cieraaden. Spyze. Drank. Snelheid *in 't loopen.* Wapenen, *en* Oorlogen. Hutten, *en* Speeltuigen. Rykdom *en* Handel. *Hun* Taal. Huwelyken. Hoerery. Overspel. Bloedschande. Doodslag *en* Dievery. *Wreedheid tegen* Tweelingen, *en andere* Kinderen, *en ontrent* Oude *en* Zieke Lieden. *Zeltzaame gewoonte by 't hertrouwen der* Weduwen. *Hunne* Geneesmiddelen. Begravenissen. *En* Erfenis. *Hun* Vrolykheden, *en* Danszeryen. *En hun goeden en weldaadigen* Aard. *Onderzoek na* Bergwerken *hier. Het* Zout, *hier vallende.*

Van de Hottentots.

DE oudste en eigentlyke Ingezetenen van de Kaap zyn de Hottentots, de vuilste menschen, die ik ergens ontmoet heb. Waar die naam van daan komt, weet ik niet, altoos niet van hen, alzoo zy zich zelven *T-hoekoe* noemen.

Dit

Dit is geen eene en de zelve Natie, maar men heeft 'er verscheidenerlei volkeren van, waar van zommigen van een geheel andere gedaante, veel blanker dan anderen, en van welke, daar de meeste maar wol op 't hoofd hebben (en die men alleen Kaffers noemt) eenige van zeer lang hair voorzien zyn, die daarom ook geen Kaffers van ons genaamt worden. Daar zyn 'er, die hier over Philosopherende, dit woord van *Kaffirs* van 't Arabisch woord *Kafir*, een ongeloovigen, willen afleiden; doch dit komt hier gansch niet te pas, alzoo zy aldus, niet na hunnen Godsdienst, maar alleen na hun gekroest hair, genaamt worden.

Zy zyn daarenboven door hunne byzondere naamen onderscheiden, en by de onzen zoo best bekent.

Hunne Naamen, Men noemt ze *Gorinhaykonas*, of Watermans; *Goringhayquaas*, of de Kaapmans, en *Gorachoequaas*, of Tabaksdieven, die zich maar 5 of 6 mylen van 't Kasteel, met eenige Kraalen van Hottentotshuiskens by een, en met al hun vee daar ontrent, ophouden.

De *Cochoquaas* of *Saldanhaas*, die zich in de Saldanha-baai onthouden; de groote en kleine *Kariguriquaas*, de *Heusaas*, of *Heusaquas*, *Chaynoequas*, de *Cobonas*, de kleine en groote *Namaquas*, (die wel 80 of 90 mylen van 't Fort leggen) de *Kobonas*, die swart zyn, en zeer lang hair hebben, waarom zy van zommigen onder de Hottentots niet gerekent worden. Daar zyn ook *Sonquaas*, *Gonnemaas*, *Gauris*, *Grigriquaas*, en *Cawoequaas* of *Caboequaas*, die ongemeen kloek van gestalte, en meer anderen, die reets genoemt zyn, en die ons hier en daar nog zullen voorkomen.

Deze Hottentos zyn meest van een gedaante en gestalte., maatige lengte, doorgaans mager (schoon ik 'er gezien heb, die kloek, vet, en groot van buik waren) niet swart, maar meest van een bruine verw, die na den rossen trekt; ik heb 'er ook gezien, die na een bruine Misties wel wat geleken, en meer na den geelen, dan na den rossen, trokken.

Zy zyn zoo niet van natuure; maar zy veranderen zich, door hunne kinderen, die anders redelyk blank gebooren worden, van der jeugd aan swart te maaken, en hen met vet en vuiligheid zoodanig te besmeeren, dat zy de zelve niet gelyken. Dit doen zy alleen, om hunne gezondheid, en lichaamen, tegen alle ongemakken van buiten te bewaaren.

Ik heb in 't jaar 1705. onder de Namaquas (toen hier in 't Kasteel gekomen, om vrede met ons te maaken, en door anderen wel Amacquas genaamt) vrouwen en kinderen, die ongemeen blank waren, en die voor meenig Europisch kind niet behoefden te wyken, gezien, en onder die zelve volkeren ook weer, die al vry bruin waren, dat alleen van 't besmeeren quam, ontmoet.

De meeste dezer Hottentots, en voor al der genen, die zich aan het Kasteel onthouden, hebben geen lang maar zeer kort hair, als schaapenwol; ook zyn zy swart van oogen, plat van wezen, en vooral zeer breedt van neus (hoewel de een meer dan de ander) dik van lippen, zeer wit van tanden, en lang van nagels aan de handen. Dus hebben zy doorgaans uitpuilende billen, kleine buiken, en alle de mans (die doorgaans zeer groot van manlykheid zyn) maar eene bal, alzoo zy van jongs af al de knegtkens, 8 of 9 jaaren oud zynde, van de linker bal berooven, oordeelende, dat dit hen niet alleen in 't loopen, maar in de voortteeling van zoonen merkelyk helpt, en die van 't vrouwelyk zaad merkelyk belet.

Doch andere, wat naauwkeuriger in 't navorschen van de reden van het afbinden van deze linker bal, meinen uitgevonden te hebben, dat het maar een gewoonte en plegtelykheid, deze Natie (gelyk den Mohhammedaanen en Jooden 't besnyden der voorhuid) eigen, en dat, gelyk 't by die twee Natien de gewoonte is, dat geen vrouw van hen by een onbesneden zou willen slaapen, of daar mede trouwen, alzoo ook geen Hottentottin een Hottentot, die twee ballen had, ten man zou willen nemen, weshalven een Hottentot, om met 'er tyd een vrouw onder zyne Natie te bekomen, noodzaakelyk de linker bal (alzoo deze gewoonte tot hun huwelyk vereischt wort) wel moet laaten wegnemen. Ik heb dit mede zeer naauw onderzogt, doch geen andere reden hier van, dan de voorige by my gegeven, bevonden waar, en deze laatste puur verdigt te zyn; alzoo ik daar noit van, onder die gene, die dit nagevorscht hebben, heb hooren spreken.

De vrouwen vallen doorgaans wel kleiner van gestalte, dan de mans; maar ik heb 'er ook gezien, die vry kloeker, dan zommige mans, waren; en men vindt 'er jonge dochters onder, die, indien zy zich aldus niet met smeerzels en met verwen mismaakten, al niet onbillyk zouden wezen; maar gevraagt zynde, waarom zy haar aangezigt met zulke roode en geele streepen, en haare lichaamen met zulken stinkend smeer bestryken, geven zy tot antwoort, om de zelve reden, waarom zich de Hollandze vrouwen opschikken, te weten, om, of onze mannen, of anderen, te behagen, en om dat de manieren en zeden van ons land dit medebrengen, en vereisschen: want zoo wy dat niet deden, zouden onze mannen ons niet agten, en geen jonge dochter

zou

zou van ons manvolk begeert, nog gezogt worden.

Het is met geen penne te beschryven, hoe vuil zy overal aan haar lyf, hoe afschuwelyk zy besmeert zyn, en hoe afgryſſelyk, onverdragelyk, en hoe verre zy hier door in de wind op ſtinken, voor al als het aangewind is. Zy geven daar ongemeene preuven van, als zy aan de ſchepen komen, daar zy den Koks-ketel, met alle het ſmeer, ſwartzel, en de vuiligheid 'er af te haalen, geheel ſchoon weten te maaken.

Hunne Kleedeten.

Hun ordinair gewaad is een ſchaapenvel, dat zy in den kouden tyd met de wol na binnen, en in den warmen tyd met de wol na buiten dragen; doch de mans hebben nog een byzonder bont zakje voor hunne ſchaamelheid, en de vrouwen bedekken de haare met een byzonder kort vel, hoewel zy beide 'er geen ſwaarigheid in vinden, om, als men hen maar wat brood, tabak, of iets anders, dat zy gaarne hebben, geeft, alles bloot en zeer onbeſchaamt te laaten zien. Onder de vermogende, landwaart in, ziet men wel dezen en genen, die of een leeuwen- of een tygers- of een luipaarts-huid, als een mantel van ſtaat en aanzien, om 't lyf hebben, waar mede zy doorgaans van de minderen onderſcheiden worden.

De vrouwen hebben doorgaans nog een vel om de billen, en een menigte darmen, of wel eenige riemen, om haare beenen, die daar droog aan worden, en 'er altyd om blyven, behalven dat die haar in tyden van grooten hongersnood wel voor ſpyze (als zy die maar wat op de koolen gebraaden hebben) doch in tyden van vreugde, om onder 't danszen geluid te geven, en ook tegen 't ſteken der doornen, dienen. Als zy nog vryſters zyn, dragen zy maar eenige roode en geele biezen om de beenen; en met 'er tyd veranderen zy die in riemen of darmen.

Veele der zelven, by 't baaren van haare kinderen niet wel behandelt zynde, hebben een ongemak, dat de binnenſte deelen der *Vulva* zich buiten uit, byna als de lelle van een kalkoenzen haan vertoonen, dat van de onkundigen als iets wonders aangemerkt wort. Ook teekenen zy daar op, even als de koejen aan de hoornen, by 't krygen van elk kind, met een ſchrap, of lid meer.

Zy hebben doorgaans een hoofddekzel, of een topmuts, van een vel van een das, rob, enz. dat boven ſpits oploopt, hoedanig eene men by *Tachart fol.* 66. zoo net, nevens een Hottentot (gelyk nog 2 anderen *fol.* 70. in een andere geſtalte) afgebeeld ziet, dat men het niet zou konnen verbeteren.

Beider ſloffen aan de voeten zyn gemeenelyk van de huid van een Rhinocer, of eenig ander dier, gemaakt; die zy met riemen aan de voeten vaſt maaken.

In hun hair ziet men ſtukjes rood Koper, Kraalen, Glas, Horenkens, en andere blinkende ſlechte cieraaden, hangen, of wel met ſmeer en vet aan 't hoofdhair geplakt. Ook verſieren zy zich met kopere of met ivoore arm-ringen, die zy aan de handen en armen dragen.

Cieraaden.

Hoe zy ryker van vee zyn, hoe vetter hunne Karoſſen of Schapen-vagten, en hoofd-dekzels beſmeerd zyn; dat men voor al aan hunne Capiteyns beſpeurd.

Onder de cieraaden der Vrouwen zyn haare ketens met Kopere en Glaze Koraalen, of van wortelkens, ook hebben zy wel Kopere en andere ringen, en dus al mede oorçierzels van geheele bosjens met koraalen.

Doorgaans voorzien zich de Wyven ook van een groote zak, van een beeſtenvel gemaakt, die voor haren buyk gebonden is, waar in zy allerley ſnuyſteryen bergen.

Haare neusdoek is de ſtaart van een boſch-kat, die zy over een ſtokje halen, waar mede zy 't ſtof, zand, vliegen, en alle vuyligheyd, van haar aanzicht vegen.

Spyze.

Hun gewoon voedzel beſtaat zeer zelden in vleeſch, alzoo zy voor zich zelven, al zyn zy nog zoo vee-ryk, zelden vee, ten waare ziek, te oud, of gelemd zynde, zullen dooden; maar zy eeten veeltyds 't ingewand der dieren, of van geſlagte beeſten, daar zy de vuyligheyd maar wat uytdouwen, waar na zy het wat op de koolen leggen, en na dit dat het vyer maar wat geroken heeft, dus half raauw maar binnen ſlaan.

By tyden van nood aazen zy zelf op doode Krengen, Zee-robben, en Noordkapers; als'er nu en dan een aan ſtrand (gelyk wel eens gebeurd is) komen aandryven; ja de traan der zelve zullen zy ook indrinken. Ook zyn'er wel tyden, dat zy, genoodzaakt zynde 2, 3 of 4 dagen honger te lyden, dan ook wel Alikruyken, doode viſſchen, ſtukken van hun ſchaapenvel, wat op de koolen gelegt, en zelfs ook wel hunne luyzen voor wildbraad, doch ten deelen ook uyt een bittere wraak tegen de zelve, op eeten. By gebrek van vee gaan zy ook wel op de Olifants-jacht, welker vleeſch zy, na die gevangen te hebben, ook eeten.

Nu en dan graven zy ook wel eenige kleene wortelkens uyt de aarde, (by de Kruyd-kenners *Siſynrichium Africanum minus anguſtifolium, & flore minore variegato*, genaamd, en dus beter bekend) welke in gedaante wel wat na kleene Ajuyntjes, en in ſmaak, als zy gekookt of gerooſt zyn, wel wat na drooge aardnooten

nooten gelyken. Zy eeten ook geerne brood, en scheeps bischuyt, dat zy brokwa noemen. Op de vrage, of zy ook menschen-eeters zyn, zeggen wy ja, en men heeft maar de reyze van *Georg Andriesfzen* na te zien, die fol. 6 zegt, dat de Hottentots 2 lieden van hun volk voor hunne oogen verscheurden, en opaten.

Drank. Hun gemeene drank is water, ook wel melk van dieren; doch niets drinken zy liever, als Arak, Brandewyn, en Wyn, ja de allerdikste moer der zelve slingeren zy al mede na binnen, als een groote leckerny, en ik heb'er gezien, die extract van Alzem by volle glaazen uytdronken, hoewel 't alles aanstonds'er weer uyt moest, en dit heb ik den Koning der Namaquas ettelyke reyzen aan een zien doen, terwyl hy gedurig, onder 't overgeven, niet anders, dan 't is myn schurt niet (schuld wilde hy zeggen) zeer luyd uytriep.

Zeer sterk zyn zy, zoo mannen als vrouwen, ook op den Tabak, en op hunnen Dacha ('t geen Hennip is) gesteld, waar van zy een gansche pyp zullen uytrooken, zonder dat men eenige rook uyt hunnen mond ziet gaan, maar als de pyp ledig is, dan zullen zy al den rook te gelyk eerst uytblazen.

Ook is het verwonderens weerdig, en een groot bewys van hunne liefde onder malkanderen, dat zy, zoo wyven als mannen, met hun 4 a 5 by een zittende yder een schuysje of een trek van zulk een pyp doen, en die zoo by een gedurige overgave over en weder zullen uytrooken.

Snelheid in 't loopen. Zy zyn zoo ongemeen rad ter been, dat zy een peerd in zyn volle loop zullen byhouden, en zoo wonderlyk gezwind (gelyk ik 1695. in een spiegel-gevecht van hen in 't Fort gezien heb) om de pylen van hunne vyanden te ontwyken, en zich met een draai op een been zoo geswind uit de plaats van gevaar te begeven, dat men het naauwlyks zou konnen gelooven.

Wapenen en Oorlogen. Zy gebruiken landwaart in doorgaans korte werppylen van 4 of 5 voeten lang, en met een yzer spits, tegen hunne vyanden, en tegen 't wild gedierte, en veeltyds pyl en boog, en by gebrek der zelve (gelyk ook al de strandloopers) nu en dan wel maar stokken, en steenen (daar mede zy zich ook al ongemeen wel weten te verdedigen) en ook hazagaayen; maar al hun oorlogen zyn meest om 't vee, dat zy malkanderen ontrooven, of anders tegen 't wild gedierte, als zy op de olifants- leeuwen- en tyger-jagt gaan; in al 't welke zy zich zeer dapper weten te dragen.

De huisjens, waar in zy woonen, stellen zy gemeenelyk in een ronden kring of kraal, om hunne koebeesten en vee 's avonts in 't midden der zelve tegen leeuwen, luipaards, tygers, en ander wild gedierte, te bergen, om 't welk te zekerder te doen, zy groote vuuren daar ontrent stooken, die hen (voor al in den regentyd) niet beletten daar op egter wel eenen aanval te doen, om dat 'er dan gebrek van klein vee voor hen is, gelyk zy zich in dien tyd wel niet ontzien hebben tot aan 't Kasteel te komen, en paarden, bokken, en schaapen ofte koeyen, van daar uit de stallen en Kraalen te haalen.

Hutten, en Speeltuigen. Wat nu 't fatsoen van hunne huisjens betreft, 't zyn maar zeer ligte, lage en boven ronde hutjens, van takken van boomen, die zy in de grond steken, en krom buigen, en die zy met de huiden van dieren of oude bieze-matten bedekken. Deze zyn zoo laag, dat men 'er gekromt en gebogen in staan moet; ook is de deur, of liever 't gat, waar door men in dit droevig hol kruipt, zoo laag, en die hut van binnen zoo donker van zich zelven, en door den rook van 't vuur, dat zy 'er midden in stooken, dat men moeite heeft om de deur, en om 'er een goede plaats in te konnen vinden, alzoo zy gewoon zyn rondom 't vuur te slaapen, mannen en vrouwen onder malkanderen, en dus met 3, 4, of 5 huisgezinnen by een zich in zoo eene hutte te onthouden, daar men hen doorgaans in een dikken rookdamp met een pyp van hunne Dacha (ofte hennip) in den mond, tegen de grond voor 't vuur ziet leggen smooken, of zomtyds op een speeltuig met eene snaar, als een kleine trompet maryn, of op een fluit, ofte tromp, al welke speeltuigen ik onder hen gezien heb, ziet spelen. Ook spannen zy wel een dikke snaar aan een langen krommen boog, aan welkers einde een veertje is, waar op zy al aardig spelen. Van hunnen huisraad, die maar in een slegte pot of pan, of in een mosselschelp (die hen voor een lepel dient) bestaat, valt zeer weinig te zeggen.

Erneering. Wat de mans belangt, die zyn, op hun zelven aangemerkt, de luiste schepzels, die men zich verbeelden kan, alzoo zy gewoon zyn niets, of zeer weinig, te doen; en dit is 't leven van de regte vrye Heeren en bezitters der aarde, hoedanig zy zich zelve noemen, daar zy ons als de grootste slaaven der wereld, met onze zoo net bepaalde en reine wyze van leven, aanmerken. Zoo 'er wat te werken valt, dat laaten zy hunne vrouwen doen.

Ik heb 'er gezien, die 15 of 16 jaaren, en langer, by de Hollanders gewoont, zich geheel en al reets op zyn Hollands gekleed, ja zelf met ons, en de Engelschen, togten na Indiën, en na Holland gedaan, en die Taalen al vry wel geleert had-

hadden; maar die, aan de Kaap weder gekomen zynde, zich aanstonts weer tot de Hottentots, en tot die oude vrye wyze van leven begeven hebben, verklaarende daar in vry beter, dan in onze bepaalde en ongemakkelyke wyze van leven, vergenoegt te zyn.

Dus heb ik een oude Hottentottin in 't jaar 1705. gesproken, *Cornelia* genaamt, welke lange jaaren by den eersten Kaapzen Commandeur, den Heer *van Riebeek*, gewoont hebbende, naderhand weer tot haar Natie, daar zy zich nu nog onder hielt, gekeert was. Zy sprak zeer goed Duitsch, en was, buiten haare Hottentotze kleederen van beestenvellen, zoo zedig, en gemaniert, dat men 'er over verwondert moest staan. Zy scheen my toen tusschen de 80 en 90 jaaren, en wist alle de Gouverneurs van de Kaap te noemen.

Ik heb 'er gezien, die, in de 20 jaaren by Hollanders gedient hebbende, toen nog weer na hun oud geslagt en volk geloopen zyn.

Capitein *Bego*, na zoo lang by den Heer *van Rheede* gewoont te hebben, heb ik in 't jaar 1695., en laater, in zyn Hottentots gewaad, en met zynen halsband met letters, en met zynen houwer met een zilvere scheede, die hy van dien Heer gekregen had, gezien, en gesproken. Hy was bevoorens soldaat in dienst der E. Maatschappy geweest, en met dien Heer uit Holland gekomen; doch heeft naderhand zynen houwer weder overgegeven (die in 't jaar 1714. nog ten huize van de Heer *Helot* was) maar den halsband behouden, en zyn soldaatenkleed en rang voor een karos (zoo noemen zy hun mantel van een schaapenvel) verruilt. Hy sprak goed Nederduitsch, Portugees, Cingalees, en Maleits.

Dus heb ik in 't jaar 1685. een Hottentottin in 't huis van den Kaapzen Borgermeester, *Jan Dirkszoon de Beer*, daar ik toen t'huis lag, gekent, die zeer fatsoenlyk op zyn Hollands gekleed was, en toen wel 16 jaaren by hem gewoont had; maar deze is naderhand weer na de Hottentots geloopen; hoedanigen men 'er veel aan de Kaap zou konnen aanwyzen.

Zy erneeren zich meest met hun vee van runderen en schaapen, welke men zoo zeer niet vint by de strandloopers, die zich aan 't Kasteel onthouden, als wel by de volkeren, die dieper landwaart in zyn, onder de welke 'er gevonden worden, die zeer veel groot en klein vee, hun voornaamste rykdom (gelyk ook van de oude wereld) bezitten.

Zommigen onder hen weten egter nog wat van de yzere spitzen van hunne hazagaayen zelfs te smeden.

Die geen vee hebben, en voor al de Kaapmans en strandloopers, die zich ontrent het Kasteel onthielden, plagten, eer hier de kinderpokjens in 't jaar 1713. zoo sterk heerschten, zeer groote diensten aan de borgers in hunne koorn- en wynoegsten te doen, en hunne wyven in hun huishouding met al het tin, koper, enz. voor een stuk brood, en een gering loon, te schuuren, en veel andere zaaken voor hen te verrigten; maar daar van zyn zy ten grootsten deelen na dien tyd verstoken geweest; hoewel ik hier en daar in 't jaar 1714. nog al Hottentots en Hottentottinnen gezien hebbe, welke laatste zich veeltyds met het graven der voornoemde wortelkens bezig hielden, zynde meest met een klein kind op den rug in eenige lappen en vellen beladen, dat zy, wanneer het schreit, maar een van haare lange borsten over den rug gewoon zyn toe te werpen.

Die zich van hen in dienst van een Hollander begeven, om hem een jaar te dienen, genieten hier voor alle week een stuk tabak, mitsgaders spys en drank (hoewel zommige van hen vreezelyk veel konnen eeten) en, na verloop van 't jaar, krygen zy nog een keten van kopere koraalen, en een speenlam. En in 't houden van die verbintenis, gelyk doorgaans in 't nakomen van hunne beloften, zyn zy weergadeloos trouw.

Het is iets zeldzaams, dat ik alleen by deze Hottentots bespeurt heb, dat een Hottentot, wanneer een ander een koe melken zal, en daar mede bezig is, gemeenelyk dit beest van agteren inblaast, oordeelende dat de melk dan veel eer, en sterker, als anders, na de uyers toeschieten zal. Men ziet dit, gelyk mede hunne hutten, in de reize van *A. Bogaart* zeer wel *fol. 99*, nevens 't uitkloppen van hunne luizige vellen, en meer andere zaaken, zeer net afgebeeld.

Van deze vond, die haar opmerking verdient, vind ik eenige voetstappen by *Herodoot*, die in 't begin van zyn *Melpomene*, zegt, dat de aloude Scythen de gewoonte hadden, om een beene blaaspyp in de teelleden der merrien te zetten, en met den mond daar sterk in te blaazen, om de melk uit de aderen te eer na de uyers te doen afzakken. By geen andere volkeren heb daar oit iets van gevonden, gehoort, of gelezen.

Rykdom en Handel.

In dit vee van runderen en schaapen bestaat hun grootste rykdom, die zy nu en dan aan de onzen (die daarom togten van 5 of 6 weeken landwaart in doen) tegen tabak, kopere of glaze koraalen, kopere ringen, brandewyn, en andere snuisteryen, die zy onder hunne waardigste schatten rekenen, zeer opregt verruilen, zonder yemant te verongelyken; hoewel zy door onze Kaapze ingezetenen zeer dik-

dikwils verongelykt en barbaarisch van deze Naamchristenen gehandelt zyn; die zich niet ontzien hebben, hen van al hun vee (gelyk ons bevoorens reets gebleken is) te berooven, hen in 't bosch, van alles ontbloot zynde, te jagen, en hunne onnoozele vrouwen en kinderen nog zeer vuil en schandaleus te mishandelen.

Hun Taal. Wat hun landstaal belangt, die spreken zy met een soort van een geklok, als de kalkoenen, zoo reutelagtig uit, dat men werk heeft om de woorden te verstaan. Ook klokken zy voor af eerst, byna voor yder woord, dat zy zullen uitspreken.

Ik heb een Latynsch Tractaat van den Secretaris *Grevenbroek* gezien, die de moeite genomen had, om zeer breed en fraai niet alleen over hunne zeden en gewoonten, maar ook over hunne taal te schryven, gelyk hy my dat op Stellenbosch in 't jaar 1705. heeft laaten doorlezen. Ook is 'er groot onderscheid tusschen de taal aan 't Kasteel, en landwaart in.

Ik zag daar in, dat deze woorden hunne verscheiderlei getallen (na dat zy diep in 't land, of wel aan 't Kasteel woonen) uitdrukken:

Landwaart in.	Aan 't Kasteel.
Maiuje, een.	*Kchui.*
Mabule, twee.	*K-ham.*
Matáto, drie.	*Nhona*, of *Kouno.*
Mane van Seine, vier.	*Hoka*, of *Hokka.*
Mesiána, vyf.	*Kourou*, of *Ko-o.*
Mestandáto, zes.	*Nanni.*
Noinje, zeven.	*Hounke*, of *Honku.*
Ulnáne, agt.	*Kheyssi.*
Peto, negen.	*Ghesi*, of *Khessi.*
Chiumi, tien.	*Gyssi*; of *Gissi.*
Chiumi Mabule, elf.	*Kham Gissi.*

Ook hebbe verder, om een beter denkbeeld van deze wonderlyke Taal der Hottentots te geven, deze navolgende woorden van hen aangeteekent.

Naamen der Dieren.

Horri, Beesten, in 't gemeen.
Choa, of *Twoba*, een Olifant.
Tquassouw, of *Tkuussomo*, een Tyger.
Tuabba, of *Nabba*, een Rhinocer.
Chamma, een Leeuw.
Qua-rabò, een Buffel.
Durie-sa, of *Buba-a*, een Os.
Thona, of *Nonna*, een Kalf.
Taoewo, een Vecht-Os.
Hekkao, een Lastdragende Os.
Gojes, een Koe.
Choa Kamma, een Aap.
Likhanée, een Hond.
Tchoe, een Bok.
Saà, een Rheebok.
Quoequa, wilde Bokken.
Troegos, een gevlekte Bok.
Kaoeda, of *Schocho Kdema*, een Steenbokje.
Quayha, een Ezel.
Hacqua, een Peerd.
Tkensie, een Jakhals.
Channa, een Lam.
Ghoedie, een Schaap.
Habba, een Mol.
Tkanna, een Eland.
Kgoyes, een Das.
To-qua, een Wolf.
Tkamma, een Hert.
Toa, of *Koa*, een Haas.
Kchoe, een *Mierenceter.*
Ghoekoe, een Egel, of Yzer Verken.
Hakoe, een Verken.
Choa-a, een Kat.
Koewó-o, een Civet-Kat.
Kha, een roode wilde Kat.
Tkloe, of *Tkaroe*, een Tyger-bosch-kat.
Toeto-oghi, een Rot.
Hoeri, een Muys.
Keulee, een Vos.
Ckeytée, een Sprinkhaan.
Bilara, een Vlieg
Heythle, of *Hyqua*, een Vloo.

Naamen van eenige Vogels.

Kaoniqaa, Vogels, in 't gemeen.
Koekekerey, een Henne.
Ammi, een Struysvogel.
Naukalle, een Flamingos-vogel.
Khamgri, een Patrys.
Quaqua, een Fayzant.
Kehoe, een Paauw.
Sozóbo, een Swaluwe.
Ducatore, een Endvogel.
Kgauw, een Gans.
Koequil, een Duyve.

Naamen van eenige Visschen.

Tkaum, een Visch.
Thaka, een Walvisch.
Acomma, een Zee-Leeuw.
Hoetée, een Zee-Rob.
Tkouw, of *Cha-khouw*, een Zee-Koe.
Tcheregoe, de groote Land-schildpadde.

De deelen van een Mensch.

Tikkamma, een Mensch.
Bik-kwa, 't hoofd.
Nuqua-an, 't hoofd-hair.
Nouw, een oor.
Mu, het oog.
Thure, of *Quoy*, de neus.
Khoamqua, de mond.
Koe, een tand.
Nombha, de baard.
Channa, de kin.
Tamma, de tong.
Quao, de hals.
Domma, de strot.
Oekuwa, de borst.
Hoi-iw, 't middelrif.
Samme, de borsten.

Chanon, de long.
Oewa, of *Oenequa*, de armen.
Omma, een hand.
Kloy, de Nagels, of Klaauwen.
Qua-oe, 't hart.
Quinqua, de darmen, of ingewanden.
Que-in, de lever.
Chomma, de buyk.
Tya, de ſchamelheyd.
Cha, de Mannelykheyd.
Khra, de ballen.
Qua, de knie.
Toya, of *Saun*, de billen.
Nonqua, de Schenkel.
Tqua of *yi*, de voet.
Thietſa, de beenen.
Qu-aoé, de vrouwelykheyd.
Tkhoe, de baarmoeder.
Didaque een oud Man.
Didaquis, een oude Vrouw.
Kò-o, een Zoon.
Gonà, een jongen.
Ko, een dochter.
Góis, een meysken.
Kamkoen, een eerſtgeboorne.
Bo, een Vader.
Zobee, of *Kquiquis*, een Vrouw, Mulier.
Tiebeis, een getrouwde Vrouw, Uxor.
Kehom Kquiquis, een ſwangere Vrouw.
Quoique, een Man, Vir.
Quiébes, een getrouwd man, Maritus.
Thóekoe, een Hottentot.
Quena, een Swart, of een Indiaan.
Chobona, een Hollander.
Koetsrie, een deugeniet.
Andre, zaaken in 't gemeyn.
Komma, een Huys.
Kamma, water, of allerley vocht.
Kamma Komma, een Schip, of Water-huis.
Nonnaquas, een ſchikker, of bereider van iets.
Thoekòe, de donkere nacht.
Nomma, een Kleed.
Caròs, een Mantel.
Söu, een Kom, of Kop; *olla*.
Tkoeme, Ryſt.
Driefbi, Wyn.
Kirri, een Stok.
Onkui, Regen.
Quaouw, Donder.
Tkoy, Sneeuw, of Hagel.
Meby-an, Blixem.
Toya, Wind.
Nonnemoe, Koper.
Koekuri, Yzer.
Blee, Koorn.
Bree, of *Brokwa*, Brood.
K-bu, een Berg.
Tkäa, een Valey.
Heyqua, een Steenrots.
Camkamma, de Aarde.
Aoeob, een Berg-klove.
Kammo, een Rivier.
K-akarroe, een Beek.
Agoe, een ſlag.
Kayquaboe, een Kanon, een ſtuk Geſchut.
Tukwa, of *Thik-wa*, God.
Dangoh, *ok Damoh*, of *Chaua-oena*, de Duyvel.
Khourrou, de opperſte God.
Somſoma, ſpook.
Sorri, of *Sorre*, de Son.
Tcha, de Maan.
Kuanéhoe, of *Tgeuhouw*, een Sterre.
Burri, de Zee.
Tika, Gras.
Punqua-a, of *Ay*, een Boom.
Hequa, een Hout.
Knaboe, een Snaphaan.
Khaboekori, een Kogel.
Tkauwokloe, Kruyt.
Quóe, een Landſchap.
K-oeque, een Vorſt, of Beſtierder van een Landſtreek.
Hoequequa, een Kapiteyn.
Oenwie, Boter.
Bi, of *Pro*, Melk.
Rhos Ghibi, Boter-melk.
Rho-o, de dood.
Schjoe, een Neusdoek.
Bakkerie, een Kanne.
Kroy, een Wagen.
Kabba, een Hoed.
Xtſui, een Medebroeder, Medgezel.
Tykan, een mede ſtryder.
Hethuri, heden.
Anthuri, morgen.
Hebba, hier.

Hunne Verba.

Vere coje, loopen.
Oege, eeten.
Oejo, yemant wonden.
Kta, yemant genezen.
Kchey, ontwaken.
Komquee, ſlapen.
Kquoe, uytgaan.
Kohi, of *k-que*, legen.
Tikkamma, yemant geluk wenſchen.
Quekqua chei, een Vrouw beſlapen.
Oechoegoe ſamſam, vrede maken.
Kayze, groeyen, waſſchen.
Koe, gaan.
Kouw, vegten.
Mutze, groeten.
Mutze atze, zyt gegroet.
Quienoha, vallen.
K'äa, drinken.
Quamaba, leven.
Doecham, dooden.
Khro, ſterven.
Oewa, baaren.
Nouw, zitten.
Ma-à, ſtaan.
Tuats dacha, zot zyn, gek worden.
Doeſſi, ſlaan.
Ha, konnen.
Hebba ha, komt hier.
Kmoe, of *Mu*, zien.
Mu atze, ziet hier.

Ik

Ik heb van Capiteyn *Claas*, en meer anderen, gehoord, dat zy God in hun taal niet alleen den grooten Capiteyn noemen, zeggende als het donderd, de groote Capiteyn is moeske, of quaad, op ons; maar zy noemen God doorgaans in hun taal *Thukwa*, of *Thik-qua*, dog den opperften noemen zy *Khourrou*, den Duyvel *Dangoh*, en *Damob*, en *Spook*, (daar zy zeer bang voor zyn) *Somfoma*. Van hunnen Godsdienft zal ik hier na, in 't byzonder handelen.

Huwelyken.

Zy vryen al mede op hunne wyze onder malkanderen, en na dat zy een fraaye deern in hun oog gezien hebben, geeft de Jongeling (want de Meysjens weten daar van geen vryen; maar wel van zich over dat ftuk aan de Vrouwen en Dochters der Hollanders, in welkers huyzen zy verkeeren, nu en dan eens te verklaren) hier van kennis aan zyn Ouders, en daar na aan die van de Dochter, die dat verzoek aannemen, of afflaan. Nemen zy 't aan, zoo mag de Dochter daar niet tegen hebben; dog zy geeft dan haaren Bruydegom een vetten Koedarm (een heerlyk onderpand van haare lietde) op trouw, die zy hem om den hals flingerd, en die daar (hoe zeer die ook metter tyd ftinkt) om blyven moet, tot dat hy verrot, en verfleten is. Men flagt dan, ten teeken van hunne vreugd, en om hier over eens vrolyk te zyn, wel een vet Schaap of twee, welker vleefch niet alleen, maar zelf ook 't ingewand en de huyd, gezoden en gebraden wierd; maar van die heerlyke fpys mogen geen anderen, dan deze twee nieuw-gehuwden, en beyder Ouders, eeten. Is hy met eene vrouw niet te vrede, hy kan'er, zoo zyn vermogen dat toelaat, nog een, en zoo veel meer, als hy voeden kan, by nemen; dog zelden ziet men'er ook zelf onder hunne Capiteynen en de vermogenfte lieden, die der meer dan drie hebben, voor welke zy dan in hunne hutten wel eenige affonderingen laaten maaken.

Als hunne vrouwen een kind krygen, noemen zy dat niet na de Ouders, of Voor-Ouders, maar na eenige beeften, of na Offen, Schapen, Bocken, enz. en dan is 't beftier dezer kinderen verder meeft aan de moeder, en van de zoonen niet langer, dan tot zy hun mannelyke jaaren krygen. Ook eeten de vrouwen niet by de mans; maar alleen.

Hoerery, Overfpel en Bloedfchande.

Van hoerery, of overfpel, hoord men (tot verwondering) zeer zelden onder hen, hoewel zy 't eerfte zoo ftreng niet ftraffen, maar zoo men yemand ontdekt, die zich aan 't laatfte fchuldig gemaakt heeft, die is een man des doods. Zoo de man een overfpeelder op de daad betrapt, en ze beide dood flaat, word hem dat ten goede genomen; anderzins ftraft het de Overheid, het zy dat zy hem, na een etmaal zonder voedzel gelegen te hebben, in 't bywezen der Capiteynen, met ftokken allengskens dood-flaan, of ook wel met fteenen dood werpen; maar zoo zich yemant onder hen aan bloedfchande heeft fchuldig gemaakt, word de man aan een fpring-tak gebonden, van lid tot lid geknot, en dan eindelyk met dien tak los gelaaten, daar hy dan elendig in de lucht blyft hangen; maar de vrouw, die zich aan zulken grouwel fchuldig maakt, word verbrand.

Doodflag en Dievery.

Doodflag ftraffen zy met de dood, waar toe zulk een door de oudften des volks, en door hunne Capiteinen (die hen oppermagtig regeeren, hoewel zy dat zelden alleen doen, maar 'er altyd nog eenige bynemen) verwezen wort, om, of in 't water verfmoort, of om verworgt, of doodgeflagen te worden, indien men hem op de daad betrapt, of kort daar aan krygt; maar zoo hy 't ontvlugt, en een jaar lang verborgen blyft, dan wort 'er niet meer na getaalt, en dan is hy volkomen vry. Als zy een doodfchuldigen nu dood zullen werpen, begint de groote trop, die 'er rond ftaat, langzaam, en met kleine takjes of fteentjes, maar als 't wat verder komt, dan raaken zy hem hoe langer hoe digter, en hoe langer hoe fterker, tot dat zy eindelyk met alle man gelyk op hem aanvallen, en hem dan doodflaan, of onder een hagelbui van fwaare fteenen dood werpen.

Het fteelen van hun vee, waar in hun voornaamfte fchat beftaat, wort by hen zeer ftreng, en naar maate van de misdaad, doch niet met de dood, geftraft; want een veedief wort zeer ftreng gebonden en geknevelt aan handen en voeten, hoedanig zy hem, als ware hy een beeft, een geheel etmaal op de grond, zonder eenige fpys of drank, laaten leggen. Daar na komen de Capiteins, en verdere Grooten, zynde een foort van oudften, te zaamen, om over de misdaad van dezen dief te fpreken. Zoo 't geftolene weinig waardig is, raakt hy met eenige fwaare *kirri*-, of ftok-flagen vry; maar wort hy op een grove dieftal betrapt, zoo wort hy naakt zeer ftreng gegeeffelt, en dan met ziedende hars overgoten, waar na zy hem wel eenige fpys geven; maar hy wort dan nog eenige dagen fterk, als bevoorens, gebonden, zonder de allerminfte fpyze te genieten, en dan wort hy voor fchelm en als onwaardig, om langer onder hen te verkeeren, weggejaagt, en uit de Kraal gebannen.

Als hunne vrouwen baaren, en in de kraam leggen, hebben zy mede vroedvrouwen, die haar helpen, en oppaffen, en zal de man in die byzondere plaats,

dan voor de vrouw gemaakt, niet komen, ter tyd toe dat haare kraam, die ontrent 14 dagen duurd, uit is.

Wreedheidtegen Tweelingen, en andere Kinderen,

Zoo een vrouw, tweelingen krygt, dat beyde dochters zyn, laten zy 't oudste kind alleen in 't leven; maar zoo 't een zoon en een dochter is, zoo houden zy den zoon; maar brengen de dochter, in een velletje gewonden, in 't veld, of leggen dat kind in een bosje neder, daar het van koude en gebrek (zoo 't al van geen wild gedierte verscheurd werd) ten eersten sterft. Zoo nu de moeder in de kraam komt te sterven, begraven zy dat levend kind by de doode moeder in een en 't zelve graf, bindende het zelve op haaren schoot, werpen 'er maar wat aarde over heenen, en trappen die nog wel wat toe, waar na zy die met steenen tegen 't wild gedierte bedekken; daar van geen andre reden gevende, dan dat, als de moeder dood is, niemand dat kind zou konnen opbrengen. Ontrent 1680. wierd zulk een kind nog levend uyt 't graf door eenige Hollandsche Vrouwen gehaald, en opgevoed, waar onder de Vrouw van *Diemer*, *Mostaart*, en andere waren. Geen meer barmhertigheyd hebben zy met stok-oude lieden, die zig niet meer redden, of met dood-kranke, die zy niet genezen konnen: want die steken zy (om van alle moete met hen bevryd te zyn) maar zoo levend in een yzer-verkens-gat, stoppen dat met aarde, en helpen hen zoo ten eersten aan een korte dood. Ook zyn zy zomtyds wel gewoon de zelve, als zy niet meer voortkonnen, maar in een hutjen te zetten, hen daar aan een stok gebonden met spys voor eenige dagen te laten, en hen zoo verder van honger te laten sterven, of aan 't wild gedierte over te geven.

en ontrent Oude en Zieke Lieden.

Sy hebben ook doorgaans voor de oude lieden weynig agting; maar zoo zy nogtans een moeder of grootmoeder zien, die tot zulken armoede en gebrek gekomen is, dat zy haar kind, of kinds kind een lid van de pink byten, (dat by hen een teeken van 't uytterste gebrek is) zullen alle de vrienden haar daar over geenzins bestraffen, of dit qualyk nemen; maar aanstonds een van de beste beesten slagten, en met haare ende verdere vrienden dan zeer vrolyk zyn, en haar ook bystand doen; maar al zwoer zulk een vrouw anders in ettelyke dagen niets gegeten hebben, niemand van alle hare bloed vrienden zou haar gelooven, of helpen.

Zelzaame gewoonte by 't hertrouwen der Weduwen.

Indien nu een vrouw haaren man verloren heeft, en zy weder met een ander komt te trouwen, moet zy zich 't eerste lid van de pink laaten affnyden, en zoo menigmaal zy naderhand met andere trouwt, zoo menig lid moet zy van haar pink, of de volgende vinger, missen; zoo dat men daar aan altyd zien kan, hoe veel mans zy gehad hebben.

Hunne Genees-middelen.

By aldien yemand onder hen iets schort, zoo weten zy van geen Artzen of wondheelers; maar hebben onder hunne ouden wel eenige ervarene lieden, die deze en gene goede kruyden kennen; ook weten zy yemand het quaad bloed, met hem in de huyd te prikken (by na als by ons 't koppen) af te tappen, en hem zoo nu en dan wat te verlichten, hoedanig zy ook voor deze en gene wonden nog al redelyke goede pleysters weten te maken; indien nu de zelve en alle hunne kruyden niet helpen, en de ziekte merkelyk toeneemd, helpen zy den lyder maar kort, op de voornoemde wyze, uyt de wereld; en ik heb'er gesproken, die dat gezien hebben, en als zy daar over naderhand van de zelve aangesproken wierden, toonden zy op hunne wyze, dat dit een werk van groote barmhertigheyd ontrent deze lyders was, alzoo zy die dog niet tot hunne vorige gesondheyd wisten te brengen, en dit dan 't kortste middel was, om hen uyt alle die elende, die zy leden, te helpen.

Geenerley jicht is hier te lande eenigzins by yemand bekend, en van de steen zyn weynig voorbeelden.

Begrave-nissen.

Ontrent 't begraven van hunne dooden maken zy geen andere ceremonien nog plegtlykheden, dan dat zy, zoo ras yemand gestorven is, een zeer naar gehuyl, maken, en den zelven bitter beweenen; maar ten eersten zyn zy ook gewoon hem maar in een gat moedernaakt, in malkanderen gebogen, en zoo vast gebonden zynde, al zittende te steken, die kuyl met aarde, en verder met zwaare steenen tegen 't wild gedierte (die'er egter nog al menig op den reuk opgraven) te bedekken. Doch het is iets zonderlings onder hen, en by geen ander volk bekend, dat, wanneer yemand de eerste in eenig huys, 't zy man, of vrouw, al was 't maar een kind van een vierendeel jaars, komt te sterven, zoo moet ider van de vrienden, tot in het derde gelid, een lid van zyn linker pink missen, 't geen nevens den dooden moet begraven werden.

En Erfenis.

Hunne goederen gaan over tot die genen, die in de natuure en van bloeds wegen 'er de naaste toe zyn. De Kinderen erven van de Ouders, de broeders en zusters, by gebrek van kinderen, van malkanderen; dog met dit onderscheyd, dat alle, die van 't manlyk oor zyn, hunne portien zonder eenige bezwaring na zig nemen; maar alle die van 't vrouwelyk geslagt zyn, niet het minst, 't zy van vee, of iet anders, of zy moeten eerst een lid van haar pink missen.

Wan-

Hun Vrolykheden, en Danszeryen.

Wanneer zy met malkanderen willen vrolyk zyn, klappen de vrouwen niet weynig in haare handen, en zingen'er onder, terwyl de mannen even, als of zy turf trapten, danssen; hoewel zy'er nu en dan ook wel eens een fluyt van riet onder gebruyken. Ook danssen zy wel te zamen een ronden dans, keerende de mans ter rechter en vrouwen ter linker hand van malkanderen, ook gaat alles by hen op een vaste muzicale maat toe, die doorgaans door een oud man, in 't midden van die kring staande, met een stok geslagen werd; hoedanige danszen en handgeklappen men onder hen doorgaans by volle maan verneemt.

En hun goeden en weldaadigen Aard.

Dat'er onder hen ook verscheyden van een zeer goeden en behulpzamen aard zyn, kan niet beter bewezen werden, dan met een zeker geval, 't geen de zeylmaker op ons schip (toen ik 1695. 't huys voer) by hen gehad heeft.

Deze man, had in zyn gryzen ouderdom 't ongeluk gehad, om zyn schip, Stavenis genaamt, en uit Bengale den 18den December 1685. komende, den 16den Februari 1686. te verliezen. Dit quam door enkel verwaarloozing van den Stuurman, die de wagt had, en die tot tweemaal toe van de sterke branding voor uit door de man op den uitkyk, en door 't volk op de bak, gewaarschouwt wiert, maar die dit volk nog dreigde voor hun gat te geven, alzoo men nog wel 200 mylen van de wal was. Deze bleven dus met hun schip op 't land van de Kaap; doch waren nog zeer verre van de Tafelbaai. Al 't volk was aan land gekomen, uitgenomen 13 man, die in de swaare branding gebleven of verdronken waren. De schipper, *Willem Knyf*, was zoo ras niet aan de wal, of eenige Hottentots quamen by hem, en waarschouwden den zelven, dat een weinig Noordelyker nog een schip met blanke menschen gebleven was, dat men bevont een Engelsman te zyn. Met deze besloot men een vaartuig van de stukken en stollen te maaken, en daar mede na de Kaap te zeilen. Dit nu klaar geraakt zynde, is de schipper *Knyf* met het zelve, nevens 10 matroozen, en eenige Engelschen, na de Kaap gezeild, en in 't begin van Maart daar aangeland; doch de overige van zyn volk, ontrent 48 man sterk, die 't met dit vaartuig over zee niet dorsten waagen (onder welke deze zeilmaaker mede was) zyn landwaart in gegaan, om te zien, of zy zoo aan de Kaap konden geraaken.

Zoo ras zy wat dieper landwaart in gekomen waren, ontmoetten zy eenige veeryke Hottentots, die hen niet alleen zeer minnelyk en vriendelyk ontfingen, en 2 jaaren lang van hun vee met vleesch en melk gespyzigt, maar ook alle bedenkelyke vriendschap en genegentheid na hun vermogen bewezen, en hen eindelyk aan 't Kasteel behouden gebragt hebben.

Door hun lang verblyf onder deze Hottentots hadden zy meest hun taal al geleert, en daar waren 'er ook eenige, die zich met eenige Hottentottinnen (by gebrek van beter) zoo verre vermengt hadden, dat zy 'er eenige kinderen by hadden overgewonnen, 't welk zommigen, uit aanmerking van de liefde en trouw, hen 2 jaaren lang bewezen, bewogen had, om deze Hottentottinnen (gelyk hunne makkers deden) niet te verlaaten, maar liever altyd, om de kinderen, die zy reets by haar hadden, by de zelve te blyven, gelyk zy altyd daar by gebleven zyn.

Dus bragten de Hottentots in 't jaar 1714. den 26sten Februari ook een Malabaarschen slaaf aan 't Kasteel, die zy ontrent 20 mylen boven Stellenbosch gekregen hadden; maar die in 't jaar 1713. met 't schip Bennebroek op *Terra di Natal* gestrand, en maar met 30 of 40 persoonen aan land gekomen was, van welke van tyd tot tyd de meeste door gebrek gestorven, en niet meer dan 2 overgebleven waren. Van deze was hy 'er een, en de anderen door eenige Hottentots landwaart in vervoert, waar tegen hy in handen van lieden, die zeekoejen gingen schieten, niet verre van strand geraakt, en dus, na lang omswerven, nog behouden hier aangekomen was. Deze jongen nu, tot rust gekomen, en in plaats van 't raauw voedzel, dat hy nu zoo lang aan een gebruikt had, van versch voorzien zynde, wiert ten eersten doodkrank, hoewel hy naderhand geheel herstelt is.

Het is wonder, dat zulke zaaken niet meer voorvallen, alzoo 'er nu en dan al een schip van de eene en andere Natie op 't land van de Kaap gebleven is, gelyk dat Portugeesch schip met de Siamze Gezanten aan den koning van Vrankryk met veel kostelyke geschenken, in 't jaar 1686. ontrent de Struisbaai; en *Bersande*, een van onze schepen van 145 voeten, in 't jaar 1711. ontrent het rif voor de rivier *das Bossinas*, waar van de schipper *Henrik Steen*, en de onderkoopman *Gerard Verpoorte*, op hun togt na Mosambike, daar zy zeer quaalyk gehandelt wierden, dood bleven.

Doch van alle zulke ongelukkig op 't land van de Kaap vervallene schepen en menschen, door Hottentots nog te regt gebragt, komt my 'er geen verwonderens waardiger voor, dan die van 't schip de Goude Buis, waar van maar 2 menschen, door Gods zonderlinge genade, van eenige Hottentots, yder door eenen byzonderen weg, na lang omswerven, aan 't Kasteel der Goede Hoope gebragt zyn.

Uit

Uit alle welke wonderlyke gebeurtenissen, by 't vervallen der schepen op 't land van de Kaap, wy middagklaar zien, dat de Hottentots alles, wat in hun vermogen was, bygebragt hebben, om hen te helpen, en te regt te brengen; een klaar bewys van hun goeden aard, en weldaadigen imborst, waar over zy in allen deelen te pryzen zyn.

Zy zyn jegenwoordig met ons wel in een goed verstand; maar plagten in voorige tyden dikwils met ons overhoop te leggen, gelyk ons in 't vervolg nog wel voorkomen zal, en waar by zy ons goede blyken geven zullen, dat zy hun regt zoo wel, als wy, verstaan, en dat men hen geenzins voor zoo gek, als zy van zommigen wel gehouden worden, verslyten moet.

Afbeelding der Hottentots.

Eer wy van de zelve afscheiden, moeten wy hier eerst een afbeelding der Hottentots na 't leven, zoo als wy die hier No. 39. zien, byvoegen.

Onderzoek na Bergwerken hier.

Of 'er landwaart in goud- of zilvermynen zyn, weet men niet. Kopergergen heeft men 'er gevonden, en ook groote kopere ringen by verscheide Hottentots diep landwaart in; doch 't was bleeker koper, dan 't onze; ook heeft men eenige gebergten gevonden, die met Spaansgroen bedekt waren, waar uit men vaststelde, dat daar ook koper, en mogelyk wel eenig ander Mineraal, vallen kon; doch gebrek van hout, enz., is de meeste reden, dat geduurig is agter gebleven, het nader te ontdekken.

Om dit te onderzoeken, heeft men nu en dan wel Bergwerkers landwaart in gezonden; maar deze hebben niets, dan nu en dan wel eenig koper van weinig belang, gevonden, weshalven men het daar by gelaaten; hoewel men my berigt heeft, dat de Heer *Nieuhof*, gewezen Koopman in 't kleederen-pakhuis op Batavia, na geruimen tyd te Amsterdam gewoont te hebben, nu eenige jaaren geleden weer aangenomen was, om als Hoofd van diergelyke onderneming met eenige Bergwerkers na de Kaap te gaan; doch heb tot nog toe niet konnen vernemen, van wat uitslag die togt geweest zy.

Dat hier ook schoone warme Baden, en heerlyke Staalwaters zyn, heeft men ondervonden, en goede uitwerkingen 'er van gezien.

De bergwerken, hier vallende, zyn rood, en wit kryt, verscheide soorten van mengel-, ook goede turf-aarde, steenkoolen, weinig goud-erts, tripel, marmer van allerlei verwe, slypsteenen, moolensteenen, vuursteenen, in 't zand ook arentssteenen, zilver-erts, kalksteen; en men zegt, dat hier ook kleine paerlen, amber, en meer andere fraaje dingen, vallen.

Het Zout, hier vallende.

Het is verwonderens-waardigs, dat al het zout, 't geen men hier heeft, in eenige valleyen landwaart in, 't zy ontrent de Tygerbergen, in de Tygervalei, 3 mylen van 't Kasteel, in de Groene kloof, of wel elders vallende, alleen van 't water des hemels, door de kragtige werking der zonne gevormt, en in zulke menigte gevonden word, dat zy 't met geheele wagenvragten van daar haalen, behalven dat de borgers, op verkregene passen, in dat water (dat metter tyd in zout verandert) zeer veel harders gaan visschen; hoewel (zoo men zegt) 'er geen zeewater bykomt, of ontrent is. Hoe sterker nu de regen valt, hoe meer zout men hier van krygt, dewyl dat water in die dalen tot zout stolt, en in October een zoute smaak, en een andere couleur krygt. Daar zyn ook zoute bronnen, doch die worden beter als 't regend.

ZESDE HOOFDSTUK.

De Dieren *hier vallende.* Wilde *Dieren. Wilde gestreepte* Ezels *afgebeeld. Het* Tam *Vee. Mitsgaders de* Vogels, Insecta's, *en* Visschen. *Verdere* Zaaken *van de* Kaap. Wanneer *en door wie de zelve eerst ontdekt is.* Vasco Gama *zeild 'er in 't jaar* 1497. *eerst voorby.* D'Almeydas *droevig einde op dit land in 't jaar* 1509. Manuël de Sousa de Sepulveda's *deerlyk einde.* Engelschen *en* Franschen *hier.* Komst *der* Nederlanders *hier in 't jaar* 1595. Van Caarden *in 't jaar* 1601. *En* Spilbergen. *Oude zeltzaame wyze van de* Brieven *en* Berigten *hier te laaten. In 't jaar* 1652. *de* Kaap *en* Tafelbaai *tot een ververschplaats voor onze Vlooten in bezit genomen door de Heer* van Riebeek. *De Heer* Wagenaar *in 't jaar* 1662. *De Heer* van Quaalberg *in 't jaar* 1666. *De Heer* Bronchorst *in 't jaar* 1668. *De Ed. Heer* van den Brouke *als* Commissaris *hier in 't jaar* 1669. *Zyn Ed. verrigting aldaar. De Heer* Hackius *in 't jaar* 1670. *De Heer* Godsken *in 't jaar* 1672. *De Heer* Simon van der Stel *in 't jaar* 1679. *De Heer* Willem Adriaan van der Stel *in 't jaar* 1699. *De Heer* van Assenburg *in 't jaar* 1708. *De Heer* Simons *hier* Commissaris, *en wat* redres *hy by zyne* Memorie *gemaakt heeft.* Extract *uit de* Memorie *van dien* Heer *aan de Heer*

M. Balen del. *J. Lamsvelt sculp.*

HOTTENTOTTEN AAN CAAP DER GOEDE HOOPE.

Heer van Assenburg *gelaaten. Zyn Edelh.* van Hoorn *in 't jaar* 1710. *hier als* Commissaris. *De Heer* Chavonnes, Landvoogt *in 't jaar* 1714. *Eenige byzonderheden van* Madagascar. Kaart *van 't eiland* Ansuani.

De Dieren hier vallende.

NA dat wy nu dus verre van 't aanmerkensweerdigste, hier aan de Kaap, en van des zelfs Ingezetenen gesproken hebben, zal 't ook eens tyd werden om te zien, wat Dieren, Vogels, en Visschen, hier al vallen.

Wat de Dieren belangd, die onderscheyd men in wilde, of tamme.

Wilde Dieren.

De wilde dieren, die men hier heeft, zyn Olifanten, Rhinocers (met twee horens op de neus, daar anders de Indische maar eenen hoorn 'er op hebben) Leeuwen, Tygers, Luypaarden, Loschen, de Ichneumon, Wolven, Tyger-Wolven, Tyger-boschkatten, mooye gevlekte wilde Honden, die by na als een Wind-hond van gedaante, en wel zoo stout zyn, dat zy met een troep van 200 a 300 op een Schaaps-kooy durven aanvallen, en 't meeste vee der zelve verscheuren; ook zyn'er groote en kleene Landschildpadden. Wolven en Tyger-Wolven zullen ook menschen, en zelf wel een man te peerd, aandoen. Ook is de Heer *Henrik Bouman*, eens met een Tyger, uit welkers klaauwen hy zich redde, doende geweest, doch hy was deerlyk 'er van geteekent.

Zoo lang een Leeuw klein vee krygen kan, zal hy zelden menschen aandoen. Egter weet ik, dat hy verscheide menschen by myn tyd aangetast, en dat zekere *Jan Grof* eenen Leeuw, die op een anderen borger, zynen makker, zat, boven van den zelven afgeschoten heeft. Ook is my bekent, dat zeker borger zynen makker, terwyl hy de Leeuw by zyn tong had, door een gelukkige schoot redde. Als een paard 'er den reuk af heeft, is 't onmogelyk om 't zelve in toom te houden. Men wort hem by nacht ten eersten aan zyn brandende oogen gewaar, en wanneer hy yemant, of een dier, aandoet, zoo slaat hy dat in eenen slag dood, torssende een os op zyne schoften, als niet met allen, weg.

Daar zyn voorbeelden van, dat zy Hollanders uit 't midden van een gansche troep Hottentots gehaalt, en die voor hunne oogen verscheurt hebben.

De Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel* heeft een jongen gehad, die, in Hottentots-Holland zyn knapzak over zyn hoofd willende haalen, van agteren door een Leeuw besprongen wiert, welken hy by de maanen zoo styf na vooren trok, dat hy weer van hem afsprong, en na de schaapen liep; hoewel hy door des zelfs klaauwen zoo gewond was, dat hy 'er wel een half jaar ziek van te bed lag.

Deze Heer heeft my ook verhaalt, dat hy op zekeren tyd twee Leeuwen op een zandige vlakte ontdekte, die, schoon zyn Ed. al vry sterk van volk was, geen voetstap daarom uit hunnen tred, maar zeer bedaart en langzaam al vooruit gingen; ook merkte zyn Ed. dat zy 't spoor met hunne klaauwen gemaakt, met hunne staarten geheel tochaalden, en weer bedekten.

Van den Heer *van Loon*, in 't jaar 1695. Predikant alhier, verstond ik, dat nu en dan wel wagens met volk na Stellenbosch of Draakestein gaande, door Leeuwen aangedaan, en door de zelve wel menschen uit zulk een hoop gehaalt zyn; en dat, als men op zulk een Leeuw te dier tyd schoot, hy dan doorgaans, zyn prooi verlaatende, op dien genen, die na hem geschoten had, aanviel, zonder dien troep, hoe groot ook, eenigzins te ontzien.

Capitein *Olof Berg* heeft my verhaalt, dat hy eens een grooten Leeuw vlak in zyn hert trof, die egter nog ettelyke uuren daar na geleeft, en zich van de plaats, daar hy eerst getroffen was, wel 2 of 400 treden verder begeven, en daar eerst 't leven gelaaten, gelyk die Heer 't spoor, zoo veel mogelyk was, volgende, naderhand met hem op te snyden, ontdekt heeft. Der zelver vet is een heerlyk geneesmiddel, en men zegt dat hun vleesch, en van veel andere wilde dieren (als dat van Tygers, Luipaarden, enz.) zeer lekker smaakt. In de poort van 't Fort hangt het vel van een swaaren Leeuw, door een egel met 5 pennen doorregen.

Hier zyn ook veel andere dieren, die groote schaade onder de schaapen doen; gelyk de aapen (die hier in menigte zyn) in de thuinen aan de vrugten, en in de wynbergen.

Men ontmoet hier ook een dier, de *Pæpoagus* genaamt, zynde de helft grooter als een paard, waar van 'er Capitein *Berg* een geschoten heeft in December 1705. doch hy was wat kleiner als de gemeene die hier vallen, en hy heeft dit dier laaten afteekenen.

Men heeft 'er ook veel yzere verkens of egels, die met hunne scherpe pennen, waar van men hier allerlei nette koyen maakt, menigen Leeuw, Tyger, enz., om 't leven brengen.

Daar zyn ook wilde ezels, en paarden, die zich diep landwaart in houden, en welke laatste wonderlyk fraai, swart en wit gestreept van huid, welke streepen ontrent 2 en ook wel 4 vingeren breed zyn;

N° 40.

J C Philips fecit.

zyn; en doorgaans van boven, of van den rug na den buik loopen, ook zyn de ezels schoon gestreept, met een groote blaauwe streep, die hen over de rug loopt, en verder 't lyf met streepen van allerlei verwen, groen, wit, swart, en blaauw zoo overdwars, even eens als die der paarden, geteekent.

Wilde gestreepte Ezels afgebeeld.

Wy beelden de zelve hier, volgens een teekening van d'Ed. Heer *Constantyn Ranst*, na 't leven af.

Haazen heeft men 'er driederlei soort, de eene wat grooter, de andere wat kleiner, als de onzen, en de derde soort heeft een hoog-rooden staart, ook zyn de 2 laatste van een andere smaak. Landwaart in zyn vry meer soorten van de zelve.

Men heeft 'er mede zeer veel elanden (een soort van wilde ossen) die, jong geschoten zynde, een lekker wildbraad uitleveren. Wanneer ik van de Kaap in 't jaar 1705. na Batavia vertrok, wierd 'er my een venezoen van in een steene korst vereerd, welkers vleesch zeer heerlyk smaakte, en waar van wy een groote maand daar na nog gegeten hebben.

Harten, die horens als bokken hebben, zyn 'er in een groote menigte, ook buffels, wilde koejen, en kalveren, als mede gemsen (een dier met een swarten zeer cierlyk geslingerden hoorn voor de kop, en 't geen waarschynelyk wel de regte eenhoorn is) rheen, wilde bokken met 2 lange style en scherpe horens, met drie witte breede regtopgaande voor de kop, als ook steenbokken, steendassen, konynen, chamelions, hagedissen van verscheide soorten, en meer andere dieren, die ons nu niet te binnen komen.

Ook heeft men 'er de aspis, de hoornslang, de prester, de *cobra di capello*, en meer anderen.

Het Tam Vee.

Het tam vee, bestaat in ossen, koejen, kalveren, paarden, schaapen (welke laatste hier door de Engelschen en door *Matelief*, gelyk wy in zyn reize *fol.* 136. zien, ontrent 't jaar 1607. gezet, hoedanig 'er ook in 't jaar 1659. twee paarden met yder schip der Retourvloot onder de Heer *Sterthemius* van Batavia herwaarts gevoert zyn) van welke zommige ongemeene vette staarten hebben, en 't voornaamste vleesch, dat hier gegeten wort, is schaapenvleesch, dat hier ongemeen goed en vet valt; maar behalven dat hier zeer weinig ossen geslagt worden, vallen zy hier, schoon vleezig, en kloeker, dan in Holland, egter noit vet, en meest aan de magere kant. Reden, waarom men die hier weinig slagt, is, om dat zy meest tot trekossen (waar van men 'er 3, 4, en 5 paaren voor een wagen van nooden heeft) en voor de ploeg nog meer gebruikt worden. De koejen geven hier,

twee-

46 Korhoen. 47 Flamingos vogel.

48 Kroonvogel. 49 Struysvogel. 50 Ey vande Struysvogel.

tweemaal daags gemelkt, ontrent een halven emmer melk. Waar benevens men hier ook bokken, geiten, verkens, enz. heeft.

Mitsgaders de Vogels,

Men ziet hier ook veelerlei foorten van gevogelte, als de ftruisvogels, No. 49 afgebeeld, die hier met menigte in 't wild zyn, en welker eyeren, hier No. 50 afgebeeld, de Hottentots in menigte aan 't Kafteel te koop brengen. Zeker Arabifch fchryver teekent in zyn Manufcript aan, dat de ftruisvogels hunne eyeren, door daar geduurig op te ftaroogen uitbroejen, en dat 't manneken en wyfken malkanderen daar in, als zy om aas uit moeten gaan, verpoozen. Ik heb daar na hier vernomen, doch de Hottentots zeiden zulks noit gezien nog gehoort te hebben.

Verfcheide foorten van arenden, groote kroonvogels (die men No. 48 afgebeeld ziet) paauwen (doch met geen fraaje ftaarten) kraanvogels in menigte, havikken, raavens, kraajen, exters, meeuwen van allerlei foorten, kropganzen, pinquyns, Korhoenders (die in 't opvliegen een fterk geluid van zich geven, en No. 46 afgebeeld zyn) kalkoenen, honigpikkers (een kleine vogel, die doorgaans de Hottentots aanwyft, waar de honig in de rotzen is) de roodbek, en vierderlei foort van vinken.

Men heeft 'er Jan van Genten, of een vogel, de Mallegaas genaamt, dat meer een zee- dan een landvogel, en die fterk op vifch gezet is. Hy is van grootte als een groote gans, wit en fwart van vederen, voornamelyk aan de einden zyner vleugelen, daar zy zeer glad zyn, en waar na zy fluweele mouwen van de Portugeezen genaamt worden. Verder zyn zy over 't ganfch lyf graauw gefpikkelt, en hebben een bek, die wat fmaller als een endenbek, en aan wederzyden fcherp is; als men die ziet, dan is men digt by de Kaap. Daar zyn ook papegaaijen met lange ftaarten.

Ook zyn 'er ftrandloopers, afchgraauw van kop en vederen; maar de Flamingosvogel doet een fraaje vertooning, gelyk men No. 47. de zelve afgebeeld ziet. Hy gelykt van lyf wel een ojevaar, doch is wel eens zoo groot, zeer hoog van pooten, met een ongemeen langen en in verfcheide bogten gebogen fwaanenhals, en is wit en fwart van vederen.

Daar zyn ook verfcheidenerlei reigers, bosduiven, quikftaarten, vleermuizen, verfcheide foorten van meezen, putters, fwaluwen, fpreeuwen, dominees (zynde zekere fwarte vogels, die een fpierwitte kring om den hals hebben, en die zich zeer veel in de Tafelbaai onthouden) faizanten, rotganzen, endvogels, talingen, verfcheiden foorten van pylftaarten, bergenden, quartels, tortelduiven, houtfnippen, waterfnippen, leeuwerken, en veelerlei foort van kanarivogels, waar van 'er na Holland eenige gezonden zyn, voor welker wytkens men yder 120 gulden betaalt heeft. Hier zyn ook verfcheiden foorten van muffchen, lepelaars, die hagelwit zyn, en veel andere zeer fraaje vogels, waar onder ik 'er een zelf gevangen heb, 't geen klein, als een fwaluw, doch fchoon hemelsblaauw en uitmuntend fterk van die couleur, rood van bek, en zoo fraai was, dat het verdiende om opgezet te worden. Daar zyn 'er, die zeggen, dat hier nachtegaalen vallen; doch zoo dit al waar is, zyn 'er die weinig, en ik geloove naaft, dat dit een andere vogel is, die men 'er voor genomen heeft, om dat hy 'er wat na gelykt.

Infecta's,

By aldien ook hier liefhebbers van *Infecta's* en ingekorvene dierkens, of van kapellen, flinders, torren, enz. waren, ik geloove, dat men die hier menigvuldig en zoo fchoon, als ergens, vinden zou; doch myn zaaken lieten my, hier zynde, niet toe, om daar van een verzameling (hoe zeer ik ook daar voor was) te maaken. Men heeft hier veel luizen, weegluizen, muggen, oneindig veel vliegen, fprinkhaanen, byen, rupzen, en vloyen, kakkerlakken, duizendbeenen, fcorpioenen, fpinnekoppen, die yemant konnen doodfteken, ook groene vliegen als Spaanfche vliegen, en van 't zelve gebruik; mitsgaders wefpen, de hout- en koornworm, of kalanders.

en Visfchen.

Wat nu de Viffchen belangt, die men hier heeft, deze zyn verfcheidenerlei.

Nu en dan komen 'er wel groote walviffchen, of Noordkapers zelf tot in de Baai aandryven; doch deze ziet men meeft buiten de zelve.

Onder de zeedieren telt men de zeekoejen, die hier zeer veel, en ongemeen fwaar vallen, alzoo men 'er zommige van 4 of 5000 ponden (hoewel zy doorgaans vry ligter zyn) gezien heeft. Ik bezit een zeer fraaje fchildery, na 't wezen van myn zalige huisvrouw op den tand van zoo een zeekoe, even eens als in yvoir, uitgehouwen.

In Weftindien noemt men dit dier *Manati* by de Indiaanen, en anderen noemen het wel een *Lamantin*; hoewel 'er zyn die beide deze dieren nog eenigzins onderfcheiden.

Diergelyke zwaare zeepaarden heeft men 'er ook, hoewel wat verder van de Kaap af, gezien. Zy vallen doorgaans kaftaniebruin.

Verder heeft men hier zeeleeuwen, die zeer groot zyn, en veel traan geven, en die men met de zeerobben niet voor een en de zelve foort moet nemen, alzoo zy een grooten leeuwenkop, en een zeer lang groot lyf, voor 2 groote pooten, met 5 klaauwen, en onder ten midden van 't lyf een groote vinne, en een zeer fwaaren ftaart heb-

hebben; hoedaanig eene in 't jaar 1707. door de Heer *van der Stel* in de Tafelbaai doodgeschoten is. Men heeft hier ook veel harder, Hottentots-visch (die slap valt) doch by den steenberg, en ontrent de baai van Kaap Falso, heeft men stompneus, vette steenbraassem; elft, van smaak als de vaderlandze, doch, op den rooster gebraaden, zeer lekker. Zy valt vry breeder, als de elft in Holland.

Daar is mede roch, tong, van een voet lang, kleine spiering, en een visch, die een soort van zalm, en byna van gedaante als de konings-visch, doch die wat zagt, niet hairig, gebraaden zeer schoon is, en die men ook Kaapze zalm noemt.

Ik heb 'er de Pampusvisch, springer, zeer fraaje klipvisch, wonderlyk schoon geteekent, en van allerlei verwen, Kaapze kabbeljaauw, die ongemeen goed was, doch niet schilferde, gezien. Ook vallen 'er mosselen, en kreeften, groote en kleine, en een soort van oesters in de Tafelbaai, waar in ook nu en dan paerlen vallen.

In de rivieren heeft men ook zeer goede grundels, en wel paaling, doch zeer weinig. Daar vallen ook *Torpedo's*, of krampvisschen, zee-robben, Kaapze pekelhaaring, en meer andere visschen.

By den Heer Gouverneur heb ik daar ook Japansche goud- en zilver-vischjens in een tank of water-bak gezien, die daar zeer wel tierden.

Daar is ook nog een andere zoort van goud-visch, en zilver-visch, zynde een soort van schoone braassem, als ook Karper, Kreeften, Krabben, en ook een zoort van Mosselen, waar in kleene en gemeene peerlen vallen, dog die van weynig weerde zyn.

Men heeft 'er ook Zand-knypers, dog zy worden niet, dan van de Slaven, gegeten.

De Zee-Robben geven hier ook veel Traan, en daar zyn ook Zee-Egels, Rivier-Krabben, Loots-Mannekens, Jacob Evertzen, en meer andre zoorten van Visch, ook Zee-sterren, Rivier Mosselen by de Mosselbank, Zee-Peerdekens, &c.

En dit is wel 't voornaamste, dat ik van de Kaapze waterdieren weet te zeggen.

Egter moet ik hier nog byvoegen, dat hier, op deze en gene stranden, fraaje zeehorenkens vallen, waar van ik 'er ettelyke zelfs in de duinen gevonden en opgeraapt hebbe.

Dit waren verscheiderlei patellas, witte caracollen, Kaapze groote en fraai geteekende alikruiken.

Ook heb ik 'er by een vriend een *Nautilus* gezien, die daar op 't strand geslagen, van zyn volk gevonden, en waardig was, om in 't beste kabinet, dat ik kenne, bewaart te worden, alzoo ik diergelyken stuk van grootte noit gezien heb. Het was een grooten anderhalven voet lang, en van agteren (daar hy anders pas een vinger breed dik valt) wel twee groote duimen breed; doch hy was van agteren tegen de klippen (dat jammer was) in stukken geslagen. Ik stont verbaast over des zelfs grootte, alzoo de grootste, die ik ergens zag, zeer klein daar by geleken zou hebben. Ik had wel groote zin in dit stuk, schoon zoo gebroken; doch de bezitter wilde dat niet missen; weshalven ik 'er van afkyken moest. Daar nu zulke stukken vallen, daar zyn ook zekerlyk andere van die soort; doch hier zyn geen liefhebbers, als van geld.

Verdere ZAAKEN van de Kaap.

Verdere Zaaken van de Kaap.

NA dat wy nu byna alles, dat'er van dezen Zuyd-hoek van Africa te zeggen valt, voor zoo verre ons bekend is, aangehaald hebben, zullen wy nu de zaaken, hier voorgevallen, zoo verre ons mogelyk is, van de grond af opbaggeren, voornamentlyk, om eens na te speuren, wat Volkeren hier nu en dan al geweest, of wanneer zy dezen Stormhoek eerst ontdekt hebben.

Dezen en genen hebben, zoo al op hunne wyze, over de Kaap der Goede Hoope geschreven, dog niemand beter, dan de Heer *Pieter Colben*, Rector tot Nieustad, aan der Aysch, die 'er van 1705. tot 1713. gelegen heeft; hoewel hy over zommige onnoodige zaaken wat te wydloopig, waar door 'er een Foliant van gegroeit is, en over zommige noodige vry wat te bekrompen, en in een andere ordre handelt, als men hier ontmoet.

Wanneer en door wie de zelve eerst ontdekt is.

Onder de ouden is'er groot geschil geweest, wanneer deze Zuydelyke uythoek van Africa eerst ontdekt, mitsgaders door wie, en wanneer, die door de ouden rond gereysd is; over welken twistappel het de geleerden van deze eeuw nog geenzins eens zyn.

Dat Pharao Necho, en ook Xerxes (wanneer hy Sataspes over zyne Vrouwen-schending straffen wilde) last gegeven hebben, om Africa van uyt het Roode Meir rond te reyzen, lees ik by *Herodoot*; maar schoon die schryver dat daar zegt, daarom gaat dit by my al zoo weynig door, als een groote menigte van grollen, en openbaare verdigtzelen, die hy voor waarheden verhaald, en daar niet het allerminste van waar bevonden werd. Die man heeft zich veel fabelen laten op de mouw spellen, en hy heeft ze ook zoo, als hy die kreeg, aan anderen overgeleverd.

Ik heb in 't eerste deel van dit werk daar

daar eenige ſtaaltjes van gegeven, en zou 'er, zoo 't my luſte; een groote menigte hier konnen byvoegen; dog meyne, dat ik reeds klaar genoeg getoond heb, dat men zonder Compas, dat de ouden noit gekend hebben, al zoo weynig na de Kaap, of na Ooſt-Indiën, als na America, zeylen, of dat ontdekken kan, en alles, wat men de wereld daar van tracht wys te maken, is een ſtelling van menſchen, die nog geen begrip van de miswyzing van 't Compas, nog van de gronden der zeevaart, hebben: want ſchoon de ouden 't Compas al gekend, en gehad hadden, zou 't hen egter ommogelyk geweeſt zyn America, de Kaap, of Ooſt-Indiën, te vinden, en om daar van verzekert te zyn, heeft men hier over maar met een ervaren Schipper, die in Ooſt-Indiën geweeſt is, te ſpreken, en die zal moeten bekennen, dat, zoo men maar blootelyk na 't Compas wilde zeylen, men noit de Kaap vinden, en op een geheel ander geweſt te land komen zoude.

Willen nu anderen egter ſtyfhoofdig hier in zyn, en tegen de reden aan gelooven, dat de ouden de Kaap der Goede Hoope gekend, en omgezeyld hebben (gelyk ook de geleerde, maar myns oordeels, daar in zeer misleyde Heer *Huet* aangenomen had te bewyzen, ja dat de Kaap al in Koning *Salomons* tyd bekent geweeſt zy) ik laat hen dat, zoo lang 't hen behaagt, gelooven; maar ik zeg, dat ik het niet geloove, om dat het tegen de reden, en de dagelykze ondervinding van alle hedensdaagze zee-verſtandigen, als een ommogelyke zaak, aanloopt.

De Heer *Voſſius* heeft dit mede geloochend, en hoewel hy daar in groot gelyk had, geloove ik egter niet, dat hy het op de zelve gronden en reden, die ik'er tegen hebbe, ſtaande gehouden heeft; behalven dat'er ook (als het al waar was, dat men van 't Roode Meir tot aan de Colommen van *Hercules*, en dus rondom Africa gezeyld had) geenzins uyt deze omreyzing van Africa volgd, dat daarom die uythoek den ouden zy bekend geweeſt, of ook ooit door yemand aangedaan zy: want was dit door yemand geſchied, zy zouden ons daar wel iets van opgegeven hebben, 't geen'er na geleek, dat egter nooit geſchied is.

Ik weet wel, dat men hier tegen in brengen zal, dat het by de ouden immers 't *Prazum promontorium*, ἀπὸ τοῦ πράσου, van wegen zyn zee-wier, of zee-kroos, (zoo men zegt, en dat men voorgeeft hier zeer veel te vallen) genaamd wierd; doch 't zee-kroos valt daar niet, maar wel van de 19 of 20 tot de 38 of 39 graaden, N. breedte, en 't geen men hier ontrent de Kaap, als een merk-teeken van dat men die naderd, ontmoet, zyn zekere groote zee-buyzen, rieten of trompetten, met lange bladeren, die men ook met menigte in de Tafel-baay ziet; welke men geen πράσος, nog *Alga Marina*, noemen moet, (dat men, als ware het een en 't zelve, zeer onkundig onder een mengt, daar 't nogtans oneyndig veel van den anderen verſchild) maar een geheel andere naam geven, dewyl ook de zee-lieden beyde deze dingen, en de zeën, daar in zich die opdoen, zeer klaar in de dag-regiſters van hunne reyzen, in opzigt der breedte daar zy vallen, onderſcheyden. Behalven dat ook 't zee-kroos niet groen, maar geel van verwe is, gelyk ik in een fles toonen kan.

Maar genomen, dat wy dit nu al toeſtonden, dat deze trompetten een zoort van πράσος waren, blykt dan daar by klaar, dat het *Praſum promontorium* een en 't zelve met de Kaap der Goede Hoope is; geenzins. Wil men zeggen, dat *Ptolomeus* libri 4. cap. 9. nevens *Marcianus Heracleota*, zegt, dat het ontrent 't Eyland Menuthias legt. Men is 't immers tot nog toe niet eens, wat dit voor een Eyland zy, en dat egter zeker geleerd ſchryver, al mede maar op zeer loſſe gronden, vaſtſteld 't Eyland Madagaſcar te zyn; dog hoe kan dat Madagaſcar, en hoe kan 't *Prazum promontorium*, de Kaap der Goede Hoope zyn, daar *Ptolomeus* dit *promontorium* zegt op 15 graaden te leggen, en daar de Kaap op 34½ graaden Z. breedte legt.

Wil men hier op al wederom zeggen, dat men *Ptolomeus* niet al te veel in 't opſtellen van de lengte en breedte der plaatzen (gelyk zommigen zich hier door zeer kreupel redden) gelooven moet; ik zal'er op antwoorden: het is zoo; maar daarom geloove ik ook, dat hy na al de reſt, als een blinde na de kouleuren, maar ſlaat, en dat men'er zich geenzins op kan, nog mag verlaten

Ik laat dan alle die betwiſters van dit gevoelen der ouden in zyn geheel, gevende hen vryheyd, om daar van te denken, en te ſtellen; 't geen hen welgevalt, dog blyve nogmaals by myn gevoelen, dat ik uyt al het duyſter ſchryven der ouden niet zien kan, wat zy door hun *praſum promontorium* (by zommige geleerden voor Mozambike, en by andre maar voor een Eyland nevens 't Americaans gebergte gehouden) en door hun Menuthias, verſtaan, gelyk my daar uyt ook niet het allerminſte kenteeken, dat dit de Kaap der Goede Hoope wezen zoude, voorkomt.

Het is een klaare waarheyd, uyt 't geene wy over die ſtoffe in ons eerſte

deel aanhaalen, dat'er verscheyde Venetianen, Genueezen, en Portugeezen, by hunne reyzen over Ægypten en door 't roode Meir genomen, lang van te voren, eer de Kaap recht ontdekt is, in Indiën geweest zyn, zonder dat die daarom de allerminste kennis nog van dezen Zuydelyken uythoek van Africa gehad hebben. Wist men dat toen nog niet, doen men'er reeds zoo na by was, wat schyn van waarheyd is'er, dat men dat in Salomo's tyd al geweten, dat Land zoo dikwils bevaren, en omvaren, en dat'er niet een mensch nog geen een gedenkteeken, ofte eenige aanteekening daar af voor de nakomelingen, zou overgegeven zyn.

Alles derhalven, 't geen men daar van opgeeft, kan de proeve van ons onderzoek niet uytstaan, en ik ben van oordeel, dat allen, die dit stellen, door zuyvere onkunde het spoor byster zyn, en elendig mistasten, hoewel ik zeer geerne beter bewyzen dien aangaande, dan my tot nog toe voorgekomen zyn, hooren, en overwegen wil, om, zoo zy my beter konnen leeren, myne gedagten dan tegen de hunne te verwisselen, alzoo myn stelling alleen op de klaare bevinding der ervarenste zee-verstandigen, en niet op myn bloot zeggen, of op eenige losse gissingen van deze en gene misleyde schryvers onder de ouden, of hedensdaagze navorschers van deze duystre zaak, gegrond is.

De eerste, die dezen barren hoek ontdekte, was een Portugees, *Bartholomeus Dias* genaamd, die 1493. dit Land, na zeer veel tegenspoeden, eerst opgedaan hebbende, en weer in Portugal by Koning *Johan* de Tweede gekomen zynde, verklaarde noit diergelyke zware stormen en bulderende winden, als ontrent dezen hoek, gehad te hebben, waarom hy den zelven ook den Storm-hoek genoemd had; dog deze Koning, nu dit Land zoo verre ontdekt was, hoope hebbende, dat het dan ook verder wel gaan zoude, was van oordeel, dat men den zelven liever den Hoek of 't Hoofd der Goede Hoope zou mogen noemen, alzoo hy nu vaststelde, dat 'er wel middel wezen zou, om dien eens te boven te komen; gelyk de volgende tyd dit ook klaar geleerd heeft.

Vasco Gama zeild 'er in 't jaar 1497. eerst voorby.

De eerste, die voorby dezen Hoek na 't Oosten gezeyld heeft, is de dappere Portugeesche Zeeheld, *Vasco Gama*, geweest, die 1497. den 20sten November daar voorby liep, en eerst aan St. Blazius Water-plaats, en daar na den 25sten December voor Zanzibar quam, door hem Terra di Natal genaamd, om dat hy dit Land op Kersdag ontdekte.

Hoe hy St. Heleens-baay, en des zelfs Rivier St. Jacob toen al mede ontdekt, en die beyde zoo genaamt, en wat moeyelykheden hy met zyn volk, eer hy dezen hoek te boven geraakte, gehad heeft, hebben wy in ons eerste deel breed genoeg aangewezen.

Na dezen tyd plagten de Portugeesen, uyt Indiën gekomen, en dezen hoek te boven of voorby geraakt zynde, malkanderen met de reyze, die zy dan voor zeker hielden, en zoo ook als zy uyt Portugal daar boven stevenden, geluk te wenschen; waar van de reden was, om dat men die reyze, zoo uit Indiën, als uit 't Vaderland, wel menigmaal had ondernomen, maar altyd vrugteloos te rug gekeerd was; waar voor zy nu, zedert men daar eens voorby zeylde, niet meer bekommerd waren, zoo dat het ook dan in die beyde opzigten, zoo ten aanzien van de tochten uyt Portugal na Indiën, als uyt Indiën na Portugal, zeer wel 't Hoofd der Goede Hope mogt genaamd werden.

Het is zeer waarschynelyk, dat in de volgende tyd nu en dan wel Portugeezen hier aan land geweest zyn. Dog vind daar van in huune schriften (behalven dat *Antoni Saldanha*, die 1503. uytzeylde, aan de Zaldanha-baay haaren naam schynd gegeven te hebben) maar twee zeer merk-weerdige en ongelukkige gevallen aangeteekend.

Het eerste is van den Onderkoning *Francisco d'Almeyda*, en 't ander van *Manuël de Souza de Sepulveda*.

D'Almeydas droevig einde op dit land in 't jaar 1509.

De Onderkoning *d'Almeyda* 1509 zyn bestier van Indiën aan *Alfonsus Albukerk* overgegeven hebbende, vertrok weer na Portugal; dog gierde aan 't Land van de Kaap der Goede Hoope, ontrent d'Agoada di Saldanha, of in de Saldanha-baay, aan, om daar water (dat'er egter niet valt) te halen, en zyn volk wat te ververschen. *Osorius* zegt dat een van zyn volk, die te land getreden, en met de inwoonders reeds in eenige kennis geraakt was, alle vreeze te zyden stellende, na hunne stad, 4000 schreden van daar leggende, gegaan is, daar zy hem zeer minnelyk onthaald, en met een grooten ram, ten teeken van vriendschap, te rug gezonden hebben.

Hy, by de zynen weer gekomen zynde, sprak van deze volkeren met veel lof, beschreef die als zeer beleeft en eenvoudig, en getuygde verder van hen, dat zy ontelbare kudden vee bezaten.

Derhalven zond *Almeyda* met nog 12 mannen weer na die plaats, om Schapen en Ossen, voor de vloot te koopen, met last, om deze Barbarische Volkeren met giften, by hen van weerde gehouden, te meer tot hen te lokken.

Deze inlanders noodigden hen ter maaltyd,

1509. tyd, onthaalden hen na vermogen met de vrugten hunnes lands, en lieten hen daar op met 't vee, dat zy gekogt hadden, onder 't geleyde van eenige van hun volk, vertrekken.

Ondertusschen deden zy een Inlander, die hen met eenige rammen ontmoette, geweld aan, voorgenomen hebbende hem in weerwil na *Almeyda* te voeren, om hem (zoo men voorgaf) cierlyk uyt te dossen, en dan weer tot de zynen te laten gaan, in hoope dat hy daar over zeer zou te vrede zyn.

Deze man, niet wetende, wat zy met hem voorhadden, schreeuwde, alzoo zy hem met geweld aanpakten, luydkeels, waar op ten eersten eenige tot zyn hulp toeschoten, hem uyt hun handen rukten, hen met steenen wierpen, en hen, na al hun vee weggeroofd te hebben, op de vlugt dreven.

Sy, by *Almeyda* gekomen zynde, verhaalden hem de zaak geheel anders, als zy voorgevallen was, en wel zoodanig, dat deze Hottentots hen het uyterste geweld aangedaan, hem van al hun vee beroofd, en hen weg gejaagd hadden.

Indien zy de waare reden hier by gevoegd hadden, zekerlyk zou'er een ander besluyt opgevolgd hebben; doch nu oordeelden veelen der voornaamste Portugeezen, dat men dit niet ongestraft behoorde te laten, zoo men niet hebben wilde, dat alle de scheepen, die daar aangieren mogten, dit zelve geweld zouden te wagten hebben, en dat zy ook van alle ververfsching daar zouden verstoken zyn.

Anderen egter waren van geheel ander oordeel, zagen het voor gevaarlyk aan, over zoo een gering voorval met die Wilden in een openbaren oorlog te treden, die zaak als een geval, dat meer veragting, als wraak, verdiende, aanziende.

De andere hoofden, wat heeter dan deze, wisten *Almeyda*, nu reeds een man van 60 jaaren, zoo verre tot hunne gedagten over te haalen, dat hy goed vond met 150 Soldaaten aan land te gaan, en deze Hottentots vyandig aan te tasten.

Pieter, en *Georgius Barret*, die de eerste slagordre voerden, quamen voor den dageraad aan de stadt (hy wil zeggen aan de Kraal dezer Hottentots, alzoo hier geen steden oit bekend geweest, of tot nog toe te vinden zyn) en joeg hen, alzoo zy hen zeer schielyk op den hals quamen, een groote schrik aan; dog zy riepen luydkeels om hulp, waar op zich daar ten eersten een grootte menigte met zakken van huyden, vol steenen geraapt, en met hunne korte werp-schichten met weerhaaken, en met hun gekruld gezengd hair, en leelyke aangezichten (klaare merkteekenen, dat het Hottentots geweest zyn) vertoonden, gelyk zy de Portugeezen daar op verder door hunne verschrikkelyke gebeerden en ongestuymig getier ten eersten ook op de vlugt dreven, daar zy by *Almeyda*, die hen met de Koninklyke standaard na de stadt tegentrok, quamen. 1509.

Dit hielp hen egter zeer weynig, alzoo de Hottentots, op hen los brekende, hunne slag-order ten eersten van een scheurden, en *Almeyda* met alle de zynen in die engte bragten, dat hy zich genoodzaakt vond, om den Koninklyken standaard aan *Georgius Melo* over te geven, gelyk hy ook kort daar na door een Hottentot met een Hazagaay of worp schicht door de keel geschoten, en zoo gevaarlyk getroffen is, dat hy schielyk van pyn, en door verlies van kragten, quam te sterven, latende daar in 't geheel 65 Portugeezen (waar onder elf oversten) het leven. De rest nam de vlugt.

De dooden wierden daar na alle naakt uytgetrokken gevonden, en door een nieuw ontzet van Portugeezen begraven.

Dit was 't beklaaglyk lot van dien grooten *Almeyda*, die een beter eynde en graf, dan hy hier kreeg, verdient had.

Manuël de Sousa de Sepulveda's deerlyk einde.

Het tweede geval was van *Manuël de Sousa de Sepulveda*, gewezen Gouverneur van 't Casteel van *Diu*, een ongemeen ryk heer, die met *Eleonora Sala*, Dochter van *Don Garzias Sala*, of *De Saa*, Onderkoning van Goa, getrouwd was.

Deze ontrent 1559. met zyn Gemalin en twee kleene kinderen, benevens *Pantaleon Sala*, en eenige Edellieden, huysgenooten, en slaven, te zamen 600 zielen sterk, van Coetsjien na Portugal vertrokken, en ontrent het land van de Kaap gekomen zynde, wierd daar van een zwaaren storm, waar onder donder, blixem, en zware regen vermengt was, zoodanig aangetast, dat hy eerst alle zyn masten, en daar na ook zyn schip verloor, rakende hy met zyn Vrouw, Kinderen, en eenige der voornaamste egter nog zeer gelukkig in de schuyt met hunne dierbaarste goederen aan Land.

Verscheyde Portugeezen lieten daar 't leven; dog ook veele geraakten op kisten, planken, enz. nog aan de wal.

Sy dagten in 't eerst van de Stukken en stollen van dit schip wel een klein vaartuyg te maken; dog wanneer zy hun schip tegen de klippen tot kleene spaanderen zagen slaan, viel daar niet meer na te denken.

Hy schynt Beoosten de Kaap nog vervallen te zyn, alzoo hy voornemens was van de plaats zyner schipbreuk volk met een klein vaartuig na Mozambike te zen-

1553. zenden, gelyk hy daar na ook zynen weg derwaarts genomen heeft.

Zy waren hier by eenige Hottentots, die hen wel geen quaad deden; maar die hen, alzoo zy malkanderen niet verstaan konden, ook geen hulp konden toebrengen, en tegen de welken, alzoo zy voor hen vreesden, zy zich in 't eerst, voor al 's nachts, zoo veel mogelyk was, beschansten.

Daar na zyn zy langs strand gegaan, in hoope van dat zy, na een togt van ontrent 200 mylen O. aan, de rivier van den H. Geest ontmoeten, en daar Portugeezen van Mozambike vinden zouden.

Hoe veel redenen nu *de Sousa*, en voor al zyn swakke gemaalin, hadden, om zich over dit beklagelyk ongeval te bedroeven, hielden zy egter beiden zich hier in zeer kloekmoedig, te meer, om andere kleinmoedigen, welker hulp zy naderhand konden van nooden hebben, hier door een hert onder den riem te steken. Zy waren toen ontrent nog 200 zielen sterk, van welke zommige de kinderen, en andere de gemaalin van *Sepulveda* in een draagbaar, doch by beurten, droegen.

Alles ging nog wel, zoo lang zy eenigen voorraad en spyze by zich hadden, maar toen die begon te ontbreken, en zy door den honger en de wilde dieren te gelyk besprongen wierden, zoo waren zy genoodzaakt zich eerst eenigen tyd met mosselen, en daar na met eenige wilde vrugten, te behelpen. Eindelyk dwong hen de honger de doode lichaamen van wilde beesten, die zy onder weeg vonden, op te eeten. Hier by quam groot gebrek van drinkwater, en meer andere ongemakken van den weg, waar door zy in korten tyd zoo veel volk verlooren, dat *Sepulveda's* gemaalin niet meer gedragen kon worden; en zy daar en boven nog genoodzaakt was by beurten haare kinderen mede te helpen dragen, dat zy met een wonderlyke kloekmoedigheid, tot aanmoediging van veel anderen, volbragt, en zoo lang uithardde tot dat zy, na verloop van vier maanden, aan de rivier van den H. Geest quamen, zonder egter nog eens te weten, dat zy by de zelve waren, alzoo zy geen goede tolken hadden, die in staat waren, om hen net berigt daar af te geven.

Zy meinden, dat het een zeer groote rivier zou wezen, en zy bevonden dit maar een kleine, die in drie takken verdeelt was, te zyn.

Hy vont hier een landheer, die nu en dan wel met *Laurens Marchese*, *Antonio Caldeira*, en meer andere Portugeezen, gehandelt had, en die hem raadde, om daar te blyven, tot dat 'er eenig Factoor van hen van Sofala komen mogt; en voor al raadde hy hem af van niet verder landwaart in te gaan, alzoo hy daar menschen ontmoeten zou, die hem bedriegen en van alles berooven zouden; al 't welke hy hem egter meer met teekenen en door wyzen, als wel door klaare woorden, te kennen gaf; doch al zyn raaden was vrugteloos, alzoo hy hem niet wel begrepen had, en daar beneven dezen landheer zeer mistrouwde, hoewel hem die niet dan alles goeds dede, en hem nog eenige schuiten, om de rivier verder op te raaken, leende. 1553.

Hy vernam eindelyk, dat hy nu 300 mylen van de plaats, daar hy schipbreuk leed, en dat dit de regte rivier van de H. Geest was.

Nu waren zy nog maar 120 zielen sterk, die alle zeer swak waren, en bevonden daags na hun vertrek van dien beleefden landheer, die hen zoo wel geraaden had, dat zy onder een troep van 200 swarten vervallen waren, tegen welke zy vreesden te zullen moeten vegten, en waar toe zy zeer weinig in staat waren.

Deze swarten verzogten zy, na hen hun wedervaaren door tolken verhaalt te hebben, om eenige levensmiddelen, die zy, zich tot hen genegen veinzende, zeiden niet by hen, maar wel in hun stadt, niet verre van daar gelegen, te hebben.

Weshalven zy, hoe vermoeit ook, besluiten moesten om derwaarts te gaan; doch de Prins dezer swarten wilde hen in de zelve niet ontfangen, maar wees hen een plaats daar buiten aan, daar hy hen vleesch, en andere levens-middelen toezont, 't geen zy tegen spykers, en andere snuisteryen, inruilden.

Sy verzogten dezen Prins naderhand om beter wooning, die hen zeyde, dat hen niet te konnen toestaan, voor en al eer zy hunne wapenen aan hem overgaven, alzoo zyn ingezetenen daar voor anders te bevreest zouden zyn.

Hoe hard dezen eysch voor de Portugeezen was, zy moesten egter eyndelyk of hier toe komen, of zich zelven de keel toebinden. Het eerste was zeer gevaarlyk; dog 't laatste doodelyk.

Eleonora, die zoo grooten belang als yemant hier in had, raadde dit eerste egter haaren man af, met alle de beweegredenen en klaare aantooning van hun aller uyterste gevaar; doch tegen dezen goeden raad van zyne verstandige en kloekmoedige Gemalin, en van zoo veel anderen van zyne goede vrienden, vond *Manuël de Sousa de Sepulveda* egter goed, om alle hunne wapenen aan dezen loozen bedrieger over te geven, waar op deze barbaaren hen wel in hunne stadt lieten komen; maar 't geschiede alleen, om hen eerst zeker en wis van alle het weerdige, dat zy nog bezaten, te berooven, en hen toen naakt en van alles ontbloot met stokken

1553. ken van daar te slaan, en na 't bosch te jagen.

Dus zag *Sepulveda* nu te laat zyne onbedagtzaamheyd, en dat hy veel beter gedaan zou hebben, met de goede raad van zyne Gemalin, en goede vrienden, te volgen, en 't uyterste te leyden; dog dit lach'er nu toe, en was niet te herdoen.

Het bleef hier niet by; maar zy, van daar nu voortgetrokken, en onder de handen van nieuwe roovers geraakt zynde, wierden van hen zeer vyandig en oneerlyk aangetast, zonder zelf ook de Vrouwen en Kinderen eenigzins te verschoonen.

Daar zag toen *Sepulveda* de eerbaarheyd van zyn kuische en dappre Gemalin, die zich tegen haare Schenders, niet weynig met haare vuysten verweerde, het uyterste lyden.

Na dat nu deze roovers hen verlaten hadden, trokken zy nog eenigen tyd in de grootste armoede, en met een onuytdrukkelyk gebrek van alles, voort; maar toen deze kloekmoedige Vrouw zag, dat zy 't niet verder brengen kon, liet zy voor zich een graf in 't zand graven kroop daar in met haar lichaam, deed voor haar eynde een deftige aanspraak van dankbaarheyd tot allen, die haar tot dus verre geleyd en gezelschap gehouden hadden, biddende, dat, zoo yemand van hen levend in Portugal komen mogt, hy aan den Koning, en aan alle haare vrienden, kennis van hun ongeval, 't geen zy door haare zonden regtveerdig op zich gehaald hadden, geven wilde.

Sy bleef zoo nog eenigen tyd, dekkende haar hoofd met de losse hairvlegten, terwyl zy met de traanen in de oogen, en met een bitter zugten en snikken nu en dan haar lieve kinderen, die zy nu niet meer helpen kon, en welke zy wel haast verlaaten zou, van ter zyden aanzag.

Dus hield het die grootmoedige Vrouwe nog 3 dagen zonder eenig voedzel gaande, waar na haar man, doodelyk bedroefd om zyn vrouw en kinderen, uyt het bosch by haar quam, zonder dat hy haar iets tot verquikking had konnen medebrengen, zoo dat zy, door den honger ten uytersten geperst, en door de dood van haar kleenste kind tot aan 't herte geraakt, maar voor al nu door 't gezicht van haar man, die niets mede bragt, ten uytersten getroffen zynde, in traanen hoe grootmoedig en kloekhertig zy ook tot nu toe geweest was, als wegsmolt.

Sepulveda, die door alle deze doodelyke voorwerpen als van den donder geslagen was, en eenigen tyd als zonder beweging stok-stil op zyn elendige gemalin en dood kind had staan steroogen, wierd eyndelyk uyt die zwaare bedwelming als wakker, begroef zyn kind 1553. zelf, en keerde weer na 't bosch, in hoope, dat hy wel iets, 't geen zyne zieltogende gemalin, en zyn byna reeds stervend ander kind zou mogen verquikken, hier of daar vinden zou. Dog na dat hy nu wedergekomen was, vond hy zyn weergadeloos getrouwe gezellinne in alle zyne elenden, en ook zyn zoonken, beyden dood, terwyl zyne dienstmaagden de smertelyke dood van haare vriendelyke meesteresse, en van dit kleen kind, 't geen zy zoo lang opgequeekt hadden, met bittere traanen beweenden.

Hy belastte in 't eerst, dat de dienstmaagden wat ter zyden zouden gaan, wierp zig daar op ter aarde by 't lyk van zyn gemalin, en rustte voor een korten tyd met zyn hoofd op de rechterhand van de zelve; dog eyndelyk overwegende, dat zy dood, en dat hier in niet anders te doen was, dan dat hy haar lyk tegen 't wild gedierte verzorgde, sloeg hy kloekmoedig handen aan 't werk, riep zyne dienstmaagden weer by zich, en begroef toen, van haar geholpen zynde, beyde zyne gemalin, en kind, zoo diep hen mogelyk was, in 't zand, zonder dat men hem egter eenig woord hoorde uyten; maar men zag de dood, de droefheyd, en de woede zoodanig in zyn wezen, dat men geen staat maakte, dat hy lang daar na leven zou

Zoo als dit werk nu verricht was, ging hy alleen, zonder dat hy yemand met zich hebben wilde, weer na 't bosch, en men heeft zedert taal nog teeken van hem vernomen; weshalven men vaststeld, dat hy door eenig wild gedierte verslonden is, zoo hy van droefheyd zich zelven niet op een andre wyze aan zyn eynde geholpen heeft.

Na lang omzwerven in dit bosch zyn 'er van dien grooten hoop nog 28 afgekomen, die, eyndelyk gevangen genomen, en door een Portugees schipper gerandzoeneerd zynde, na Portugal zyn gevoerd, en aldaar onder een verhaal van hunne aaneengeschakelde rampen, een omstandig bericht van 't beklaaglyk eynde van *Sepulveda*, en zyne onvergelykelyke brave gemalin, gegeven hebben.

Van andre gevallen der Portugeezen op dit Land, of van dat zy zich op het zelve hier of daar zouden vast gemaakt hebben, komt my niets van belang voor, dan alleen, dat men daar na hier en daar wel eenige overblyfzelen van Reduyten en Vestingen gevonden heeft, waar uyt men eenigzins vast zou mogen stellen, dat zy zich daar in tegen de Hottentots versterkt hebben.

De naam der Saldanha-baay, is een van de voornaamste overblyfzelen der Por-

1595. Portugeesche natie alhier, en buyten de zelve vind men van hen ook geen andre gedenkteekenen op dit land.

Engelschen en Franschen hier.

Dat de Engelschen en Franschen hier eenigen tyd voor ons aangeweest zyn, om water, en verversching te zoeken, wort by de onzen vastgestelt, hoewel 'er weinig andere blyken van zyn, dan dat de eersten hier al voor de komst van den Heer *Matelief* eenige schaapen, om voort te teelen, op dit land gezet hadden.

In 't jaar 1706. in Januari verhaalde my de Heer *Adriaan van der Stel*, Landvoogt van Amboina, dat zyn Ed. in zeer oude schriften van zyn Heer vader gelezen had, dat de Kaap allereerst door de Franschen, en wel door een *Ridder*, die daar met een vloot quam, ingenomen zy. Het jaar van des zelfs komst daar was zyn Ed. ontgaan; doch stont hem nog zeer wel voor gelezen te hebben, dat die *Ridder* de Hottentots vyandig gehandelt, en op hen geschoten had, waar over zy, de kragt van 't kruit nog niet kennende, in 't eerst wel zeer verschrikt, maar daar na 'er met alle man op ingevallen waren, dien *Ridder* zelf omgebragt, en de verdere Franschen op de vlugt gejaagt hadden. Een geval, dat ik meer heb hooren verhaalen, maar dat ontrent 20 jaaren te vooren, eer wy ons hier vast maakten, is voorgevallen, na welken tyd deze plaats door de Engelschen weer aangedaan; doch, alzoo zy die toen niet al te gelegen bevonden, van hen weer verlaaten is.

Komst der Nederlanders hier in 't jaar 1595.

De eerste Nederlanders, die hier te land traden, zyn die van de 4 eerste uitgezondene schepen na Indiën, of de metgezellen van *Cornelis Houtman* geweest, die den 2den Augusti 1595. 's avonts ten 4 uuren de vaste wal ontrent *Cabo d'Aguilhas*, 5 mylen N. O. 'er af, ontdekten, en den 4den dito in de *Agoada de Sambras*, of in de St. Heleens-baai, ontrent 45 mylen van de Tafelbaai, ten anker quamen, alwaar zy den 5den dito met hun agten, en daar na sterker, na land voeren, en by eenige Hottentots quamen, die hen voor yzer beloofden vee te geven.

Naderhand, en byzonder den 7den dito, wilden de onzen voor een staaf yzer, en nog eenig geld, 6 schaapen ruilen; doch kregen hier over geschil met de Hottentots, om dat men die staaf niet verdeelen kon; hoewel zy daar na weer vrienden wierden, en beloofden meer vee te haalen. Ondertusschen ontdekten de onzen hier, ontrent de waterplaats, een steene schans, waar uit hen toescheen, dat die door Europeers gemaakt was, om zich daar in tegen de Hottentots zeker te stellen. Zy vischten daar eenige oesters, waar in zy paerlen vonden, en ondertusschen quamen de Hottentots met hun vee aan, van welke zy voor een quaad houwmes, of een ouden dissel, een schoonen os, en dus vervolgens veel vee inruilden, 't geen zy nog veel meer zouden gedaan hebben, zoo zy maar meer yzer (daar zy zeer op gezet waren) by zich gehad hadden. Zy verzeilden den 11den Augusti hier van daan, zonder dat ik zien kan, dat hen hier eenig leed geschied is. 1601.

Van Caarden in 't jaar 1601.

Paulus van Caarden quam den 8sten Juli 1601. hier met de schepen Nederland, en de Vereenigde Landen, in een baai, ettelyke mylen Beoosten de Tafelbaai, die hy, om dat hy 'er geen andere verversching, dan mosselen, vont, de Mosselbaai noemde. Hy vont daar 7 Hottentots en 1 Hottentottin, die hem beesten beloofden te brengen, doch hun woord niet hielden. Hy zag hier 2 zeepaarden verscheidemaalen op 't strand komen, die zeer groot, en van een vreezelyke gedaante waren. Den 14den dito vertrok hy van daar, en quam in een andere baai ten anker, daar hy veel ossen, kalveren, en schaapen kreeg, die hy daarom de Vleeschbaai (gelyk men die op 34½ graaden Beoosten Kaap d'Aguilhas leggen ziet) noemde.

Hy vertrok van daar den 21sten dito, en quam toen in een andere baai, op 34⅔ graaden gelegen, bleef 'er tot den 30sten, vertrok toen, en quam den 2den Augusti in de Vischbaai, daar hy groote zeepaarden in de rivier zag, verruilde 5 schaapen voor een klein stukje yzer, ving hier veel schoone visch, en gaf daarom dezen naam aan deze baai, uit welke hy den 24sten vertrok.

En Spilbergen.

In 't jaar 1601. quam onze zeevoogt, *Joris van Spilbergen*, den 15den November in de St. Heleens-baai ten anker; doch keerde, na verscheide maalen van hier verzeilt te zyn, hier weder; ging 'er aan land, ving 'er veel visch, en zy zagen 'er eenige dieren, en veel vuuren, maar geen volk.

Den 20sten dito van daar verzeilt, en den 28sten dito de Saldanha-baai voorby geraakt zynde, quamen op dien zelven dag voor een eilandje ten anker, dat hy Elisabeths-eiland noemde, nu met den naam van het Dassen-eiland bekent. Zy vonden daar veel steendassen, zeerobben, pinguyns, en meer andere zeevogels.

Hy verzeilde den 29sten dito van hier, quam den 2den December voor 't Robbeneiland (dat hy 't eiland Cornelia noemde) in de mond der Tafelbaai ten anker, daar hy aan land ging, en eenige pinguyns van daan bragt; doch, wel ziende, dat het hem hier niet geleek, verzeilde hy nog dien zelven dag 's avonts, en quam den 3den dito tegen den middag wat dieper in deze baai ten anker.

Hy vont daar 't jagt de Pinas, dat 'er

2 da-

1601. 2 dagen voor hem al gekomen was; ging daar op zelf na land, gaf last om hier een tent op te slaan, en de zieken van beide de schepen aan de wal te brengen, en droeg verder, door 't stellen van eenige stukken en wagten, voor de zelve zorg, dat zy van geen Hottentots iets te vreezen hadden.

Den 5den dito quam zyn onderzeevoogt hier by hem, die zedert den 20sten November, dat zy uit St Heleens-baai vertrokken, van hem afgedwaalt was.

Hy zont ook eenig volk landwaart in om vee; doch zy vonden geen menschen, weshalven hy eenig volk na 't Dassen-eiland met eenig zout zont, om daar dassen, pinguyns, en andere vogels te vangen, en die in te zouten.

Hy noemde deze baai (die op 34 graaden en 30 min., en ontrent 15 mylen, hoewel andere dit maar op 6 stellen, Benoorden den regten Zuidhoek legt) de Tafelbaai, na den berg daar ontrent, die hy, om dat zy boven heel plat is, en zeer wel na een tafel gelykt, die ook zomtyds met wolken al eens gedekt wiert, den Tafelberg noemde. Hy vont hier in zekere rivier landwaart in, *Rio de Jaquelina* genaamt (welken naam al mede nog een overblyfzel van de Portugeezen, en dat waarschynelyk een zoete rivier is) veel visch, als karper, die zeer goed van smaak was.

Hy vertrok van hier den 23sten dito, ging toen weer voor 't Robben-eiland ten anker leggen, stelde hier op een staak den naam van beide deze eilanden, zette daar op 1 koppel dassen van 't Dassen-eiland, ving 'er veel pinguyns, en 7 of 8 schaapen, die 'er door de Engelschen opgezet waren, om voort te teelen; doch die hem nu byzonder wel quamen.

Daar na zeilde hy den 24sten dito weer de Tafelbaai in, quam den 27sten op de rheede, en vont 'er toen 2 Fransche schepen van St. Malo, van welke Monsr. *le Berdeliere* zeevoogt, de Connestabel *de Vitre* onderzeevoogt, en welker piloot majoor *Wouter Willekens*, een Nederlander, was. Zy bezogten malkanderen eenige reizen over en weder, waar na hy den 1sten Januari 1702. van hier vertrok.

In 't jaar 1604. den 24sten Augusti zyn de schepen Zierikzee, de Hollandsche Thuin, en de Gans hier mede in St. Heleens-baai aangeweest, daar zy van de Hottentots veel vriendschap genoten, en hun onderzeevoogt, *Jacob Pieterszoon van Enkhuizen*, verlooren, en begroeven. Zy bleven 'er tot den 7den September, en zyn toen na Indiën voortgezeilt.

In 't jaar 1607. is *van Caarden* den 2den Februari in een baai op 35 graaden en 10 min. gelegen, doch daar (gelyk men in zyn reize zien kan) gansch niet wel geweest. 1607.

De zeevoogt, *Cornelis Matelief de jonge*, quam den 12den April 1608. hier in de Tafelbaai ten anker, daar hy 2 Hottentots aan boord kreeg, welke hy alle vriendschap bewees, en aan welke hy biscuit, arak, koraalen, en bellen om den hals gaf.

Aan land gekomen zynde by den Opperkoopman, dien zy daar vonden, klaagden zy niets aan boord gekregen te hebben, waar op hy hen eenige stukken kattoene lywaad gaf.

Hy dede ettelyke landtogten (gelyk men dat in zyne beschreven reize kan nazien) ook den 16den dito een togt na 't Robben-eiland, waar op hy 6 schaapen, of 4 oyen, en 2 rammen, om voort te teelen, bragt. Hy vont 'er een schaap, diens staart wel 25 duim dik, 29 pond swaar, en enkel smeer was, zynde ook 't vleesch zoo vet, dat men het niet eeten kon.

Hy zette den 19den dito nog 14 andere op dit eiland, zoo dat 'er nu 20 in 't geheel, te weten, 3 rammen, en 17 oyen, op waren. Daar na spykerde hy een tinneplaat aan een Noordkapers been, en graveerde daar op deze woorden: *Matelief heeft hier gezet den 19den April 1608. twintig schaapen.*

Hy leed hier aan de wal groote schaade, alzoo de Hottentots hem alles, wat zy maar konden, ontstalen.

Hy vont hier veel naamen van Engelschen uitgehouwen, die hier in 't jaar 1604. en den 27sten December 1607. geweest waren, en vertrok den 22sten Juni van hier.

Paulus van Caarden quam hier den 14den Maart 1609. by zyne te rugreize met 4 schepen weer aan.

In de jaaren 1610. en 1611. zyn hier eenige van onze schepen, en in dat laatste jaar ook Engelschen onder eenen *David Middelton* geweest; alle welke toen meest om water, verversching van schaapen, en kruiden, en om eenig berigt van de schepen, die hier pas te vooren geweest waren, aangierden.

In die eerste tyden was men gewoon de brieven in een steenen kas, die by de onzen bekent was, te leggen; doch na dat men gemerkt had, dat andere vreemde Natien, die hier aanquamen, daar lugt van hadden, en hier door kennis van onze geheimen kregen, plagt men die naderhand ook wel aan eenige vertrouwde Hottentots te geven, om die aan onze schepen te bestellen.

Naderhand heeft men ook wel in deze of gene steenen, of groote zarken, de naamen der voornaamste hoofden van een schip, met de tyd van des zelfs aankomst en vertrek, doen uithouwen.

Q 2 Zul-

1624. Zulken steen heb ik (op 't berigt van den Soldy-boekhouder *Jacobus Cruse*) in 't jaar 1710., niet verre van 't huis van Capitein *Berg*, en van dezen *Cruse*, in de grond, of op de openbaare straat zien leggen, waar in dit navolgende berigt uitgehouwen stont:

Oude zeltzaame wyze van de Brieven en Berigten hier te laaten.

JACOB DEDEL RAAD VAN INDYN,
D. MARTINUS SONCK, FISCUS,
JACOB LODESTEIN, SCHIPPER,
GEARRIVEERT MET SCHIP
AMSTERDAM DEN 20 MEY
VERTROCKFN NA BATAVIA
14 JUNY.

Dat nu dit een zeer oud gedenk-stuk is, blykt, zoo uyt de Batavische Kerkelyke papieren, daar deze Heer *Dedel* 1620. al voorkomt, als ook uyt andre schriften, waar uyt zyn Ed: my klaar toeschynd 1619. uytgekomen, en waarschynelyk ook in dat zelve jaar hier aangeweest te zyn. Dit jaar zal'er ook wel zekerlyk by uytgehouwen geweest zyn; dog door de lengte van tyd en by verwaarloozing van die steen (die men als een zeldzaam stuk wel had mogen bewaren) zal'er dat afgeraakt zyn.

Indien hy niet te zwaar had geweest, zou ik hem zekerlyk hebben mede genomen, om den zelven als een Kaapze antiquiteyt te bewaren.

1624. Is hier de Engelsche Ridder *Thomas Roe*, en 1626. de vermaarde Engelsche Reyziger, *Thomas Herbert* in de Saldanha-baay, 1630. den 17^den^ Februari; De Heer *Pieter van den Broek*, 1633. De Generaal van Indiën, de Heer *Speox*, nevens verscheyde Engelsche Schepen, 1638. den 17^den^ Maart de Heer *Hagenaar* in de Tafel-baay aan geweest, aan welken laatsten Heer een Hottentot, op zyn Hollands gekleed, en die hem in 't Engels verwelkomde, een pak met brieven, in geteerd zeyldoek gewonden, overleverde, waar uyt zyn E. bleek, dat de Heer Gouverneur *Gyzels* den 20sten Februarii daar aan geweest, en met de Schepen Wezel, Haarlem, Nassau, 't Hof van Holland, en Hollandia, den 15 Maart 1638. na Holland vertrokken was.

In 't jaar 1652. de Kaap en Tafelbaai tot een verversch plaats voor onze Vlooten in bezit genomen door de Heer van Riebeek.

Dit schokte zoo al op dien ouden trant, van de brieven daar in handen der Hottentots te laten, henen, tot dat eyndelyk de Heeren XVII. een vast besluyt namen, om dezen uythoek, en wel deze Tafelbaay, in bezit te nemen, en de zelve tot een verversch-plaats voor hunne gaande en komende vlooten te houden.

Wanneer onze retourvloot 1648. aan de Kaap quam, was'er op de zelve (zoo my hier aan de Kaap meer dan eens verhaald, en hier by alle oude lieden bekend is) een zeer bequaam Chirurgyn, *Johan Antoni van Riebeek* genaamd, die, 1652. wat dieper landwaart ingegaan zynde, en zeer goede kennis van de kruidkunde hebbende, de gesteltenis van dit Land wat naauwer, dan tot nog toe by yemand van de onzen gedaan was, navorschte, en bevond, dat het in zich zelven zeer goed en vrugtbaar van grond, en dat deze baay dierhalven een van de bequaamste daar om streeks was, om tot een verversch-plaats van onze vlooten te dienen.

Hy gaf hier van mondeling en schriftelyk berigt aan de Heeren XVII., die dit stuk rypelyk overwogen hebbende, op 't naaukeurig en net bericht van dezen van *Riebeek*, (een eere, die hem alleen toekomt) niet alleen goed vonden deze plaats tot een verversch-plaats voor hunne schepen en vlotelingen te verkiezen, maar om ook dezen Heer met eenige schepen en volk, ten eynde hier een nieuwe volkplanting aan te leggen, (na dat hy bevorens al tot opper Koopman gevorderd was) te zenden.

Dit viel voor in 't laatste van 1651. wanneer hy met 4 scheepen, en veel voorraad, herwaards gezonden, en den 6^den^ April met het schip de Drommedaris, als Commandeur in dienst der E. Maatschappy, en als eerste oppergebieder van de Kaap der Goede Hoope, hier aangeland is, en dit land voor onze Maatschappy in bezit genomen heeft, om (zoo Monsr. *du Quesne* in zyne reyze na Oost-Indiën zegt) daar een begin van die formidable magt der Hollanders te maken.

Na dat die Heer zig hier nu in 't eerst eenigzins geredderd had, bouwde hy een schans van hout en aarde, en daar in bequame wooningen en pakhuyzen voor menschen, en goederen, by de zoute Rivier, welke 4 bolwerken had, en die hy *Keerdekoe* noemde. Hier by bestede hy ook alles tot 't maken van een ziekenhuys voor de zieke vlotelingen, benevens een groote Ruyterstal, een half uur van de schans gelegen, om daar door de Boeren aan Koeyen, Ossen, en Schapen, van de Hottentots in geruyld, te helpen, en hen gelegenheyd tot het voortteelen der zelven te geven, als mede om te beletten, dat zy door deze en geene rootzieke Hottentots niet mogten overvallen, en van 't hunne beroofd werden, behalven dat die beesten anders van zelf wel weer na haare Kraalen konden loopen, al 't welke nu door een ruyterwacht van 150 man, die van goede Perziaansche peerden verzien waren, en in deze ruyme stal hun verblyf hadden, zeer ligt kon belet, en door voetknegten noit zou hebben konnen uytgevoerd werden, alzoo geen Hollander tegen een Hot-

1652. Hottentot loopen kan. Weshalven, zoo 'er nu al eenig vee weggeroofd was, men hen ſtraks onderhalen kon, om dat het hen ommogelyk was zoo ras over de zoute Rivier met dat vee te geraken.

Dog na 't verder uytzetten dezer Colonie is deze ſchans, dewyl'er naderhand een kleen Kaſteel gemaakt wierd, vervallen, en men heeft 'er zelfs geen overblyfſels meer van, gelyk naderhand nog lang van de Ruyterſtal, zelf toen ik'er de de laatſte reyze was, te vinden waren, wanneer 'er eenige gebanne Indiſche Grooten hun verblyf in hadden.

Om nu aan vee te geraken, handelde hy met de Capiteyns van deze en gene Hottentots, zoo over Schapen en Oſſen, als over een ſtuk Lands, in en ontrent de Tafelbaay, al 't welke hy, om te deugdelyker recht hier toe te hebben, van hen voor zekere waaren kogt.

Om de weg hier toe te baänen, ſchonk hy hen eenige Kopere en andre Koraalen, mitsgaders Tabak, Brandewyn, en andre van hen gewilde kleenigheden.

Na dat hy nu meeſter van dit land geworden was, begon hy aan ider boer 60 Mergen land, uyt te deelen, om 't zelve te bebouwen, waar toe hy hen van alles, tot den landbouw noodig, te weten, van Oſſen, Peerden, Ploegen, Eggen, Zaad, &c. by leening, voor reekening der E. Maatſchappy, tegen den inkoop, verzag, om dat na 3 of 4 jaaren, of wel by zekere paayen, weer af te leggen, een werk, waar aan de E. Maatſchappy groote zommen in 't eerſt heeft moeten verſchieten.

Om deze boeren hier toe nu nog meer aan te moedigen, ley hy 2 uuren van de Veſting ook een ſtuk lands voor zich zelven aan, ter plaatze daar nu de boſchheuvel, en des zelfs dal is, en gaf ze dezen zelven naam, die deze plaats tot nog toe behouden heeft.

Hy maakte daar een luſt-plaats tot vermaak, een wyn-berg en een moesthuyn, waar by dan hy, en ook alle andren, bevonden, dat alles hier zeer gewenſcht groeyde, en dat het een uytnemend vrugtbaar land was.

Hier van gaf zyn Ed: kennis na 't Vaderland, en toen vonden de Heeren XVII. nog nader goed, om hier een grooter colonie aan te leggen.

Dat nu in 't eerſt maar aan zeer weynig lieden, om een proeve van de vrugt- of onvrugtbaarheyd van dit land te nemen, geſchied was, wierd nu vry ſterker onder veel vrylieden voortgezet, en daar op wierden meer Landeryen op dien voornoemden grond aan veel perzoonen uytgedeeld, en hen van die landen erfbrieven verleend, met laſt om die in 3 jaaren te bebouwen, en die hy dan, des langer ongenegen zynde, aan een ander 1652. weer verkoopen kon.

Hier door wierd deze Colonie ten eerſten merkelyk uytgebreyd, en alles was hier wonder wel; maar daar waren geen vrouwen, die hen geleken, waar op men goed vond ettelyke dochters uyt het Weeshuys van Amſterdam, en meer andere, derwaards te zenden; waar door dit eerſt recht na een colonie begon te zweemen; en toen dit land te kleen begon te werden, heeft men'er daar na nog een ſchoon ſtuk land in Terra di Natal (tuſſchen Mozambike en de Kaap, beooſten dien Zuydhoek, gelegen) van eenige andre Hottentots by gekogt.

Hoe, en waar men zich naderhand, toen dit land al weer te kleen voor ons wierd, verder uytgebreid heeft, hebben wy bevorens, in 't beſchryven van de Kaap, reeds breed genoeg aangehaald.

Ondertuſſchen bevond men dat de ſchans, ten aanzien van de volgende uitbreyding, veel te klein begrepen was, en daar op kreeg men laſt, om een klein Kaſteel met 4 punten aan te leggen, waar aan men ettelyke jaaren bezig was, en waar mede men ontrent 1664 of 1665. in de tyd van de Heer *Wagenaar* eerſt klaar raakte; hoewel dat ook naderhand mede afgekeurd, en een ander, dat men nog heden hier ziet, in de plaats gebouwt is.

Dit oud Kaſteel bleef egter nog in wezen, tot dat'er 1672. met de komſt van de Heer *Gotsken*, laſt quam, om een ander te bouwen; en 't heugd my, dat ik 1685. nog de oude *Rudera* van dit kleen Caſteel gezien heb ter plaatze, daar nu het Touw of Equipagie-Pakhuys, ontrent de huyzen van de Heer *Henning Huſing* gebouwd is, van waar ik de aard om 't land effen te maken, zag wegkruyen.

Deze Heer *van Riebeek* heeft in die eerſte tyden de meeſte moeite gehad met het ys (om zoo te ſpreken) hier eerſt te breken. Ook heeft hy verſcheide togten landwaart in gedaan, zoo om dit land verder te ontdekken, als om de Colonie verder uit te breiden, waar van die landſtreek of berg, *Riebeeks-Kaſteel* genaamt (daar nu verſcheide fraaje hofſteden zyn, die men onder de beſte landeryen hier telt) nog een gedenkteeken is.

In 't jaar 1659. viel hier iets voor, dat by na 't verderf van deze ganſche volkplanting zou geweeſt zyn.

Vreezelyk voornemen om 't volk van 't ſchip Erasmus om te brengen.

Het ſchip d'Erasmus was hier, na een zwaaren ſtorm uitgeſtaan te hebben, in een zeer ſlegten ſtaat op de rheede gekomen, 't welk zoo ras niet van de ſoldaaten, hier toen in bezetting leggende, vernomen wiert, of eenige der zelven, meeſt Engelzen, Schotten, en Yeren,

 maak-

1652. maakten een zamenſweering, om het ſwak en afgemat volk van dit ſchip, als zy aan land zouden komen, om brandhout te kappen, te dooden. Na dat zy dit voor af zouden hebben uitgevoert, was hun voornemen, na de veſting te gaan, en den Heer Commandeur, en alle de verdere Hollanders en Vrylieden, mede om hals te brengen; doch de vrouwen, die zy voor zich houden wilden, in 't leven te laaten. Daar na zouden zy een ſchoot met grof geſchut doen, en de vlag aan land ter halver ſteng laaten waajen, ten teeken, dat 't verder volk van dit ſchip ook aan de wal komen moeſt. Zoo hen dit gelukte, wilden zy die van kant helpen, en dan met het ſchip na Angola gaan, om het aan de Portugeezen te verkoopen, en, zoo dit niet gelukte, waren zy van voornemen daar mede na Portugal te zeilen.

Dit was hun toeleg, doch 't quam nog tydig door den barbier uit, die 'er den Heer Commandeur ten eerſten kennis van gaf, welke aanſtonts te paard ſprong, en na deze houthakkers te viervoet reed, om hen van hun naakent gevaar te waarſchouwen, terwyl hy voor af bezorgt had, dat die van 't ſchip Erasmus, nevens alle de Kaapze Vrylieden, en de Hoofden der bezetting, mede van dezen vuilen aanſlag kennis gegeven en ook belaſt wiert, om zich yder in ſtaat van tegenweer, of het 'er op aanquam, te ſtellen.

Hy kreeg ten eerſten 't hoofd van deze zamenſweerders, en de voornaamſte medeſtanders, gevangen, die alle in 't Fort, tot de komſt der vloot van de Heer *Sterthemius* uit Indiën, in banden en boejen wel bewaart wierden.

Zoo haaſt die Heer, met zynen onderzeevoogt, den Heer *Juſtinus Weyns*, hier verſcheenen was; bekenden deze zamenſweerders hunne misdaad; maar zy gaven aan deze Heeren een ſmeekſchrift over, waar in zy zeer veel tot laſte van den Heer *van Riebeek* zeiden, onder andere zaaken zyn Ed. voornamentlyk hier van beſchuldigende, dat hy hen by dag liet hout in 't boſch kappen, en by nacht egter hunne wagten waarnemen, 't geen hen onmogelyk was langer uit te harden, en hen dit wanhoopig beſluit, om hier van verloſt te zyn, had doen nemen, alzoo zy hier ontrent geen andere uitkomſt zagen. Zy zeiden, dat zy zich voor ſoldaaten, en niet voor ſlaaven, en erger, in Holland verhuurt hadden, en hoopten, dat haar Ed. op deze hunne mishandeling een oog van mededoogen zouden ſlaan.

De Heer Commandeur *van Riebeek* had gaarne gezien, dat men die belhamels hier aan de Kaap geſtraft had; doch de Heer *Sterthemius*, en de Vloots-raad vonden beſt, dezelve na Batavia met hunne ſtukken en bewyzen te zenden. 1652.

Men zegt ook, dat de Heer van *Riebeek* een Thuyn voor de E. Maatſchappy in de Tafel-baay, dog in 't eerſt zeer klein, heeft aangelegt, 't geen men wil dat deze zelve Thuyn, die 'er nu nog is, geweeſt, en dat die naderhand van deze en gene Commandeurs en Gouverneurs, en voor al 1668. wel 15 Mergen, grooter gemaakt zy.

In de eerſte tyden heeft deze Heer ook (gelyk wy zagen) eenige landeryen of landſtreeken voor de E. Maatſchappy gekogt, dog na dat wy ondertuſſchen met de Hottentots moeite kregen, hebben de onzen zich aan dat eerſte accoord niet gehouden, en naderhand de Hottentots, toen onze vyanden, gedwongen, deze en gene andre landen, daar wy hen uitdreven, aan ons over te geven, dat egter, gelyk wy zien zullen, zoo gemakkelyk niet toeging.

Als hy nu in 't jaar 1659. eenige landeryen aan deze en gene Vrylieden, volgens de ordres van zyn Heeren en Meeſters, uitgedeelt, en deze ſchoone veeweiden, bevoorens van deze en gene Hottentots bezeten, zonder dat hen eens te vraagen, omgeploegt, en hen verder landwaart in verdreven had, konden de Kaapmans, of de Goringhayquaas (welker landen dit waren) dit zoo ongewroken niet laaten doorſchieten; maar vonden in dit zelve jaar met hunne bondgenooten, of de Tabaks-dieven, goed, de onzen hier over den oorlog aan te doen, tot reden van dien ons bekent maakende, dat dit van over veele eeuwen hun eigen land, en dat het de uiterſte onredelykheid der wereld was, dat men hen daar van beroofde. Ook vraagde zeker gevangen *Eykamma* wel ſtout, wat wy zouden zeggen, indien zy eens zoo in ons land vielen, en dat tegen ons wil en dank omploegden, en ons daar uit wegjoegen. Hy bekende wel, dat zy de onzen daar als vrienden eerſt toegelaaten, maar zei ook, dat zy hen noit diergelyken magt gegeven hadden, om hun land tegen hun wil om te ploegen, of om een veſting daar te maaken, en hun dus de voet op den nek te zetten.

Zy deden ons te dier tyd grooten afbreuk, niet alleen van volk, dat zy zeer behendig nu en dan van kant hielpen, maar ook van veel vee, dat zy de onzen, voor al by ſterke regentyden, zeer liſtig ontjaagden, wel wetende, dat de onzen dan zoo niet ſchieten konden.

Na dat dit eenigen tyd geduurt, en men hen vertoont had, dat hen geen ongelyk geſchiedde, alzoo zy dit land al lang bevoorens door tuſſchen-gekomene oorlogen verlooren, en wy dierhalven regt had-

1661. hadden, om aldus met hen te handelen, wiert, na ontrent 11 maanden oorlogens, de vrede in Januari 1660. door eenen *Khamcemoa* (doch by de onzen *Henrik de Hottentot* genaamt, en die lang op 't Robben-eiland als bandiet gezeten, doch zich door de vlugt gered had) op deze voorwaarden gemaakt, dat de onzen 't land hier 3 mylen gaans in 't rond zouden mogen omploegen, en met koorn bezaajen; 't welk wederzyds goedgevonden en belooft zynde, wierden zy van den Heer Commandeur deftig onthaalt, en quamen zedert met hunne vrouwen, kinderen, en verderen smallen omslag, weder aan de vesting, alwaar hunne Grooten met eenige stukken tabak, koraalen, brandewyn, enz. beschonken wierden; na welken tyd zy met ons zeer lang in vrede geleeft hebben.

In 't jaar 1661. zont deze Heer 13 Nederlanders en 4 trek-ossen na de Namaquas, een volk wel 80 of 90 mylen van 't Fort gelegen, om te zien, of hier ook goud viel. Zy vonden wel dit volk, maar geen goud, en wierden zeer wel van de zelve ontfangen, en na hun vermogen zeer wel onthaalt.

In dit zelve jaar gingen 'er den 14den November weer 13 waaghalzen heenen, die ontrent 2 maanden uit waren, en met hun 12 toen wederom quamen, alzoo zy een van hunne makkers, die van een olifant jammerlyk getrapt was, verlooren hadden. Zy waren toen over de 100 mylen landwaart ingeweest, ende hadden de Namaquaas toen niet, maar wel eenige andere Hottentots, Karuguriquaas genaamt, gevonden, die hen berigt gaven, dat zy de Namaquas nu niet zouden vinden, alzoo zy te diep landwaart in getogen waren.

Men heeft my bevoorens altyd wysgemaakt, dat deze Namaquas byzondere kloeke lieden, ja wel halve reuzen, waren; doch ik heb 'er in 't jaar 1705. wel 100 van gezien, ook hunnen koning toen gesproken, en de zelve maar van de gemeene Hottentots gestalte, hoewel eenige wel wat kloeker en vetter, maar allê de zelve, en voor al de vrouwen en kinderen, ongelyk blanker, dan eenige andere Hottentots, bevonden.

In 't jaar 1662. bragten de Sonquaas de huid van een wild paard aan 't Fort, waar van men de billen ongemeen schoon geappeld, en zeer heerlyk langs 't lyf met geele, swarte, hemelsblaauwe en roode streepen geteekent bevont, en die men daarom als iet zeldzaams in de voorzaal van 't Kasteel ophing.

De Heer *van Riebeek* nam hier de zaaken een groot jaar alleen waar, en kreeg in 't jaar 1653. den 19den Augusti den onderkoopman *Jacob Reynierszoon*, die hier met de Phænix uit 't Vaderland quam, en door zyn Ed. van dien bodem geligt wiert, tot zyn Tweeden persoon, die 'er ook maar tot den 31sten December bleef, met 't schip de Vrede na Batavia vertrok, en 't volgende jaar door den onderkoopman *Frederik Verburg* (die hier met de Salamander uit Indiën quam) vervangen wiert; maar die hier in 't jaar 1657. overleden, en in wiens plaats, den 15den Maart 1658., de onderkoopman *Roelof de Man* (die hier met 't schip Naarden in 't jaar 1653. al aangeland was) gevolgt, en die den 6den Maart 1663. hier al mede overleden is. 1663.

De Heer Wagenaar in 't jaar 1662.

Na dat nu de Heer *van Riebeek* deze Colonie tot veel genoegen 10 jaaren en ontrent 1 maand tot den 4den Mey 1662. bestiert had, is hy door den E. Heer *Zacharias Wagenaar*, als Commandeur, op dien zelven dag vervangen, en toen met 't jagt de Maas van hier na Batavia gezeilt.

Onder dezen Heer eigentlyk quam de Tweede persoon, *de Man*, te sterven, die in 't jaar 1663. door den onderkoopman, *Abraham Gabbema*, (die in 't jaar 1656. hier als Adelborst met de Vogelenzang aangeland was) als Tweede van de Kaap vervangen, hier tot den 15den April 1666. gebleven, en toen na Batavia, gelyk deze Heer Commandeur, na 4 jaaren regeerens, zeer weinig van belang hier verrigt hebbende, in dit zelve jaar den 15den September mede derwaarts vertrokken is.

De Heer van Quaalberg in 't jaar 1666.

Op den dag van zyn vertrek, wierd hy door den Commandeur, den Heer *Cornelis van Quaalberg*, die toen uyt 't Vaderland quam, vervangen, by wiens tyd de onderkoopman, *Henrik Lacus* (1659. met 't schip Orangie hier als Adelborst aangekomen) in de plaats van *Gabbema* tot tweede hier aangesteld is.

Beyde deze Heeren hebben 't hier niet lang, en slecht gemaakt: want *Lacus* wierd den 5den September 1667. voor een tyd uit zyn dienst gestelt, en den 12 Maart 1670. over het te kort komen van 6865-8-12. op zyne Pakhuys-goederen, die hy te verantwoorden had, volslagen afgezet, en als Soldaat met 9 guld. ter maand na Indiën gezonden; en de Heer van *Quaalberg* is, na 2 jaaren regeerens, mede ter ordre der Heeren XVII. den 31 Juli 1668. afgezet, en toen na Batavia vertrokken.

Voor zyn vertrek egter heeft hy in *Lacus* plaats 1667. den onder koopman, *Cornelis de Cretser* (hier 1661. als Adelborst met 't wapen van Holland aangekomen) als Tweede aangesteld, die nog eenigen tyd na de Heer van *Quaalbergs* vertrek in deze bediening gebleven, dog door zeker voorval (gelyk wy in 't vervolg zullen zien) 'er voor een tyd afgeraakt, en vlugtig geweest is.

De

1553. De Heer van *Quaalberg* wierd 1668. door de Heer *Jacob Borchorst*, als Commandeur van de Kaap uytdrukkelyk uytgezonden, vervangen, en had den voornoemden *de Cretser* nog tot zyn Tweeden.

De Heer Borchorst in 't jaar 1668.

Hy bleef hier niet langer, dan tot 1670. wanneer hy aan de Heer *Mattheus van den Brouke*, Ordinaris Raad van Indiën, en Zeevoogd der Retour-vloot, zyn ontslag verzogt, en zyn bestier voor eerst (alzoo zynen vervanger nog niet verscheen, en hy heel ziekelyk was) aan zyn Tweeden perzoon, *de Cretser* (gelyk wy nader zien zullen) overgegeven heeft.

De Heer van den *Brouke* was zoo ras niet in de Tafelbaay met zyn vloot ten anker gekomen, of de Heer *Borchorst*, wegens onpasselykheyd niet in staat om zyn Ed: zelfs in te halen, zond den Fiscaal *de Cretser*, en den predikant *Adriaan de Voogd*, om dit voor hem waar te nemen, en om ook de andre Hoofden van boord te haalen; dog de sterke Zuydoosten wind was oorzaak, dat zy wel twee uuren onder weg waren, eer zy aan land quamen, alwaar zyn Ed., onder 't lossen van 't Kanon van de gewapende Krygsmagt der Vesting, en van een vaandel Borgers en Boeren, 70 koppen sterk, zeer statelyk den 10 Februarii 1670 ontangen en in 't Casteel geleyd wierd.

De Heer *Borchorst* was by een brief der Heeren XVII. van den 24sten Augusti 1669 al verlost, ziende zynen vervanger, de Heer *Pieter Hackius* alle oogenblik volgens haar Ed: Ed: schryven te gemoet.

De Heer *van den Brouke* vond hier een brief van den 9den Mey 1669., waar by zyn Ed. door de Vergadering der Heeren XVII. zeer ernstig, en met zeer veel lof verzogt wierd dit jaar nog in Indiën te blyven, het welk zyn Ed., zoo hy dien brief op Batavia bekomen had, zekerlyk nog, om die Heeren genoegen te geven, gedaan zoude hebben; doch alzoo nu alle de zaaken tot zyne vaderlandze reyze geschikt waren, was dit in zyn Eds. vermogen niet.

De Ed. Heer van den Brouke als Commissaris hier in 't jaar 1669.

Daar op wierd zyn Ed: den 11den dito als Commissaris van de Kaap volgens zyne Commissie van haar Edelheden, van 1669. op de groote zaal voorgesteld.

Een van de eerste zaaken, die zyn Ed: hier afdede, was die van den voor eerst afgezetten, en op 't Robben-eyland gebannen Onderkoopman *Lacus*, die den 17den dito, van daar aan 't Kasteel quam, om zyne boeken te redden, en om zyn proces in staat van wyzen te brengen.

Den 18den dito, gaven eenige bergwerkers, uyt het vaderland gekomen, om een proef te nemen of'er in de Leeuwenberg, Tafelberg, of Windberg mineraal, of erts van eenig belang, te vinden was, berigt aan zyn Ed., van niets in de zelve, alzoo zy te dicht aan de zee lagen, gevonden te hebben. Zy waren van oordeel, dat men landwaard in wel beter ontdekkingen dien aangaande doen zou; dog klaagden zeer over gebrek van brandhout, 't geen hier nu zoo schaars viel, dat men staat maakte dat al het gene daar van nog aan de hand was, in de tyd van 6 jaaren, zoo 'er geen ander ontdekt wierd, geheel weg, en verbruykt wezen zoude.

1669.

Den 19den dito, bezogt zyn Ed: zelf alle de Pakhuyzen, Kelders, Voorraadhuyzen, de Krygs-voorraad- en Equipagie-goederen, die zyn Ed. alle byzonder wel gesteld vond.

Zyn Ed. verrigting aldaar.

Het nieuw Fort, waar van al een ontwerp overgekomen was, en dat maar 60 of 65 roeden van 't oude leggen zou, scheen egter van de zand-duynen nog te zullen konnen beschoten werden.

Waarom ook zyn Ed., en den Major, *Jonker Timon Sloot*, van oordeel waren, dat men beter doen zou, dit besluyt van 't nieuw Casteel nog eenigen tyd op te schorten.

Den 21sten dito quamen hier eenige andre retourschepen onder de vlag van den Heer Opperkoopman *Joannes Massis*, nevens *Joan van Almonde*, op Tulpenburg bescheyden, op de reede; welke laatste voorwendde, dat hy by de Heeren in 't Vaderland (zoo hy zeyde uyt een brief van den Heer Advocaat *Pieter van Dam*, te blyken) tot Commandeur aan de Kaap gemaakt was; dog dit zoo breed, als hy wel opgaf, uyt het schryven zelfs niet bevonden, en hem wel 's jaars te voren, dog, alzoo hy toen hier niet verscheen, zedert door de Heeren XVII. aan de Heer *Hackius* opgedragen zynde, moest hy daar geheel van afzien, te meer, alzoo men dien Heer alle oogenblik hier te gemoet zag.

Den 25sten dito, bleek uyt het schryven der Heeren XVII. van den 19den Mey en 24sten Augusti 1669. dat zy aan den Commandeur en Raad hier belastten, de Africaansche West-kust van hier Noordwaards tot op 30, ja al was het tot 33 a 34 graden, en ook de Oost-kust naeuwkeurig te bezoeken, om te zien, of ook daar geen berging voor schepen, water, of eenige voordeelige handel te ontdekken was, belastende in opzigt van de voornoemde bergwerkers verder, dat, zoo zy daar geen goede erts vonden, men dan de zelven maar na Batavia zenden zoude.

Den

1669. De Raad hier aan de Kaap bestont op dezen tyd uit deze Leden:

De Ed. Heer *Mattheus vdn den Brouke*, Ordinaris Raad van Indiën, Zeevoogt der vloot, en Commissaris alhier.
De E. Heer, Jonker *Timon Sloot*, Sergeant Majoor, en Onderzeevoogt.
De Heer *Jacob Borchorst*, Commandeur van de Kaap der Goede Hoope, 't eiland Mauritius, en 't geen daar onder verder behoort.
De Heer *Sybrand Abbema*, Opperkoopman, en Schout by nacht.
De Heer *Joannes Massis*, Opperkoopman.
De Heer *Joan Ferment*, Landdrost.
De Heer *Jacob Thierens*, Koopman.
Den E. *Cornelis de Cretser*, Fiscaal, en Tweede Persoon.
Joannes Coon, Lieutenant.
Jacob Granaat, Onderkoopman.
Dirk Janszoon Smient, Vaandrig.

Deze Raad besloot op den 25sten dito den Hoeker de Grundel tot deze ontdekking uit te zenden, die eerst om de N. en N. W., en, by des zelfs te rugkomst, om de O. tot *Punto Primeiro*, of tot *Terra di Natal*, loopen zou; doch men vont goed, dat de Bergwerkers, tot nader last uit het Vaderland, hier zouden blyven.

Een van de voornaamste werken, door den Heer *van den Brouke*, en den Raad, hier verrigt, is geweest de aanbesteding van een zeer noodige klipsteene goot of waterleiding, op dat de scheeps-booten hun water zoo veel te gemakkelyker zouden bekomen.

Aan D. *de Voogt*, die om een beter wooning, buiten 't Fort, met een thuintje, met zeer veel reden aan zyn Ed verzogt, wiert zyn verzoek toegestaan, alzoo deze Colonie nu van zoo veel belang aangezien wiert, dat men hier wel een vast Predikant houden zou; weshalven zyn Eerw. aan de Z. O. zyde van den grooten thuin, op de regte roying by de steen- en pannebakkery der E. Maatschappy, een erf, 12 roeden lang, en 6 breedt, wiert gegeven, waar op een fraaje wooning van 2 kamers en een voorhuis zou konnen gebouwt, en met riet gedekt worden.

Zyn Ed. gaf als Commissaris ook 19 vraagstukken aan de Heer *Borchorst* en de *Cretser* over, om die te zamen na te zien, en daar na aan zyn Ed. te beantwoorden.

Om de Heeren XVII. op hunne ordre ontrent het gebrek van brandhout alhier te voldoen, waar ontrent zy last gaven, dit door 't aanplanten van elzen, en kreupelbosch, te gemoet te komen ('t geen den Heer *Borchorst* als onmogelyk voorquam) vont zyn Ed. goed den 27sten dito zelf eens met de Heeren *Abbema*, *Massis*, en *den Back*, te paard agterom den Tafelberg, over verscheide hooge en dorre bergen, na de Houtbaai, en 's Compagnies Bosch, te ryden. 1669.

Na dat zyn Ed. hier gekomen was, reed hy met zyn gezelschap dit bosch in, dat hy 1 myl van de Houtbaai, en wel 4 mylen van 't Fort gelegen, en dierhalven, schoon 'er nog wel voor 30 jaaren timmerhout (na 't opgeven van den baas houtkapper) was, al te verre van strand, en van 't Kasteel bevond, en te kostelyk oordeelde, om eerst dat hout uit het bosch aan strand, en van daar met vaartuigen na de Kaap te brengen.

In de Houtbaai vond zyn Ed. niet dan eenige zandduinen, barre klippen, en woeste bergen, en hier en daar tusschen de zelve een smalle streek vlak en bequaam land van een groote halve myl, en in 't midden een klein beekje, dat in de Houtbaai uitwaterde. Deze plaats scheen tot het aanteelen van elzen zeer bequaam te wezen, gelyk 'er nu ook runderen en schaapen op geweid wierden.

Joannes Coon, als lieutenant, en *Smient*, als vaandrig, hunne verbetering van soldy verzoekende, wierden tot een nader tyd uitgestelt.

De onderkoopman, *Jacob Granaat*, nu Dispensier en Cassier zynde, twee ampten, die niet byeen voegen, zou van 't eerste afstaan, en, op zyn verzoek, 't Fiscaals-ampt waarnemen, en opzigt, zoo over de equipagie-goederen, vaartuigen en eilanden, als over 's Compagnies vee, nemen.

Den Boekhouder, *Antoni de Raaf*, van 't waapen van Vlissingen aan land geligt, zou Dispensier, Soldy-boekhouder, en Lid van den Raad der Politie zyn; ook zou 't verder aan den verwagt wordende Heer Commandeur *Hackius* staan, om den Raad met nog 2 Leden, des noodig, te versterken.

De Heer *Borchorst*, al menigmaal wegens zyn vertrek gesproken hebbende, verzogt van zyn Ed. nader schikking daar ontrent, alzoo zyn E., 't zy de Heer *Hackius* quam, of niet, niet genegen was langer hier te blyven; weshalven de Heer *van den Brouke* vraagde, of yemant der aanwezende Kooplieden genegen was dit bestier over te nemen; en alzoo zyn Ed. niemant daar toe genegen vont; beley zyn Ed. vergadering, in welke 't vertrek van de Heer *Borchorst* (schoon 'er de Heer *Hackius* by 't vertrek der retourvloot nog niet wezen mogt) vastgestelt, en te gelyk besloten wiert, dat de provisioneel Tweede, *Cornelis de Cretser*, dit Commandement met zyn beslag overnemen zoude.

Ook wiert op dezen zelven dag (den 3^{den} Maart) besloten, om, volgens voorig

1669. rig, besluit van den 25sten Februari, de waterleiding of steene goot aan te besteden, 't geen door de Heeren *Abbema* en *de Cretser*, voor 3000 Rders aan den Borger *Wouter Mostaart*, op goedkeuring van de Heer *van den Brouke* en den Raad (die 'er nog dien zelven dag op volgde) geschied is, en die ook aannam dezelve in 6 maanden klaar te hebben.

Op de vraagen van de Heer *van den Brouke* wiert dit navolgend geantwoord.

1 Vraage.

Of de bezetting, zoo als zy nu was, niet zou konnen verminderd, en tot 't getal der manschap, waar op die voorleden was, bepaalt worden.

Antwoord.

Zy hadden niet alleen dat getal; maar veel eer nog meer manschap van nooden, die zy, om redenen, hier niet byvoegen.

2 Vraage.

Of men hier zoo veel graan niet zou konnen aanwinnen, dat men geen ryst meer van Batavia zou behoeven te brengen, en dat men ook de schepen zou konnen voorzien.

Antwoord.

Ja, by aldien Hottentots Holland daar toe gebruikt, en van naarstige boeren voorzien wiert.

Ook had men in de twee voorige jaaren aangewonnen,

By			
de Compagnie,	-	144½	mudden
de Vrylieden,	-	200⅞	Tarw.

of te zamen 12⅝ lasten.

Ook wierden 'er tot dien nieuwen bouw meer trek-ossen en bouw-gereedschappen vereischt; alzoo dit land wel 2000 mergen, of meer lands, uitmaakte, waar van men jaarlyks wel 1500 mudden tarw, rogge, en, zonder het te mesten, dit jaar nog wel 7 of 800 mudden tarw of rogge zou konnen trekken; doch men oordeelde de prys der tarwe tot 7 guld., en de rogge tot 5--10--0 veel te weinig te zyn.

3 Vraage.

Of 'er tot die landbouws uitbreiding geen slaaven noodig, en welke, en hoe veel 'er, daar toe de beste zouden zyn.

Antwoord.

Ja, en zouden 150 of 200 Angoolze daar toe de beste wezen.

4 Vraage.

Hoe veel een last tarw d'E. Compagnie komt te staan, en of 't niet voordeeligst wezen zou, de Vrylieden daar mede maar te laaten begaan, om hen dus ook 't loopen na de Tapbuizen te beletten.

Antwoord.

De Heeren *Borchorst* en *de Cretser* oordeelen, dat een last tarw de E. Compagnie meer kost, dan het waard is, en dat 't verpachten van dien aan de Borgers, onder vaste Borgtogt, veel beter wezen zou. 1669.

Ook waren 'er bevoorens door de Heer *Ryklof van Goens* maar 3 Taphuizen toegestaan; en schoon 'er nu vry meer ingeslopen waren, zoo stonden die tot 3 of 4, die genoeg waren, gebragt te worden, mits dat men ook aan *Mostaart* de magt liet, om Mom en Fransche Wyn te verkoopen.

5 Vraage.

Of men, om de bezetting te verminderen, de Borgers, door hen eenige gunsten en zoetigheden toe staan, niet in grooter getal zou konnen herwaarts lokken.

Antwoord.

De Heer *van Goens* had dit by zyne Instructie, in 't jaar 1657. hier gelaaten, al mede, en de Hollanders best daar toe geoordeelt; gelyk de twee bovengemelde Heeren mede toestemmen, en dan moest men aan de Vrylieden de voorregten van te visschen, te jagen, wild te schieten, timmerhout te ryden, en eenige andere vryheden, op de veeteeling en de landbouw ziende, toestaan; en hen wat meer voor hun koorn geven, behalven dat zy ook op 't goed geloof, of voor geld, als zy 't hebben, van meer trek-ossen, melk, enz. voorzien worden; en dan twyffelden zy nog, of dit wel zeer veel tot vermindering der bezetting helpen zou.

6 Vraage.

Of men, by schaarsheid van brandhout, na 't zelve niet elders behoorde te doen zoeken, en, bosschen gevonden hebbende, met de Vrylieden, tot verligting van dien, te handelen, om daar, tot dat het hen van de E. Compagnies afgehaalt wiert, te blyven leggen; te meer, alzoo de Retourvloot ook veel hout van nooden heeft, dat op Batavia ook geld kost, en hen zeer belemmert.

Antwoord.

De ervaarenste landgangers zeggen, dat 'er Beoosten de Kaap, tot in de Mosselbaai, en Noordwaart tot in St. Heleens-baai aan de zeekant, gansch geen hout, dat men bequaam herwaarts zou konnen brengen, te bekomen, en dat het vrugteloos is, om daarom te denken, alzoo 't naaste hout wel 1 myl van strand staat, behalven dat men, om de ondiepten, in de Houtbaai, of in Kaap Falso-baai, niet zou durven loopen.

7 Vraage.

Of 't niet beter was, dat de Vrylieden alle steen, pannen, houtwerken, enz. aan de Compagnie leverden, dan dat zy dit alles nu zelfs bezorgt.

Antwoord.

Ja, mits dat men de koornmoolen en de leertouwery, alzoo dit weinig kost, aan zich houde.

8 Vraage.

Of men van 't leder hier geen groot getal van

1669. *van paaren schoenen voor Indiën zou konnen maaken, en hoe veel een paar kosten zou, alzoo 't op Batavia 38 stuiv. geld.*

Antwoord.

Deze zouden wel voor een geringe prys te krygen zyn, als 'er maar schoenmaakers genoeg waren.

9 Vraage.

Of men hier voor Batavia, en andere plaatzen, niet wel 400 of 500 brand-emmers zou konnen maaken, alzoo deze beter, dan die van de Kust, zyn.

Antwoord.

Ja, als 'er maar lieden waren, om die te maaken.

10 Vraage.

Of hier geen groote menigte van Tyger-vellen, Tyger-boskatten, Jakhalzen-vellen, en andere pelteryen, te bekomen zyn.

Antwoord.

Zeer weinig.

11 Vraage.

Of men, door 't aanteelen van batattas, niet veel verkens, tot dienst der schepen, zou konnen aanqueken.

Antwoord.

Ja, doch men zouze moeten opsluiten, op dat zy geen schaade aan de thuinen zouden toebrengen.

12 Vraage.

Hoe 'er met de visch, die men hier vangt, gehandelt, en of die niet ingezouten wort; hoe, door wie, en voor hoeveel, zy aan de Compagnie wort gelevert?

Antwoord.

Zy word in deze, en in andere baajen, door de Vrylieden gevangen, ingezouten, door eenige borgers, die verlof daar toe hebben, gedroogt, en tegen 3--12--0 de 100 aan de E. Compagnie gelevert, en tot onderhoud van haare slaaven, dat al verre strekt, gebruikt. En zoo de boeren hun zeekoejen-vleesch en spek (dat zeer smaakelyk is, maar dat zy ook zelf noodig hebben) verkoopen wilden tegen 1 stuiv. 't pond, zou 't de E. Compagnie veel aan spek en vleesch uithaalen. Ook wiert de visch wel aan de schepen verstrekt.

13 Vraage.

Alzoo de Heer van Quaalberg *aan de Heer* Borchorst *maar* 174 *runderen, en* 315 *schaapen overgelevert had, en 'er nu* 508 *runderen, en* 2299 *schaapen (en daar onder maar* 711 *Hottentotze) waren, waar dit merkelyk verschil van daan quam. En zoo dit door bezendingen landwaart in geschied zy, of 't niet voordeeligst wezen zou, dat de Vrylieden ons die bestelden.*

Antwoord.

Door inruiling en landtogten, die hoognoodig zyn, alzoo 'er te weinig vee gebleven was; doch alzoo de Heeren XVII. 't houden van thuinen en bestiaal, by den Commandeur en Raad, by hun schryvens van den 26sten April 1668. afgeschreven hadden, zoo was dat zedert afgeschaft, 1669. en volgens besluit van de Heer *Jan Thyszoon* aan de E. Compagnie verkogt, waar door dit getal zoo merkelyk vermeerdert was; doch om dat men zoo veel, als wel noodig was, van de Vrylieden niet bekomen kon, was men wel genoodzaakt landtogten te doen, hoewel 't geen voordeel, maar schade is. Ook zou men, door 't vee van de Vrylieden te koopen, de Hottentots dwingen nader by te komen, en dan zou hun vee ook, 't geen wy nu mager krygen eer 't hier is, veel vetter zyn.

14 Vraage.

Alzoo sergeant Pieter Kruithof *nu al 6½ week uitgeweest was, om een verbond met de Namaquaas te maaken; en hy nog niet opdaagt, wat daar van te denken zy.*

Antwoord.

Hy is reets wedergekomen, en gaf in 't toekomende (alzoo hy nu maar eene Kraal aangetroffen had) hoope, dat zich alles wel schikken, en dat zy nader by zouden komen. Ook had hy by hen 67 runderen en 150 schaapen ingeruilt.

15 Vraage.

Hoe de Vrylieden, die 4697 schaapen bezitten, aan de zelve komen, alzoo de schepen door de E. Compagnie verzorgt worden.

Antwoord.

Door sterke aanteeling, en 't gering vertier hier, alzoo zy aan niemant, dan aan de E. Compagnie, 'er mogen verkoopen, ten waar zy daar toe verlof bekomen, die zy dan tegen 3 stuiv. 't pond verkoopen.

16 Vraage.

Hoe veel wyn hier in deze 2 laatste jaaren gevallen zy, zoo by de E. Compagnie, als by de Vrylieden. En alzoo de Kaapze wyn tot voorraad en gebruik by haar Edelheden op Batavia afgeschreven is, wat men dan voortaan met de wyn, hier vallende, doen zal.

Antwoord.

Voor 3 jaaren was hier weinig wyn, en maar tot een proef; doch in de 2 laatste jaaren by de Compagnie 22 aamen, en in 3 jaaren by de Vrylieden 59 dito geperst, en alzoo dit jaarlyks toenemen zal, zal die menigte hier niet konnen vertiert worden.

17 Vraage.

Alzoo de Heer Extraordinaar Raad van Dam *by zyne gelaatene ordre op den 28sten Mey 1667. belast alle voorraad, die by de boeken loopt, te waardeeren, om wat reden dit nagelaaten zy. Gelyk mede, dat geen Tweede persoon te gelyk de boeken en de geldkas houden mag, daar nu den Dispensier* Granaat *de kas hielt, dat nog veel erger was.*

Antwoord.

Schoon dit niet nagekomen was, had men

1669. had men dat egter behoorlyk behandelt, hoewel die ampten wel mogten aan byzondere persoonen gegeven worden.

18 Vraage.

Of de jegenwoordige Dienaars tot het waarnemen der zaaken van de E Compagnie genoeg waren, dan of zy nog dienden vermeerdert te worden.

Antwoord.

Schoon 'er dienaaren genoeg zyn, zoo diende ontrent verscheide diensten verandering gemaakt te worden, alzoo *de Cretser* Fiscaal, Tweede, en Winkelier zynde, dit voor een man te swaar was.

19 Vraage.

Of UE. E. ook iet verder tot dienst van de E. Compagnie, boven 't gene rects gemelt is, weten aan te wyzen.

Antwoord.

Daar zal een groote Fluit, tot het vervoeren van Mauritius ebbenhout, alzoo 'er voorleden jaar 1490 pond heeft moeten overblyven, en nu dit jaar nog zoo veel by gekapt is, dienen verzorgt te worden, om 't zelve na 't Vaderland te vervoeren.

Na rype overweging van deze vragen, is by den Raad besloten, de bezetting alhier niet te vermeerderen; maar zoo, als zy nu was, te laten; als mede om Hottentots Holland ten eersten in bezit te nemen, en het daar op den Landbouw geheel en al aan te leggen; zoodanig, dat men de Koorn-schuur met de Landeryen 'er toe, geheel, of by parceelen, aan de vrylieden verpagten, met onze arbeyders en gereedschappen derwaards gaan, en daar na alles aan de vryborgers overlaten zou; en om de boeren te meer aan te zetten van de Tap-huyzen te verlaten, zou men hem voor de Mudde Tarw 10, en voor de Rogge 7 guld., mits alles aan de E. Compagnie te leveren, betalen; dog alle Tappers, en die geen Landbouwers waren, zouden 12 voor de Tarw, en 9 voor de Rogge, moeten geven.

De herbergen, nu 20 in getal, zouden op 't getal van 7 gebragt, en van de zelve 'er 2 aan 't Fort tot het schenken van Mom, en Franschen Wyn, 3 tot tappen van Brandewyn en Arak, en 2 andre voor Brandewyn en Arak Landwaard in, gehouden werden.

Ook zou *Jacob Rozendaal*, jegenwoordig bezitter van den voornaamsten Wynberg, vryheyd hebben, om zyn eygen geperste wyn, tot 36 lichte stuyvers de kan, van 10 mutsjens, zonder accyns, te mogen verkoopen; en aan *Elmer Diemer*, en *Matthys Coyman* was mede vergund, om Spaanze Wyn by de legger van de E. Compagnie, tegen 200 R^ders^ de legger, te mogen haalen, en om die, zonder gelagen te zetten, weer aan andre tegen 36 lichte stuyvers te verkoopen, 1669. behalven verscheyde andre kleenigheden, nog aan den borger toegestaan, gelyk men hen ook, op goed geloof des noodig, en anders voor hun geld, aan meer trekossen helpen zoude.

Het hout kappen zou de E. Compagnie aan zich houden, hoewel de borgers dit met hunne wagens wel zouden mogen afhalen, als de E. Compagnie dat niet doen kan.

De Heeren XVII. hadden wel gewenscht, dat men eenige boomen op 't Dassen- en Robben-Eyland aanplanten kon; doch alzoo dit wegens de dorre en klippige grond te vergeefs gezogt was, besloot men nu de 25 Mergen Lands na de Kloof, tusschen den Tafel- en Leeuwen-Berg, ten eersten met elzen en kreupelbosch te beplanten.

Op 't 7----10 vraagstuk had men besloten de pannebackery en steen aan de vrylieden te verhuuren, en over te laten; de Koorn-molen de Leertouwery zelf aan te houden, zoo veel schoenen, als 't mogelyk was, te maken, en den peltery-handel dus ook in allen deelen voord te zetten.

Men zou ook *Batattas*, tot 't aanqueeken van Verkens, planten, en met het Visch koopen van de vrylieden, de gedroogde tegen 6-0-0. en de gezoute tegen 3-12-0 de 100 pond, voortgaan.

De landtochten zou men voor 't eerste jaar staken, om de Hottentots dus te dwingen, om nader by te komen, en om hun vee beter koop te geven. Ook zou men aan de vrylieden voor een volwassen Hamel, om hen te meer aan te moedigen, 8 guld. betaalen.

Men zou ook de vrylieden toestaan, om den Wyn, die zy overig hebben, en hier niet vertieren konnen, met Compagnies Schepen voor hunne reekening, zonder betaling van Impost, te mogen verzenden; dog de zelve zal gehouden zyn van yder half Aam 3 R^ders^ aan vragt te geven, en dan nog de geregtigheyd, op Batavia daar op gesteld, te betalen.

De Raad vond ook goed, om *Cornelis de Cretzer* (die nu Tweede, Fiscaal, Opziender van de Equipagie Goederen, Vaartuygen, van de Eylanden, en 't Vee daar op, mitsgaders Opziender van de Negotie-boeken, Pakhuyzen, en Winkelier was) van 't Fiscaals-ampt en den Winkel, met het gene daar toe behoord, te ontslaan.

De Luytenant *Coon* zou, buyten zyne krygs-bediening, ook opzicht over de buyten-posten, 's Compagnies Landeryen, Besschen, de Paardestal, 't Werkvolk, 't Hospitaal en de Wapenkamer hebben, zynde bevorens reeds aangehaalt,

haald, dat *Granaat* Fiſcaal, en de *Raaf* Diſpenzier en *Soldy* Boekhouder zouden zyn.

De Heeren *Wagenaar*, en van *Quaalberg*, hadden ontrent het werkvolk wel goede ordres en voorbeelden aan de Heer *Borchorſt* nagelaaten; doch op eigen gezag had hy dit, buiten kennis van den Raad, zoodanig verandert, dat hy 't volk by daag werken, en by nacht waaken dede, waar door hy zich by 't zelve zoo gehaat had gemaakt, dat niemant hier byna langer blyven wilde, behalven dat hy ook de burgery in 't algemein, geduurende zyne regeering, zeer veel misnoegen gegeven had, zoo dat het rykelyk tyd was, dat hy vertrok.

Om nu dit volk, dat al te veel gevergt was, egter wat te gemoet te komen, gaf men aan de timmerlieden voor buitengewoone dienſten, en voor hun gereedſchap, 3 guld. 's maands uit de kas, en 2 ſlegte Reaalen tot koſtgeld, met belaſting van ½ Reaal op rekening, en aan de ſoldaaten gaf men voor buitengewoone dienſten 't zelve koſtgeld, en 2 guld. uit de kas. Hier door hielt men 'er wel eenigen hier; maar egter was de Raad genoodzaakt, om 'er 24, welker tyd uit was, te verloſſen.

Den 8ſten Maart quam 't ſchip de Kogge (in gezelſchap van den Commandeur, den Heer *Hackius*, een oud man, en 't ſchip Utrecht, van Amſterdam den 7den December vertrokken) hier op rheede, en gaf kennis, dat alles in 't Vaderland nog wel, doch dat de Heer *Hackius* in 't begin der reize al bedlegerig was.

Heden lei de Heer *van den Brouke* ook, op 't verzoek van *Wouter Moſtaart*, den eerſten ſteen van de ſteene watergoot, by den zelven aangenomen, en lag 'er (tot drinkgeld voor 't volk) 12 Ryksdaalders onder.

Den 10den beſloot de Raad, dat de vloot den 15den dito vertrekken, en dat men ook de zaak van *Lacus* afdoen zou.

Deze klaagde zeer over den Heer *van Quaalberg*, welkers paſſie en te groote drift tegen hem men hier en daar in zeer klaar had konnen zien doorſteeken; maar alzoo aan de andere kant ook bleek, dat *Lacus*, door zyn quaad gedrag, zeer veel verwaarlooſt, en een groote verwarring in de boeken veroorzaakt, mitsgaders de E. Maatſchappy daar door 6865--8--12 (die hy nog ſchuldig bleef) verkort had, wiert hy, by eenpaarig beſluit van den Raad, van zyn ampt, qualiteit, en ſoldy afgezet, en ſoldaat met 9 guldens 's maands gemaakt, welke ſoldy hy gerekend zou worden zedert zyne dienſtſchorzing van den 5den September 1667. gewonnen te hebben, en welk agterſtal hy zou moeten vergoeden, mits afſlag van 't gene, waar in hy zou konnen aantoonen buiten reden beſwaart te zyn; waar mede den Fiscaal zyn verderen eiſch ontzegt wiert.

De Heer *de Cretſer* wiert op zyn verzoek, alzoo nu reets 4 jaaren Fiscaal tot 42 guld, en ook al lang Tweede perſoon hier geweeſt was, nu Koopman met 55 guld. gemaakt, om zyn verband daar voor uit te dienen; doch *Coon* wiert, ſchoon *Smient* Vryman geworden, en zyn dienſt daar door merkelyk verſwaart was, afgewezen, alzoo hy nog 2 jaaren dienen moeſt.

Alle de Kaapze borgers en boeren, toen pas 89 koppen ſterk, ſtonden onder hunnen vaandrig, *Elmer Diemer*, doch by zyne alhier gelaatene Inſtructie heeft de Heer *van den Brouke* den Raad aanbevolen, om 'er een lieutenant by te voegen, waar toe zyn Ed. voor al den vaandrig *Smient*, voorſtelde.

	Runderen	Schaapen Hottentotze	andere
By zyn Ed. komſt hier waren 'er	508	711	1588
Zedert ingeruilt nog	80	298	
	588	1009	1588
Verbruikt door 15 ſchepen	122	367	643
Dus nog over	466	642	945
Nu en dan nog verſtrekt 'er af	18	40	62
Dus nog over	448	602	883
Onder de borgers waren 'er	359	4697 meeſt half ſlagte.	
te zamen	807	5299	883
		883	
		6182	

Den 14den dito is zyn Ed. met den zieken Heer Majoor *Sloot*, en andere, na boord tot aan de ſchuiten toe, door den ſwakken Heer *Borchorſt*, die nevens den laatſten Heer gedragen wierd, geleid, en onder 't losbranden van 't kanon, terwyl 't krygsvolk in de wapenen was, alle heil op zyne reize gewenſcht, en wiert door

 2 Bor-

1669. 2 Borgerraaden, voor de dienften door zyn Ed. aan de Colonie gedaan, hertelyk bedankt; waar na zyn Ed. den 17den dito met de vloot vertrokken is.

Ik heb dit wat breeder, dan anders, aangehaalt, om in den perſoon van den Heer *van den Brouke* hier aan te wyzen, wat zaaken hier wel meeſt voor een Commiſſaris te verrigten vallen.

De Heer Hackius in 't jaar 1670. Na dat nu de ſwakke Heer *Borchorſt* met deze vloot mede na 't Vaderland vertrokken was, verſcheen, weinig dagen na 't vertrek der vloot, de Heer *Pieter Hackius* als Commandeur hier op de rheede.

Hy had den voornoemden *de Cretſer*, hoewel niet lang, tot zyn Tweede, alzoo die den 10den April 1671., over een gedaane neerlaag aan *Adriaan Drom*, ſchipper op de fluit Wimmenum, de vlugt nam. Ook is de Heer *Abraham de Zeeuw* van 't jaar 1669. tot 1670. in den tuſſchentyd, voor een korte poos Tweede geweeſt.

Ondertuſſchen quam de Heer *Hackius* den 1ſten December 1671. mede te overlyden, in welken tuſſchen-tyd, eer de Heer *Godsken* hier verſcheen, het gezag hier aan den lieutenant *Breytenbach* gegeven, en als Tweede perſoon zyn E. ook *D. Froymanteau*, in dat zelve jaar toegevoegt is.

De Heer Godsken in 't jaar 1672. Den 2den October 1672. quam de Heer *Ysbrand Godsken*, buitengemeen Raad van Indiën, hier als Gouverneur, en wiert den 3den dito voorgeſtelt.

In dit zelve jaar verſcheen ook de Heer Opperkoopman, *Albert van Breugel*, met 't ſchip Macaſſar uit het Vaderland hier als Tweede perſoon.

Deze Heer *Godsken* quam met uitdrukkelyke laſt der Heeren XVII. uit, om hier een nieuw Kaſteel (zynde 't zelve 't geen 'er nu is) te bouwen, 't geen zyn Ed. ook in de eerſte jaaren van zyne regeering meeſt (immers voor zoo verre het in die tyd mogelyk was) voltooit heeft.

Deze Heer, met de Gonjemans oorlogende, en op de Piketberg vrolyk zynde, en Piketten uitzettende, heeft die berg daar van zedert den naam van den Piketberg gevoert.

Zyn Ed. bleef hier tot 't jaar 1676., vertrok met die retourvloot na 't Vaderland, na dat zyn Ed. dat Gouvernement bevorens aan den Ed. Heer *Joan Bacx van 's Hertogenboſch*, *Heere van Heerentals* (die hier met de Ceylonze retourvloot van Gale met 't jagt Voorhout aanlandde) overgegeven had.

In 't zelve jaar, dat de Heer *Godsken* na 't Vaderland zeilde, vertrok ook de Heer *van Breugel* den 15den Mey na Ooſtindiën, na dat hier den 3den Januari des zelven jaars den Onderkoopman, *Henrik Crudop* (in 't jaar 1668. voor Adelborſt uitgekomen) Koopman en Tweede perſoon, in plaats van dezen Heer, gemaakt was. Deze Heer *Crudop* (van Bremen, zoo meine, van geboorte) was een zeer verſtandig en naarſtig man, waar van hy zeer veel preuven hier, in Banda, en Amboina, gegeven heeft. 1679.

De Heer Simon van der Stel in 't jaar 1679. In 't jaar 1678. den 29ſten Juni ſtierf hier de Ed. Heer *Bacx*, in wiens plaats 't gezag voor eerſt aan den Heer *Crudop* opgedragen is, die dit beſtier tot in de maand October waarnam, wanneer de Heer *Simon van der Stel* hier uit het Vaderland als Commandeur aanlandde.

In dien tuſſchen-tyd, dat de Heer *Crudop* 't gezag hier voerde, is zyn E. door den Capitein *Dirk Janszoon Smient* als Tweede vervangen; doch, by de komſt van de Heer *van der Stel*, weer tot zyn voorige bediening als Tweede gekeert; dat hy egter niet lang waargenomen heeft, alzoo zyn E. in 't jaar 1680. na Batavia vertrokken, en door den Onderkoopman *Joan Wittebol* als Tweede vervangen is.

Dat nu de Heer *Simon van der Stel* ongemeen veel tot het doorzetten van den wyn- en koorn-oegſt, of van den landbouw in 't gemein, toegebragt, en ook de Colonie vry verder, dan een van zyne voorzaaten, by zyne regeering uitgebreid, Stellenboſch en Draakeſtein aangelegt, en 's Compagnies Thuin ongemeen verbetert en vergroot, mitsgaders Conſtantia gebouwt heeft, zyn zaaken, die ons reets klaar genoeg gebleken zyn.

Zyn Ed. heeft ook getragt een breede gragt, 4 mylen verre, van de zoute Rivier tot aan de baai van Kaap Falſo door de Banditen en Slaaven der E. Maatſchappy te doen graven, om de ſchepen, by 't waajen van den N. W. wind buiten alle gevaar van de Tafel-baay in de baay van Kaap Falſo te brengen; doch zyn Ed: is door verſcheyde verhinderingen belet dit na zyn ontwerp te konnen uytvoeren, 't geen anders een heerlyke zaak voor de ſchepen geweeſt zou zyn.

Wat moeite nu dien Heer ook genomen heeft om deze kolonie te verbeteren, heeft hy egter de ingezetenen van de Kaap juyſt in allen deelen geen genoegen konnen geven, hoewel zich dat meer onder de regeering van zyn Soon en opvolger, de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, dan wel eygentlyk onder zyn Ed. regeering zelfs, opgedaan heeft, wanneer zich een groot deel van deze vrylieden met veel bitterheyd tegen zyn Ed: gantſche Familie hebben aangekant.

Dat ondertuſſchen deze Heer *Simon van der Stel*, van 1679. tot 1691. zyne Heeren Gebieders veel genoegen met zyn beſtier hier gegeven heeft, blykt daar aan, dat de Heeren XVII. zyn Ed: toen niet alleen Gouverneur, met een bezolding van 200 guld. ter maand; maar 1692. (zoo by haar Ed: Ed: ſchryven van den 5den April blykt, en waar van hier den

1685. den 20sten October met 't Schip de Krab de tyding quam) ook buyten gemeen Raad van Indiën gemaakt hebben, behalven dat ik ook 1686., en 1694. (wanneer ik hier geweest ben) nooit eenig ingezeten tot nadeel van dezen Heer het allerminste heb hooren te berd brengen.

1684. Raakte hy *Wittebol* als Tweede quyt, en den 28sten November wierd de Heer *Andries de Man*, in zyn plaats aangesteld, die hier den 31 Maart 1695. by myn aanwezen als opper Koopman overleden, en den 19den April 1697. door den Heer *Samuël Elzevier* (die hier als Opperkoopman met 't Schip Ysselmonde aanlandde) vervangen is.

By myn komst hier 1685. ontmoette ik een baas Houtkapper, een Hagenaar, *N. Tettero* genaamd, die my zeide, dat hy met de Heeren *Henrik Adriaan van Rhede*, Commissaris Generaal, kort bevorens hier nog by hem geweest zynde, de Heer *St. Martin* (toen Sergeant Majoor) en den overleden Heer *Bacx*, wel eer Gouverneur hier, alle nog Soldaat zynde, aan een en den zelven bak als hun mede-Soldaat hier gegeten had.

De Heer van *Rheede* had hem ook kort te voren nog gevraagd, of hy niet ergens mede in zyn ouden dag kon gedient werden, alzoo hy dat maar te zeggen had. Dog hy verzogt te mogen blyven, 't gene hy was, gelyk hy tot zyn dood toe gebleven is.

Ook quam toen hier een smids dochter, met haar 11 jaar getrouwd zynde, met haar 12 jaar van een brave jonge zoon in de kraam; dat iets zeldzaams hier was; gelyk ook dat zekere Hollandze jonge Juffer, die haaren bruydegom 's Vrydags na de middag ten 4 uuren de eerste maal van haar leven zag, en van hem, toen vry beschonken, met een neusdoek van verre geworpen zynde, hem daags 'er aan met een troep Kaapze Juffers wys maakte, dat hy zich aan haar verloofd had. Hy zeyde hier niets af te weten; doch vermits deze Juffers het bevestigden, ging dien avond het eerste gebod in 't gebed, de twee andere geboden Sondags voor de middag, 's namiddags troude zy, en 's Maandag vertrok het Schip, waar mede zy hier gekomen was.

Noit is my schielyker Huwelyk in de wereld dan dit, en daar na nog een diergelyk op Batavia, voorgekomen.

Na dat nu de oude Heer *van der Stel*, 20 jaaren deze kolonie bestierd, ettelyke tochten landwaard in gedaan, en met veel yver tot het welwezen van deze Landvoogdy gearbeyd had, verzogt zyn Ed: eyndelyk zyn ontslag, en wierd, ten blyk hoeveel agting de Heeren XVII. voor zyn Ed: hadden, door zyn oudsten zoon, den Ed: Heer *Willem Adriaan van der Stel* (die als Extraordinair Raad en Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, 't Eyland Mauritius, en den aankleve van dien, uytquam) 1699. vervangen. 1699.

Na het nederleggen van dit zyn Ampt ging zyn Ed. als Vryman op zyn buitenplaats Constantia woonen, om daar in rust zyn verderen levens-tyd door te brengen, alwaar ik zyn Ed: 1705. den 14den October op zyn 66 verjaardag bezogt, en nevens een groot gezelschap, zeer veel beleefdheid by een heel deftig onthaal van zyn Ed: genoten heb.

Na myn retour en aankomst 1714. hier uit Indiën, bevond ik, dat die Heer den 24sten Junii 1712 overleden was.

De Heer Willem Adriaan van der Stel in 't jaar 1699.

De Heer *Willem Adriaan van der Stel* was hier zoo ras met het Schip Keulen niet aangeland, of zyn Ed: heeft het mede allenthalven op het sterk voortzetten van den landbouw, en voor al van den Wyn- en Koorn-oegst, aangelegt, waar van zyn ongemeene fraay aangelegde Buyten-plaats, *Vergelegen*, in Hottentots-Holland, zoo wonderlyk fraay aangelegt, en uytgevoerd, mitsgaders het nieuw Moesland tegen over 't Ronde-bosje, een groot bewys al zedert 1700 geweest zyn, gelyk ook zyn Ed: dat eerste in 4 of 6 jaren voltoid heeft.

Ik weet wel, hoe groote moeyelykheden zyn Ed. over die plaats, en over zyne Vee-posten, met de Kaapze vrylieden gehad heeft; dog dit is een geschil, waar over ik my geenzins verklaren, maar alleen zeggen zal, dat, zoo deze vrylieden zich by de Landeryen, die deze Heer, en veele andere Bedienden der E. Maatschappy, hier bezeten hebben, benadeeld vonden, zy de vorige gronden, die hier toe door hunne vorige oppergebieders reeds gelegt waren, dan eerst behoorden weggenomen te hebben: want het is aan de Kaap bekend, dat zelf de Heer Commandeur *van Riebeek* al in die eerste tyden van den Heer Commissaris *van Goens* een stuk Lands agter den Leeuwen-berg, gehad heeft, hoewel dit naderhand door de Heeren XVII. quaad gekeurd, en toen tot een weyde voor 't vee aangelegt; maar in welkers plaats zyn Ed. weer een ander stuk lands, naderhand de Boschheuvel genaamt, vergunt, en door hem aangelegt is.

De Heer *Wagenaar* heeft ook een stuk lands, dat 521 roeden en 6 voeten met den opstal groot was, in de Tafelvallei gehad, dat hy naderhand aan zyn vervanger verkogt heeft.

Dus heeft de Heer Gezaghebber *Crudop* van den Heer Commissaris *van der Waajen* den 31sten Mey 1679. ook een stuk thuinland, 1 mergen en 407 roeden groot, en in de Tafelvallei gelegen, bekomen, het

geen

1700. geen zyn E. al eenigen tyd bevoorens bebouwt had.

In 't jaar 1685. den 13den Juli kreeg de oude Heer *Simon van der Stel* van den Heer Commissaris Generaal, *Henrik Adriaan van Rhede tot Draakestein, Heere van Meydrecht*, dat aanzienlyk stuk lands by den Steenberg, van 891 Mergen, 380 roeden, en 5 voeten (hoewel by anderen op 1000 Mergen begroot) waar op zyn Ed. dat cierlyke *Constantia* gebouwt heeft.

En daar op kreeg de Heer *Willem Adriaan van der Stel* in 't jaar 1700. van den Commissaris, den Heer *Wouter Valkenier*, dat vermaard stuks lands van 400 Mergen in Hottentots Holland, op den voorigen grond.

Nu weet ik niet, dat bevoorens door de Kaapze ingezetenen over der gemelde Heeren landeryen in de voorige tyden aan de Heeren XVII. in diervoegen oit, als daar na over 't land, by den Heer *Willem Adriaan van der Stel* bezeten, geklaagt, of dat aan een der zelven in 't byzonder door de Heeren XVII. verboden is, dit te mogen bezitten, schoon dit die Heeren, als zy wilden, zeer ligt weten, en dan ook wel beletten konden; maar zy hebben dit (zoo 't my toeschynt) by oogluiking toegestaan, alzoo zy anders de oude wet van 't jaar 1668. den 26sten April (waar by aan alle Dienaaren der E. Maatschappy verboden word eenig land te hebben) maar hadden te vernieuwen, dan zouden zy die landeryen immers hebben moeten verlaaten.

Nu is 't zeker, dat de oude Heer *van der Stel* een veel grooter stuk lands, dan zyn zoon, zoo veel eer bezeten, en toen zyn Ed. nog Gouverneur hier was, al mede sterk bebouwt heeft; maar ik kenne niemant, die 'er toen een woord van gerept, of oit over geklaagt heeft; doch het schynt, dat het een ongeluk voor den Heer *Willem Adriaan van der Stel*, en voor de verdere Dienaaren der E. Maatschappy, toen hier landeryen bezittende, geweest is, dat eenige Vrylieden, door de regeering hier na 't Vaderland gezonden (dat de zelve te laat zag, quaalyk gedaan te zyn) de Heeren XVII. hebben weten te bewegen, om, by hun schryvens van den 28sten October 1706. zyn Ed., den Heer *Elzevier*, den Eerw. Heer *Kalden*, en den Landdrost *Starrenburg*, behoudens hun fatsoen, qualiteit, en soldye, op te ontbieden, mitsgaders om aan Jonker *François van der Stel* zyn langer verblyf alhier te ontzeggen; doch ik weet zeer wel, dat deze Vrylieden, waar onder zommigen al wonderlyk stout en onhandelbaar vallen, het na dien tyd al mede geenzins na hun zin gehad hebben.

In 't jaar 1707. quam de Heer *Joan Cornelis d'Ableing*, gewezen Opperhoofd van Palimbang, hier als Opperkoopman en Tweede persoon, om het bestier van den Heer *Willem Adriaan van der Stel* (gelyk zyn E. dat tot in Januari 1708. waargenomen heeft) over te nemen, die ook toen ten eersten uit het Fort in 't huis van *Pfysser* ging, en alles aan zyn E. overgaf. 1708.

Wat verdere schriften nu, zoo by zyn E. Deductie, als by de Contra-deductie van *van der Heyden* en *Tas*, en van anderen hier over gewisselt en in 't licht gekomen zyn, is onnoodig voor yemant, die maar wat in die zaaken belezen is, aan te haalen, dat ook de reden is, dat ik hier over zoo kort schryve, om dat het al vry breed van anderen gedaan is; behalven dat het myn werk niet is, my daar over hier verder in te laaten; hoewel ik daar over al veel meer, als zommigen wel denken, zou konnen zeggen.

Zyn Ed. vertrok dan in 't jaar 1708. na 't Vaderland, alwaar hy de voornoemde Deductie tot zyne regtveerdiging uitgaf, en in dat zelve jaar verscheen hier als Gouverneur de Heer *Louis van Assenburg*, die bevoorens Zeevoogt van den Keizer op den Donauw geweest, en, van den zelven niet tot zyn meeste genoegen afgeraakt zynde, in Holland by zyne broeders tot Amsterdam aangekomen, en door de Heeren XVII. aangenomen was, om den jongen Heer *van der Stel* te vervangen, gelyk hy den 24sten Januari 1708. met het schip de Generaale Vrede hier ook, en wel zoo laat aangeland is, om dat hy in Brazyl vervallen, en genoodzaakt geweest was daar eenigen tyd te blyven. De Heer van Assenburg in 't jaar 1708.

Zyn Ed. nam de regeering eigentlyk van den Heer *d'Ableing*, die zedert als Tweede hier gebruikt is, over.

In 't begin van zyn Ed. regeering hadden haar Edelheden den Heer *Cornelis Joan Simons* als Commissaris over de Kaap der Goede Hoope aangestelt, die alhier veel zaaken by een Memorie, die zyn Ed. aan den Heer Landvoogt *van Assenburg* naliet, herstelt heeft. De Heer Simons hier Commissaris, en wat redres hy by zyne Memorie gemaakt heeft.

Wy hebben die geheele Memorie, alzoo zy al ettelyke vellen besloeg, niet noodig geoordeelt hier in te lassen, maar beter gekeurt het voornaamste, gelyk men in dit volgende berigt zien kan, daar uit te trekken.

Extract uit de Memorie

van den Heer *Simons*, aan den Heer *van Assenburg* gelaaten. Extract uit de Memorie van dien Heer aan de Heer van Assenburg gelaaten.

DE Heer *Simons* is door haar Edelheden den 9den November laatstleden aangestelt tot Commissaris van dit Gouvernement, by opene commissie van den

7den

1708. 7den is daar op (getrokken uyt de bevelen haarer Edelheden zedert 1685., en uyt de inftructie van de Heer van *Meydrecht* in dat zelve jaar, en van de HeerenXVII. van den 17den November 1687.) den 28 Februarii den volke voorgefteld, vastftellende, dat de pozitive orders, vervat by de inftructie van den Ed. Heer *Ryklof van Goens* de jonge, gedateerd den 20ften Maart 1681. en nog nadrukkelyker bevelen by de Memorie van de Heer *van Meydrecht*, van den 16den Julii 1685., &c. (te weten, om alle ordres en bevelen van onze refpective Heeren Hooge gebieders by een te trekken en te verbalizeren, tot gemak van een Opperhoofd, en pasfeerende Commisfaris) zouden behoorlyk zyn volbragt, dog by nader examen werd dit hier maar ter Secretary gevonden tot den 24ften Augufti 1694., en dat zoo maar wat heen, dat het weynig licht in de behandelde zaken kan toebrengen. Een verzuim, dat groot ongerief aan een nieuw Gouverneur en Commisfaris veroorzaakt. Dies werd UE. (te weten, de Heer Gouverneur *Asfenburg*) ten allerferieufte gerecommandeert, deze zoo pofitive en nutte bevelen met ernft ter hand te doen nemen, beginnende van 1685., om te dienen tot een vervolg van 't gene by de inftructie des Heeren van *Meydrecht* werd geordonneerd.

Dog alvorens de ftof dezer inftructie te vervolgen, zal eerft eenige van myne confideratien opgeven.

1. Oordeel noodig een kaart van 's Compagnies wyd uytgeftrekt beflag te maken, 't zy in een of verfcheyde parceelen verdeeld, mits daar in leggende alle rivieren, fpruyten, gemeene wegen, en avenues, die reeds gemeten zyn, of nog gemeten konnen werden, voegende daar in 't beftek van alle gronden en erfbrieven, fuccesfive by de Compagnie uytgegeven, die apparent in een byzonder boek geboekt zullen zyn.

Gelyk zulks mede pozitive in opzicht van *Stellenbosch* is belaft; en fchoon veel der zelve ondertusfchen van Meefters zullen veranderd zyn, zoo konnen ook de titels der hedensdaagze posfesfeurs altyd nog opgenomen werden, en zoo kan ook met de gronden hier na te vergeven gehandeld werden, en zoo zal men mettertyd een pertinente Kaart krygen, plaatzende daar in boven al, zoo 't doenlyk is, de bosfchen, en houtgewasfchen, waar uyt de Compagnie en ingezetenen hun noodruft konnen halen.

Ook kan men vervolgens dan den aard en eygenfchap der gronden, nog aan de Compagnie gebleven, befchryven, voor al, die begonnen zyn tot aanplantinge van timmer- en brandhout, alzoo dit 't grootfte gebrek dezer Colonie is: waar af in 't volgende nader. 1708.

Ook moet men zeer omzigtig zyn in 't uytgeven der verdere Landen, die wel exact voor af door den Landdroft en Landmeter dienen bezigtigd te wezen, met overgeving van een net fchriftelyk rapport, en met aanwyzing, hoe verre die van deze of gene bergen, fpruyten, &c. leggen, en voor al ook wat brand- of timmerhout ook voor af van daar voor de Ed. Compagnie zou konnen ingevorderd werden.

En dewyl hier geen gezworen Landmeter is, zoo diend 'er een van de Heeren XVII. verzogt te worden. Dezen zou ik ook goed oordeelen, met den titel van Houtvefter voorzien te werden, om dus jurisdictie te hebben over Compagnies bosfchen en plantagien; bepalende met eenen het Territoir van den Landdroft, dat al vry wat wydluftig fchynd, met de jurisdictie van Stellenbosch en Drakefteyn, tot aan de pasfagie, de Kloof genaamd; of wel zoo, als UEd: die partagie beft oordeelen zal, ook zou 't zeer wel komen, zoo hy zich ook wat op de Architecture verftond, die hier maar tamelyk fchynd geobzerveerd te zyn.

En alzoo verfcheyde fuppooften hier hun dienft buyten eenige inftructie, en maar na hun hoofd waarnemen, zou 't dienftig zyn, van haar Edelheden te ontbieden zoodanige reglementen, als over heel Indiën ftand grypen, en die hier applicatoir konnen zyn, om met andre Gouverneuren in alle deelen eguaal te handelen, dat de Heeren XVII. niet onaangenaam voorkomen zal.

Weshalven hier byvoege een memorie van zoodanige diergelyke reglementen, en ordres, als uit myne papieren heb konnen opbaggeren, welke bekomen hebbende UE. verfcheyde extorzien en mezufes der fuppooften zult konnen voorkomen.

Dit is oorzaak, dat ik niet heb konnen navorfchen, in hoe verre men hier nagekomen heeft de ordres omtrent Compagnies lyfeygenen; welke men verwaarlooft heeft by name in Compagnies boeken te ftellen, waar by ook hun ouderdom wel gevoegd mag worden, en met wat bodem hier gekomen zyn, en in wat jaar, dat by de naafte opneming net diend gedaan te worden, ten overftaan van den Fifcaal, Independent, die daar toe daags te vooren moet gewaarfchouwt werden, alzoo dit hem fpeciaal by inftructie aanbevolen is, en zal hem, des verzoekende, ook altyd een korte fterkte dezer lyfeygenen moeten volgen, met aanwyzing waar zy ten dienft der E. Compagnie geëm-

S ployeerd

1708. ployeert worden, om dus zyn ampt te konnen oeffenen.

Ook is nog niet ter executie gestelt, 't geen zoo ernstig by de Instructie van zyn Hoog-Ed. de Heer *van Meydrecht* bevolen word, om die lyf-eigenen tot Compagnies wagenryders te gebruiken, eerst met een Europiaan verzelt, en vervolgens twee zonder den zelven, 't geen geloove al voorlange zou gedaan zyn, zoo dat uit particuliere inzigten niet nagelaaten was; want konnen de Vrylieden driemaal zoo swaare vragten met brandhout laaten afhaalen door hunne slaaven, waarom ook de Compagnie niet?

Ook zou men de Banditen, voor al de Oosterlingen, zeer nut tot houthakkers in Compagnies bosschen konnen gebruiken, gelyk dat werk door in de 20 van die gasten verrigt wort, onder opzigt van een Schieman, en zyn maat, die ook de afscheping 'er af bezorgen; en hoewel Compagnies verdere slaaven ter zelver plaats op verre na niet van die kragt en behendigheid zyn, als de Madagascaarze Kaffers, zoo worden egter die swaare metzelwerken (met deze hier in geen comparatie komende) onder opzigt van een Europeër baas en onderbaas, verrigt, en verder zy voor 't grootste gedeelte ook gebruikt op de timmerwerf, en in de huistimmermans winkel, smids winkel, en by de koperslagers, kuipers, en op de wapenkamer, die alleen onder een Europeër baas staat; de gemeene werklieden maar Misticen, Inlanders, en Compagnies slaaven zynde; weshalven dit alles hier met beter succes zou konnen gedaan worden, voor al zoo 'er Misticen toe gebruikt wierden, die dan metter tyd ook, na 't wel aanleeren van hun ambagt, wel met een klein recompens van de Heeren Meesters zouden konnen begunstigt worden. Dierhalven moet dit, om de menagie te behertigen, voor al bezorgt worden; als ook de intrekking van Compagnie 's slaaven by particulieren gebruikt, gelyk wy dat, by examen der korte sterkte te zamen hebben gearresteert; en wel te letten, dat die ambagtslieden tegen geen vremde worden verruilt.

Dus zullen die lyf-eigenen, in plaats der Europiaanen gebruikt, occasie geven, dat die laatste 't guarnisoen merkelyk zullen vermeerderen, als zy onder de Militie getrokken worden, en dan zal de doleance des Heeren *van Meydrecht*, over 't sober getal der Militairen hier ophouden, behalven dat dit UE. ook by voorval van schielyke opdaging van vyand zeer gerust stellen zou, in hoedanigen geval anders beswaarlyk 200 man by een te trekken zou wezen, en om deze reden is die intrekking van Europeërs tot versterking der Fortres te noodiger, vooral dewyl men op de Vrylieden, nu zeer tegen hun Opperhoofd hier verbittert, zeer weinig staat maaken kan; hoewel zy in de Tafelvalei en landwaart in UE. zeer toegedaan zyn, dat merkelyk toenemen zal, als UE. hen zal ontheffen van zoo veel onnutte en odieuse placaaten, die hen ettelyke jaaren zeer benart hebben, gelyk de Heer *Nicolaas Verburg* in 't jaar 1676. al zoo klaar zeide, dat de Nederlandze Coloniers, hier Vrylieden genaamt, zoodanig bepaalt wierden, dat zy veel eer onvrye lieden mogten genaamt worden, 't geen klaar uit zoo menigvuldige placaaten van tyd tot tyd blykt, die al vry wat rigoureus zyn, en hen geduurig in swaare boeten doen vervallen, alles strydig met de teerheid dezer Colonie, die meerder vryheid vereischt, gelyk ik aan UE. recommandere hen niet te straf te regeeren. 1708.

Een stoffe, die ook de Heer *Ryklof van Goens*, de Jonge, by zyne Instructie nader aandringt, van op die Memorie van de Heer *Verburg* wel te letten, en deze lieden niet te los met bannissementen, infamie en boete (gelyk men hier vooren buiten formaliteit van regten, als volgens een oude gewoonte, schynt gedaan te hebben) te plaagen.

Ook recommandeert de Heer *van Meydrecht*, dat men deze voorige nagelaate Memorie of Instructie van de Heer *Verburg* voor geinsereert zal houden, voor zoo verre die met de zyne niet stryd. Dierhalven zoo recommandeere deze beide periodes UE. mede zeer ernstig.

Dewyl nu de voorige placaaten zedert wel met twee derden vermeerdert zyn, zoo oordeel ik 't hoog tyd een gedeelte 'er af te abrogeeren; royeerende die, welke nu niet meer dienstig en vervallen zyn, besnoejende ook alzulke boetens, die te excessive bevonden worden, waar in men maar de betere statuten volgen kan, keurende de anderen af.

Ook dient men hier net na te komen de wyze van procederen, volgens die statuten bepaalt, waar van een afschrift in de Raadkamer ten dienste der Leden behoorde te blyven.

En diende men hier eenige persoonen te hebben, die zich op die gewoone dingtalen en wyze van procederen, verstonden.

Ook moet men de ingezetenen voor extorsien van hebzugtige Officieren, voor al ten platten lande, bewaren, waar van men veel voorbeelden zedert veel jaaren zou konnen geven.

Ook geen apprehensie op eenige persoonen of incarceratie te verleenen, dan na behoorlyke proceduren, en by appoinctement van den Regter, waar op hier

1708. hier zedert eenigen tyd weinig reflectie schynt genomen te zyn.

De Justitie-zaaken eens wel gereguleert zynde, zullen die in 't korte konnen afgedaan worden, dat veel rust baaren zal.

De Statuten van Batavia zyn wel duidelyk, doch kort, die derhalven veel dagelyks voorvallende zaaken zoo net niet bepaalen, zoo heb ik op 't memoritje der papieren van Batavia te verzoeken, genoteert, eenige weinige Regtsgeleerden, die meine hier van de meeste nuttigheid te zyn, waar by men nog andere nutte van die soort metter tyd voegen kan, die men, nevens een Memorie 'er af, onder den Geregtsbode zou konnen laaten, om verantwoord te worden.

Heb door myn indispositie nog geen preuve konnen nemen van 't Manuaal of van de Evolutien van 't guarnisoen, dat slegt is, apparent veroorzaakt door dien Capitein *Berg*, wegens hoogen ouderdom, 'er zelf niet op heeft konnen passen, en geen wonder, alzoo hy maar over gemeene zaaken van zyne functie naaulyks bescheid weet te geven.

Dies dienen de Heeren XVII. om een ander verzogt te worden, alzoo de lieutenant *Adriaan van Rheede* ook af is, en alles op den vaandrig *Slotsboo* aankomt, die nog als Landmeter, en opziender der Houtwerken in de bosschen en in de Fortres, en van de Lyf-eigenen ageert, van welke twee laatste hy wel mogt geexcuseert worden; doch Landmeter kan hy blyven tot 'er een uit 't Vaderland komt, konnende hy verder ageeren als provisioneel lieutenant, en de sergeant *Pieter Kikzee van Itzehoo* als provisioneel vaandrig, om 't volk te exerceren in de nieuwe wyze van exercitie.

En alzoo UE. van jongs op in de Militie geverzeerd is, en tot hooge Charges te water en te land geëmployeerd, zoo zou 't ongerymd zyn UE. daar ontrent iets te willen voorschryven, ten waar iets byzonders, Indiën rakende, ten welken eynde ik UE. de orders haarer Edelheden, rakende 't onderhouden der wagten, en 't straffen der Militaire delicten, gefundeerd op de rezolutien haarer Edelheden van 4den Januaii 1706. tot UE. speculatie alleen gecommuniceerd heb, zoo als ik die op Ceylon in gebruyk gebragt heb.

Capiteyn *Berg*, altyd een wakker Officier geweest zynde, meriteerd (even als *Abram Vernie*, Capitein te Kolombo, op Ceylon, toegestaan is uyt 't Vaderland) dat in zyn faveur na 't Vaderland geschreven, en deze zoo gehandeld werde als aan *Vernie* geschied is, die zyn volle gagie behield. Mindere Officieren werden dus gegagieerd.

		1708.
Een Lieutenant - - - -	10 Rders.	
Een Vaandrager - - -	8	
Een Sergiant - - - -	6	
Een Corporaal - - - -	4	
Een Soldaat - - - -	3	

Dat tot geen debauchanten betrekking moet hebben, die men na 't Vaderland zenden moet.

Men diend hier ontrent van Batavia te verzoeken het reglement, als ook de lysten der Salarissen van Secretarissen, en Notarissen, alzoo daar ontrent hier groote excessen begaan werden, zoo hoore.

Ook moeten alle Secretary's papieren van importantie werden geregistreerd, op dat die door baatzugtige suppoosten niet werden verduysterd.

De wegen, zoo uyt 't Fort na 't vlek, als in 't vlek, dienen verbeterd te werden, alzoo 'er nog veel kuylen zyn, die ons veel nadeel zouden konnen toebrengen; dus dient dit ten eersten wel bezorgd, en jaarlyks tweemaal beschouwd te werden door Wykmeesters, en den Amptman als prezident, en nog 2 Compagnies dienaars, en 2 Borgers, konnende tot speculatie gevorderd werden van Ceylon Copy-instructie voor de Wykmeesters daar.

't Hospitaal dient met een hegge of muur beschoten te werden, om veel ongeregeldheden voor te komen, en daar by dient men een portier uit de impotenten te stellen.

Ook diend den Oppermeester hier ter hand gesteld een lyst van de naamen der zieken, en van hunne ziekte, en hoe die ziekte door de Meesters aan boord behandeld is.

En terwyl hier een reglement voor 't zieken-huys is van den 3 Mey 1697., door de Heeren XVII. geapprobeerd by missive van den 31 Juli 1698. zoo valt hier op niet anders te zeggen, dan dat te wenschen waare, dat verscheydene poincten des zelfs behoorlyk waaren in practyk gebragt. Hoewel ik de meeste ('t zy met eerbied gezegt) van meer beslag, als nuttigheid, bevinde te zyn.

Men behoorde een schut-hok of Koraal te laten maken, om de beesten der lieden, van buiten komende, te stallen, op dat zy die tegen de Plakaten niet genoodzaakt werden over al in deze valeye te laaten loopen. En zou men dit hok ontrent het Slaven-quartier konnen nemen, om de mest 'er af in Compagnies Thuyn te brengen.

Zynde niet te bedenken waar aan men in dien Thuyn 72 Slaven of Slavinnen employeerd, alzoo daar uyt het tiende deel waardy aan groente niet geleverd werd, als den arbeyd der zelve waard is.

Ontrent ordres op de scholen, zoo binnen

1708.

nen als buyten de Fortres, my geinformeerd hebbende, bevind die beter, als men die wel heeft uytgekreten; alzoo de Scholieren niet alleen 's Woensdags ordentelyk gecatechizeert, maar ook nu en dan Sondags na de Predicatie door D. *Kalden* gecatechizeert werden.

Volgens de instructie van de Heer van *Meydrecht* moeten hier 5 Diakenen zyn; en den Armen om niet bediend werden, hoedanig zy hunne administratie verantwoorden moeten, ten overstaan van Gecommitteerden uyt de Raad van Politie, en Justitie, en van de Commissaris Politycq in de publycque Kerk met open deuren.

Daar over zal 't berigt van Batavia verzogt, en verder wel gelet werden, dat geen Kerken-raad zig eenige politique dispositie aanmatige; gelyk my gebleken is tot verwondering, by verhooging door haar Eerw. op de graven gesteld, welk gedrag van den Kerken-raad door de Regering (alzoo nu de tyd niet hebbe) diend gerevideerd te werden.

De Weeskamer hier diend ook te hebben diergelyken reglement, als 1695. 23sten Mey door haar Edelheden na Ceylon gezonden is.

Als ook een extract rezolutie van den 27 April en 29 Juni 1684. in opzigt van de rekening van den *Curator ad lites*, en hoe die moet werden nagezien door Gecommitteerden, die 'er in den Raad schriftelyk Rapport van moeten doen; waar toe gemeenlyk de Negotie-Boekhouder en de Secretaris gebruykt werden.

By 't Inventarizeeren der Goederen van overledenen, altyd luyden van eer, en geen geringe, te gebruyken, dat niet aan den *Curator ad lites*, maar aan den Gouverneur of Tweeden, moet staan; ook dienen de Goederen van lieden, aan land overleden, aan land verkogt, en niet weer na boord gezonden te werden.

Ook zou niet te onpas komen; 't extract rezolutie van den 6den September 1694., dat men voortaan als de Negotieboeken op 't sluiten staan, die in Raade eerst examineeren moet, om te zien

1. Of alle posten van ongelden, en andere afschryvingen, wettig en met de Ordonnantien accorderende zyn.
2. Of de onkosten in de volgende tyd niet zouden konnen verminderd worden, enz.

Ook volgens die Resolutie met de Soldyboeken te handelen.

Of 't niet best ware, de goederen uit de winkel ook hier, gelyk in verscheide plaatzen van Indiën geschied, per ordonnantie te verkoopen, dat UE. zelf gelieve te overwegen, alzoo de Tweede 'er dan 't oog over kon laaten gaan, dat de gewildste waaren niet weg raakten, en de andere bleven leggen bederven.

1708.

Vermits de speceryen op Ceylon ten zekeren pryze en quantiteit door haar Edelheden aan de Leden van den Raad by schryven van den 3den September 1705. toegestaan worden, zoo zouden de Leden van dit Gouvernement daar toe mede qualificatie konnen verzoeken, alzoo voor de zelve hier geen meer voordeelen, dan daar, te bejagen zyn.

Ook kan hier dienen 't extract van bovengemelte Resolutie van 22sten December 1692., om de gewigten tegen een te confronteeren, en eenige tot slaapers te houden, die men uit 't Vaderland zou konnen verzoeken, van 50 ponden tot 1, ½, en ¼ pond toe. En dus mede met deugdelyke maaten en kannen, die op zekere plaats moeten bewaart worden, in een kist, waar af de Fiscaal independent de sleutel hebben moet, en die door geen ander, dan de Gerègtsboden, laaten openen.

Het is my onmogelyk, om in deze Memorie my over alle andere ordres haarer Edelheden ontrent een net bestier alhier uit te laaten.

Hoe men moet handelen met ergerlyke en nalaatige Predikanten in hun dienst ('t gene aanhaal by de presente oneenigheden der zelve hier) kan men zien uit de Missive der Heeren XVII. van den 24sten Augusti 1663., inhoudende, om die na 't Vaderland te zenden. Ook geen geschillen van hen aan Classen of Synoden te defereren.

Geen dwingelandy of gebied te gebruiken over de Kerkelyke Vergaderingen (volgens Missive der Heeren XVII. van den 22sten Mey 1670., en van haar Edelh. van den 14den Mey 1694. na Ceylon gezonden) maar de Commissaris Polityk, die 'er zit, kan alles hooren, en zoo iet de Regering raakt, dat kan en moet de zelve by rapport of extract bekent gemaakt worden.

De Heeren XVII. hebben al by hun Missive van den 14den Juli 1695. beginnen af te zien van 's Compagnies omslag in 't cultiveeren der wynen, graanen en 't aanqueken van vee; oordeelende dat dit de Coloniers beter passen zou. Belasten dierhalven van tyd tot tyd de wyngaarden, met zoo veel moeite en kosten geplant, by parceelen te verkoopen, en de landeryen, tot den landbouw gebruikt, aan de Vrylieden over te laaten, en te verkoopen, om dan daar van voor de Compagnie de tiende te trekken.

Dat zy van de landeryen herhaalen den 27sten Juni 1699. om het land te verhuuren of te verkoopen; en na zich ook van 't vee ontdaan te hebben, zich mede ontslaan

1708. ſlaan van alle dienaaren en ſlaaven, daar toe gehouden, ten einde Compagnies omſlag, zoo veel mogelyk is, in te trekken, en alle die laſtige buitenpoſten te verminderen, en de extorſie van de Landdroſten, en booze opzienders ontrent de Vrylieden, te beteugelen.

Hoe verre nu deze ordres nagekomen, of verwaarlooſt zyn, laat my de tyd niet toe na te vorſchen; te meer, alzoo nu al veel jaaren herwaarts deze buitenpoſten in de boeken geen aparte rekening gegeven is, dan alleen aan die van de Saldanha-baai, de thuin Ruſtenburg, de Klapmuts, en Hottentots-Holland, zynde niet wel te begrypen, waarom dit ontrent de andere nagelaaten is.

Alleen is my gebleken uit de Pachtconditien, van den 27sten Juni 1699., dat alleen 't Woonhuis, de Hokken, Kraal, en verderen opſtal van de buitenpoſt de Kuilen en van Elsjes Kraal, met den verderen opſtal en der zelven grond, aan den meeſtbiedende verkogt zyn, zonder dat van de landeryen, daar toe behoorende, gerept word, en is my ook uit een klein Memoritje uit de Negotie-boeken vertoont, dat de Klapmuts verkogt is den 1sten Juni 1706., zonder dat 'er egter eenige koopconditien van exſteren; en die maar mondeling door de Heer *Elzevier* op de Kat opgeveilt en verkogt is.

Hoe nu met de landeryen, tot die 3 poſten behoort hebbende, gehandelt is, zal exact dienen nagevorſcht, en volgens Compagnies ordres behandelt, en ook onderzogt te worden, of niet deze of gene van de nog aangehoude buitenpoſten wel zouden konnen gemiſt worden, om veel Europiaanen en ſlaaven, daar toe vereiſcht, in te trekken; en wel voornamelyk of men niet deze zou konnen miſſen:

4 Veldwagters aan Stellenboſch.
5 dito in 't Land van Waveren.
3 dito aan de Groene Kloof.
1 dito in Hottentots Holland.
2 dito aan 't Viſſchers Hok.

15

Van welke 15 ik oordeel, dat wel 10 perſoonen konnen ingetrokken worden, alzoo dit maar boerenplaagers zyn, zonder na behooren op Compagnies boſſchen eens te letten, dewyl de Vrylieden uit de zelve meer hout, dan de Compagnie, hebben weten te bekomen.

Weshalven 'er na dient vernomen te worden, waar dien afval der boomen, tot timmerhout voor de Compagnie gekapt, gebleven, en door wie dit weggehaalt zy, behalven dat ook den aanteel, en 't plantzoen van 't jong gewaſch geheel verſtikt, verdurven, en weggerukt zy. 1708.

En nadien de Heeren XVII. by ſchryven van den 30sten October 1706. aan alle Dienaars 't bezit van alle landeryen ontzeggen, hoewel met licentie om de zelve, die zy hebben, aan anderen te verhandelen, mits op confiscatie zoo zy dit nalaten, gelyk zy ook niet willen, dat men aan hen eenig Land meer in eygendom of huur vergunnen zal, verbiedende hen ook met Koorn, Vee, of Wyn te handelen, zonder op eenige regten der vrylieden te impieteren, zoo zou men met regt mogen vragen, of de vrylieden (die men yder ook toeſtaat vry te mogen ſlachten; hun vleeſch te verkoopen, en met de Hottentots te ruylen, volgens verlof van den 24sten Juli 1704.) wel iets meer zouden konnen wenſchen, of van de Compagnie pretenderen, ten waare alleen om te beletten, dat de mindere Borgers niet door de vermogenſte verdrukt, en in te groote dependentie gehouden wierden.

Om 't welke te beletten, men de leverantie van 't vleeſch, na expiratie der 3 jaaren door de Heeren XVII. aan *Huzing* verleend, aan de ingezetenen in 't generaal, latende de dispozitie 'er af aan de Borgerraaden in der tyd, zou konnen vergunnen; waar door veel armen zouden geholpen worden; voor al, als men een expres Boekhouder hier toe gebruikte die by beurte met een ander de naamen der leveranciers aanteekende, op welke wyze de Gouverneur altyd zou konnen weten, wie 'er gelevert had, en wie niet.

Ook moet men de ruiling met de Hottentots voor alle de Borgers open zetten, mits ſtellende by die Borgers, die gaan ruilen, eenige Dienaars der Compagnie om 't verongelyken der Hottentots te weren, en om van wegen de Compagnie eenig rundvee in te ruilen, tot hunne wagens noodig; of anders dat de Vrylieden, alleen gaande ruilen, verpligt bleven de E. Compagnie, tegen een civile prys, van 't noodige te voorzien; en 't verder aan alle anderen by placaat te verbieden, niet alleen om te ruilen, maar om zich niet buiten zekere limiten te begeven, om te beletten dat de Hottentots door geene verſtekelingen, vagebonderende Vrylieden, of uit hun huur geloopen knegts, geplaagt worden, 't geen de Heeren XVII. zekerlyk wel behagen zal, zoo men hun ſchryven van den 27sten Juni 1702., 3den November 1703., en 24sten Juli 1704. daar tegen maar eens vergelykt.

Na zoo groote vryheden, den Vrylieden toegeſtaan, zou 't ondankbaar zyn te weigeren aan de Compagnie zoodanige

1708.

publyke dienſten, die de Compagnie in der tyd voor zich noodig oordeelen mogt, als by voorbeeld, eenige vragten van hout, zout, enz. te ryden of te vaaren: de gemeene wegen zamen op te maaken, enz. waar van de bezorging aan de Borgerraaden zou konnen gelaaten worden.

Vermits nu de Compagnies Dienaars geen landeryen nog thuinen mogen hebben, en zy egter groente noodig hebben, behalven dat ook veel Borgers hen niet willen gerieven, zoo zou het te wenſchen zyn, dat de Majores yder Dienaar een kleen bepaald thuyntje tot zyn menagie toeſtond, mits in deze valeye of binnen 't beſtek van een uur te blyven, waar door hunne dienſten geen verlet lyden, en de Borger ook geen ſchade te vreeſen zou hebben.

Ook moet, volgens laſt van den 30ſten October 1706. niet te veel Lands aan een Borger gegeven werden, daar 'er 2 a 3 af zouden konnen leven.

Ook wel te letten, dat de ſchulden der Coloniers niet te verre ten agteren raken, waar van de reſtanten UE. altyd op ultimo Auguſti by eene Memorie moeten werden overgeleverd. Ook moet de Landdroſt 'er wel oppaſſen, dat de debiteuren haare Wynen, Koorn, &c. niet op andere namen laten debiteeren, of leveren, om de Compagnie wegens haar verſchot uyt te ſtellen.

Ook zou men wel redres konnen maken, ontrent de Knegts in leening aan de Coloniers te geven, die ultimo Februarii 120 beliepen, en waar van 'er veele hun Meeſters ontloopen en gaan vagabondeeren, en veel quaad doen, om 't welk te beletten die Meeſters 3 dagen na 't miszen van zoo een Knegt, de Landdroſt op zekere pæne bekend te maken, en ook aan den Capiteyn van 't Fort, om zulke vagabonden tot hun plicht te brengen.

Ook diend 't licentie briefje van zoo een geleend Knegt tot Stellenboſch, of daar zy onder behooren, geregiſtreerd, om altyd te konnen zien en bewys te konnen vorderen, waar die Knegt gebleven is; behalven dat 'er jaarlyks permiſſie van hun huur van den Gouverneur verzogt moet werden, dat op een vaſten dag behoord te geſchieden.

Ook wel te vigileeren tegen de verſtekelingen der Schepen, en tegen die gene, die hen meer als een etmaal geherbergt hebben; volgens de placcaaten.

Of de verpagtingen der E. Compagnie verbeterd konnen werden, heb niet konnen vernemen; maar wel dat de pacht der Kaapze bieren veel nadeel aan de conſiderabelſte, te weten, de pacht der Kaapze Wynen, doet; die, by mortificatie van de eerſte 's jaarlyks wel 4 a 5000 guld. meer opbrengen zou.

Ook diend men daar op te letten, dat deze bieren, alzoo zy niet lang konnen duuren, en haaſt verzuuren, niet zeer gehard zyn, dat ook dien brouwer veel hout verſlind.

1708.

Ook diend UE. te overwegen, of ook aan Stellenboſch en Draakenſteyn niet een pacht van Kaapze Wynen zou in te voeren zyn, en dan te beletten, dat in die 2 gehugten geen gelagen over al gezet wierden, gelyk nu geſchied.

Ook zegt de Landdroſt, dat ten platten lande allerley Actens, en zelfs Teſtamenten, Kodicillen, &c. door ongequalificeerden en onkundigen gemaakt, en veel onnoozelen daar by verkort wierden, dat behoorde geredreſſeerd te werden.

't Huys, aan de colonie tot Stellenboſch behoorende, dunkt my dat met geen voordeel voor de zelve aan te houden is, en beter diende verkogt, te meer, alzoo de caſſa daar nu ledig, en ten agteren is, en om dat de dagelykze onkoſten uit de revenuen niet konnen goed gemaakt werden.

Volgens 't Placaat den 18den Juni 1689. is yder gehouden op 't land, hem van de E. Compagnie gegeven, 100 eikenboomen jaarlyks te planten, dat ook by de grondbrief uitgedrukt ſtaat; doch alzoo alle gronden daar toe niet even bequaam zyn, zouden de Borgerraaden 2 of 3 bequame ſtukken lands konnen uitzien, om van wegen alle die ingezetenen beplant, ſchoongehouden, en voor rekening der E. Compagnie gelevert te worden.

Deze Coloniers zyn verdeelt aldus

Infantery aan Stellenboſch,	-	100 man
Draakeſtein,	-	104
Cavallery aan beide de Gehugten,		69
Infantery in de Tafelvalei in 2 Compagnien,	-	176
Cavallery dito,	- -	64
		513

En men meint, dat deze nog al zouden konnen vermeerdert worden, ook zou men de knegts by leening gegeven, in tyd van nood konnen employeren, en dit in hunne Acten laaten invloejen.

Ook zou men hier by konnen voegen, en tot 1 of 2 aparte Compagnien konnen maaken, zoo van de Penniſten, als van de Chirurgyns, en van de voornaamſte ambagtslieden, en der gener die hun gagie hebben laaten afſchryven. En de andere Compagnie zou beſtaan uit zeevaart, en artillery-volk. De Capitein der eerſte kon zyn de Tweede perſoon, Lieutenant en Vaandrig uit de mindere Polityke Bedienden, en over de zeevaart den Equipagiemeeſter, en andere Officieren van

dat

1708. dat stof; op dat deze, tegen een tyd van nood eenigzins gedresseert mogten zyn, dat door een bequaam Sergeant zou konnen nu en dan geschieden.

Men groet alle Europische vaartuigen en schepen, aankomende, als zy de Fortres salueren, met gelyk getal van schoten, zelfs poetels die klein zyn, dat direct aanloopt tegen 't gebruik van geheel Indiën, en tegen de ordre der Hooge Regering, by Missive van den 12den September 1698. die dit wel belasten ontrent konings schepen, doch alle anderen maar eens; en enterloopers in 't geheel niet.

Ook dient men de verlooren ankers te laten visschen, en 'er een premie van 6 Ryksd. op te zetten, na de swaarte der zelve.

Heb ook geadvanceert tot Onderkoopman *Willem ten Damme*, Cassier hier, alzoo die bediening altyd door een Onderkoopman is waargenomen, onder approbatie der Heeren XVII.

Die ook verzoeke dat gelieven te aggreëren, dat aan 2 slaaven (de een van kindsbeen af den Extraordinaar Raad *Simon van der Stel* gedient hebbende, en de ander in dienst van den Heer *Willem Adriaan van der Stel* geweest hebbende) hun vrybrieven gegeven heb, te meer alzoo den laatsten Heer al voor eenigen tyd een andere slaaf in de plaats gegeven had; hoewel die naderhand gestorven is.

Men moet ook verzorgen, dat geen lyfeigens in vryheid worden gestelt, zonder Acte van cautie 'er nevens, volgens de Batavische Statuuten, van in 10 jaaren niet ten laste der Diaconye te komen, dat noodig is ook hier te practiseeren, te meer, alzoo alzulke Familien ten laste der Diacony gekomen zyn.

Ik verlaat my daar op, dat UE. deze Memorie, ten dienst der E. Compagnie, nakomen zult, alzoo 't anders vrugteloos is, die op te stellen; gelyk de jonge Heer *van Goens* mede zeer wel aanmerkt; anderzins kon ik my daar van zoo wel ontslagen hebben als de twee voorige Heeren Commissarissen zich daar van gedispenseert hebben; doch stel vast dat UE. deze defecten redresseeren zal.

Kaap de Goede Hoope 19 *April* 1708.

P. S. Zyn E. gaf nog eenige ordres ontrent de verrotte balken der pakhuizen. In dit laatste jaar waren hier gelevert aan de Compagnie

Tarw.	8744	mudden.
Rogge.	2961	
Boonen.	391	
Erweten.	105	

1710. Deze staan in 't toekomende nog merkelyk te vermeerderen, en zullen derhalven in deze pakhuizen der E. Compagnie niet konnen geborgen worden, zoo dat 'er nog eenige nieuwe zullen dienen gemaakt, dat alvoorens in 't Vaderland van de Heeren XVII. daar dient verzogt te worden, zoo dat niet al geschied is.

Zyn Edelh. van Hoorn in 't jaar 1710. hier als Commissaris.

In 't jaar 1710. wanneer de Heer Generaal, *Johan van Hoorn*, hier als Commissaris was, zogt zyn Edelheyd zich by deze borgery bemind te maaken, niet alleen door aan alle de zelven een fraay geschenk van geconfyte Gember (welke zyn Ed: van den Koning van Bantam in 't voorby zeylen geschonken was) en Thee, mitsgaders een gift van 1000 guld. aan den Armen alhier te doen, waar by de Heer van *Rhyn* ordinaris Raad van Indiën, 500 guld. voegde, maar zyn Ed. dede ook een voorstel, om hier by gelegenheyd een fraay Stadhuys, op de rey daar 't Huys van de Heer *Blezius* staat, en een Borgerwagthuys, te maken; waar in de borgers wel grooten zin hadden; dog als zy naderhand hoorden, dat zy'er 1000 Rders toe zouden moeten uitschieten, zoo bleef dit gansch werk steken.

Zyn Edelheyd dee ook als Commissaris der Kaap deze navolgende vraagen aan den Heer *Assenburg*, en den Raad alhier, welke ons licht ontrent veel zaaken, te voren van ons met opzet voorby gegaan, zullen geven.

VRAAGEN

Door den Heer Johan van Hoorn, *Gouverneur Generaal van Nederlands Indien, Zeevoogt der Retourvloot (die in 't jaar 1709. vertrok) en Commissaris van Kaap der Goede Hoope, in 't jaar 1710. aan den Heer* Louis van Assenburg, *Gouverneur, en den Raad alhier, gedaan.*

1 Vraage.

D*E Kaart van 't Kasteel, door wie dit begonnen, en wanneer 't volbouwt is.*

Antwoord.

Dit is zyn Ed. al bevoorens berigt, en de Kaart zyn Ed. overgegeven.

2 Vraage.

De Kaart van de verdeeling van deze Stadt, of van 't Vlek.

Antwoord.

Als vooren.

3 Vraage.

Welke de Leden van den Polityken Raad zyn.

Ant-

1710.

Antwoord.

De Gouverneur, Tweede, Fiscaal independent, en de verdere bevoorens reets gemelt.

4 Vraage.

Welke de Leden van Justitie?

Antwoord.

Deze zyn bevoorens al mede gemelt.

5 Vraage.

Wat Collegien hier meer zyn.

Antwoord.

Alle de zelve zyn bevoorens al aangewezen by 't beschryven van de Regeering der Kaap.

6, 7, 8 Vraagen.

Wat Militairen, verdere Bedienden der E. Maatschappy, en hoe veel Borgers.

Antwoord.

Hier over is, zoo verre dat noodig is, bevoorens al mede gesproken.

9 Vraage.

Hoe veel Borger-Familien.

Antwoord.

Borgers - -	656
Vrouwen - -	339
Zoonen - -	458
Dochters - -	470
Groote Slaaven - -	1294
Slaavinnen - -	260
Kleine Slaaven - -	99
dito Slaavinnetjens - -	122
	3698

10 Vraage.

Hoe veel der zelve zich hier aan de Kaap onthouden.

Antwoord.

Ruim vyf honderd.

11 Vraage.

Hoe veel huizen in de Tafelbaai staan; en welke Kerkbedienden hier zyn.

Antwoord.

Hondert vyf en vyftig, die Ratelwagtsgeld betalen, en onder de stadt behooren.

Men heeft nu aan 't Kasteel een Predikant, en een aan Stellenbosch, doch nu was de Predikantsplaats op Draakenstein open. Ook wint een Predikant hier op zyn hoogste 120 guld. ter maand, mits 25 per Cento verlies en dan, by gunst, geld genietende.

Hier waren ook 5 Krankbezoekers, 2 aan 't Kasteel, 2 op Draakestein, een Fransche en een Nederduitsche, en 1 aan Stellenbosch, welke laatste ook Geheimschryver van den Landdrost en Heemraad is.

Aan 't Kasteel zyn ook 2 Ouderlingen, een Dienaar der E. Compagnie, en een Borger, en 4 Diakenen, van yder twee; mitsgaders 2 Ouderlingen en 2 Diakenen aan Stellenbosch, en 2 Ouderlingen en 4 Diakenen op Draakestein.

De regeerende Diakenen hebben 't opzigt over de nieuwe Kerk, die in 't jaar 1701. uit de Armen-middelen begonnen is gebouwt te worden. Ook staat het bestier der Armen-middelen en van de Kerkelyke inkomsten alleen aan hen; doch geen penningen mogen anders dan by besluit van den Kerkenraad uitgezet, en ook geen andere verbetering aan de Kerk gedaan worden.

1710.

Volgens de boekjens der Diakonie waren de inkomsten van 't jaar 1709. tot 1710. - - 6906 - 4 - 8

De uitgave - 2872 - 16 - 0

12 Vraage.

Waar hier buiten al volk legt?

Antwoord.

Op de buitenposten in 't land van Waveren legt 5 man, in de Groene Kloof nu 4, aan de Klapmuts in 't Grasveld 2, aan Visschershok 2, op de Leeuwenkap 2, en in 't Rietveld zomtyds 3 of 4 om riet voor de E. Compagnie te kappen.

Op 't Robben-eiland legt 1 sergeant, 1 korporaal, en 7 soldaaten.

Op 't Dassen-eiland heeft men geen volk, dan als men Traan brand.

In de Saldanha-baai legt 1 korporaal, en 3 soldaaten.

Ook legt 'er nog veel volk op andere buitenposten, behalven de baazen en onderbaazen in yder thuin, en de baashoutkapper met zyn volk in de bosschen, 't Paradys, enz. met zyn veldwagter, om opzigt over de bosschen te nemen.

Van de buitenbezetting, en landen, zyn geen kaarten; maar wel erf-boeken van yder huis en plaats, zoo aan 't Kasteel, als aan Stellenbosch, en op Draakestein.

De Punten van 't Kasteel zyn deze:

Catzenelleboge.
Nassau.
Leerdam.
Orangie.
Buuren.

} Die alle zeer wel van geschut voorzien zyn.

13 Vraage.

Hoe veel runderen, schaapen, paarden, enz. hier zyn?

Antwoord.

Volgens opgave der Borgers waren 'er (hoewel ongetwyffelt eer meer) deze:

Schaapen. - -	131630
Ossen. - - -	7091
Koejen. - - -	6352
Kalveren. - -	3573
Vaarzen. - - -	3066
Dito der E. Compagnie. -	288
Perziaanze Ezels. -	4
Gemeene dito. - -	68
Perziaanze Schaapen. -	6
Hottentotsze Schaapen tot spys voor de slaaven ingeruilt.	123
Runderen, melkkoejen, vaarzen, en 2 trekossen, kalveren.	823
Ossenwagens. - -	15

Paar-

1710.

Paardewagens. - - - 4
Karren. - - - - 1
Hoe veel wagens, karren, enz. 'er by de Borgers zyn, is onbekent.

14 Vraage.

Hoe veel leggers Wyn men nu hier in een jaar van de wynoegst, mitsgaders van de koornoegst heeft.

Antwoord.

Dit jaar by opgave waren 'er wynstokken, - - 2729300
waar van zouden komen leggers, 1190
Anders rekent men 1 legger wyn van 1000 wynstokken.
Dit jaar waren 'er gezaaid 1582½ mudden terw.
En daar af gewonnen - - 20264
Van 375 mudden rogge was gewonnen - - - 1175
Van 73½ dito garst, - 1107
En 't jaar te vooren gewonnen,

Van { 1313 mudden tarw, - - 18876
305 dito rogge, - - 1685
64¼ dito garst, - - 544 }

Doch dit wort zelden na waarheid opgegeven, om de tiende te ontwyken.

15 Vraage.

Hoe veel Hottentots onder Compagnies gehoorzaamheid staan.

Antwoord.

Dit is niet wel te bepaalen, alzoo zy met hun vee dan hier, dan daar, leggen.

Volgens de jongst geslotene boeken waren 'er in een jaar 24 leggers traan op het Dassen-eiland en in de Saldanha-baai, en nu jongst op 't Dassen-eiland nog 16¼ leggers, van zeerobben gebrand. Men had dat bevoorens ook al getragt van Noordkapers te doen, waar toe alle de gereedschappen reets ontboden waren; doch daar is niets op gevolgt.

Compagnies slaaven hier waren onder den 31sten Augusti deze:

Mans - - 127
Vrouwen - 183
Kinderen - 130
——— 440 koppen.

Die een brood 's weeks (even eens als de bezetting) genieten, benevens eenige oude ryst, eenige azyn, eenige ponden peper, en tweemaal 's jaars kleederen; doch de Mandoors, en andere Hoofden, krygen dubbeld van 't zeildoek, en blaauw lywaad; en beliepen de winterkleederen, - - - 3524 - 5 - 0
en de zomerkleeding, - 2771 - 5 - 0
——————
6295 - 10 - 0

Onder den 31sten Augusti waren hier 51 Banditen, en daar onder 2 meyden, 18 Europiaanen op 't Robben-eiland, en 31 Inlanders, zynde Chineezen, Maleyers, Macassaaren, Cingaleezen, die 't zelve, als Compagnies slaaven, uitgenomen de peper, genieten.

1710.

Wat nu de kostgelden, rantsoenen, enz. hier betreft,

Het kostgeld van den Gouverneur is hier ter maand - Ryksd. 30
Ook krygt zyn Ed. eenigen voorraad voor de tafel, volgens een aparte rekening in 't groot boek.

Het kostgeld van den Tweeden, en van den Fiscaal, - - 15
Nevens 20 pond boter.
8 - - - kaarzen.
2 kannen olyven-olie.
4 - - - traan.
½ mudde tarw.
16 kannen wyn.
2 vragten brandhout.

De Capitein en Predikant genieten kostgeld, - - - 13
Brandhout, en tarw als vooren; doch Boter 10 pond.
Kaarzen 8 dito, aan 't Kasteel; doch aan Stellenbosch, en op Draakestein maar 4 pond, als ook de Capitein.
Olyven-olie 2 kannen.
Traan 4 dito.
Wyn 8 dito.

Schipper *Brommert*, de Lieutenant, en de Opperwondheeler, yder kostgeld, - - Ryksd. 8
Wyn 6 kannen.
Brandhout 1 vragt.

De Onderkooplieden, Boekhouders, in bediening zynde, Krankbezoekers, Baas Thuinier, Baas Smid, aan kostgeld. - Ryksd. 6
Wyn 6 kannen.
Brandhout 1 vragt.

Assistenten, Provisioneel dito, de Landdrost, Sergeanten, Bode, Onderwondheeler, Baazen, kostgeld - - - Ryksd. 4
Wyn 1½ kan.

De Onderbaazen, Mandoors, Ziekenvader, Koetzier, enz. 3 Ryksd. vry geld, zynde 11 persoonen, waar van 7 persoonen genieten 2 Ryksd. vry geld.

Ambagtslieden 1½ Ryksd. vry geld, en 1½ Ryksd. subsidie, en alle week 1 brood van 9 pond.

Corporaals 1 Ryksd. vry geld, ½ dito subsidie, brood als vooren.

Soldaaten, Matroozen, Bosschieters, enz. ¾ Reaal vry, ¾ subsidie, brood als vooren.

Een Predikants weduwe geniet het halve tractement (of de helft der buitenvoordeelen) van een Predikant van Stellenbosch.

De leverantie der schaapen had voor de helft de Burgerraad *Henning Husing*, en voor

1710.

voor de andere helft de Burgerraad *Klaas Henrikszoon Diepenauw*, en *Michiel Ley*; welker accoord, voor 3 jaaren met de Compagnie aangegaan, nu in 't jaar 1710. zou ten einde loopen.

De vaartuigen, die men hier had, waren de brigantyn d'Anoy, de galjoots de Mercurius, de Postlooper, 1 landboot, en 2 schuiten.

Men geeft doorgaans aan yder schip van 160 voet, na Indiën gaande 12 schaapen; doch aan een van 145 voet maar 10, en 8 aan een van 130, en 6 aan een van 100 voeten.

Baas *Hartog* alleen levert de groente aan de schepen uit 's Compagnies thuin, bestaande in kool, geele wortelen, knollen, radys, salaade, boontjens, zuuring, boeren-boonen, beete, en andere fyne groente, doch dat laatste maar voor de kajuit, alles na den tyd van 't jaar; ook wel queeqeeren, konkommers, en pompoenen, als 'er die overvloedig zyn.

De vertrekkende schepen monstert de Fiscaal independent, die daar toe wel den Soldy-boekhouder, of den Overdrager, gebruikt.

Het brandhout wort uit 's Compagnies bosschen gehakt, en met haare wagens, en ossen of paarden herwaarts gebragt.

Kalk wort van de schelpen, door de Banditen op 't Robben-eiland geraapt zynde, gebrand; doch dit wort gemeenelyk op 't plein van 't Kasteel of voor 't Ravelyn gedaan.

Jaarlyks word hier ook een ziel-beschryving, nevens een omstandige aanteekening van yders bezit, voor zoo verre de landbouw, enz. raakt, opgestelt, en alles door uitdrukkelyk daar toe uitgezonden Gecommitteerden opgenomen.

Hottentots-Holland was zeer goed voor paarden, rammen, en moerschaapen met haare zuigelingen; de Klapmuts voor ossen en bullen; de Kuil voor jonge oyen, speellammeren, en vaarzen; de Tygerbergen, Bommelshoek, en de Boereboom voor moerschaapen, gelyk mede aan de diepe Rivieren; en Henrik Vissershoek voor hamels; de Riet-vallei voor geiten en bokken, die alle te zamen om de bequame weiden zeer verre van malkanderen leggen.

Groene en graauwe erweten waren 'er nu mede, doch de laatste nog weinig; doch zoo veel te meer witte of turkze uitgepelde boonen te bekomen, het last van 3066 pond tegen 315 - 7 - 0 of de mudde tegen 18 guld., en 1 last groene erweten tegen 367 - 11 - 8 of 21 guld. de mudde.

Dit nu zyn wel de voornaamste zaaken, die in dezer voegen door den Heer Gouverneur *Assenburg*, en zyn Raad, aan zyn Edelheid, op zyne verscheidenerlei daar over gedaane vraagen, opgegeven zyn.

1714.

Wy zouden nog veel andere dingen hier hebben konnen byvoegen; doch hebben die reeds hier en daar op andere plaatzen, daar het te pas quam, opgegeven en aangehaalt, behalven dat wy ook best oordeelden zommige zaaken over te slaan, om geen meer licht aan dezen en genen, dan 't behoort, te geven.

Verder is 'er onder de regeering van de Heer *van Assenburg* niet anders van belang voorgevallen, dan dat zyn Tweede persoon de Heer *d'Ableing* in 't jaar 1710. ook als Extraordinair Raad na Indiën vertrokken, en als Tweede door de Heer *Willem Helot* vervangen, waar na de Heer *van Assenburg* den 27sten December 1711. hier overleden is.

Ondertusschen wiert de Heer *Helot* by den Raad als Gezaghebber aangestelt, die dit tot den 24sten Maart 1714. waargenomen heeft, wanneer de Heer *Maurits Pasques de Chavonnes* met de Kokkenge hier als Extraordinair Raad van Indiën, en Gouverneur van de Kaap der Goede Hoope, en van 't eiland Mauritius, verscheen.

De Heer Chavonnes, Landvoogt in 't jaar 1714.

Zyn Ed. wiert door de Heeren *Helot*, *Valkenier* (Zeevoogt der Retourvloot) en veel andere Heeren, onder 't balderen van 't geschut (doende 't Fort 21, de Admiraal 19, de Onderzeevoogt 17, de Schout by nacht 15, en de verdere schepen der vloot 13 schooten yder, toen zyn Ed. van boord ging) zeer staatelyk afgehaalt, en den 28[sten] dito als Gouverneur voorgestelt. Zyn Ed. quam daar met Mevrouw zyne gemaalinne, en ettelyke kinderen, benevens zynen neve, Capitein *Chavonnes*.

By de komste van de Heer *Chavonnes* trad de Heer *Helot* weer tot zyn voorige bediening van Tweede persoon, doch hy bediende die maar 't jaar 1715., wanneer zyn E. (een koek hem door een ondankbaaren gebakken) na 't Vaderland ontboden, en door de Heer *Abraham Kraanendonk* als Opperkoopman en Tweede vervangen wiert, die deze bediening tot 't jaar 1721. waargenomen heeft, en toen hier overleden is, zynde (zoo men zeide) kort te vooren of 1720. buitengemeen Raad van Indiën gemaakt. Hy is in dat zelve jaar door den Heer *Jan de la Fontaine* als Tweede vervangen, die deze bediening tot nog toe hier waarneemt.

Ondertusschen bestierde de Heer *de Chavonnes* deze Kaapze Colonie, volgens de berigten, van daar gekomen, zeer loffelyk; doch in 't jaar 1725. verstonden wy, dat zyn Ed. den 8sten September 1724. hier overleden, gelyk in des zelfs plaats de Heer *Pieter Gysbert Noot* Directeur en Ingenieur over de Fortificatien en Appro-

1714. proches van Indiën in September 1725. door de Heeren XVII. gekooren, hoewel hy eerst in 't jaar 1726. hier als Landvoogt komen zal.

Eer wy nu van deze stoffe afscheiden, moeten wy deze en gene zaaken, onder de vraagstukken, door den Heer *van Hoorn* gedaan, en zoo net niet, als het behoort, beantwoord, wat nader ophelderen.

	Hollandze guld.	
De Gouverneur trekt jaarlyks aan gagie -	2400	
Kostgeld, 30 R^{ders} ter maand, of in 't jaar	900	

En buiten dien nog maandelyks Ryst, 1500 pond.
Padi, of Ryst in bossen, 30 b.
Boekweite Meel, 2 mudd. of 360 pond.
Schaapen, 4
Olyven-olie, 4 kann.
Azyn, zoo veel noodig is.
Brandewyn, 4 kann.
Wyn, een Inlandze emmer.
Sek, 16 kann.
Mom, of Holl. bier, 20 dito.
Boter, 25 pond.
Wasch-kaarzen, 15 dito.
Smeer-kaarzen, 10 dito.
Zoute vleesch, of Spek, 20 dito.
Speceryen, 2 dito.
Brandhout, 31 voer.

Verder geniet hy vry pakhuis, of van kleederen tot zyn lyf, den inkoop tegen 25 per Cento, en ook wel tegen den inkoop.

Vrugten uit Compagnie's thuin om niet.

Slaaven en Slaavinnen tot zyn huis noodig en der zelver kost en kleederen vry.

Voor 't afscheidsmaal aan de retourvloot 500 guld.

Welke somme zyn Ed. ook trekt, als hy in eenige Commissie der E. Compagnie op de rheede gaat, of ook zoo zyn Ed. een schip, in nood zynde, red.

Benevens verscheide andere buiten-voordeelen zonder naam.

Al welke buiten-voordeelen, tot geld gebragt, te zamen nog wel uitmaaken -	6000	
		9300
Transport - -		9300
De soldye van den Opperkoopman, Fiscaal Independent, Capitein, Predikant, en Equipagiemeester, komt op 100, en van den Predikant, by zyn tweede verband, op 120 guld. ter maand, en haar kostgeld, tegen 13 R^{ders}, en de verdere buiten-voordeelen tot geld gemaakt (doch de Equipagiemeester trekt maar 8 R^{ders} en de buiten-voordeelen, gelyk in de Heer *van Hoorns* vraagstukken gemelt is) hier by gerekent, zoo trekt yder ontrent 1800 guld. ruim, dat van deze 5 uitmaakt - - -		9000
De Lieutenant trekt aan soldye 50, en aan kostgeld 8 R^{ders} ter maand, en met zyn andere voordeelen -	1000	
Den Opperwondheeler	1000	
12 Onderkooplieden, en Vaandrigs, yder 708 guld. in 't jaar trekkende, komt te zamen - -	8496	
8 Boekhouders, en 5 Krankbezoekers, yder trekkende 30 guld., en 5¼ R^{ders} kostgeld, met hunne buiten-voordeelen genietende 513 guld., komt te zamen - -	6942	
20 Assistenten, yder 20 guld., en 3¼ R^{ders} ter maand, of 354 guld. met hunne buiten-voordeelen in 't jaar trekkende, komt	4248	
22 Meesters, Sergeanten, Baazen, enz. te zamen trekkende - -	7788	
De verdere Bezetting, Soldye - - -	73884	
Hunne buiten-voordeelen	11800	
		115158
te zamen -		133458

1714.

Waar benevens de E. Maatschappy jaarlyks hier nog een groote somme aan andere noodige zaaken bekostigen moet, welke alle net aan te wyzen ik juist zoo noodig niet oordeele.

Wat voordeelen zy nu hier tegen trekt, is uit het bevoorens reets aangehaalde ligt op te maaken, doch geloove niet, dat het nu nog in verre na tegen haare on-

M. Balen Delineavit. *Rivier van Maningaar op Madagascar.* Dirk Jongman ſculpſ.

koſten opwegen kan, behalven dat zy al ettelyke duizenden aan de Burgers in 't verſchot is; doch metter tyd zal dat egter beteren.

Eenige byzonderheden van Madagascar.

Eer wy van de zaaken van de Kaap afſcheiden, moeten wy ook aanmerken, dat de E. Maatſchappy nu en dan wel eens een ſchip na 't eiland Madagascar om ſlaaven, den meeſten tyd op de rivier van Maningaar aldaar handelende, daar ook wel Engelzen (doch meeſt roovers, die niet te vertrouwen zyn) komen, gezonden heeft. Ook zyn de onzen wel aan 't Fort Dauphin hier geweeſt, daar men zegt, dat een Jood, koning *Samuël* genaamt, 't oppergebied, en zeer groot ontzag over dat volk heeft. De rivier van Maningaar loopt met 7 monden in zee, ontfangende verſcheide rivierkens, die in de zelve haaren naam verliezen.

Men kan de zelve met een ſchip wel 16 of 18 mylen opvaaren, en ¾ van 't eiland ſtaat nu onder een oud Koning, die zich 15 of 16 mylen van de ankerplaats ophoud, en zyn zoon meeſt regeeren laat. Hy hielt een wagt van 200 goede ſchutters, regeerde zeer ſtraf, en ſchiet ongemeen net; doch anderen mogen niet ſchieten. Wy vertoonen deze rivier No. 50. a.

De laatſte maal is 'er in 't jaar 1719. van ons ook een Amſterdams ſchip, Barnevelt genaamt, op dit eiland in de rivier van *Sadian bon Porto* geweeſt, in 't N. O. op 20 graaden, 2 min. Z. breedte gelegen, daar de ſchipper *Jan de Koning*, en de Onderkoopman *Servaas Geurtzoon*, den 9den September aan land na den koning *Romoni* gingen, om eenigen voorraad voor hunne zieken te beſpreken, welken koning zy ten uiterſten onbeſcheiden vonden, alzoo hy hen dwong voor 1 os 2 ſnaphaanen, en 1 dito voor 100 pond ryſt te geven, daar bevens belaſtende, zoo zy dat niet deden, hen aanſtonts maar voor de kop te ſchieten; en, na allen ſchyn, zouden zy dat dreygement niet geacht hebben, ten ware zy door den tolk dien aangaande gewaarſchouwt waren, weshalven zy zynen onbillyken eiſch maar toeſtonden, en toen zoo ras, als 't mogelyk was, met hunne zieken en goederen, die zy aan land gebragt hadden, en daar hy nog veel van dede rooven, maar van daar vertrokken.

Ook hadden de onzen, by de goede gelegenheid, die zy van Mauritius hadden, eenige bezetting van daar op Madagascar uitgezet, om door anderen 'er niet uitgeſloten te worden, en om te zien, of men daar geen oſſen-vleeſch voor Indiën zou konnen inzouten, en of 'er ook geen andere voordeelen voor ons te doen

wa-

Langs heen geen Grondt
't Konings Paleis
geen Grondt
A N Z U A N Y
ANZUANY
Dit Eylandt Anzuany, gelegen op de Zuyder breete, van 12. Graaden 24 minuten, is redelyk hoog en Berchachtig Landt, men brengt de berg O.Z.O. van zig. Dan heeft men de Reede ongevaer 1½ Musquet schoot buyten de wall, Doch dient gelet te worden dat men in de Z.W. mouzon langs de Westhoeck moet zylen, om de reede te krygen also aen de Oostkant beswaerlyk kans is vermits men daar geen Ankergrond vindt &c.
Duytsche Mylen 15 voor een Graadt

N.° 50 b.

M. baale inv. *Begraafplaats der Grooten op Madagascar.* P. Tanjé Sculp.

waren; waar toe men *Macalena Nova* verkooren had, dat niet verre van *Saaian bon porto* legt.

De Begraaf-plaats der voornaamste Grooten alhier, vertoonen wy by No. 50. b.

Wy plagten ook een handelplaats op 't dorp Fombetokke te hebben, welke wy No. 50. c. afbeelden, gelyk ook het koninklyk hof van den koning van *Tanan-Arivo* in de prent No. 50. d. doch alle deze plaatzen, gelyk ook onze voornaame handelplaats in de groote baai van Magellage, hebben wy eindelyk weder verlaaten, en ons meest aan die in de rivier van Maningaar gehouden.

Zomtyds zyn de onzen ook wel op de Majotze eilanden, by tyden van nood, en in verlegenheid om water en verversching van hier aangeweest.

Daar zyn 'er 4 of 5 in getal, die Bewesten den N. hoek van 't eiland Madagascar, en tusschen 't land van Mozambike, ontrent op 11 en 12 graaden Zuider breedte leggen, van 't N. W. na 't Z. O. strekkende, en Angazesia, of Gazids, Moelalia, of Mohelia, Ansuani, of Juanni, Comora, en Majotta genaamt, by welke nog de droogte, Cambraccas, legt. Ook legt op 16 graaden nog een eiland, Joan de Nova genaamt, daar de onzen nu en dan ook al eens aangieren. Men ziet ze in de kaart Beoosten Africa, en tusschen de vaste wal, en die van 't eiland Madagascar, pas Benoorden de droogte, die men Beoosten Joan de Nova vind, leggen.

Op het eiland Ansuani is in 't jaar 1684. het schip de Burgt van Leyden, in nood van te vergaan zynde, van de retourvloot, aan welke het nood-zeinen dede, aangeweest, en het Japans Opperhoofd, de Heer *Henrik Canzius*, Hoofd op dien bodem, 'er toen overleden, en begraven onder een grooten boom, die zyn E., aan land komende, zag, en onder welken zyn E. toen al, wel voelende, dat hy 't niet verder brengen zoude, verzogt, dat men, indien hy hier stierf, hem wilde begraven.

By die gelegenheid hebben de onzen ook een kaartje van dit eiland gemaakt, zoo als wy het by No. 44. in prent vertoonen.

Kaart van van 't eiland Ansuani.

Op dit Ansuani zyn 3 steden, Domoni, de grootste, en Monjefaan, de hoofdstadt, die in 't gebergte legt, en daar den koning zyn hof houd, mitsgaders Sjammedoe, de kleinste; buiten welke op 't zelve ook het vlek Wane is, dat zich ontrent in 't midden, tusschen Domoni, en Sjammedoe vertoont.

Monjefaan is een stadt als Amsterdam, en legt wel 7 mylen 't gebergte in, 't geen

M. Balen delineavit. de Hollantse Handelplaats, Genaamt Fombetokke. D. Jongman sculps.

hier hemel-hoog is, en voor de hoogste bergen aan de Kaap der Goede Hoope niet behoeft te wyken.

En dit is wel het voornaamste dat wy van deze Colonie, in opzigt van het wereldlyke te zeggen hebben.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

ZAAKEN *van het eiland* Mauritius. Kaart *van 't zelve*, *en een* Teekening *van de* Rheede *en 't* Land. *Op wat breedte en lengte het legt.* Groote *des zelfs.* *Gezonde* lugt, *en vrugtbaare* grond. *Wat hier valt*, *van* Dieren, Vogels, *en* Visschen. *Zeltzaame* Visschen Amber. Orkaanen. *Wanneer dit* Eiland *eerst ontdekt is.* *Door de* Portugeezen, *enz.* *Komst der* Nederlanders *hier.* Opperhoofden *van dit Eiland.* Lyst *der zelve.*

Zaaken van het eiland Mauritius

DAt de Gouverneurs van de Kaap der Goede Hoope niet alleen over deze Colonie op dien Zuiderhoek van Africa, maar ook over het eiland Mauritius, met den aankleve van dien, 't oppergezag hebben, is ons bevoorens al uit deze en gene zaaken gebleken; doch om alles met de vereischte ordre te verhandelen, zoo hebben wy eerst van de zaaken, die tot de Kaap der Goede Hoope behoorden, willen spreken, om nu tot die van 't eiland Mauritius in 't byzonder over te gaan, hoewel wy daar van niet veel weten te melden.

Als iet wonders, moet ik voor af zeggen, komt my voor, dat men in geen der schryvers over de zaaken van de Kaap iets daar van aangeteekent vind, dat in veelen, als onkundig daar af, nog eenigzins, doch geenzins in 't werk van *Pieter Colben*, te verschoonen is.

Kaart van 't zelve, en een Teekening van de rheede en 't land.

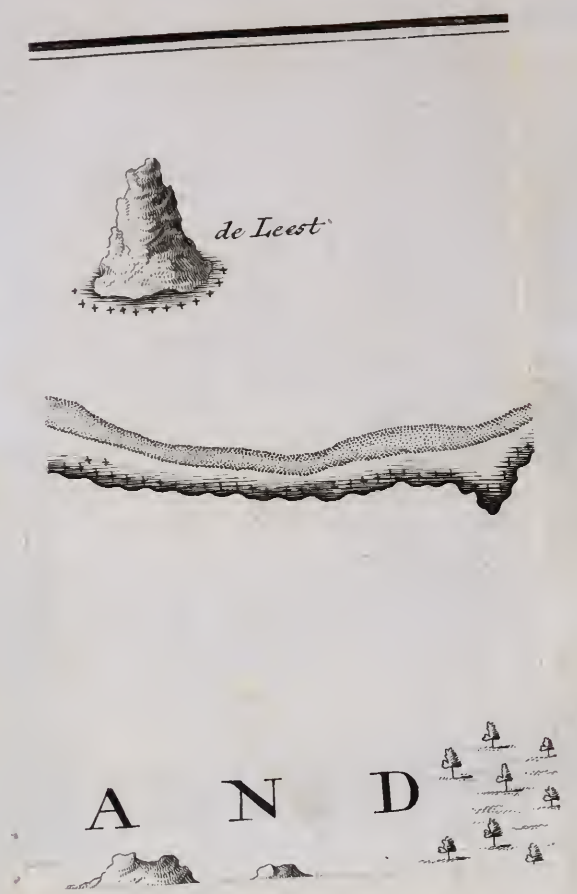
Het eerste, dat wy als iet fraais, en ongemeens van dit eiland Mauritius te berde brengen, is een zeer nette Kaart van 't zelve, onder No. 41., met een nette vertooning van dit land, zoo als men 't ziet, wanneer men op de rheede legt, onder No. 42., zoo als dit in 't jaar 1642., door *Abel Tasman* zelf, ter ordre van de Heer Commandeur *Adriaan*

van

N° 41.

KAART VAN HET EYLAND MAURITIUS.
J. van BRAAM en G. onder de LINDEN. exc: cum Priv:
Duytsche Mylen 15 in een Graad
HET EYLAND MAURITIUS
de Leest
de Bogt sonder Eyndt
Engelse Reede
Noort Wester Haven
d'Molukse Reede
de Swarte Rivier
de Anandsse R.
de Diepe R.
de Paling R.
Lamotins R.
d'Eylands R. sonder Gront
Gansen Spruyt
de Jagers Spruyt
de Zoute Riv.
de Groote Limoen Booms Rivier
de Molen Riv.
Molen
de Katties Berg
Both's Berg
Both's Baay
de Katties Riv.
de Groote Rivier
de Droege R.
Noorwegens R.
Groote Vlakte
de Derde R.
de Geerloffs R.
Kroonenburgs Eyland
Het Kroonenburgs Gat Onbequam
De Swarte Klip
Het Oost Eynde
Zandplaat met een Klapper-boom
Bruynschooters Gat
Payen Mayen Eyland
Tabaks Eyland
De drie Gebroeders
Het Z. O. Gat hier moet men digt by het Eyland inlopen
Op dit Riff brant het altyd
Vissers Eyland

de Leest
A N D

Het Koninklyke Hof Tanan-Arivo, op Madagascar

van der Stel, geteekent is; doch uit een netter teekening van de Heer Gouverneur, *Willem Adriaan van der Stel*, ons door zyn Ed. ter hand gestelt, verbetert.

Op wat breedte en lengte het legt.

Het eiland legt op 21 graaden Zuider breedte, en op de lengte van 78 graaden 50 min., en beslaat in de rondte (zoo my 't Opperhoofd *Lamotius* gezegt heeft ondervonden te hebben, by een landtogt door den zelven rondom dit eiland gedaan) geen 96, gelyk eenige onkundigen in voorige tyden opgaven, maar 60 mylen.

Groote des zelfs.

Het is zeer bergagtig, en men vind 'er hemelhoog gebergte, dat meest altyd met wolken bedekt is, en onder de zelve vint men ook *Pieter Boths* berg, en *Pieter Boths* baai daar ontrent, ter gedagtenis, dat die eerste Landvoogt van Indiën, hier ontrent zyn leven tegen de rotzen van dezen berg liet. Ook ziet men, dat die baai in 't jaar 1709. door de Fransche schepen *le Curieux*, en *le Diligent*, nog is bezogt.

Gezonde lugt, en vrugtbaare grond.

Het is uitnement gezond van lugtstreek, zeer gelegen voor de schepen, die uit Indiën komen, en van ongemeen helder en zeer goed drinkwater voorzien. De heete tyd is hier van Juni tot Februari. De regen-tyd, in welke zy hier zaajen, duurt 5 of 6 weken.

Men kan 'er op drie plaatzen havenen, of ten anker komen, by 't Fort Frederik (dat wy No. 42. A. vertoonen) in de Swarte rivier, en in de N. W. baai, daar 't zeer wel te leggen, alzoo 'er geen slag van water is, om dat de zee breekt op de reven, tusschen welke men hier inlegt.

Ontrent het Fort valt de grond wat steenagtig; maar anders is de zelve doorgaans roodagtig, gemeenelyk zeer goed, en ongemeen vrugtbaar, in zoo verre, dat de Vaderlandze zaaden beter hier, dan daar tieren, gelyk my de Heer *Lamotius* zeide wegens de tarw, rogge, garst, boekweit, ja van 't vlas zelf, dat hier hooger van steel, dan in 't Vaderland, viel, ondervonden te hebben.

Wat hier valt,

Men heeft hier ook ongemeene groote bosschen met allerlei soorten van schoone boomen, tot timmerhout dienstig, maar voor al het schoonste, gladste, swartste, en allerbeste ebbenhout, dat in de wereld bekent, behalven dat 'er ook een soort van rood, als mede van geel ebben-hout is, dat men zekerlyk voor 't Ambonsch lassihout, of een soort daar van, houden kan.

Men heeft 'er ook zeer veel zoete en zuure citroen- en orangie-boomen, die 'er in 't jaar 1606. door de Heer *Matelief* van keernen, die hy van 't eiland Annabon hier medegebragt had, geplant zyn.

En

1 Limoen-Bosch bergen.
2 Mond van de Limoen-Bosch Rievier.
3 De Zaal-Berg.
4 De Katties Berg.
5 De Derde Hoek of Kaal-Kop.
6 't Visschers Eyland.
7 De Drie Gebroeders.
8 't Tabaks Eyland.
9 't Fort Frederik Henrik.

En digt by 't Fort ziet men een groot bosch 'er af, en daar ontrent een groote plantagie van tabak, en zuikerriet. Men heeft 'er ongemeene schoone ananas, pisang, en andere Indische vrugten. De Calappus, en andere boomen, zyn 'er zeer veel. In 't laatste van 't verblyf der onzen hier was 'er ook een Compagnies thuin met allerlei Vaderlandze vrugten; maar de ryst wil 'er niet wel groejen.

Viervoetig gedierte plagt in de oudste tyden hier niet te wezen, uitgezondert veel wilden of verwilderde katten; maar die voornoemde Heer heeft 'er toen ook 10 verkens, en 20 bokken en geiten, gelyk 'er anderen naderhand koebeesten, en harten, om voort te teelen, gebragt hebben, die ondertusschen hier sterk vermenigvuldigt, byzonder vet, van Madagascar gebragt zyn. Ook heeft men 'er veel wilde paarden.

Het eiland krielde eertyds van wilde ganzen, endvogels, meeuwen, zee- en landschildpadden; doch metter tyd zyn die vogels, en andere dieren sterk vermindert. En daar plagten ook meer zeekoejen, dan wel in de laatste tyden, te zyn.

van Dieren Vogels en Visschen. Men heeft 'er zeer veel vogels als puttooren, ook een vogel, doorgaans de reus genaamt, om dat des zelfs hoofd wel 5 of 6 voeten hoog staat, behalven dat zy ook zeer lang van pooten en hals, hoewel van lichaam niet grooter, dan een gans, zyn. Misschien dat dit de walgvogel is, van welken men in de tweede reize van *Jacob van Neck* leest.

Daar zyn ook musschen, boschduiven (zommigen met roode staarten) en meerlen, doch weinig, als ook allerlei papegaajen, met lange staarten, vleermuizen, flamengos, groote veldhoenders, en wilde hoenderen.

Ongemeen veel ratten heeft men 'er ook, die (gelyk de aapen) de erweten, boonen, 't zuikerriet, ja al 't gewasch des velds, wegknaauwen. Tegen de zelve heeft men hier wel katten op 't eiland gebragt; doch de zelve zyn metter tyd, en by 't dikwils verlaaten van dit eiland, verwildert, en buiten de ratten, doen ook de rupzen hier 2 of 3 maanden lang ongemeene groote schaden.

Hier vallen geen slangen, luizen, vloyen, padden, nog kikvorschen.

Hier is ook ongemeen veel schoone visch. Onder de grootste telt men de zeekoejen van 5, 6 of 700 ponden swaar. Men heeft 'er salmonet, steenbraassem, cercuados, Jacob Evertzen, snoek, bot, en een groene pagegaais-bek ongemeen vet en lekker van smaak, van grootte als een schelvisch, en de zelve wort met de harpoen in een ten hemelsteigende golf ge-

Het Fort Fredrik Hendrik op Mauritius.

gevangen, ja de viſch is 'er zoo overvloedig, dat men dikwils genoodzaakt is, eenige daar van te laaten over de boorden van 't net ſpringen, alzoo 't anders wegens de menigte ſcheuren zou. Daar zyn ook veel harders, rog, platte viſch, als braaſſem, en veel ſchoone oeſters.

Zee- en landkrabben zyn 'er mede; doch weinig; en in de rivieren, of binnenwaters, heeft men paalingen van 5 of 6 voeten lang, en die een halve voet dik, en zomtyds nog dikker, zyn.

Zeltzaame Visſchen. Onder de viſſchen, die men hier tot ſpyze heeft, zyn 'er ook veel, die wegens hunne fraaje verwen waardig zyn in een kabinet van een liefhebber van diergelyke zeltzaamheden bewaart te worden. Ik heb 'er 255 van in 't jaar 1714. by de Heer *Lamotius* (wel eer hier Opperhoofd) aan Kaap der Goede Hoope gezien, die ongemeen fraai door zyn E. geteekent, uitnement van allerlei verwen door malkanderen, en veel van 't zelve fatſoen, als die zeltzaame viſchjens, die wy onder Amboina's ſtoffe vertoonen, maar doorgaans van een geheel andere, hoewel ongemeene fraaje verwe waren; ook zag ik 'er verſcheide zeer fraaje zeepaardekens, zeekrabben, zeeſtarren, enz. die verdienden bewaart te worden.

Amber. Hier plagt ook veel graauwe ſchoone Amber te vallen, waar op men bevoorens 2 R^ders en een fles arak op de once gezet had; maar zedert de Heer *Lamotius* 5 R^ders op de once zette, kreeg hy een ſtuk van 6 pond, en naderhand verſcheide anderen, die al vry ſwaar waren; gelyk men toen ook met eenige Burgers van Compagnies wegen een accoord aangegaan heeft, die tot ſtaaving van dien, 1 pond voor niet aan de Compagnie ſchonken. Dit duurde 1 of 2 jaaren lang, dat zy aan de Compagnie den Amber volgens dit verdrag leverden; doch verzogten naderhand zelf hier van ontſlagen te zyn.

Orkaanen. Men heeft hier, niet alle jaar, maar op zommige jaaren, vervaarlyke orkaanen, en wel meeſt in Februari, en hoewel die (zoo men zegt) maar een half etmaal lang duuren, zoo volgt daar egter gemeenelyk nog een ſwaare ſtorm van 3 of 4 dagen aan een op. Als zulk een orkaan begint, zoo weet men aan land zelf niet, waar zich te bergen; en men is genoodzaakt tegen de gruwelyke woede van 't onweder dan in holen en ſpelonken van 't gebergte te kruipen, zonder dat yemant zich in zyn huis zeker agt.

Egter moet men zeggen, dat men 'er nu in ettelyke jaaren die zoo menigvuldig ofte ſwaar niet, dan wel in de voorige tyden, vernomen heeft.

Men zeild noit voorby dit eiland, als men

1506. men uit Indiën komt, of men heeft 'er al zoo eenig gevoelen af, dat men 'er ontrent is, en men is 'er doorgaans zeer bekommert voor, om dat 'er de E. Compagnie nu en dan al menig schoon schip ontrent verlooren heeft.

Wanneer dit Eiland eerst ontdekt is.

Veele houden dit voor 't eiland Cerne van *Plinius*; doch hoe kan dat waar zyn, daar hy dat op 18 graaden 30 min. Zuider breedte, en ook tegen over de golf van Perzien, plaatst, en daar die op 21 graaden legt.

By de Ouden zyn verscheide eilanden van dien naam, gelyk wy elders aanmerken, en by den Geleerden *Bochart* in zyn *Phaleg* ook te zien is, geweest; maar ik ben van oordeel, dat de Ouden dit eiland al mede niet gekent hebben, alzoo zy zonder kompas en peylkompassen 'er by, niet in staat waren, om dit eiland te ontdekken. Ik lees wel, dat de Feniciers na Cerne om huiden en olifants-tanden voeren; maar hier uit blykt my niet, dat Mauritius het zelve met Cerne der Ouden is; ook vielen hier toen nog geen huiden, en in 't geheel geen olifants-tanden; behalven dat hun Cerne ook een eiland, elders gelegen, is.

Door de Portugeezen, enz.

Men wil, dat het zelve in 't jaar 1506. allereerst door den Portugees *Tristan da Cunha* ontdekt, en dat die Natie hier nu en dan, als de nood het vereischte, wel eens aangegierd is, hoewel ik zeer weinig daar van in hunne schriften aangehaalt vinde. Zy noemden dit *Ilha do Cerne*, of 't swaanen eiland, na groote vogels, als swaanen, hier vallende. Ook hebben zy 't *Diego Rodrigos* (dat nu de naam van een geheel ander eiland is) genaamt.

Na hen zyn hier, wel 10 of 12 jaaren voor onze Natie, nu en dan Engelschen, om hunne lekken te stoppen, en na drinkwater en ververssching om te zien, aangeweest.

Komst der Nederlanders hier.

De eerste van onze Natie, die hier quam, was *Wybrand van Warwyk*, die by zyn tweede togt na Indiën hier met 5 schepen van zyn vloot, Amsterdam, Zeeland, Gelderland, Utrecht, en Vriesland, den 18den September ten anker quam.

Naderhand zyn 'er van tyd tot tyd (gelyk men in de reizen van onze Natie, zien kan) dezen en genen met hunne schepen, al mede om lekken te stoppen, of om water te haalen, en zich te ververschen, aangegiert.

Dus is 'er in 't jaar 1601. *Wolfert Hermanszoon* in Augusti of September geweest, by wiens tyd ik dit eiland nog *Diego Rodrigos*, doch naderhand door de onzen Mauritius, na den Prins van dien naam, hernoemt vinde.

In 't jaar 1602. quam 'er *Adriaan Maartzen Blok* met de schepen Hoorn, de Groene Leeuw, en Enkhuizen of de Bruinvisch, in Juni, en bleef 'er tot den 8sten September.

1606. De Heer *Matelief* quam hier den 1sten Januari 1606., die hier verscheide orangeboomen plantte, en 'er 10 verkens, en 20 bokken en geiten, op zette.

De zeevoogt *van Warwyk*, en *Daniël van der Lek*, quamen hier den 6den April des zelven jaars met 5 schepen, en de eerste bleef 'er met Hollandia en Dordrecht al eenigen tyd.

De Heer *Verschoor* quam hier in 't jaar 1607. met 3 schepen.

Dat de Heer *Both* hier in 't jaar 1610. mastcloos met Tergoes en de Brak quam, en dat hy in 't jaar 1614. hier ontrent gebleven is, hebben wy in zyn leven, onder de stoffe van Java, reets aangehaalt, ook heeft men ontrent 6 of 7 mylen van 't Fort Frederik Henrik de voornoemde *Pieter Boths* baai, en berg na zyn Ed., genaamt.

In 't jaar 1617. den 8sten Maart gierde hier ook de Commandeur *Pieter van den Broeke* aan, na dat *Joris van Spilbergen* hier den 24den Januari des zelven Jaars geweest had.

Wanneer onze Natie dit eiland de eerste maal (aangezien zy het viermaal ingenomen, en weer verlaaten hebben) in bezit nam, en de vesting Frederik Henrik hier bouwde, blykt my nergens; maar wel dat zy in 't jaar 1642., toen *Abel Tasman* hier quam, 'er al was.

Opperhoofden van dit Eiland.

Het eerste Opperhoofd van dit eiland, dat my in de Batavische Kerkelyke Papieren voorkomt, is *Pieter de Goyer*, die tot 't jaar 1639. hier als Commandeur lag.

Hy wiert in dat zelve jaar door den Commandeur *Adriaan van der Stel* vervangen, diens zoon, de Heer *Simon van der Stel*, in dat jaar hier gebooren is. Deze Heer heeft als zyn Tweeden ook zekeren *Frederik van der Maarzen* by zich gehad. Hy schynt hier egter niet boven 3 of 4 jaaren gelegen te hebben, alzoo zyn Ed. my in 't jaar 1645. op Batavia in de papieren van de E. Maatschappy weer voorkomt, van waar zyn Ed. na Ceylon gezonden, en daar hy door de Cingaleezen, by zeker ongelukkig voorval, omcingelt, en 't hoofd afgeslagen is.

In dezen tyd schynt Mauritius van de onzen ook verlaaten geweest te zyn; alzoo de Heeren XVII. den 26sten April 1650. by hunnen algemeenen brief aan haar Edelheden op Batavia schreven, dat zy Mauritius toen weer in bezit genomen hadden, om andere Europeërs, om Ebbenhout komende, hier van daan te weeren; waar van zy, om dat op zyn prys te houden, ook besloten hadden jaarlyks maar 400 mooten te laaten kappen.

In dezen tusschentyd schynt my toe, dat

1650. dat de Heer *Maximiliaan de Jong* hier als Opperhoofd gelegen heeft, en daar na schynt het weder voor een tyd verlaaten te zyn.

Tusschen de jaaren 1659. en 1660. heeft men 'er van de Kaap der Goede Hoope, daar het eigentlyk onder stont (hoewel naderhand des zelfs Opperhoofden ook wel van Batavia herwaarts geschikt zyn) gezonden *Adriaan Nieuland*, een Boekhouder of Assistent, met 12 posthouders, en een scheepje met eenigen voorraad en timmerstoffen, om voor eerst daar een huis op te slaan; onder belofte van ten eersten hier nog een groot schip met meer bezetting, en de noodige voorraad, te doen volgen.

Hy quam 'er behouden, sloeg 'er een huis op, en hield het eenigen tyd daar met zyn volk zeer wel gaande, voor al zoo lang hy nog in staat was, om hen van sterken drank te voorzien, doch de zelve ondertusschen opgeraakt, en hy ziek geworden zynde, quamen zy by hem, en zeiden niet genegen te zyn, om langer hier te blyven; maar 't bosch in te willen, hoedanig zy ook afscheid van hem namen, na dat zy zich van potten, pannen, en alles, wat zy maar medeslepen konden, eerst voorzien hadden.

Van alle deze zaaken had *Nieuland* zeer nette aanteekening, tot ontrent 2 of 3 uuren voor zyn dood, gehouden, 1 dag of 2 na welke hier een schip op de rheede quam, alwaar de Schipper en Boekhouder, te land getreden zynde, hem op zyn kooi dood, en dit dagregister op zyn lessenaar vonden, 't welk van de laatste ten eersten gemerkt, doorlezen, en toen aan den schipper vertoont zynde, vonden zy geraaden dit alles stil na boord te nemen, en dan een schoot te doen, om die wederspannelingen, die nog niet verre het bosch in konden zyn, dus weer na 't strand te lokken.

Zy deden dit ook met goed gevolg, alzoo de anderen ten eersten aan strand quamen, daar zy die scheeps-vrienden welkom hieteden, die hen na 't Opperhoofd vraagden, die zy zeiden wel te vaaren. Daar op ging men na binnen; doch men vont hem dood. Dit streed geweldig; doch zy zeiden van zyne ziekte nog niets vernomen, en in 't bosch geweest te hebben, weshalven hy zeer schielyk overleden moest zyn. Men begroef hem, en besloot daar op, alzoo zy niet genegen waren hier langer te blyven, weer na de Kaap te vertrekken; doch zy waren 'er zoo ras niet gekomen, of 3 van deze belhamels wierden opgehangen, 2 gegeesselt en gebrandmerkt, en 2, alzoo zy door de anderen hier toe gedwongen waren, vrygelaaten. Dit schynt my toe in 't jaar 1663. voorgevallen te zyn.

1664. In 't jaar 1664. is de vaandrig *Dirk Janszoon Smient* hier als Opperhoofd in zyn plaats gelegt, die in 't jaar 1668. door *Georg Frederik Wreede* vervangen is, die 't hier al vry los aanstelde, gelyk 'er in 't eerste jaar al sterk over hem geklaagt wiert. Hy lag hier 2 of 3 jaaren, en is 'er toen verdronken.

In zyn plaats quam hier als Commandeur de Heer *Hubert Hugo*, die (gelyk onder de stoffe van Suratte breeder blykt) ettelyke jaaren bevoorens met een roofschip in dienst der Franschen op 't Roode Meir, met *d'Aigle Noir*, of den Swarten Arend, gerooft had.

Naderhand raakte hy in onzen dienst, lag eenigen tyd in Suratte, quam toen met zyn vrouw op Batavia, en vertrok van daar in 't jaar 1671. als Commandeur herwaarts, alwaar hy tot 't jaar 1677. gelegen heeft.

Hy wiert toen als Opperhoofd door den Onderkoopman *Isaac Joannes Lamotius* vervangen. Deze heeft hier 15 jaaren, tot 't jaar 1692. gelegen, en dit eiland wel doorkropen, gelyk hy eens een togt van 21 dagen, om te zien, hoe groot het in zynen omtrek was, gedaan heeft. Hy sneed toen, langs strand dagelyks, 3, 4, 5 of 6 mylen marcherende, nog al verscheide hoeken hier en daar af, en bevont het, na zyne gissing, in 't rond 60 mylen te zyn.

Hy vertrok den 12den Februari 1693. met de fluit de Duif na Batavia, en wiert in 't jaar 1692. hier door den Heer *Roelof Diodati* Onderkoopman, als Opperhoofd vervangen.

Deze bleef hier tot 1703. in 't laatst, en vertrok toen na Batavia, daar zyn huisvrouw den 6den Maart 1704. overleden is; doch zyn E. is daar zedert Japans Opperhoofd geworden, en dit tot 't jaar 1721. (waar in hy my toeschynt overleden te zyn) geweest.

Hy had *Abraham Mommer van de Velde* tot zyn Tweeden gehad, die hem in 't jaar 1705. als Opperhoofd verving, en 'er Onderkoopman op wiert. Deze bleef tot 1710., wanneer by onze Maatschappy goedgevonden is, met den ganschen omslag van hier na Batavia weer op te kramen; alwaar hy den 29sten Juni des zelven jaars overleden is.

De Dienaaren, die hier in 't jaar 1704., en in de volgende tyd, waren, maakten een getal van 48, de posthouders die van 50 man, en de huisgezinnen tusschen de 20 en 30 uit. Verscheide der zelve zyn aan Kaap der Goede Hoope gekomen, en hebben zich daar nedergezet; doch deze menschen treurden hier, en schoon 'er onder waren, die daar hofsteden van 8, 10, en 20000 guld. gekogt hadden, zoo verklaarden zy egter, dat zy dit alles wel

1710. zeer geerne zouden willen missen, om maar weder op 't eiland Mauritius te zyn, alwaar zy zeiden een zeer gezegent en voorspoedig leven, en alles, wat zy wenschen konden, gehad te hebben, doch hadden hunne schoone huizen, boomgaarden, heerlyke koornakkers, moeslanden, beesten, enz. daar moeten verlaaten, alzoo het onmogelyk was, om die goederen mede te voeren, daar zy hier nu alles weder van vooren af aan beginnen moesten; 't geen ook de reden was, dat veele van deze Lieden, die ten uitersten te beklagen waren, van droefheid stierven. En dit is wel 't voornaamste, dat wy van Mauritius te zeggen, en waar by wy nog een korte Lyst der Opperhoofden te voegen hebben.

LYST der OPPERHOOFDEN van MAURITIUS.

Lyst der zelve.

Pieter de Goyer, Commandeur. - - van 't jaar	tot	1639.
Adriaan van der Stel, als boven. - - -	1639.	1644.
En nu verlaaten tot 't jaar 1650.		
Maximiliaan de Jong, Onderkoopman, en Opperhoofd. -	1650.	1654.
En weer verlaaten.		
Adriaan Nieuland, Opperhoofd. - - -	1659.	1663.
Dirk Janszoon Smient, Vaandrig, en Opperhoofd. -	1664.	1668.
Georg Frederik Wreede, als boven. - - -	1668.	1670.
Hubert Hugo, Commandeur, en dito. - - -	1671.	1677.
Isaäc Joannes Lamotius, Onderkoopman, en Opperhoofd.	1677.	1692.
Roelof Diodati, als boven. - - - -	1692.	1703.
Abraham Mommer van de Velde, als boven. - -	1705.	1710.

AGTSTE HOOFDSTUK.

ZAAKEN van den GODSDIENST Aan KAAP der GOEDE HOOPE.

Zaaken *van den* Godsdienst *aan* Kaap *der* Goede Hoope. Predikanten *aan 't* Kasteel, *op* Draakestein, *en aan* Stellenbosch. Ledemaaten *hier in 't jaar* 1714. *Fraaye* Bybel *met Prenten van de Heer* Simon van der Stel. *Tweederlei* Godsdienst *hier maar bekent. Van den* Godsdienst *der* Hottentots.

Zaaken van den Godsdienst aan Kaap der Goede Hoope.

NA dat wy nu alles hebben afgehandelt, 't geen wy in opzigt van 't Wereldlyke van Kaap der Goede Hoope, en van het eiland Mauritius, te zeggen hadden, zoo moeten wy nu nog kortelyk over de zaaken van den Godsdienst spreken.

Dat men hier drie Kerken, een Nederduitsche aan 't Kasteel, een dito aan Stellenbosch, en een Fransche op Draakestein voor de Fransche Vlugtelingen heeft, is al eenigermaaten uit deze en gene voorige vraagen, en antwoorden, gebleken; gelyk mede hoe veel, en wat voor Ouderlin-

1665. lingen, Diakenen, en Krankbezoekers, men in deze Colonie had.

In jaar 't 1686. vont ik hier alleen den Krankbezoeker *Albert Koopman*; in 1705. *N. van Hoorn*, gelyk *N. Mahu* op Stellenbosch, en *Lussing* in 't Ziekenhuis, en *N. Kien*; in 't jaar 1717. vertrok *van Hoorn* na 't Vaderland, en wiert aan 't Kasteel vervangen door *Mahu*.

Het ampt van een Predikant hier bestaat in Sondags tweemaal te Prediken, en verder de jeugd te Catechizeeren, hoedanig ook de Dienst is van den Predikant aan Stellenbosch; doch die aan Draakestein predikt Fransch voor de Vlugtelingen, en Nederduitsch voor de Hollanders, Catechizeerende ook beider jeugd op byzondere tyden.

Predikanten aan 't Kasteel. De eerste Predikant, die aan 't Kasteel geplaatst wiert, was D. *Joannes van Arkel*, die hier in 't jaar 1665. gelegt, en 1666. door D. *Petrus Wagtendorp* vervangen wiert.

Deze lag 'er tot 't jaar 1667., en in zyn Eerw. plaats quam toen D. *Adriaan de Voogt*; die hier tot 't jaar 1674. lag, en toen door D. *Rudolf Meerland* vervangen is.

Deze bleef 'er tot 't jaar 1667., en kreeg toen tot zynen vervanger D. *Petrus Hulzenaar*, die hier tot 't jaar 1677. den dienst waarnam.

In zyn plaats quam D. *Joannes Overney* in 't jaar 1678., de welke zich in de wooning, in 't jaar 1670. voor D. *de Voogt* gemaakt, tot 't jaar 1685. beholpen hebbende, toen een schoone groote wooning kreeg, die zeker Lieutenant *Johan Baptista Dubertino* voor zich zelven van Compagnies bouwstoffen opgetimmert, en over 't welke hem de Heer *van Rheede* (die 'er in 't eerst mede na de galg wilde, 't welk door een voetval van zyn huisvrouw, en andere Kaapze Juffers, afgebeden wiert) na Mauritius gebannen had.

Zyn Eerw bleef hier tot in 't jaar 1687. quam hier te sterven, en is in 't zelve jaar door D. *Joannes van den Andel* vervangen, die hier tot 't jaar 1689. bleef, en toen na Indiën vertrok.

Zyn Eerw. wiert in dit zelve jaar door D. *Leonard Terwold* hier gevolgt, die 'er tot 't jaar 1693. den dienst waarnam, en in 't volgende jaar door D. *Hercules van Loon* vervangen wiert.

Deze bleef hier tot 't jaar 1695., vertrok toen na Indiën, en verder na 't Vaderland, en is in dit zelve jaar door D. *Petrus Kalden* vervangen, die deze Kerk hier tot 't jaar 1707. waargenomen heeft.

Zyn Eerw. wiert in dit zelve jaar door D. *Engelbertus Franciscus de le Boucq* vervangen, die 'er (alzoo zyn Eerw. moeite met de Regeering kreeg) maar tot den 28sten Augustus des zelven jaars bleef, en toen buiten bediening, of met een Proces, na Batavia vertrok. 1707.

In 't jaar 1708. quam hier in zyn plaats D. *Joannes Godefridus d'Ailly*; dier 'er, volgens de laatste berigten, in 't jaar 1723. nog lag, by welken daar na nog D. *Lambertus Slicher*, in 't jaar 1724. gekomen is.

Alle deze Predikanten plagten Sondags op de voorzaal van de Heer Gouverneurs huis, anders de Kat genaamt, te prediken; doch zedert den 6den Januari 1704. heeft men in de nieuw gemaakte Kerk den dienst waargenomen.

Op Draakestein. Op Draakestein heeft men geen Predikanten voor 't jaar 1688. gehad, in welk jaar D. *Petrus Simons* hier quam, die 'er tot 't jaar 1702 gelegen heeft, en toen door D. *Henricus Beck* vervangen is, die hier tot 't jaar 1705. lag, en toen na Stellenbosch vertrok, nemende dat en Draakestein te zaamen tot 't jaar 1707. waar.

In 't jaar 1707. quam hier van Batavia D. *de le Boucq*; doch zyn Eerw. quam nog in dit zelve jaar als Predikant (gelyk wy gezien hebben) aan 't Kasteel te leggen; na welken tyd Draakestein en Stellenbosch weder door D. *Bek* waargenomen wiert, tot dat in 't jaar 1714. hier D, *Petrus van Aken* voor de Kerk van Draakestein quam, die 'er in 't jaar 1723. nog lag.

En aan Stellenbosch. Op Stellenbosch is geen Predikant voor 't jaar 1700. geplaatst, en de eerste, die in dat zelve jaar hier gelegt wiert, was D. *Hercules van Loon*, die tot 't jaar 1704. hier gestaan heeft, en toen hier op een wyze, welke ik best keure voorby te gaan, aan zyn einde geraakt is.

In 't jaar 1705. quam D. *Bek* hier in zyn plaats, nemende tot 't jaar 1707. Draakesteins Kerk mede waar, en na dien tyd is zyn Eerw. van September af weer Predikant aan 't Kasteel tot 't jaar 1708. geweest, zedert welken tyd zyn Eerw. weder na Stellenbosch verplaatst is, daar zyn Eerw in 't jaar 1723. nog lag.

Ledemaaten in 't jaar 1714. Wanneer ik in 't jaar 1714., hier zynde, ten Avondmaal ging, heb ik bevonden, dat alle de Ledemaaten, die van de retourvloot 'er onder gerekent, (daar 'er al eenigen onder waren) uit 40 mans en 48 vrouwen bestonden, zynde het ten uitersten te verwonderen, dat onder de zelve geen een Lid uit den Polityken Raad toen ter Tafel geweest, en waarschynelyk ook geen der zelve toen nog Lidmaat was.

Landwaart in moet men 't zich niet half zoo goed verbeelden.

 Waar

Waar uit men kan zien, hoe weinig zoo veel Predikanten in al dien tyd met hunnen arbeid onder deze ingezetenen van de Kaap gevordert hebben, dat geenzins aan den yver der zelve, maar zekerlyk aan de dotheid, en traagheid dezer Burgers, zal gehapert hebben. Ook is my gebleken, dat 'er onder de Bedienden veel Lutheraanen, zyn.

Fraaje Bybel met Prenten van de Heer Simon van der Stel.

Als iet zeldzaams moet ik hier ook aanhaalen, dat de Oude Heer *Simon van der Stel* my in 't jaar 1695. een uitmuntenden fraajen Bybel in Folio heeft laaten zien, van welke bevoorens reets gesproken is.

En dit is het al, dat ik van den Christelyken Godsdienst weet te zeggen; dan alleen, dat ik nog dit hier by te voegen heb, dat ik hier onder den Raad van Justitie ook eenen *William Heems*, zynde een Papist, heb zien zitten, dat niet behoort te zyn; maar daar niet eens op gelet wort; behalven dat 'er ook verscheide Lutheraanen in zaten.

Tweederlei Godsdienst hier bekent.

Men kent hier geen anderen, dan den Hervormden Christelyken, en den Heidenschen Godsdienst der Hottentots, zoo men dat gene, dat men in hen daar af bespeurt, ook zoo noemen mag.

Van den Godsdienst der Hottentots.

Om nu daar over wat nader te spreken, moet ik zeggen, dat ik onder hen wel verscheide dingen bespeurde, die een schyn hebben als of het na eenigen Godsdienst rook, maar waar over wy nu nader onze gedagten zullen voortstellen.

Het is zeker, dat zy op 't eerste gezigt van de nieuwe Maan, dienganschen nacht over een groot gejuig en handgeklap maaken; ook werpen zy, met hun 10 of 12 op een rivierkant zittende, wel eenige klei-bollekens met de hand in 't water, doch zoo men dit al voor Godsdienst zou mogen aannemen, zoo zou dat nog maar de mans raaken, alzoo de vrouwen dat noit mede doen, behalven dat ik ook, daar na vernemende, noit van yemant uit den hunnen hebbe konnen hooren, dat dit eenigzins na Godsdienst smaakte, vermits zy zeiden dit alleen tot hun vermaak te doen.

Als men wat naauwer op hunne straffen let, die zy ontrent de overspeelers, en bloedschenders, gewoon zyn in 't werk te stellen, zou men al mede konnen of wel mogen vast stellen, dat hier onder iets loopt, dat na Godsdienst sweemt; doch als men dit by hen wat naauwer uitpluist, heb ik bevonden, dat het alleen uit een zuivere jaloezy, en bitterheid des geests, zonder eenige betrekking tot Godsdienst, by hen geschied.

Egter is het zeker, dat ik hen dikwils van een grooten Capitein, die daar boven woonde, heb hooren spreken, dien zy in hunne taal ook *Thikwa*, of *Thukwa*, noemden, en dien zy voor al, als het donderde en blikzemde, vreesden.

Ook weten zy van den Duyvel, die zy *Damoh* noemen, als van een swarten Capitein, die hen veel quaad doet, en voor welken zy zomtyds moeten wegvlugten, te spreken, daar by voegende, dat hy hen zomtyds yslelyk plaagt; doch als men dat wat nader onderzoekt, dan komt het op hunne verdigte *somsoma's* en spooken uit.

Daar zyn 'er onder hen ook, die den opperſten God (waar uit blykt, dat zy 'er meer, dan een stellen) ook wel *Khourrou* noemen, en die van de eerste menschen ook alzoo iets weten te spreken, noemende den eersten man *Noh*, en de vrouwe *Kingnogh*, welke beide door dat Opperwezen, na hun zeggen, geschapen waren.

By taanen van de Zon of Maan zeiden zy, dat de groote Capitein *Moeske*, dat is, quaad, op hen was.

Dat 'er zoo nu en dan eenige van deze Hottentos wel 20 jaaren, en langer, by de Hollanders, in Hollands gewaad gewoont, en dan egter weer na hunne Natie geloopen hebben, is van ons bevoorens al aangemerkt; maar nu en dan zyn 'er ook by zekere gevallen wel eenige van de kinderen dezer Hottentots hier gedoopt, als wel byzonder zeker kind, dat zy met de overleden moeder levend begraven hadden, en dat de vrouwen van *Elmer Diemer*, *Wouter Mostaart*, die van *Hendrik van Suurwaarden* (namaals met den Dispensier *Willem van Dieden* getrouwt) en de weduwe van *N. Bosch* (namaals met den Assistent *Joannes Prætorius* hertrouwt) dus uit 't graf gehaalt, en eenigen tyd, na gedoopt te zyn, hebben opgevoed, tot dat het quam te sterven.

Ook heeft de Heer *Kalden* my in 't jaar 1705. op zyne Buitenplaats, Sandvliet genaamt, gelegenheid gegeven, om met een Hottentot over Godgeleerde zaaken te spreken, die my, op alle de vraagen, die ik hem dede, zulk een bondig antwoord gaf, als een ervaaren Catechizant zou hebben konnen doen. Ik moet bekennen, dat ik hier over in myn hert niet alleen zeer verblyd was, dat het God behaagde in zulken gering vat zoo veel licht der genade tot verdere verlichting van deze allerwoeste, botste en vuilste Heidenen, die ik oit ergens ontmoet heb, te geven; maar moet daar nevens zeggen, dat ik over de grootheid van zyne kennisse in Goddelyke zaaken ten uiterste verbaast stont.

Deze

Deze (zoo ik geloove) is het geweest, dien zyn Eerw. ook na Holland in 't jaar 1708. medegenomen heeft, en die (zoo my blykt) *Fredrik Adolf*, in 't Kleefsland, terwyl den Graave *van der Lip* over hem als Gevader stont, gedoopt, en naderhand wederom na de Kaap gezonden is; doch van den welken dit alles niet behoorlyk, by zyn te rugkomst aan de Kaap, wiert beantwoord, alzoo hy op 't Robben-eiland vry slegt gestorven is.

Heeft zyn Eerw. dit aan dezen Hottentot konnen doen, zoo blykt het, dat 'er egter in die menschen, hoe bot en onkundig men hen tot nog toe beschreven heeft, metter tyd, schoon met veel moeite, eenige gronden van kennis te brengen zyn, waar toe de Predikanten aldaar alle hunne kragten behoorden in te spannen, alzoo dit heilzaam werk, maar eens ter degen aan de gang gebragt zynde, metter tyd een grooter voortgang, als men wel denkt, zoude konnen hebben; het welke, zoo in opzigt van hen, als in opzigt van de slaaven der E. Maatschappy alhier, een van de grootste en heerlykste zaaken, die eenig Predikant met lof zou konnen uitvoeren, wezen, en waar over zyn loon by God groot zyn zoude. Waar toe ik wensche, dat de Heere zynen ryken zegen gelieve te geven.

Met een letterken moeten wy ook hier nog byvoegen, dat de eerste Predikant in dienst der E. Maatschappy, die my op de vloot van den Zeevoogt *Jacob van Neck* voorkomt, en die onder de Heer *van Warwyk* met die 5 schepen in 't jaar 1598. op 't eiland Mauritius quam, geweest is D *Philip Pieterzoon*, een zeer zedig man, van Delft, die den 20sten September, en op meer andere tyden, hier gepredikt, en den 27sten dito hier ook een Madagascaar *Laurens* gedoopt heeft. Ook is my uit de Batavische Kerkelyke Papieren (daar dat al aangehaalt is) gebleken, dat hier nu en dan eenige Krankbezoekers gelegen hebben, en dat eens een Predikant, die daar al mede genoemt wort, herwaarts op een togt geweest is, zonder dat my blykt, dat hier eenige de allerminste voortgang onder de ingezetenen van Mauritius in de zaaken van den Godsdienst gedaan is.

Hier mede nu besluiten wy onze gedagten, niet alleen over de Kerkelyke Zaaken van de Kaap, maar ook van dit ons gansch Werk, dankende God voor zyne zonderlinge genade, dewyl 't hem behaagt heeft my het leven en de gelegenheid te vergunnen, om zoo klaar, als van my het gansch Werk door gedaan is, te bewyzen, dat alles, wat ons de oudste Schryvers van de togten der Ouden na Indiën, en van hunne ontdekkingen van die Landen, gezegt hebben, niet te vergelyken is, by de togten en ontdekkingen, door die dappere Batavieren en Nederlanders van tyd tot tyd, wel met zoo kragtig doorslaande bewyzen van dapperheid in 't veroveren van zoo veel Landen en Koninkryken in 't Oosten, gedaan, dat wy (zonder roem gesproken) oordeelen, dat geen Europeërs, of eenige andere volkeren in 't Oosten, in magt, vermogen, aanzien en bezit van landeryen, daar eeniger maaten by hen konnen vergeleken worden, aangezien zy het ook zyn, die, ten teeken van hun groot gezag in die landen, Koningen en Keizers na hun goeddunken af en aanzetten, en daar wonderen verrigten, waar over de gansche wereld moet verbaast staan, en waar over men zig nog veel meer zoude verwonderen, zoo de inzigten van Staat ons toelieten alle zaaken wel zoodanig, als zy daar by de onzen wyzelyk en voorzigtig uitgevoert worden, in allen deelen op het papier te brengen, dat geen regtschaapen Nederlander my vergen, nog geen verstandig man van my verwagten moet, schoon ik weet, dat 'er zyn, die dit van my gevreest hebben, vaststellende, dat ik veel zaaken wist, die juist yder een niet bekent waren. En zoo ik de bescheidenheid gebruike, van die zaaken voor de Nederlanders geheim te houden, zoo moet geen vreemdeling, zoo hy my regt kend, zig van my verbeelden, dat ik hem daar van ten nadeel van myn Vaderland, kennis zou willen geven; schoon ik zeer wel weet, dat veelen dan myn Werk nog veel liever, als anders, gezogt zouden hebben; doch dit alles zal ik alleen hier mede beantwoorden, dat ik dit Werk geschreven heb, om myne Natie, en in 't byzonder de E. Maatschappy van Nederland, zoo grooten dienst, als 't my mogelyk was, maar geenzins, om de zelve eenigen den allerminsten ondienst te doen, als hebbende enkelyk getragt om de zelve boven alle dappere Reizigers en kloekmoedige volkeren, by de Ouden bekent, en die iet groots en heldagtigs, zelfs met de uiterste gevaaren, dorsten ondernemen, zoodanig te verheffen, als ik niet wete bevoorens zoo oit door yemant gedaan te zyn, hoewel ik het my tot veel eere agten zal, als dit myn gering Werk alleen daar toe maar dienen kan, om andere, die meer verstand, cierlyker pen, en een verhevener schryfstyl, dan ik, hebben, hier door kragtig aan te zetten, om den luister van mynen Natie nog veel heerlyker en grootzer, dan by my geschied is, op haaren throon van eere, die zy door haare dappere daaden zoo wel verdient,

dient, in den helderen dag te zetten, een zaak, waar over ik my te aller tyd zeer verblyden, en veel redenen hebben zal, om God in dezen, indien het zyn welbehaagen is my zoo lang te laaten leven, te danken. Besluitende met deze woorden: *Gelukkig is het land, daar de Ouden aan 't roer van Staat zitten, en daar de Jonge Lieden verstandig reizen.*

E I N D E.

BLAD-